

VİLÂYET SÂLNÂMELERİNDE YOZGAT
(H.1290–H.1325) (M.1873-M.1907)
Fadime CEYLAN (CAVCAV)
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Naci ŞAHİN
Haziran, 2013
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

VİLÂYET SÂLNÂMELERİNDE YOZGAT
(H.1290-H.1325) (M.1873- M.1907)

Hazırlayan
Fadime CEYLAN (CAVCAV)

Danışman
Doç. Dr. Naci ŞAHİN

AFYONKARAHİSAR 2013

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ **Vilâyet Sâlnâmelerinde Yozgat (H.1290-H.1325) (M.1873-M.1907)** “ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/06/2013

Fadime CEYLAN (CAVCAV)

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

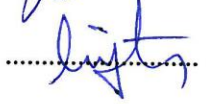
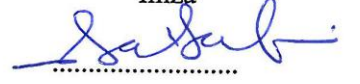
JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Naci ŞAHİN

Jüri Üyeleri : Prof.Dr. Sadık SARISAMAN

: Yrd.Doç.Dr. Huriye TEKİN ÖNÜR

İmza

Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Fadime (CEYLAN) CAVCAV'ın "**Vilayet Salnamelerinde Yozgat (H:1290-1325/M:1873-1907)**" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 26.06.2013 günü saat 10:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir

Prof. Dr. Selçuk AKÇAY
MÜDÜR

ÖZET

VİLÂYET SÂLNÂMELERİNDE YOZGAT (H.1290 –H.1325) (M.1873-M.1907)

Fadime CEYLAN (CAVCAV)

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Haziran 2013

Danışman: Doç. Dr. Naci ŞAHİN

Sâlnâme yıllık olayları anlatan eserlere verilen isimdir. Yerel tarih açısından önemli olan bu yıllıklar, vilâyetlerin sosyo-ekonomik yapı ile ve bağlı birimlerin yapısı hakkında kapsamlı bilgiler içermektedir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde bir sancak olan Yozgat, Ankara vilâyetine bağlı bulunmaktaydı. Sâlnâmelerdeki bu bilgiler Yozgat'ın idarî, fiziki, demografik, ekonomik, bilimsel ve kültürel hayatını tanımamıza katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yozgat Sancağı, Sâlnâme, Ankara Vilâyeti, Osmanlı Devleti

ABSTRACT

YOZGAT TO PROVINCE YEARBOOKS

Fadime CEYLAN (CAVCAV)

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of HISTORY**

June 2013

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Naci ŞAHİN

Salnâme is an Ottoman almanac that explains yearly events in a city. Local history are very important in terms of this yearbook, the socio-economic structure of the county and contains detailed information about the structure of institutional units. Yozgat city that had became a township sancak in late period of Ottoman Empire was depended to Ankara Province. These knowledge give us important contributions about the Yozgat's administrative, physical, demographic, economic, scientific and cultural life.

Key words: Yozgat township, Almanac, Ankara Province, Ottoman Empire

ÖNSÖZ

Bu çalışma sırasında, benden desteğini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Naci ŞAHİN'e, Afyon Kocatepe Üniversitesinde görevli olan ve benim üzerimde emeği geçen diğer hocalarıma, beni bu günlere kadar getiren ve benden her türlü yardımını esirgemeyen sevgili aileme, bu tezi hazırlamam sırasında bana yardımcı olan eşim Habib CAVCAV'a ve bu çalışma sırasında beni zor durumda bırakmayan oğlum Emirhan'a canı gönülden teşekkür ederim.

Fadime CEYLAN (CAVCAV)

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
EKLER DİZİNİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SÂLNÂME TANIMI VE SÂLNÂME ÇEŞİTLERİ

1. SÂLNÂME TANIMI	3
2. SÂLNÂME ÇEŞİTLERİ.....	5
2.1 DEVLET SÂLNÂMELERİ (SÂLNÂME-İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYYE).....	5
2.2. ASKERİ SÂLNÂMELER (SÂLNÂME-İ ASKERÎ).....	5
2.3. BAHRİYE SÂLNÂMELERİ (SÂLNÂME-İ BAHRÎ).....	6
2.4. HARİCİYE SÂLNÂMELERİ.....	6
2.5. RASÂTHANE-İ ÂMİRE SÂLNÂMESİ.....	6
2.6. MAÂRİF SÂLNÂMESİ (SÂLNÂME-İ NEZÂRET-İ MAÂRİF UMUMİYYE).....	6
2.7. İLMÎYE SÂLNÂMESİ.....	7
2.8. OSMANLI HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ SÂLNÂMESİ.....	7

2.9.	RÛSÛMÂT SÂLNÂMESİ.....	7
2.10.	BAHRİYE-İ TİCÂRİYE SÂLNÂMESİ.....	7
2.11.	CEMİYET-İ TEDRİSİYYE-İ İSLÂMİYYE SÂLNÂMESİ.....	7
2.12.	HUSUSİ KURUMLAR VE ŞAHISLARCA HAZIRLANIP YAYINLANAN SÂLNÂME, NEVSÂL VE TAKVİMLER.....	7
2.13.	VİLÂYET SÂLNÂMELERİ.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMELERİNDE YOZGAT SANCAĞI

1.	YOZGAT ADININ ANLAMİ.....	9
2.	VİLÂYETİN TARİHÇESİ.....	10
3.	COĞRAFYA.....	13
3.1.	YOZGAT İLİNİN KONUMU.....	13
3.2.	AKARSU, GÖL, DAĞ VE ORMANLARI.....	13
3.2.1.	Akarsuları ve Gölleri.....	13
3.2.2.	Dağları.....	15
3.2.3.	Ormanları.....	16
3.2.4.	Mesire Yerleri, Ilıcalar ve Kaplıcaları.....	17
4.	İDARİ TAKSİMÂT.....	18
5.	NÜFUS.....	28
5.1.	GENEL NÜFUS DURUMU.....	30
5.2.	NÜFUS YOĞUNLUĞU.....	30
5.3.	GAYR-İ MÜSLİM CEMÂATLERİN DİNİ TEŞKİLÂTLARI.....	37
6.	İKLİMİ.....	38
7.	TARIM-ZİRAAT ve HAYVANCILIK.....	39
7.1.	TARIM ve ZİRAAT.....	39
7.2.	HAYVANCILIK.....	40
8.	YÖNETİM.....	49
8.1.	MUTASARRIFLAR.....	49
8.2.	İDÂRE MECLİSİ.....	50
8.2.1.	Yozgat Sancağı İdâre Meclisleri.....	50

8.2.2.	Boğazlıyan Kazâsı İdâre Meclisleri.....	52
8.2.3.	Çorum Kazâsı İdâre Meclisleri.....	55
8.2.4.	Akdağmadeni Kazâsı İdâre Meclisleri.....	56
8.2.5.	Sungurlu Kazâsı İdâre Meclisleri.....	59
8.2.6.	Budak Özü Kazâsı İdâre Meclisi.....	60
8.3.	NAİBLER ve KAYMAKAMLAR.....	60
8.3.1.	Yozgat Sancağı Nâ'ibleri.....	60
8.3.2.	Boğazlıyan Kazâsının Kaymakam ve Nâ'ibleri.....	61
8.3.3.	Çorum Kazâsının kaymakam ve Nâ'ibleri.....	62
8.3.4.	Akdağmadeni Kazâsının Kaymakam ve Nâ'ibleri.....	63
8.3.5.	Sungurlu Kazâsının Kaymakam ve Nâ'ibleri.....	64
8.3.6.	Budak Özü Kazâsı Kaymakamı ve Nâ'ibi.....	64
9.	EĞİTİM-ÖĞRETİM.....	65
9.1.	MEKTEBLER.....	65
9.2.	MEDRESELER VE SIBYÂN MEKTEPLERİ.....	65
9.3.	RÜŞTÎYE İ'DÂDÎ VE İBTİDÂÎ MEKTEBLERİ.....	66
9.4.	GAYR-İ MÜSLİM OKULLARI.....	67
9.5.	İDÂRECİLER.....	68
9.6.	KÜTÜPHANELER.....	69
10.	ULAŞIM.....	70
11.	POSTA ve TELGRAF İDÂRESİ.....	72
12.	EKONOMİ.....	75
13.	SOSYAL ve KÜLTÜREL DURUMU.....	76
14.	PAZAR ve PANAYIRLARI.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMELERİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONLARI

1.	H.1290 (M.1873) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU.....	79
----	---	----

2.	H.1291 (M.1874) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU.....	91
3.	H.1293 (M.1876) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU.....	104
4.	H.1299 (M.1882) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU.....	118
5.	H.1300 (M.1883) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU.....	134
6.	R.1307 (M.1891) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU.....	153
7.	H.1311 (M.1893) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU.....	175
8.	H.1318 (M.1900) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU.....	202
9.	H.1320 (M.1902) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU.....	217
10.	H.1325 (M.1907) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU.....	231
	SONUÇ	257
	SÖZLÜK.....	261
	KAYNAKÇA.....	265
	EKLER.....	268

EKLER DİZİNİ

	Sayfa
Ek 1: Çalışmada Kullanılan Hicrî Senelerin Miladi Yılı Karşılıkları.....	268
Ek 2: Ankara Vilâyeti Haritası.....	269
Ek 3: Yozgat'tan Görünüm.....	270
Ek 4: Yozgat Cabbarzâde Camii.....	271
Ek 5: Sâlnâmelerde Adı Geçen Saat Kulesi.....	272
Ek 6: H.1290 Sâlnâmesinden Boğazlıyan Kazâsına Dair Malumât	273
Ek 7: H.1291 Sâlnâmesinden Bir Örnek.....	274
Ek 8: H.1291 Sâlnâmesi Yozgat Sancağı İdari Birimlerinden Bir Örnek.....	275
Ek 9: H.1291 Sâlnâmesinden Çorum Kazasına Dair Bir Örnek.....	276
Ek 10: H.1293 Tarihli Ankara Vilayet Sâlnâmesinden Bir Sayfa.....	277
Ek 11: H.1293 Sâlnâmesinde Yozgat Sancağına Ait Posta Ve Telgraf Teşkilatı...	278
Ek 12: H.1299 Sâlnâmesinde Yozgat Sancağının Taburu.....	279
Ek 13: H.1299 Sâlnâmesine Göre Yozgat'ın Kazâlara Olan Uzaklığı.....	280
Ek 14: H.1300 Sâlnâmesi Giriş Sayfası.....	281
Ek 15: H.1307 Sâlnâmesi Giriş Sayfası.....	282
Ek 16: H.1311 Sâlnâmesinden Yozgat'ın İdâri Yapısına Dair Bir Örnek.....	283
Ek 17: H.1318 Sâlnâmesi Giriş Sayfası.....	284
Ek 18: H.1320 Sâlnâmesinden Yozgat'ın İdâri Yapısına Bir Örnek.....	285

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: Ankara Vilâyeti Sâlnâmesindeki Sancak Ve Kazâlar.....	19
Tablo 2: Ankara Sancağındaki Kazâlar.....	19
Tablo 3: Kayseriyye Sancağı Kazâları.....	20
Tablo 4: Yozgat Sancağı Kazâları.....	20
Tablo 5: Kırşehir Sancağı Kazâları.....	20
Tablo 6: Çorum Sancağı Kazâları.....	21
Tablo 7: Yozgat Sancağında Bulunan Nâhiyeler.....	21
Tablo 8: Yozgat Kazâsına Bağlı Olan Mahalleler.....	22
Tablo 9: Yozgat Kazâsına Bağlı Olan Köyler.....	22
Tablo 10: 1831 Tarihli Sayımında Yozgat Nüfusu.....	29
Tablo 11: Miladi 1881 Yılında Yozgat Nüfusu.....	29
Tablo 12: Hicri 1299 (M.1882) Yılına Ait sâlnâmede Nüfus Oranları.....	30
Tablo 13: Hicri 1300 (M.1883) Yılına Ait Sâlnâmede Nüfus Oranları.....	31
Tablo 14: H.1311 (M.1893) Yılına Ait Sâlnâmede Nüfus Oranları.....	34
Tablo 15: H.1318 (M.1900) Yılına Ait Sâlnâmede Nüfus Oranları.....	35
Tablo 16: H.1325 (M.1907) Yılına Ait Sâlnâmede Nüfus Oranları.....	36
Tablo 17: H.1325 (M.1907) Akdağmadeni Kazâsının Nüfusu.....	36
Tablo 18: H.1325 (M.1907) Boğazlıyan Kazâsının Nüfusu.....	36
Tablo 19: H.1307 (M.1891) Sâlnamesinde Yozgat Kazâsı'nda Bulunan Hayvan Miktarları.....	40
Tablo 20: H.1307 (M.1891) Sâlnamesinde Çorum Kazâsı'nda Bulunan Hayvan Miktarları.....	41
Tablo 21: H.1307 (M.1891) Sâlnamesinde Sungurlu Kazâsında Bulunan Hayvan Miktarları.....	41
Tablo 22: H.1307(M.1891) Sâlnamesinde Akdağmadeni Kazâsında Bulunan Hayvan Miktarları.....	41
Tablo 23: H.1307(M.1891) Sâlnamesinde Boğazlıyan Kazâsında Bulunan Hayvan Miktarları.....	42
Tablo 24: H.1307 (M.1891) Sâlnâmesine Göre Yozgat Merkez Kazâsı Hayvan Miktarı.....	42

Tablo 25: H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmede Yozgat Merkezindeki Hayvan Miktarları.....	43
Tablo 26: H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmede Çorum'daki Hayvan Miktarları.....	44
Tablo 27: H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmede Sungurlu'daki Hayvan Miktarları.....	44
Tablo 28: H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmede Akdağ'daki Hayvan Miktarları.....	44
Tablo 29: H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmede Boğazlıyan'daki Hayvan Miktarları.....	45
Tablo 30: H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmeğe Göre Yozgat'ta Bulunan Hayvan Miktarları.....	45
Tablo 31: H.1320 (M.1902) Tarihli Sâlnâmede Deve Sayısı.....	46
Tablo 32: H.1325 (M.1907) Ankara Vilâyeti Sâlnâmesinde Yozgat'ta Bulunan Hayvan Miktarları.....	47
Tablo 33: H.1325 (M.1907) Ankara Vilâyeti Sâlnâmesinde Boğazlıyan'da Bulunan Hayvan Miktarları.....	47
Tablo 34: H.1325 (M.1907) Ankara Vilâyeti Sâlnâmesinde Akdağmadeni'nde Bulunan Hayvan Miktarları.....	47
Tablo 35: Yozgat'ta Senelere Göre Koyun Ve Keçi Âdeti.....	48
Tablo 36: Yozgat'ın Merkez Kazâ Ve Nevâhilere Olan Uzaklığı.....	70
Tablo 37: Yozgat Sancağının Merkezi Olan Ankara Vilâyeti'ne Uzaklığı.....	71
Tablo 38: Yozgat'ın Diğer Sancaklara Olan Uzaklığı.....	71
Tablo 39: Yozgat Sancağından Elde Edilen Vergiler.....	76

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e	:	Adı Geçen Eser
a.g.l	:	Adı Geçen Lügat
a.g.m	:	Adı Geçen Makale
A.V.S	:	Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi
Bkz	:	Bakınız
C	:	Cilt
Çev	:	Çeviren
Der	:	Derleyen
H	:	Hicrî
Haz	:	Hazırlayan
İ.A	:	İslâm Ansiklopedisi
İ.T.A	:	İslâm- Türk Ansiklopedisi
M	:	Miladî
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
O.A	:	Osmanlı Ansiklopedisi
S	:	Sayfa
S	:	Sayı
T.A	:	Tarih Ansiklopedi
T.İ.A	:	Türkiye İller Ansiklopedisi
Y.A	:	Yurt Ansiklopedisi
Yay	:	Yayın
Yy	:	Yüzyıl

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu tarihinde, H. 1282-(M.1866) yılından itibaren yayımlanmaya başlanılan vilâyet sâlnâmeleri, ilgili vilâyetin idarî örgütlenmesini, bürokratik yapısını, kurum ve bu kurumlarda görev almış kişiler ve onların rütbelerinin yanında, vilâyetin coğrafya ve tarihsel bilgilerini de içermektedir. Ayrıca bu sâlnâmeler, vilâyetin iktisadî ve toplumsal durumunu ele alırken, vilâyette bulunan nüfusu, eğitim ve öğretim durumunu, ekonomisini, istatistiksel olarak ortaya koyan ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin son dönemleri hakkında kaynak teşkil eden önemli eserler arasında yer almaktadır.

“Vilâyet Sâlnâmelerinde Yozgat” adlı bu çalışma, Yozgat ilinin Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki (H.1290-H.1325) (M.1873-M.1907) durumunun aydınlatılmasında önemli bir yere sahip olup, yerel tarih açısından bilime yeni bir katkı olması amacıyla hazırlanan önemli adımlardan yalnızca bir tanesidir.

Bu çalışmadan önce Kudret EMİROĞLU, Ahmet YÜKSEL, Ömer TÜRKOĞLU ve Ethem ÇOŞKUN tarafından hazırlanan ve 1995 yılında Ankara'da basılmış olan H.1325 (M.1907) Ankara Vilayeti Sâlnâmesi transkripsiyonu günümüz Türkçesine uyarlanmıştır. Çalışma sırasında bu eserden yararlanılmış ve Yozgat Sancağı ile ilgili olan yerlerde alıntı yapılmıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, sâlnâmenin tanımı ve kelime anlamı, Osmanlı Devleti'nde sâlnâme türü eserlerinin başlangıcının ne zamana dayandığını ve yayımlanan bu sâlnâmelerin amacına değinilmiştir. Osmanlı Devleti'nde çıkmış olan sâlnâme çeşitlerini ve çalışma konumuz olan Ankara vilâyeti sâlnâmelerine göre Yozgat Sancağı hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Yozgat ile ilgili bilgiler verilmiştir. Yozgat'ın tarihi, coğrafyası, sosyo-ekonomik yapısı, yönetim birimleri ve idarî teşkilâtı, eğitim öğretim durumu ve ulaşım ile ilgili bilgiler o döneme göre değerlendirilerek yeterli olmayan durumlarda, ilgili eserlerden yararlanılıp, eserler kaynak olarak gösterilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, Ankara Vilâyet Sâlnâmeleri'nin (H.1290-H.1325), (M.1873-M.1907) yılları arasındaki Yozgat Sancağı ile ilgili bölümlerinin

transkripsiyonu yapılmıştır. Bunların dışında, okunduğu halde doğruluğundan tam emin olunamayan kelimelerin sonuna, parantez içinde soru işareti koyulmuştur.

Ayrıca bu çalışmam sırasında, transkripsiyonlarda anlam itibariyle bilinmeyen kelimelerden oluşturulan ve çalışmaya açıklık kazandıracağını düşündüğüm bir de sözlük hazırlanmıştır.

Çalışmanın sonundaki ekler kısmında Yozgat Sancağı'nın da içinde bulunduğu Ankara Vilâyeti'nin o dönemdeki haritasına yer verilmiştir. Sonrasında adı geçen sâlnâmelerden örnekler sunulmuş olup, bundan başka Ankara Vilâyeti Sâlnâmeleri'nin basım yeri, kaçınıcı def'a çıktığı gibi bilgilerin yanı sıra kullanılan hicrî tarihlerin miladî takvimdeki karşılıkları verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÂLNÂME TANIMI VE SÂLNÂME ÇEŞİTLERİ

1. SÂLNÂME TANIMI

Sâlnâme, geçmiş yıllardaki mühim hadiseleri hulâsa eden ve ait olduğu yılın müesseseleri ve hâl tercümeleri gibi, çeşitli mevzûlarda son durumunu kısaca bildiren eserdir¹. Bu bağlamda, senelik hadiseleri göstermek üzere vücuda getirilmiş yazılı eserlerdir². Türkçeye Tanzimat'tan sonra girmiş olan bu sözcük, anlamı itibarıyla yıllık, belli konulara dayanarak bir senelik zamanı kapsayacak şekilde çıkarılan kitap, dergi olarak da tanımlanabilir³. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde bir yıllık olayları göstermek amacıyla hazırlanan eser olarak da tanımlanmaktadır.

Sâlnâme, Farsça iki sözcüğün yani yıl demek olan “sâl” ve mektup, kitap demek olan “nâme” sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmiştir⁴. Ayrıca yıllığın Fransızca kelimesi “Annuaire”, İngilizce kelimesi “Year-book” olduğu da görülmektedir⁵. Sâlnâme sözcüğü “almanak” ve “takvim” kelimesi ile karıştırılmamalıdır. Takvim, herhangi bir şeyin doğru yerini gösterme ve günlerin, ayların, mevsim ile yıllar ve bayramların bir cetveli konumundadır. Almanak ise böyle olmayıp, yapı itibarıyla sâlnâmeye çok yakın bir eser türüdür. Ancak konuları itibarıyla almanak halka hitap etme gibi bir durumu olup ev idâresi, oyunlar, sağlık ile ilgili öğütler, fıkralar ve mizahî resimlerle oluşturulmuş eserlerdir⁶. Sâlnâmeler ise yönetim, idarî teşkilat, kurum ve kurumlarda görevli kişileri ve bu kişilerin rütbe ve madalyalarına değinmektedir. Sâlnâmelerin ayrıca içerik itibarıyla eğitim-öğretim durumları, nüfus ve sosyo-ekonomik yapıları tarih ve coğrafya ile ilgili konuları bulunmaktadır. Sâlnâmeler devlet eli ile hazırlandığı için geniş bilgiler içermekte ve

¹“ Sâlnâme”, *İslam Ansiklopedisi*, C. X, MEB Yay. İstanbul 1980, s.134.

² Ferid Devellioğlu; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2003,s.917;“Sâlnâme”,*Tarih Ansiklopedisi kişiler, olaylar, kavramlar, mekânlar*,C.8, Berikan yay.,Ankara 2002,s.96; “Sâlnâme”, *İslâm-Türk*,C.II, Tercüman Aile ve Kültür Yay.İstanbul 1987, s.541.

³ Hasan Duman; *Osmanlı Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri*, C. I, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 2000, s.1,

⁴ Mehmed Zeki Pakalın; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, MEB Yayınları: 2507, İstanbul 1993, s.105.

⁵ Duman; *a.g.e.* s.1.

⁶“Sâlnâme”, *İ.A.*, s.134.

ansiklopedik bilgilerin bile önüne geçebilecek bir yapıya sahip olması bakımından, önemli kaynaklardır.

Osmanlı Devleti'nden çok daha önce, bu türlerin önemini kavrayan dünya milletleri de kendilerine ait yıllıklar çıkarmışlardır. Bunlardan Fransızlar ilk önde gelenleridir. Fransızlar 1793 yılında L'annuaire de la Republiqaine adıyla ilk yıllığı Paris'te neşretmişlerdir. Bunu takiben Fransa'da çeşitli konularda Annuaire Politique, Annuaire Historique gibi sâlnâme türü eserler meydana getirilmeye başlanmıştır. Böylece Avrupa'da resimli gazeteler, senelik yazılar ile seçilip, bir seneye ait siyasi ve bilimsel özet bilgiler oluşturularak senelik takvimin eklenmesi şeklinde almanaklar yayınlanmıştır⁷. Bunlardan sonra Osmanlı Tarihi, teşkîlâtı, biyografileri, coğrafyasıyla ilgili ilk sâlnâme H.1263-(M.1847) yılında Ahmed Vefik Efendi tarafından, Hayrullah ve Ahmed Cevdet Efendilerin yardımcıları ve Sadrazam Büyük Reşid Paşa'nın emri ile yayınlanmıştır⁸.

Osmanlı Devleti'nde çıkarılan Devlet sâlnâmeleri ve Vilâyet sâlnâmeleri de, başta Anadolu, Suriye ve Filistin, Irak, Arap Yarımadası, Kuzey Afrika'da, Mısır ve Trablusgarp, Tunus, bütünüyle Trakya, Yunanistan, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Bosna ve Hersek Yugoslavya, Bulgaristan ve bir kısım Akdeniz ve Ege Denizi adaları, hatta doğu Karadeniz ve Macaristan'a kadar XIX. ve XX. Yüzyıl Osmanlı Devleti coğrafyası içindeki yerler, topluluklar ve yaşamları ile ilgili çok önemli bilgiler verirler⁹.

Sâlnâmeler ilk çıkan sâlnâmelere nazaran her sene ayrıntılı bilgiler verip, sayfa sayısı bakımından artmış, boy olarak büyümüş, küçük punto harfler kullanılarak bin sayfalık eserler haline gelmişlerdir¹⁰.

1880 de 35 cilt olarak basılan son Osmanlı sâlnâmesi litografya¹¹ tekniği ile basılan eserdir. Sonrakiler matbaa harfleriyle basılmıştır. 1888'den itibaren Sicilli-i

⁷ Bkz.Pakalın; *a.g.l.* s.105.

⁸ "Sâlnâme", *T.A.*,s.97.

⁹ Duman; *a.g.e.* s.2.

¹⁰ Pakalın; *a.g.l.* s.106.

¹¹ Yağlı bir maddeyle, taş levha üzerine çizilen şekilleri çoğaltma sanatı; taşbasma, taşbasması. Litografya, A. Scenefelder tarafından bulundu (1796). Şekiller üzerine sürülen mürekkep ile boş kalan yerlere sürülen su, taşın gözeneklerine girer. Sürülen sıvıların hemen uçmaması için asit ve arapzamlı karışımı, taşın üzerinden geçirilir ve baskı yapılır. Çok çeşitli litografya yöntemi vardır. En çok kullanılan yöntemler şunlardır: Doğrudan doğruya çizme yönteminde mürekkepli kalem, kurşunkalem, fırça, kazı kalemi kullanılır. Şekil kabarık ya da çukur olabilir. Dolaylı yöntem ya da geçirme yönteminde ise; bu amaçla hazırlanan şekil, otografik, tipografik ve gravür yoluyla taş üzerine geçirilir. Bu işlem yapılırken geçirme preslerinden yararlanır. Fotomekanik yöntemdeyse, şekil duyarlaştırılan taş üzerine fotoğraf yoluyla kopya edilir. Kullanılan taş levha, çok ince taneli kireçtaşından yapılır. <http://www.ansiklopedim.net/litografya.html>,15.05.2013.

Ahvâl-i Memûrîn Dairesi'nce, bütün devlet ünitelerinden resmi bilgiler bir araya getirilerek düzenlenmeye başlamıştır¹².

Tarihi kaynak olarak büyük bir öneme sahip olan sâlnâmeler devlet veya özel kuruluşlar tarafından yayımlanmışlardır¹³.

2. SÂLNÂME ÇEŞİTLERİ

2.1. DEVLET SÂLNÂMELERİ (SÂLNÂME-İ DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYYE)

Türklerde ilk resmi sâlnâme, Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ortalarında Koca (Sadrazam) Reşit Paşa'nın teşviki ile Tarihçi Hayrullah Efendi, Ahmed Vefik Efendi ve Ahmed Cevdet Paşa'nın ortak çalışmaları sonucu H. 1263 (M.1847) yılından itibaren 1912 yılına kadar düzenli olarak her sene Sâlnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye adı ile yayımlanan Devlet sâlnameleri bulunmaktadır¹⁴.

Devlet sâlnâmelerinin en güzel örneklerine 1876-1908 tarihleri arasında Sultan Abdülhamid II. Devrinde çıkanlarda rastlanmaktadır. Bu eserler türünün en muhteşem örnekleri olup zengin bilgilerle doludur. Devletin resmi teşkilatından, coğrafyasından, memurların isimlerine, tayin oldukları tarihlere, almış oldukları rütbe ve nişanlarına kadar vesika hüviyetindedirler¹⁵.

Bu dönem aslında Osmanlı Devleti'nin büyük çapta topraklarını kaybettiği döneme denk geldiğinden, bu sâlnâmelerin basımında ve yayımlanmasında aksaklıklar ortaya çıkmıştır. Böylelikle Osmanlı Devleti'nde basılmış 68 adet Devlet Sâlnâmesine rastlanmaktadır¹⁶.

2.2. ASKERİ SÂLNÂMELER (SÂLNÂME-İ ASKERÎ)

17 def'a yayımlanan bu sâlnâmeler Osmanlı Devleti'nin ordusunu ele almaktadır. Bu yıllıklar Keçici-zâde Fuad Paşa'nın Seraskerliğinde yayımlanmaya başlanmıştır. Önceleri bahriye sınıfı da dâhil olmak üzere ordu teşkilâtı, kadrolar, zabıtların adları, nişanları, istatistiksel vb. konularda bilgiler içermektedir. Bu

¹² "Sâlnâme", *İ.T.A.*, s.541

¹³ "Sâlnâme" Meydan Larousse, C. 10, Meydan Yayınevi, İstanbul, s.886.

¹⁴ Duman; *a.g.e.* s.4.

¹⁵ Duman; *a.g.e.* s.4.

¹⁶ Bkz. "Sâlnâme", *İ.A.*, s.134.

sâlnâmeler bazı kaynaklara göre 17 def'a bazı kaynaklara göre 14 def'a olarak basılmışlardır¹⁷.

2.3. BAHİRİYE SÂLNÂMELERİ (SÂLNÂME-İ BAHİRÎ)

Fen heyetince basılmış ve deniz kuvvetlerimizle ilgili tarihçe, teşkilâtlanma, görevli zabıtlar, donanmada bulunan gemiler ve bu gemilerin özelliklerinden bahseder. Kimi kaynaklarda 24 def'a basıldığından bahsedilirken başka bir kaynağa göre 17 def'a basılmış olduğundan söz edilmektedir¹⁸.

2.4. HARİCİYE SÂLNÂMELERİ

Hariciye Nezareti'nce çıkarılmış olan resmi sâlnâmelerdir. Bu sâlnâmelerde Hariciye Nezareti'nin içteki ve dıştaki teşkilâtı, temsilcilerin nişânları ve yabancı devletlerin dışişlerinden ve bazı antlaşmalardan bahsedilmiştir. Toplamda dört adet basılmıştır¹⁹.

2.5. RASATHÂNE-İ AMİRE SÂLNÂMESİ

Sadece 1872 (H.1288) yılında Ticaret ve Nafia Nezareti'ne bağlı olan Rasathâne idâresi tarafından düzenlenmiştir. Tek sayısı çıkan bu sâlnâmenin içeriği bahriye ile ilgili çok çeşitli bilgilere yer vermiştir²⁰

2.6. MAARİF SÂLNÂMESİ (SÂLNÂME-İ NEZÂRET-İ MAÂRİF-İ UMUMİYYE)

Sâlnâme-i Nezâret-i Maarif-i Umumiyye adı ile 1898 ve 1903 yılları arasında yayınlandığı kayıtları yer almışsa da bugüne kadar 1902 (Hicrî 1320) yılına ait sâlnâmeye rastlanmamıştır. Osmanlı Devleti'nin eğitim- öğretim ve kültür hayatı ile maârif nâzırları, öğretmenler, okullar ve kütüphaneler hakkında geniş bilgiler içermekte oldukları bilinmektedir²¹.

¹⁷Bkz. "Sâlnâme", *İ.A.*, s.135. Duman; *a.g.e.*, s.7.

¹⁸ Bkz. "Sâlnâme", *İ.A.*, s.135. Duman; *a.g.e.*, s.7.

¹⁹ Mithat Sertoğlu; *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1986, s.298.

²⁰ Duman; *a.g.e.* s.8.

²¹Duman; *a.g.e.* s.8.

2.7. İLMÎYE SÂLNÂMESİ

Sadece H.1334 (M.1918) yılına ait olmak üzere tek sayısı vardır. Resmi sâlnâme içinde değerlendirilen bir sâlnâme türüdür. Bu sâlnâmede muhtelif bilgilerin yanı sıra birçok şeyhülislamın fetvaları oldukları gibi yer almıştır²².

2.8. OSMANLI HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ SÂLNÂMESİ

Adından da anlaşıldığı gibi Kızılay tarafından 1329 (1913) yılında basılmıştır. Cemiyetin tarihi ve çalışmaları hakkında bilgiler vermektedir. Bu yıllık içinde resimlerde bulunmaktadır²³.

2.9. RÜSÛMÂT SÂLNÂMESİ

Mâliye nezâreti Gümrük İdâresi tarafından çıkarılmıştır. Osmanlı gümrükleri hakkında tarihi, teşkilâtı, gümrük me'mûrları, rüsûm işleri, gümrük hâsılâtı vb. konulara değinmektedir²⁴.

2.10. BAHRİYE-İ TİCÂRİYE SÂLNÂMESİ

Osmanlı Devleti'nde kaptan ve makinistler hakkında bilgi vermektedir. 1329 (1913) yılında basılmıştır²⁵.

2.11. CEMİYET-İ TEDRİSİYYE-İ İSLÂMİYYE SÂLNÂMESİ

Darüşşafaka'yı yöneten dernek tarafından 1332 (1916) senesinde basılmıştır²⁶.

2.12. HUSUSİ KURUMLAR VE ŞAHISLARCA HAZIRLANIP YAYINLANAN SÂLNÂME, NEVSÂL VE TAKVİMLER

Bu eserlerin içinde pek ciddi ve bilimsel olanların yanında, sağlıkla ilgili olanlar, mizahi ve siyasi içerik gibi pek çok konuyu barındıran, daha ziyade almanak sayılabilecek eserler neşredilmiştir²⁷.

²² Sertoğlu; *a.g.l.* s.298.

²³ Duman; *a.g.e.* s.9.

²⁴ Duman; *a.g.e.* s.9.

²⁵ Bkz. Duman; *a.g.e.*, s.8.

²⁶ Duman; *a.g.e.* s.9.

²⁷ Sertoğlu; *a.g.l.* s.300.

2.13. VİLÂYET SÂLNÂMELERİ

Osmanlı Devleti'nde, devlet sâlnâmelerinin ilgi görmesi üzerine çıkarılan vilâyet sâlnâmelerinin ilki M.1866 yılında basılan Bosna Vilâyeti Sâlnâmesi'dir²⁸. Hasan Duman eserinde, ilk vilâyet sâlnâmesinin H.1282 (M.1865) yılına ait Trabzon Vilâyeti Sâlnâmesi olduğunu söylemektedir²⁹. Buna rağmen bugüne kadar bu sâlnâmeye rastlanmadığı için, resmi kayıtlarda ilk sâlnâmenin H.1283 (M.1866) yılına ait Bosna vilâyeti sâlnâmesi olduğu bilinmektedir. Son vilâyet sâlnâmesinin ise 1337-38 Rumî (Miladi 1921-22) Bolu Livâsına ait Sâlnâme olduğunu söylenmektedir³⁰. Vilâyet sâlnâmeleri bir vilâyette bulunabilecek yöneticiler, idârî yapılanma, tarih, kültür ve coğrafya alanında bilgilerin yani sıra eğitim-öğretim bayındırlık kütüphaneler vb. konularda bilgiler de içermektedir.

Sâlnâmelerin en önemli özelliğinden birisi de İstanbul dışına çıkılarak vilâyetleri konu alması ve bu vilâyetlere bağlı olan sancak, kazâ ve nâhiyeleri daha yakından tanıma fırsatı sunuyor olmasıdır. Böylelikle bu yıllıklar o dönemde kent tarihine ışık tutması açısından bakıldığında inkâr edilemeyecek derecede önemli eserlerdendir.

Burada araştırma konumuz olan Yozgat Sancağının da içinde bulunduğu Ankara Vilâyeti Sâlnâmeleri ilk kez H.1288 (M.1871) yılında yayınlanmıştır. Bu sâlnâmelerin en son yayım yılı ise H.1325 (M.1907) yılıdır. Böylelikle bu sâlnâmeler tarihlerinden de anlaşılacağı üzere 38 yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Osmanlı Devleti'nde bu yıllar Tanzimât döneminin sonundan başlayıp, I. Meşrutiyet Dönemi ile II. Meşrutiyet döneminin başlangıcına denk gelmektedir. Bu sâlnâmeler o döneme ait tutanakları içermesi bakımından önemli eserlerdir.

²⁸ Bkz. Duman; *a.g.e.* s.5.

²⁹ Bkz. Duman; *a.g.e.* s.5.

³⁰ Bkz. Duman; *a.g.e.* s.5.

İKİNCİ BÖLÜM

ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMELERİNDE

YOZGAT SANCAĞI

1. YOZGAT ADININ ANLAMI

Bazı araştırmacılar Yozgat ilinin en eski adına “Tavium” olarak da kabul etmektedirler. Bunun sebebi, Yozgat yakınındaki antik bir kent olan “Tavium” kentinden kaynaklanmaktadır. Ancak antik “Tavium” kenti bugünkü Yozgat il merkezinin bulunduğu konumda değil daha kuzeybatıda yer almaktadır.

Yozgat kenti XVIII. yüzyıllarda Çapanoğullarından Ömer Cebbar Ağa tarafından kurulmuştur. İlin, bu günkü adının kaynağı da bu tarihe uzanmaktadır.

Bir rivâyete göre, Çapan Ömer Ağa önderliğindeki aşiret Horosan’dan çıkarak Şam ve çevresine yerleşmiş sonra bu günkü Yozgat yörelerine gelmiş ve burada küçük bir kasaba kurmuştur.

Kasabaya otlak ya da sürü anlamında kullanılan “Yoz” ile kent anlamına gelen “Gat” sözcükleri birleştirilerek “otlak kenti” anlamına gelen Yoz-Gat adı verilmiştir³¹.

Başka bir efsaneye göre ise Yozgat adı Hızır Aleyhisselâm tarafından verilmiştir³².

Bu olay şu şekilde gerçekleşmiştir. Ömer Cebbar Ağa, bir yaz mevsiminde sürülerini yaylakta otlatırken karşısına Hızır Aleyhisselâm çıkarak Ömer Cebbar Ağa’dan süt ister. Misafirine ikramda kusur etmeyerek sütü veren Ömer Ağa’ya, Hızır (A.S.) sütü içtikten sonra “Yozuna yoz katılsın memleketinin adı Yoz-Kat olsun”der. Temeli böyle atılan Yoz-Kat halk dilinde söylene söylene “Yozgat” olmuştur³³.

Diğer bir rivayete göre ise Yozgat adını coğrafi yapısından almaktadır.

³¹ “ Yozgat ”; *Yurt Ansiklopedisi Dünü, Bugünü, Yarını*, C. X, Anadolu Yay. İstanbul 1982-1984, s.7638.

³² M. Orhan Bayrak; *Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu*, inkılâp yayınları, İstanbul 1994, s.564.

³³ Bkz. Yozgat Valiliği; *a.g.e*, Yozgat 1991,s.33.

Yozgat, genelde sert tabakalı bir yer yapısına sahiptir. Saray köyünden itibaren aşağıdan yukarıya doğru kat kat yükselmektedir. Bu kat kat yükselişinden ve rakımının yüksekliğinden dolayı önceleri “yüz-kat” denmiştir. “Yüz-kat” sözcüğü ise zaman içinde değişerek “Yozgat” olmuştur³⁴.

2. VİLÂYETİN TARİHÇESİ

Ankara vilâyeti sâlnâmelerinde Yozgat şehrinin yüz elli senelik bir kasaba olduğundan bahsedilmektedir³⁵. H.1311 (M.1893) A.V.S. de farklı olarak yüz elli senelik değil yüz otuz sekiz senelik bir geçmişi olduğu söylenmektedir³⁶. Bu rakamlara baktığımızda birçok ilimizin kuruluşu ilk çağlara kadar uzandığı halde, Yozgat şehri, tarihi yeni olan illerimiz arasında bulunmaktadır.

Ancak burada tarihiyle ilgili en geniş bilgiyi H.1325 (M.1907) tarihli A.V.S. söylemektedir³⁷. Buna göre Yozgat’ın kuzeyinde Kabaktepe adında bir tepe olup, bu tepenin kuzeyinde kalan eteklerinde ve Boğazköy yakınında bulunan bir yerleşim yerinden bahsedilmektedir³⁸. “Tavium”³⁹ adlı bu yerleşim yerinin eski bir yerleşim yeri olması dolayısıyla Yozgat’ın da eski bir yerleşim yeri olduğu düşünülmektedir⁴⁰.

Yozgat ve çevresinin de içinde bulunduğu bu topraklarda ilk çağlardan beri Hititler, Frigler, Kimmerler, Persler, İskender, Roma ve Bizans İmparatorlukları hâkimiyetlerine devam etmişlerdir⁴¹. Ancak Yozgat ve çevresinde Türk-İslâm izleri 1071 Malazgirt Savaşı’ndan sonra başlamaktadır⁴².

Malazgirt savaşıyla birlikte buraya gelip yerleşen Türkmen aşiretlerinden Oğuzların bir kolu olan Bozoklar XV. asırdan itibaren bu bölgeye kendi adlarını vermişlerdir⁴³. Yozgat ve Kayseri illerinde içinde bulunduğu bu sancağa, Bozok

³⁴ Yozgat Valiliği; *a.g.e*, Yozgat 1991.s.5.

³⁵ Kudret Emiroğlu vd., *Ankara Vilâyeti Sâlnâme-i Resmîsi 1325 (1907)*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yay. Ankara 1995, s.190. Bundan sonra bu eser ve diğer Sâlnâmeler için Hicri Tarihleri verilerek Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi yerine kısaltma kullanılıp “AVS” olarak gösterilecektir.; *H. 1318 Tarihli A.V.S.*, s.222. , *H.1320 Tarihli A.V.S.* , s.218.

³⁶ *H.1311 Tarihli A.V.S.* s. 283.

³⁷ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.190.

³⁸ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.190.

³⁹ Yozgat Valiliği; *Yozgat İl Yıllığı*, Yozgat, 1991.s.5.

⁴⁰ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.190.

⁴¹ Yozgat Valiliği; *a.g.e*, Yozgat 1991.s.34.

⁴² Yozgat Valiliği; *Yozgat İl Yıllığı*, Yozgat 1998, s.53.

⁴³ Yozgat Valiliği; *a.g.e*, Yozgat 1991.s.34.

Sancağı ismini veren Türkmenler burada uzun yıllar kalmışlardır. Bozok adı verilen bu bölgelerde halk, göçebe de olsa, kasaba ve köyde de yaşasa, tamamen Türkmenlerden oluşmaktadır⁴⁴.

Bu bölgede bulunan Türkmen aşiretlerinin bir kolu olan Oğuzlar, göçtükleri yerlere her sosyal birimden insanların yanında, kültür unsurlarını da taşımışlardır. Bozok bölgesi, önemli kervan ve ticaret yollarının geçtiği bir yerde bulunmaktadır⁴⁵. Böyle olunca Bozok yerleşim yerleri istilâlara açık olan yerlerden sadece biri olmuştur. Tarihde birçok istilâyâ uğrayan Bozok Sancağının idaresi de sürekli el değiştirmiştir.

Türkmen aşiretlerinden olan Osmanlı Devleti'nin kurulmasından bir müddet sonra başa geçen I. Bayezid zamanında ilk kez Osmanlı topraklarına katılan⁴⁶ Bozok yöresinin, Osmanlı Devleti'nin elinden çıkması ve Timur hâkimiyeti altına girmesi çok da uzun sürmemiştir. 1402 Ankara Savaşında Timur Devleti'ne yenilen Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan bu yerleşim yeri artık Osmanlı Devleti yerine Timur Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. Ancak 1413 yılında yine Osmanlı Devleti'nin eline geçen Bozok ve çevresi bu tarihten itibaren kesin olarak Osmanlı Devleti hâkimiyetinde kalmıştır⁴⁷.

Bu tarihlerden sonra Bozok Sancağı, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunan Çapanoğulları tarafından yönetilmeye başlandığında, Çapanoğullarının bilinen ilk şahsiyetinin Ömer Ağa olduğu söylenir. Ömer Ağa'nın mezar kitabesinde "Buzgalı" tabiri yer alır. Bu kelimenin Tiflis'in güney batısında, Ahıska dolaylarında, Borçalı bölgesinde; Bozgal/ Bozugal/Bosukal adında bir köy olduğu ve o dönemde burada yaşayan Karapapak Türklerinin bu ismi kullandığını bilinmektedir. Bu bilgiden yola çıkılarak Çapanoğullarının Horasan'dan gelip, Gaziantep ve Maraş dolaylarına gelen Türkmenlerden olduğu söylenebilir⁴⁸.

Yozgat şehrine gelip yerleşen Çapan Ömer Ağa'nın bilinen tek oğlu Ahmet Paşa'dır. Ahmet Paşa, Osmanlı Devleti'nin Bozok Sancağı'nda mütesellimlik yapmış ve bunun yanında birçok idarî görevlerde de bulunmuştur. Kasaba önceleri ufak bir köy iken, Abdülcebbarzadelerin gelmesiyle önem kazanılacak bir yer olmuştur.

⁴⁴ Yılmaz Öztuna; *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi*, C.13,Ötüken Yay. İstanbul 1983,s.258.

⁴⁵ Yozgat Valiliği; *a.g.e*, Yozgat 1998, s.53.

⁴⁶ "Yozgat"; *Y.A*, s.7642.

⁴⁷ "Yozgat" *İl İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi*, C.2, Milliyet yay. İstanbul 2005,s.496.

⁴⁸ Bkz. Cengiz Orhonlu; *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü*, İstanbul 1963, s.78-83.

Buralarda tesisler yapılmıştır. Bozok ve çevresinde birçok cami, medrese gibi yerler inşa edilmiştir. Böylelikle Çapanoğulları, hem çevredeki halkın Yozgat şehrine gelmesini sağlamış, hemde buranın yönetimini ellerinde tutmuşlardır⁴⁹.

Zaman içinde Osmanlı Devleti'nin burada bulunan Alevi Türkmenlerinden yüksek miktarda vergi toplama girişimleri Yozgat ve çevresinde çeşitli ayaklanmaların çıkmasına yol açmıştır⁵⁰. Bu ayaklanmaların başında Celali Ayaklanmaları, Baba Zünnun Ayaklanması, Kalenderoğlu ve Çapanoğulları tarafından çıkarılan ayaklanmalar dikkatleri çekmektedir⁵¹.

Bu bölgede yaşayan diğer bir topluluk da Çerkezlerdir. Çerkez halkı ile yerli halkın aralarında da sık sık arbede çıktığı söylenebilir. 19.yy. da Alman gezgini olan Andreas David MORDTMANN, 1852 senesi Kasım ayında Ankara'ya uğradığında Çerkezler ile yerli halkın arasındaki anlaşmazlığı gözlemlemiştir. O, Çerkezler ile yerli halkın şehirde kanlı olaylara sebep olduklarını, sık sık taraflar arasında çatışmalar yaşandığını ifade etmiştir⁵².

Hem bu ayaklanmalar neticesinde, hemde burada bulunan toplulukların yerli halkla olan mücadeleleri nedeniyle bu bölge Osmanlı Devleti'nde dikkatleri üzerine çekmiş bir bölge olmuştur.

XIX. yy.ın başlarında Yozgat yöresinde Çapanoğulları etkinliğini yitirmeye başlamışlardır. 1812'den sonra Çapanoğlu Süleyman Bey'in de ölümünü üzerine ortaya çıkan varisler, Bozok Sancağı topraklarının kendilerine bırakılmasını istemişlerdir. Onların bu istekleri Şeyhülislamlık meclisinden geçerek haklı bulunmasına rağmen, bu durumu fırsat bilen Osmanlı padişahlarından II. Mahmud, bu kararın uygun olmadığı düşüncesiyle, Osmanlı Devleti'nde merkezileştirme siyaseti de uygulayarak Çapanoğullarının Bozok'daki yönetimine son vermiştir⁵³.

Bu olaydan sonra 1814 yılının Ocak ayında Bozok Sancağı toprakları "Darphane-i Amire'ye bağlanmıştır. Böylelikle bu topraklar tamamen devlet eline geçmiş hatta yönetimi bile Bozok merkezi dışında Kayseri Mutasarrıflığı'na bırakılmıştır.

⁴⁹ Necati Fahri Taş; *Milli Mücadele Döneminde Yozgat, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987*, s.8-9.

⁵⁰"Yozgat" *T. İ.A.*,s.496.

⁵¹"Yozgat" a.g.a.,C.2, Milliyet yay.İstanbul 2005,s.496.

⁵² Der. İlhan Pınar; *Alman Gezginlerin Gözüyle 19. yy. Anadolu Şehirleri*, Akademi Kitapevi, İzmir 1998, s.79.

⁵³"Yozgat "; *Y.A.*, s.7642.

3. COĞRAFYA

3.1. YOZGAT İLİNİN KONUMU

Yozgat il alanı, İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Havzası ile Karadeniz Bölgesi'nin Çekerek Havzası'na girer. Çok büyük bir bölümü Kızılırmak Havzası'nda bulunur ve 14.123 km²'lik bir alanı kaplar⁵⁴.

H.1325 (M.1907) yılına ait A.V.S.'de, Yozgat kazâsı merkez vilâyet olan Ankara'nın 165 kilometre güneydoğusunda 32 derece 29 dakika doğu boylamında ve 39 derece 46 dakika kuzeyinde yer almaktadır⁵⁵.

Bu gün bu rakamlar incelendiğinde Yozgat'ın, 34° 02' ve 36° 09' doğu boylamlarıyla 38° 54' ve 40° 15' kuzey enlemleri arasında kaldığı görülmektedir.⁵⁶

Yozgat, doğudan Akdağlar, güneyden Delice Irmak Vadisi, kuzeyden de Deveci Dağları'yla çevrili bir alanda yer almaktadır⁵⁷.

İl doğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla ve Yıldızeli, kuzeyden Tokat'ın Artova ve Zile, Çorum'un Ortaköy, Alaca ve Sungurlu, batıdan Ankara'nın Delice, güneyden Kırşehir'in Çiçekdağı, Nevşehir'in Kozaklı ve Avanos, Kayseri'nin Merkez, Felâhiye ve Sarioğlan ilçeleriyle komşudur⁵⁸.

Bu komşularının da yer aldığı o döneme ait olan Ankara Vilayeti haritası Yozgat ve komşuları için (Bkz. EK 2: Ankara Vilayeti Haritası.)

3.2. AKARSU, GÖL, DAĞ VE ORMANLARI

3.2.1. Akarsuları ve Gölleri

İl topraklarından kaynaklanan sular Kızılırmak ve Yeşilirmak ile birleşerek Karadeniz'e ulaşır. Bu suları Yeşilirmak'ın kollarından Delice Irmağı toplar. Akdağlar'ın doğu ve güneydoğu yamaçlarından doğan bazı küçük dereler il sınırları dışında Kızılırmak'a katılır⁵⁹.

⁵⁴ “Yozgat ”;Y. A. C. X, s.7627.

⁵⁵ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.187.

⁵⁶ “Yozgat ”;Y. A, s.7627.

⁵⁷ “Yozgat ”;Y. A. s.7627.

⁵⁸ “Yozgat ”;Y. A. s.7627.

⁵⁹ “Yozgat” T. İ. A., C.2, Milliyet yay. İstanbul 2005,s.491.

Delice ırmak, Kızılırmak ve Çekerek ırmağı ile onlara bağlı küçük dere ve ırmaklar bölgenin akarsu ağını oluştururken H.1325 (M.1907) tarihli sâlnâmede bölgenin akarsuları hakkında şu bilgilere yer verilmektedir;

Yozgat sancağının akarsuları iki havzaya ayrılmaktadır. Kızılırmak Sivas vilâyetinden gelerek Akdağ'ın eteklerinde sancak arazisine dâhil olup, sancağın Sivas ile sınırını oluşturur. Buradan güney batıya devam ederek, güney doğudan da (Şarkışladan) gelen Bâlâ Suyu'na katılır. Buradan da devam ederek Kayseri Sancağı arazisine girer. Bu sâlnâme ve diğer sâlnâmelere göre sancağın en önemli akarsuyunun, Akdağ'dan doğan ve sancak arazisini boydan boya geçip İskilip sınırında (Kula) kasabası önünde Kızılırmak'a dökülen Delice Irmağı olduğu söylenmektedir⁶⁰. Ayrıca sancakta bulunan diğer bir akarsu da, Delice ırmağa karışan Konak su adı ile bilinen akarsudur⁶¹.

Yozgat şehrinin doğusundan akmaya başlayarak Yeşilirmak'a dökülen Çıkrık suyu da bulunur. Bunların birde ufak tefek derecikleri ve mezraları bulunmaktadır⁶². Bu akarsu ve dereciklerin üzerinde değirmenler yer almaktadır. Bu değirmenler ve buradan geçen akarsuların durumları sâlnâmelerde şu şekilde geçer;

Konak Özü ve Kondulan ve Çekerek ve Çiçeği ve Bekir özü ve Baltı⁶³ Özü namları hayli değirmenleri ve büyük dereler bulunur. Bu derelerin bazıları Amasya Irmağına ve bazıları Kızılırmak'a dökülmektedir⁶⁴.

Kirazlı Deresi, Çatak Deresi, Menekşe Deresi ve Kurt İni Deresi sularını da alarak büyüyen Baltı Özü'nün, Çatak istikametine doğru yukarı kısımlarda olduğu bilinmektedir⁶⁵.

Yozgat'ta akarsu havzası olarak Kızılırmak ve Yeşilirmak Havzaları önemli iki akarsuyu beraberinde bulundurlar⁶⁶.

Kızılırmak Havzası: Kızılırmak Havzası Fırat'dan sonra Türkiye'nin en büyük havzasıdır. Sivas, Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Yozgat, Çankırı, Çorum ve Kastamonu yörelerini kapsar⁶⁷.

⁶⁰ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.190.

⁶¹ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.190.

⁶² H. 1325 Tarihli A.V.S. s.190.

⁶³ Bu isim sâlnâmelerde tam olarak okunamamış olup Baltı Özü olduğu düşünülmüştür. Buraya da bu şekilde aktarılmıştır. Okunuş itibarıyla Bahti olarak okunsa da asıl olan Baltı'dır. Bkz.S. Burhanettin Kapusuzoğlu; Bozoknağme, Ankara 2009, s.19.

⁶⁴ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.119., H. 1293 Tarihli A.V.S. s.128., H. 1299 Tarihli A.V.S. s.119., H. 1300 Tarihli A.V.S. s.183.

⁶⁵ S. Burhanettin Kapusuzoğlu; Bozoknağme, Ankara 2009, s.39.

⁶⁶ "Yozgat";Y. A. s.7628.

Delice Irmak (Konak suyu) : Akdağların batı eteklerinden kaynaklanan Delice Irmak Konak Suyu adıyla batı yönünde akar. Birçok yeri geçtikten sonra il dışına çıkar ve burada Delice Irmak adını alarak Kızılırmak'a dökülür⁶⁸. Eğrigöz, Karacaali ve Bişek Özü, Konak Suyu'nun kollarını teşkil etmektedir⁶⁹.

Yeşilirmak Havzası: Türkiye'nin orta büyüklükteki havzalarından biridir. Yeşilirmak'ın önemli kollarından biri olan Çekerek Suyu Sivas il alanında, Çamlıbel Dağları'ndan doğar. Batı yönünde akarak Yozgat topraklarına girer. Buradan birçok yeri geçerek Yeşilirmak'a dökülür⁷⁰.

Yozgat kazâsında herhangi bir göle rastlanmazken, H.1325 (M.1907) A.V.S'de "Liva dâhilinde göl yoktur" denilmektedir⁷¹.

3.2.2. Dağları

İl'in, doğu ve kuzey doğu kenarlarında yer alan dağlar, genellikle yüksekliği fazla olmayan kıvrımlı sıradağlar ve aşınarak alçalmış tepeler biçimindedir⁷². (Bkz. EK 3: Yozgat'tan görünüm.)

Yozgat'ın doğu, batı ve orta kesimleri dağlıktır. Yozgat'ın doğu kesimleri il ile Sivas, Tokat, Kayseri arasında düzenli bir şekilde uzanan Akdağların uzantılarınca doğal bir sınır oluşturur. Kızılırmak vadisine doğru uzanan ve genelde Akdağlar olarak anılan bu sıranın alt birimleri, Çamlıbel Dağları, Akdağ, Karababa Dağı, Hamza Sultan Tepesi ve Kurşunlu Dağlarından oluşur⁷³.

Kızılırmak vadisi boyunca kuzeydoğu güneybatı doğrultusunda uzanan Akdağlar ilin en önemli sıra dağlarından biridir. Kıvrımlı sıradağlar halinde uzanan Akdağlar, Kızılırmak'ın akış yönünü belirlemiş ayrıca ilin doğu komşusu olan Sivas'a doğal bir sınır da oluşturmuştur⁷⁴.

İlde, ikinci önemli dağ sırasından bahsedilecek olursa, kuzeyden sokulan Deveci Dağlarını göstermek doğru olur. Bu dağlar Bozok platosunun kuzeyinde yer alır. Bulunduğu yerde hem Yozgat-Tokat için hem de İç Anadolu-Karadeniz Bölgesi

⁶⁷ "Yozgat ";Y. A. s.7628.

⁶⁸ Bkz. Yozgat Valiliği; *a.g.e.* Yozgat 1991, s.24.

⁶⁹ Bkz. Yozgat Valiliği; *a.g.e.* Yozgat 1991, s.24-27.

⁷⁰ "Yozgat ";Y. A. s.7628.

⁷¹ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.190.

⁷² Yozgat Valiliği; *a.g.e.* Yozgat 1998, s.41.

⁷³ "Yozgat ";Y. A. s.7627.

⁷⁴Yozgat Valiliği; *a.g.e.* Yozgat 1998, s.41.

için doğal bir sınır oluşturur. Ayrıca Çorum sınırındaki Zincirli ve Akçadağı, Kayseri il sınırında bulunan Akdağın devamı durumundaki Gevencik ve Keklice Dağları, önemli dağlardır⁷⁵.

Sâlnâmelerde bu dağlardan bahsedilmezken, Yozgat'ın dağlarından şu şekilde bahsedilmektedir; Kazâ ve köylerinde bulunan topluca on iki dağ ile en önemli sıradağlarını teşkil eden Akdağlar ve Dokuz Özü adı ile anılan dağlar bulunmaktadır⁷⁶. Ayrıca H.1291.1293.1299-(M.1874,1876,1882) sâlnâmelerinde de bu dağlar aynen H.1290 (M.1873) sâlnâmesindeki bilgilerle eşleşmektedir.

3.2.3. Ormanları

Sâlnâmeler de orman alanlarından bahsedilirken Akdağ civarındaki ormanlar geniş yer tutar. Yozgat'ta ormanlar, çam, ardıç, yabani armut, alıç ve meşe ağacı, kavak ve benzeri ağaçlardan ibaret olmaktadır. Yozgat'a bağlı Akdağ Kazâsı ormanlarından elde edilen keresteler, odunlar ve kömürler Yozgat merkezde kaldığı gibi Kayseri, Sivas ve Zile kazâlarına da nakledilir⁷⁷.

Ayrıca Sungurlu'ya, Keskin'e, Kırşehir'ne, Avanos, Ürgüb ve bu civarda bulunan sancak ve kazâlara ihrâç edilmektedir⁷⁸.

Bugün ise, Bozok platosu üzerinde güneybatı-kuzeydoğu yönünde uzanan Akdağ ormanları sadece Yozgat'ın değil; yurdumuzun da önemli ormanlarından. Akdağ ormanlarında yoğun olarak sarıçam, alıç, dağ kavağı, dağ armutu, yabani fındık ve meşe türleri bulunmaktadır. Çekerek civarındaki seyrek ormanlarda ise çam, meşe ve ardıç gibi türler bulunmaktadır.⁷⁹

Bu gün Yozgat'ta bulunan, Çamlık ismiyle bilinen mesire yeri, önemli ormanlık alanlardandır. Yüzyıllar öncesi yöreyi kaplayan zengin ormanların son kalıntılarıdır⁸⁰. Çamlık adı ile bilinen bu yer sâlnâmelerde de geçmektedir⁸¹.

Ayrıca bu çamlığın bir rivayete göre Âşık Kerem tarafından oluşturulduğu düşünülmektedir. Âşık Kerem deli divane olduğu Aslı'sını ararken yolu Yozgat şehrine düşer. Bugün Çamlık diye tabir edilen yerde Aslıyı bulamayınca bu aşkın

⁷⁵ Yozgat Valiliği; a.g.e. Yozgat 1991.s.12-15., Yozgat Valiliği; a.g.e. Yozgat 1998, s.41.

⁷⁶ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.116.

⁷⁷ Bkz.H. 1290 Tarihli A.V.S. s.114-116.

⁷⁸ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.226.

⁷⁹ Yozgat Valiliği; a.g.y., Yozgat 1998, s.48

⁸⁰ "Yozgat"; Y. A. s.7631.

⁸¹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.112.

ölümsüzlüğü için buraya zamanında bir çam fidanı diker. İşte bu çam fidanı burada filizlenip, büyür ve bugünkü Çamlık denilen mesire yerinin bu rivayete göre oluştuğu söylenir⁸².

3.2.4. Mesire Yerleri, ılıcalar ve Kaplıcaları

Şeker Pınarı ve Soğuk Oluk olarak bilinen yerlerden çıkan sular gayet lezzetli ve tat olarak güzeldir. Soğuk Oluk diye bilinen yer aynı zamanda o dönemin mesire yerlerindedir. Burada bahçeler ve geniş bir çamlık bulunmaktadır. O dönemde halk buralara gelerek eğlenmekte aynı zamanda dinlenmektedir⁸³.

Sâlnâmelerde bir ılıcanın suyundan söz edilmektedir. Bu ılıcanın suyunun kükürtlü olduğu bilinmektedir. Ayrıca Ilı Su ve Birun isminde ki ılıcaların halk tarafından bilinmesine karşılık halkın çok fazla bunların sularından yararlanmadığı söylenir. Bunun sebebinin ise, ılıcanın madenin o dönemde bilinmiyor olmasıyla ilgilidir⁸⁴.

Ilıca ve kaplıcalarla ilgili en geniş bilgiyi son sâlnâme olan H.1325 (M.1907) senesine ait sâlnâme vermektedir. Bu sâlnâmeye göre, Karadeniz civarında bulunan bir ılıcanın sularından bahsedilmektedir. Bu ılıcanın suyunun özellikle sıcak iken yararlı olduğu ve ılıcanın madenin ise, kükürt madeni içerdiği bilinmektedir⁸⁵. Bu ılıcaya Saray Boğazı ılıcası denildiği bu sâlnâmede geçmektedir⁸⁶.

Ayrıca sancakta İbli Su ve Sulak adlarıyla bilinen iki büyük kaplıca olmasına karşılık madenlerinin bilinmiyor olmasından dolayı halk tarafından pek de rağbet görmemekte olduğu söylenmektedir⁸⁷.

Terzili adı ile bilinen bir yerde bir ılıcaya daha rastlanmaktadır. Bu ılıcaya çok önceden bir bina yapılmış olup bu binanın yalnızca batı cephesi ayakta kalmıştır. “Pencereleri ise hala varlığını korumaktadır” denilmekte ve pencerelerinin arasında inek başlarından olan figürlerin ve çiçeklerin olduğu söylenmektedir. Bu kaplıcanın yakınında birde şehir olduğu tahmin edilmektedir⁸⁸.

⁸² Kapsuzoğlu; *a.g.e.* s.141-142.

⁸³ *H. 1290 Tarihli A.V.S.* s.112.

⁸⁴ *H. 1290 Tarihli A.V.S.* s.112.

⁸⁵ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.197.

⁸⁶ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.197.

⁸⁷ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.197.

⁸⁸ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.197.

Yine o civarda Beştepe adı ile bilinen bir yerde tesadüf olarak kaplıcaya yakın bir de mabet de bulunmaktadır⁸⁹.

Bugün ise Yozgat kaplıcalar ve kaynak suları açısından zengin bir il'dir. Sarıkaya, Sorgun, Yerköy ve Boğazlıyan'da ünlü kaplıcalar vardır.⁹⁰ Bunlara değinilecek olursak;

Sorgun Kaplıcası: Sorgun kaplıcasında su iki noktadan çıkar. Sıcaklığı 53°-63° dir. Kaplıcanın suyu kükürtlü olduğundan özellikle romatizmal hastalıklara yararlı olmaktadır. Diğer bir kaplıcada Yerköy kaplıcasıdır. Saniyede 1 lt. çıkan su kükürtlü olup deri hastalıklarına iyi gelmektedir. Açıkta olan kaynaklardan yöre halkı da yararlanmaktadır.⁹¹

Bu kaplıcanın diğer bir ismine "Köhne Kaplıcası" da denilmektedir⁹².

Sarıkaya Kaplıcaları: İl merkezine 79 km. uzaklıkta olan Sarıkaya kaplıcaları ilin olduğu gibi ülkenin de önemli kaplıcalarındandır. Suyun kaynağına, Roma döneminde bir kaplıca binası yapılmıştır. Günümüzde bu binanın kemerleri ayakta durmaktadır. Kükürtlü ve çelikli bir sudur.⁹³

4. İDARÎ TAKSİMÂT

Yozgat Sancağının Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine ait idarî yapısına bakılacak olunursa; Yozgat Sancağı merkezi Ankara olan Ankara Vilâyeti'ne bağlı bir sancaktır. Ankara Vilâyeti'ne bağlı diğer sancaklar ve bunlara bağlı kazâlar ise şunlardır: Ankara Sancağı: Ankara, Beypazarı, Ayaş, Ma' Akköprü Seferhisar, Haymana, Kalecik, Keskin'dir. Bozok Sancağı diğer bir değışle araştırma konumuz olan Yozgat Sancağı: Bozok, Çorum, Budak Özü, Maden kazâlarından oluşmuştur. Son olarak Kayseri Sancağı da bulunmaktadır⁹⁴. Sancak ve kazâlar, Tablo: 1 'de verilmiştir.

⁸⁹ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.197.

⁹⁰ "Yozgat ";Y. A. s.7632.

⁹¹ "Yozgat ";Y. A. s.7632.

⁹² Bayrak; a.g.e. s.565.

⁹³ "Yozgat ";Y. A, s.7631.

⁹⁴ Bkz. Duman; a.g.e., s.174.

Tablo: 1

Ankara Vilâyeti Sâlnâmesindeki Sancak Ve Kazâlar

ANKARA SANCAĞI		YOZGAT SANCAĞI	
1	Ankara	1	Bozok
2	Beypazarı	2	Çorum
3	Ayaş	3	Budaközü
4	Akköprü Seferhisar	4	Maden
5	Haymana		
6	Kalecik		
7	Keskin		

Kaynak: Osmanlı Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri, 2000: 174.

Görüldüğü üzere burada Ankara Vilâyetine bağlı yedi adet kazâ varken Yozgat sancağına bağlı dört adet kazâ bulunur. Kayseri sancağının ise kazâları burada verilmemiş, Kırşehir Sancağından ise hiç bahsedilmemiştir. Böylelikle bu bilgiler, eksik bilgilerden oluşmakta ve H.1325(M.1907) tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi ve diğer sâlnâmeler de görüldüğü üzere Ankara Sancağı, Ayaş Kazâsı, Beypazarı Kazâsı, Nallıhan Kazâsı, Mihalıccık Kazâsı, Sivrihisar Kazâsı, Haymana Kazâsı, Bâlâ Kazâsı, Kalecik Kazâsı, Yabanabad Kazâsından oluşmaktadır⁹⁵. Tablo: 2

Tablo: 2

Ankara Sancağındaki Kazâlar

1	Ayaş Kazâsı
2	Beypazarı Kazâsı
3	Nalluhan Kazâsı
4	Mihalıccık Kazâsı
5	Sivrihisar Kazâsı
6	Haymana Kazâsı
7	Bâlâ Kazâsı
8	Kalecik Kazâsı
9	Yabanabad Kazâsı

Kaynak: Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi, H. 1325: 105-154.

⁹⁵H. 1325 Tarihli A.V.S. s.105-154.

Tablo 2’yi incelediğimizde Ankara Vilâyeti’ne bağlı dokuz adet kazâ olduğu görülmektedir. Bundan sonra Kayseri Sancağı gelir kazâları şunlardır: Kayseri ve Develü kazâlarından ibarettir⁹⁶. Bakınız, Tablo: 3

Tablo: 3

Kayseriyye⁹⁷ Sancağı Kazâları

1	Kayseriyye Kazâsı
2	Develü Kazâsı

Kaynak: Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi, H. 1325: 161-178.

Burada da görüldüğü gibi bu sancağın da iki adet kazâsı bulunmaktadır.

Yozgat Sancağı ise Yozgat, Boğazlıyan ve Akdağmadeni kazâlarından oluşur⁹⁸. Bakınız, Tablo: 4

Tablo: 4

Yozgat Sancağı Kazâları

1	Yozgat Kazâsı
2	Boğazlıyan Kazâsı
3	Akdağmadeni Kazâsı

Kaynak: Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi, H. 1325: 184-202.

Araştırma konumuz olan Yozgat Sancağı’nın kazâları ise üç adettir.

Hasan Duman’ın eserinde belirtmediği Sancak ise Kırşehir⁹⁹ Sancağıdır. Kırşehir, Keskin Kazâsı, Avanos Kazâsı, Mecidiye Kazâlarından oluşmuştur¹⁰⁰. Tablo: 5 ‘e baktığımızda Kırşehir’ne bağlı dört adet kazâ bulunduğu görülür.

Tablo: 5

Kırşehir Sancağı Kazâları

1	Kırşehir Kazâsı
2	Keskin Kazâsı,
3	Avanos Kazâsı

⁹⁶ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.161-178.

⁹⁷ Bugün bilinen Kayseri ismi, Sâlnâmeler de Kayseriyye olarak geçmektedir.

⁹⁸ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.184-202.

⁹⁹ Bugün Kırşehir olarak bilinen ilimizin Sâlnâmeler de Kırşehirli olarak geçmektedir.

¹⁰⁰ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.208-234.

4	Mecidiye Kazâsı
---	-----------------

Kaynak: Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi, H. 1325: 208-234.

Çorum Sancağı daha önceleri Yozgat Sancağına bağlı bir kazâ iken H.1311-(M.1893) tarihli sâlnâmeden sonraki sâlnâmelerde kendi başına bir sancak olduğu görülmektedir¹⁰¹. Çorum Sancağı'na bağlı kazâlar ise şunlardır: Çorum kasabası, İskilip kazâsı, Sungurlu kazâsı, Osmancık kazâlarıdır¹⁰². Tablo: 6

Tablo: 6

Çorum Sancağı Kazâları

1	Çorum Kasabası
2	İskilip Kazâsı
3	Sungurlu Kazâsı
4	Osmancık Kazâsı

Kaynak: Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi, H. 1325: 237-263.

Çorum sancağında bulunan kazâlarda dört adettir ve yukarıda verildiği gibidir. Ankara Vilâyeti'nin bir sancağı konumunda olan Yozgat Sancında bulunan nâhiyeler şunlardan oluşmaktadır. Sorgun, Hüseyinabad, Kızılkoca, Akdağ, Karahisar, Salmanlı'dır¹⁰³. Bakınız, Tablo: 7

Tablo: 7

Yozgat Sancağında Bulunan Nâhiyeler

1	Sorgun
2	Hüseyinabad
3	Kızılkoca
4	Akdağ
5	Karahisar
6	Salmanlı

Kaynak: Ankara Vilâyeti Sâlnâmeleri, H. 1290, H. 1291, H. 1293: 59,71.83.

¹⁰¹Bkz. H. 1325 Tarihli A.V.S. s.237.

¹⁰² Bkz. H. 1325 Tarihli A.V.S. s.237-263.

¹⁰³ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.59., H. 1291 Tarihli A.V.S. s.71., H. 1293 Tarihli A.V.S. s.83.,

Burada görüldüğü üzere Yozgat sancağında 6 adet nâhiye bulunur. Fakat idarî yapıyı oluşturan kazâ ve nâhiyeler yıllıklarda sabit kalmamışlardır. Örneğin Sungurlu, önceden Yozgat sancağında görülürken H.1311 (M.1893) tarihli sâlnâmeden sonraki H.1318(M.1900), H.1320(M.1902), H.1325(M.1907) sâlnâmelerinde ise Çorum Sancağı'nın bir kazâsı konumundadır.

Çorum'da daha önce Yozgat'a bağlı bir kazâ konumundayken H.1311 (M.1893) yılındaki sâlnâmeden sonra ayrı bir sancak olmuştur¹⁰⁴. H.1311 (M.1893) yılında ki sâlnâmeye göre Yozgat Kazâsına bağlı olan mahalleler şunlardır. Tablo: 8

Tablo: 8

Yozgat Kazâsına Bağlı Olan Mahalleler

1	Nohutlu	2	Medrese
3	Tekke	4	Taş köprü
5	İstanbullu Oğlu	6	Türk İsa
7	Köseoğlu	8	Çatak
9	Mutyapoğlu (Muyapoğlu)		

Kaynak: Ankara Vilâyeti Sâlnâmeleri, H. 1311:337.

Yozgat''ın görüldüğü üzere dokuz adet mahallesi vardır. Ayrıca Yozgat'a bağlı toplam üç yüz yirmi üç adetten köy bulunmaktadır. Yozgat'a bağlı olan bu köyler Tablo: 9 gösterilmiştir.

Tablo: 9

Yozgat Kazâsına Bağlı Olan Köyler

1	Aktaş	2	Topçu
3	Hasancı	4	Dayılı
5	Çorak	6	Tip
7	Gözübüyük ¹⁰⁵	8	Köçek Kavmi
9	Taşlık Kebir	10	Tekke Yenicesi
11	Yenilioğlu	12	Köçeklioğlu
13	Cihan Paşa	14	Ferik Yahya

¹⁰⁴ Bkz. H. 1325 Tarihli A.V.S. s.237-263.

¹⁰⁵ Sâlnâmede bu köy Gözü böyüğ diye okunmuştur. Fakat buraya Bugün ki Türkçe ile yazılmıştır.

15	Babalı	16	Yozgadcıoğlu
17	Kavurvıran	18	Taşlıksefir
19	Sarmısak	20	Karacalı
21	Kama	22	Musabeyli
23	Dere Mahâl	24	Başak
25	Derbent	26	İkice
27	Dağ Yenicesi	28	Kolluk
29	Kurak	30	Kavurgalı
31	Budan	32	Köçekkömü
33	Baştayeli	34	Köse Yusufu
35	Türkmen Garibesı	36	Alemdar
37	Çalulu	38	Yassıhöyük
39	Azizli	40	Topaç
41	Başı Böyükli	42	Timur
43	Dere Mumlu	44	Güzel Elli
45	Hacılı	46	Faraş
47	Saray Müslim	48	Saray-ı gayr-i müslim
49	Goncakaşlı	50	Kollu Oluk
51	Türkmen Sarılar	52	Karacan
53	Çalanlı	54	Koyuncalı
55	Divanlı	56	Süleymanfakılı
57	Kırıksoku	58	Derekaşlı
59	Kerim	60	Kayabel
61	Bozlar	62	İşleğen
63	Keçili	64	Mezraa
65	Mahâl	66	Sarıcalı
67	Baltasarılı	68	Kamışköy
69	Avcı	70	Taşpınar
71	Osmanpaşa	72	Tepecik
73	Dağbüyük	74	Karakıl
75	İnceçimen	76	Kızıltepe

77	Erkeşan müslim	78	Erkeşan gayr-i müslim
79	Kalpakçioğlu	80	Çatak
81	Sorgunsarıcasülü	82	Tosbekiroğlu
83	Çanaklı	84	Arpalukayası
85	Fakıbeyli	86	Rabiyaçayır
87	İncelimüslim	88	Abaze
89	Bekiroğlu	90	Çatak
91	Musa Beyli Boğazı	92	Ferahlı
93	Kolanlı	94	Bekir
95	Kâhya	96	Enbelli
97	Arpalık	98	İsafakalı
99	Çamurlu	100	Melerin (?)
101	Çakır Hacılı	102	Biabremiz (?)
103	Akoluk	104	Çavuş
105	Mensuroğlu	106	Sivri
107	Temrezli	108	Kara Veli
109	Bekirce	110	Yalan Cuma Fakalı
111	Emirhan	112	Baharının
113	Ortabel	114	Ayrıdam
115	Kara Koca Oğlu	116	Çerkes Osman,
117	Altuntaş, Halil ¹⁰⁶ Fakalı	118	Alişar ¹⁰⁷
119	Ocaklı	120	Mirahor
121	Büyük Kışla	122	Mehmed Beyli
123	Kütüközi (?)	124	Olsan Özi (?)
125	Ortaoba	126	Ekizce,
127	Zeynelabidin	128	Yozgad Cuma Fakalı,
129	Körpınar	130	Karahacılı
131	Bâlâ	132	Turalihanlı ¹⁰⁸

¹⁰⁶ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.338.

¹⁰⁷ Yozgat'ın tarihsel süreci Hititler ile başlar. Hititlerin Önemli bir merkezi olan Alişar Yozgat ili sınırları içerisinde bulunmaktadır. Bkz. Taha Niyazi Karaca; *Ermeni Sorununun Gelişim Sürecinde Türk Ermeni İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s.2.

¹⁰⁸ Burada Turalihanlı olarak okunan bu köy bugün Yozgat'ın Sorgun ilçesine bağlı olan Duralidayılı köyü olsa gerektir.

133	Karaabalı	134	Alçalı
135	Kayaklı,	136	İlbeyli
137	İncesu	138	Karâhacızir Bathi ¹⁰⁹
139	Etrafı Türkmen	140	Oytamiş
141	Sarıhamzalı Müslim	142	Sarıhamzalı Gayr-i müslim
143	Balakan	144	Karakız
145	Köyhun	146	Arpalı
147	Kayakışla	148	Kavadiye
149	İkikara	150	Danışman Çaftanlı
151	Taşlıgeçit	152	Tulum
153	Birunviran	154	Karalık
155	Çatak	156	Emirler nam-ı diğer Mekânlı
157	Gököz	158	Karakılbâlâ
159	Kavaklıalanlı	160	Veliöldüğün ¹¹⁰
161	Tiftik	162	Kozan
163	İsmailhacılı	164	Tipideresi
165	Kurâk	166	Günkebir müslim
167	Günkebir gayr-i müslim	168	Cumafakalızir
169	Kodallı Erkekli	170	Eynellisafir
171	Günsefir	172	Sungur
173	Dolak	174	Yazılıtaş
175	Şahmuratlı	176	Tasalı
177	Yanbozdu	178	Cihanşalı
179	Keçi	180	Bahaaddin
181	Büyükviran	182	Delihasanlı
183	Nefis Sorgun	184	Sarıhamzâlı Çatak
185	Darıcı	186	Korkudere
187	Akcamı	188	Makşar (?)
189	Kuyumcuviran	190	Kılbuküt (?)
191	Kocahasan	192	Sancak

¹⁰⁹ Burada okunan Bahti kelimesi büyük bir olasılıkla yine Baltı olsa gerektir.

¹¹⁰ Sâlnâmede geçen Veliöldüğün köyü bugün Yozgat'ın Sorgun ilçesine bağlı Veliöldük köyüdür.

193	Yenicesefir	194	Karatepe
195	Erbek	196	Devirte (?)
197	Karnıkara	198	Balçikhisar
199	İskilip	200	Keçili
201	Söğütözusefir	202	Alaca
203	Değirmendere	204	Söğütözukebir
205	Haydar	206	Çerçim
207	Suludere	208	Kalecikkaya
209	Güllü	210	Çomarbekir
211	Kadı	212	Ören
213	Koçak	214	Çeltesefir
215	Çatalbaş	216	Kırlar
217	Kazbaş	218	Cumalıkebir
219	İbrahimoğlan	220	Kalehisar Timuru
221	İbrahimkoyunlu	222	Kara
223	Kargın	224	Narlık
225	Karakıl	226	Taşlık
227	Emir	228	Harhar
229	Emirköyü	230	Kızılkıllı
231	Karadoğsa	232	Kızkaraca
233	Camibağı	234	Karamahmud
235	Tebükkavak	236	Tudaş
237	Çatakkıl	238	Kozluk
239	Kalenefes	240	Yenigün
241	Akviran	242	Çeftak
243	Kavat	244	Yolancık
245	Kapaklı	246	Kızıllı
247	Boztufan	248	Cibali
249	Akçakar	250	Killik
251	Serkes	252	Tunakebir
253	Seyidnizam	254	Kökviran

255	İsâhacılı	256	Duman
257	Hartekebir	258	Kazlıyan
259	Mahacir	260	Özi Kıl nam-ı diğer Hamidiye Karyesi Mahaciri
261	Yün	262	Koşcu
263	Seydiyar	264	Birgün
265	Toplar	266	Gördüler
267	Çakırlar	268	Sarınvıran
269	Hanekebir	270	Mazharoğlu
271	Höyökkışla	272	Alihacılarbâlâ
273	Çanaklı,	274	Fakılar
275	Kestihda (?)	276	Tahiroğlu
277	Höyük ma' Abdallı	278	Kordere
279	Caneli	280	Kebir
281	Kayacıoğlu	282	Saçlı
283	Karaosmanoğlu	284	Kozlu
285	Fatimili	286	Kayavıranı
287	Köyce	288	İbrahimhacılar
289	Erkkömü	290	Aliyazlı
291	Köyler	292	Karakıl
293	Ekincioğlu	294	Topalvıran
295	Höyüksefir	296	Karabıyık
297	Karalar	298	Karlıuşağı
299	Hacı	300	Şefaati
301	Başköy	302	Yazgıağıl
303	Karaca	304	Malaçlı
305	Bilâl	306	Hamzâlî
307	Saatli	308	Cemikler
309	Akçakoyunlu	310	Bozan
311	İncirliğir Müslim	312	Dedeli
313	Başagün	314	Ekercibâlâ

315	Ekerçizir	316	Kolay
317	Hacılar	318	Kızılburçakfakılı
319	Çakmaklı	320	Hacımusalı
321	Akcami	322	Kalınköy
323	Ali Fakalı		

Kaynak: Ankara Vilâyeti Sâlnâmeleri, H. 1311: 337-338.

Yozgat Sancağında bulunan üç yüz yirmi üç adet köyün ismine yalnızca H.1311- (M.1893) sâlnâmesinde rastlanırken; sâlnâmelerde yapılan incelemelerde köylerle ilgili başka herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.¹¹¹

5. NÜFUS

Sosyal yapının en önemli unsuru kuşkusuz nüfustur. Nüfusun sayı ve kalitesi hakkında en önemli bilgiyi ülkenin iktisâdî ve mali imkânlarını tespit amacıyla yapılan, tapu, avâriz ve temettuât sayımlarından edinebiliriz¹¹².

Ayrıca bunların dışında sâlnâmelerden de nüfus bilgilerine ulaşmak mümkündür.

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda yapılan ilk nüfus sayımı II. Mahmut zamanında yapılmıştır. Sadece erkek nüfusunu kapsayan bu sayımda Anadolu'da 7-7,5 milyon kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir. 1844'de Sultan Abdülmecid (1839-1861) zamanında yapılan bir sayımda bütün ülke nüfusunun 36,5 milyon civarında olduğu ve bu nüfusun 10,5-12 milyonunun Anadolu'da bulunduğu tahmin edilmektedir¹¹³.

Yozgat idarî yapısına ait ilk nüfus bilgilerine “Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı” adlı eserde rastlanmaktadır¹¹⁴. Buna göre Tablo 10'da görüldüğü üzere on ilçeden ibaret olan Yozgat'ın 50.188 erkek nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır¹¹⁵.

¹¹¹Bkz. H. 1311 Tarihli A.V.S. s.337-338.

¹¹²“Osmanlı İktisat Sistemi”,Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu; *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.V, İz Yay., İstanbul, 1996, s. 23.

¹¹³“Osmanlı İktisat Sistemi”,*a.g.m.*, s. 23.

¹¹⁴Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara 1997, s.10-11.

¹¹⁵ Karal;*a.g.e.* s. 10-11.

Tablo: 10
1831 Tarihli Sayımında Yozgat Nüfusu

	Erkek Nüfus Miktarı (Müslüman)
Yozgat Merkez İlçesi	3.218
Kızılkoca	7997
Salmanlı	2914
Budaközü	6.731
Akdağ	7.371
Sorgun	8.573
Karahisar-ı Behramşah	3.819
Gedikçubuk	2.512
Emlâk	2.919
Süleymanlı	1.389
Boğazlıyan	2.745
Toplam	50.188

Kaynak: Enver Ziya Karal, Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831, 1997: 10-11.

1881 yılında Yozgat Sancağının nüfus bilgilerini içeren bir diğer kaynak ise Kemal H. Karpat'ın Osmanlı Nüfusu (1830-1914) adlı eseridir. Burada da Yozgat'ın nüfus bilgilerini görebilmek mümkündür¹¹⁶. Bakınız, Tablo: 11

Tablo: 11
M.1881 Yılında Yozgat Nüfusu

Yozgat Sancak	Müslümanlar		Rumlar		Ermeniler	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Yozgat	22.239	22.878	564	592	4.134	4.325
Çorum	23.830	24.551	45	101	200	297
Sungurlu	30.156	33.789	333	357	1.367	1.476
Boğazlıyan	16.091	17.359	218	270	4.076	4.770
Akdağmadeni	13.713	13.971	2.677	2.391	767	925
Toplam	106.029	112.548	3.837	3.711	10.544	11.793

Kaynak: Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve sosyal özellikleri, 2003:166.

Tabloda da görüldüğü üzere, sadece erkek nüfusu değil burada kadın nüfus da yer almıştır. Yozgat sancağında Müslümanlardan oluşan toplam kadın nüfusu 106.029 iken Müslüman erkeklerden oluşan nüfus 112.548'dir. Sancakta Müslümanlardan sonra ikinci sırada Ermeniler bulunmaktadır. Ermeni milletinin kadın nüfusu 10.544 dolaylarında iken, erkeklerin toplamı 11.793 civarındadır. Burada, Rumların ise Ermenilerden daha az bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir.

¹¹⁶ Kemal H. Karpat; *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s.166.

5.1. GENEL NÜFUS DURUMU

Osmanlı toplumu müslüman ve gayr-i müslim olmak üzere iki ana sınıftan meydana gelmiştir. Bireylerin toplumdaki statüsünü belirleyen temel faktör dindir¹¹⁷

“Ehl-i kitab” veya “zımmî” statüsü altında İslâm’ın tanıdığı farklı inanç toplulukları; özel statü, özel idarî-malî düzenlemelerle idare edilirdi. Ruhani sınıfları ve yöneticileri belliydi, inançları açıktı ve sadece dini değil, dünyevi işleri de liderlerine bırakılmıştı¹¹⁸.

Osmanlıların egemenliği altındaki topraklarda çok sayıda din ve mezhebin de olduğu bilinmektedir. Bunlar, Ortodokslar, Ermeniler, Katolikler, Museviler ve Protestanlardan meydana gelmekteydiler¹¹⁹.

5.2. NÜFUS YOĞUNLUĞU

H.1290-H.1291,(M.1873-M.1874) sâlnâmelerinde herhangi bir nüfus bilgisine rastlanmazken, H.1293-M.1876 yılına ait sâlnâmede toplam hane sayısı 29102 köy ve kazâları ise 877 olmasını müteakip, nüfusu toplu olarak verilmiş olup 93.487¹²⁰dir.

H.1299-M.1882 yılına ait sâlnâmede nüfus oranları aşağıdaki Tablo: 12’de verilmiştir¹²¹.

Tablo: 12

H.1299-M.1882 Yılına Ait Sâlnâmede Nüfus Oranları

İslam	Rum	Ermeni	Katolik	Protestan	Kıptî müslim	Gayr-i müslim	Yahudi	Adı Geçen Kazalar
34.511	378	4.019		312		126		Yozgat Kazâsı
21.522	4	80						Çorum Kazâsı
13.471	194	529		6	288	225		Sungurlu Kazâsı
14.365	74	609		109	102			Boğazlıyan Kazâsı
12.771	1.322	1.749		143				Maden Kazâsı

¹¹⁷ “Osmanlılarda Millet Sistemi”, Doç. Dr. Bilal Eryılmaz; O. A., C.VI, İz Yay., İstanbul, 1996, s. 225.

¹¹⁸ İlber Ortaylı; *Osmanlı’da Milletler ve Diplomasi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010,s.95.

¹¹⁹ “Osmanlılarda Millet Sistemi”, a.g.m., s. 249.

¹²⁰ *H. 1293 Tarihli A.V.S.* s.142.

¹²¹ *H. 1299 Tarihli A.V.S.* s.163.

96.640	1.972	6.986		570	390	351		Toplam Yozgat
--------	-------	-------	--	-----	-----	-----	--	--------------------------

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1299: 163.

Bu tablo incelendiğinde, Yozgat merkezinde 34.511 kişi İslam dinine mensup olup yoğunluk olarak Müslümanlardan sonra, 4.019 nüfusa sahip olan Ermeniler gelmektedir. Bunları 378 nüfusa sahip olan Rum milleti takip eder. Protestanlar, Rum nüfusuna yakın olup 312'dir. Yozgat'da son olarak 126 Gayr-i müslim bulunmaktadır. Fakat bu tabloda Gayr-i müslim olarak yer alan bu sütun aslında Osmanlı Devleti'nde Müslüman olmayan sınıf olarak değerlendirilmemelidir. Şayet bu böyle olsaydı tabloda yer alan Rum, Ermeni, Katolik, Yahudi ve Protestan nüfusun ayrı bir şekilde verilmemiş olması gerekirdi. Burada bahsedilen Gayr-i Müslim ise Kıpti¹²² topluluğundan olup, henüz Müslümanlığı kabul etmemiş olanlardır. Yozgat merkezinde Katolik ve Yahudi bulunmamaktadır. H.1300-M.1883 yılına ait sâlnâmede bulunan nüfus oranları Tablo: 13 'de verilmiştir¹²³.

Tablo: 13

H.1300-M.1883 Yılına Ait Sâlnâmede Nüfus Oranları

Esami	Yahudi	Gayrı Müslim	Kıptî Müslim	Proteston	Katolik	Ermeni Milleti	Rum Milleti	İslam
Yozgat Kazâsı	126		313		419	278		30.511
Çorum Kazâsı		281			80	1		21.564
Sungurlu Kazâsı	225		6		528	191		16.170
Boğazlıyan Kazâsı		102	109		109	71		14.265
Maden Kazâsı			142		1.749	1.322		12.771
Toplam Yozgat	351	390	570		2.082	1.972		92.141

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1300: 163-164.

Bu tablo incelenecek olursa, sancak dâhilinde en fazla Müslüman nüfusun olduğu görülmekte olup, 92.141 yerine toplandığında, 95.281 olarak

¹²² “Kıbtî: kıbt soyundan, Çingene. Bkz.Ferid Develioğlu, *a.g.l.* s.514

¹²³ *H. 1300 Tarihli A.V.S.* s.163-164.

görülmektedir¹²⁴. Bu da yapılan toplamanın o dönemde çok da sağlıklı olmadığını göstermektedir. H. 1299-M.1882 yılını gösteren tablo 12’de Müslüman nüfusundan sonra Ermeniler çoğunlukta gelirken bu tablo da Katoliklerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Hatta bir sene öncesinde hiç Katolik nüfusu kayıt altına alınmazken bu tablo da Yozgat merkezinde 419 adet Katolik kayıt altına alınmıştır. Aynı şekilde Protestan nüfusunun bir sene öncesinde kayıt altında olduğu görülürken bir sene sonrasında bu nüfusun kayıt altına alınmadığı görülmektedir.

Bunun nedeni o dönemde ki nüfus kayıtlarının çok sağlıklı bir şekilde yapılmamasından ileri gelmektedir.

H.1307-M.1891 sâlnâmesinde nüfus Yozgat merkezde kadın ve erkek nüfusu olarak verilmiştir. Yozgat kasabasında Müslümanlardan oluşan 39.277 erkek, 37.206 kadın olmak üzere toplam Müslüman sayısı 76.483’dur. Rum milletinden 638 erkek, 577 kadın, Ermenilerden 5.015 erkek, 4.720 kadın Gayr-i Müslimlerin toplam da 10.950 olduğu görülmektedir. Müslümanlar ve Gayr-i müslimler toplandığında bu rakamın 87.433 olması gerekirken sâlnâmede 88.210 nüfusunun olduğu söylenmektedir. 777 kişinin fazladan hesaplandığı görülmektedir¹²⁵.

Çorum kazâsında Müslümanlar 23.268 erkek, 22.301 kadın ve Gayr-i müslimler 337 erkek ve 237 kadın nüfusa sahiptir¹²⁶.

Sungurlu kazâsında Müslümanlar 17.936 erkek ve 17.551 kadından, Rumlar 296 erkek ve 253 kadından, Ermeniler 586 erkek ve 567 kadından, Protestanlar 26 erkek ve 52 kadından, Müslümanlığı kabul etmemiş kıptiler 242 erkek ve 218 kadından toplamda 37.727 iken sâlnâmede bu rakam 37.495 olarak verilmiştir. Burada 232 kişinin eksik olduğunu söyleyebiliriz. Sungurlu’da hane sayısı ise 6.764’dur¹²⁷.

Akdağ Kazâsının nüfusuna baktığımızda müslümanlar 13.704 erkek, 12.822 kadından oluşurken, Gayr-i müslimler ise 2.600 erkek ve 2.733 kadından oluşmaktadır¹²⁸.

¹²⁴ Tablodaki veriler toplanmış ve bu verilerin yalnızca Yahudi ve Gayr-i Müslim cemaatlerine ait olan yekun hesabının doğru olduğu sağlama sonucunda görülmüştür. Diğerlerinin ise doğru olmadığı yapılan sağlama sonucun da anlaşılmıştır.

¹²⁵ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.283.

¹²⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.286.

¹²⁷ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.287.

¹²⁸ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.290.

Aynı tarihte Boğazlıyan Kazâsında Müslümanların sayısı 17.310 erkek ve 15.372 kadından oluşurken, 5.792 erkek ve 4.622 kadın Gayr-i Müslim vardır. Boğazlıyan Kazasının hane sayısı ise 6.399 adettir¹²⁹.

H.1311-M.1893 sâlnâmesini incelediğimizde Yozgat kasabasında Müslüman 43.210 erkek ve 40.817 kadın vardır. Rumlar 603 erkek ve 572 kadından oluşurken, Ermeniler 4.845 erkek ve 4.622 kadın, Katolikler 89 erkek ve 80 kadından oluşmaktadır. Protestan nüfusu 109 erkek ve 129 kadından, Müslüman Kıptilerin ise 97 erkek ve 81 kadın nüfusuna sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca burada 168 erkek ve 160 kadından oluşan Kıbtî gayr-i müslimlerde bulunmaktadır. Kasabada 3.152 hâne¹³⁰ bulunmaktadır.

Çorum kasabasında Müslümanlar 7.831 erkek ve 7.919 kadından oluşmaktadır. Rumlar 101 erkek ve 45 kadın, Ermeniler 308 erkek ve 205 kadın, Katolikler 11 erkek ve 8 kadın, Protestan 17 erkek ve 16 kadın, Müslüman kıptiler 91 erkek ve 77 kadından oluşurken, Müslüman olmayan kıptiler ise 12 erkek ve 12 kadın nüfusuna sahiptirler¹³¹.

Sungurlu kazâsında Müslüman 1.638 erkek ve 1.639 kadın bulunmaktadır. Rumlar 117 erkek ve 106 kadın, Ermeni 586 erkek ve 67 kadın, Protestan nüfusu 45 erkek ve 52 kadından oluşmaktadır. 242 erkek ve 218 kadın kıbtî Müslüman bulunurken ayrıca kasabada 6.714 hâne¹³² mevcuttur.

Akdağ Madeni kazâsında Müslüman nüfus 459 erkek ve 481 kadından oluşmaktadır. Rumlar 580 erkek ve 642 kadından oluşmaktadır. Ermeniler ise 71 erkek ve 72 kadın nüfusuna sahiptir¹³³.

Boğazlıyan Kasabasında aynı tarihte Müslümanlar 522 erkek ve 529 kadın nüfusuna sahiptirler. Rumlar 3 erkek ve 2 kadın nüfusuna sahip olurken, Ermeniler 511 erkek ve 462 kadından oluşmaktadır. Kasabada Protestan 63 erkek ve 33 kadın bulunurken, 34 erkek ve 9 kadın kıptî müslim mevcuttur. Kasabada hane sayısı ise 6.319'dur¹³⁴.

¹²⁹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.290.

¹³⁰ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.284.

¹³¹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.286.

¹³² H. 1311 Tarihli A.V.S. s.287.

¹³³ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.289.

¹³⁴ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.291.

Yine H.1311-M.1893 sâlnâmesinde nüfus oranları verilmiş olup Tablo: 14'deki gibidir¹³⁵.

Tablo: 14

H.1311-M.1893 Yılına Ait Sâlnâmede Nüfus Oranları

Toplam	İslam	Rum	Ermeni	Katolik	Protestan	Kıptı Gayr-i müslim	Kazâlar
95.582	84.205	1.175	946	169	238	328	Yozgat Kazâsı
50.734	50.023	146	510	19	032		Çorum Kazâsı
34.880	33.019	611	1.151		091		Sungurlu Kazâsı
32.327	25.101	5.177	2.041				Akdağ Kazâsı
44.644	33.971	495	0.082		090		Boğazlıyan Kazâsı
25.8167	226.325	7.600	23.262	188	464	328	Toplam

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1311: 322

Tabloya göre en kalabalık nüfus toplamda 226.325 ile İslam nüfusuna ait olup onu 23.262 ile Ermeni nüfusu takip etmektedir.

H.1318-M.1900 yılına ait sâlnâmeye göre Yozgat Kasabasının 49.505 erkek ve 48.400 kadın olmak üzere toplamda 97.905 nüfusu vardır. Kasabada toplamda 12.180 hane bulunmaktadır¹³⁶.

Akdağ Kasabasında ise Müslümanlar 459 erkek ve 481 kadın nüfusuna sahiptirler. Rumlar 580 erkek ve 642 kadın, Ermeniler 71 erkek ve 72 kadından oluşmaktadır¹³⁷.

H. 1318 tarihindeki nüfus oranları Tablo 15'de verilmiştir. Diğer sancaklarla birlikte verilen Yozgat sancağında Katolik 91 erkek ve 84 kadın, Protestan 142 erkek ve 169 kadın, Müslüman olmayan Çingenelerden ise 232 erkek ve 234 kadın vardır. Sancakta Yahudi olarak kadın ve erkek bulunmamaktadır¹³⁸. Bakınız Tablo: 15

¹³⁵ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.322.

¹³⁶ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.223.

¹³⁷ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.229.

¹³⁸ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.286.

Tablo: 15

H.1318-M.1900 Yılına Ait Sâlnâmede Nüfus Oranları

Kazâlar	Katolik		Yahudi		Protestan		Kipti Gayr-i müslim	
	zükûr ¹³⁹	İnas ¹⁴⁰	zükûr	inas	zükûr	inas	zükûr	İnas
Ankara Kazâsı	3.314	3.297	366	370	6	7		
Zir Kazâsı					343	289		
Diğer kazâlarda yok								
Yozgat Kazâsı	91	84			142	169	232	234
Boğazlıyan Kazâsı					73	41	26	26
Maden Kazâsı								
Kayseri Kazâsı	443	448			773	839		
Develi Kazâsı					109	184		
Kırşehir Kazâsı					8	8		
Keskin Kazâsı		9			6	7		
Çorum Kazâsı								
Sungurlu Kazâsı					145	115	375	239
Cümle Yekün	3.861	3.838	366	370	1.652	1.658	633	499

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1318: 286.

H.1320-M.1902 vilâyet sâlnâmesinde nüfus olarak Yozgat merkez ve Akdağ madeni Kasabası'nın nüfusu verilmiştir. Buna göre Yozgat Kasabasının 49.505 erkek ve 48.400 kadın olmak üzere toplam 97.905 nüfusu bulunur¹⁴¹.

Akdağ Madeni kasabasında da Müslümanlar 697 erkek ve 635 kadından oluşmaktadır. Rumlar 795 erkek ve 730 kadın nüfusundan oluşmaktadır. Ermeniler 130 erkek ve 97 kadın nüfusuna sahiptir¹⁴².

¹³⁹ Zükûr: erkekler. Bkz.Ferid Develioğlu; *a.g.l.s.*1193.

¹⁴⁰ İnas: kızlar, kadınlar. Bkz.Ferid Develioğlu; *a.g.l.s.*435.

¹⁴¹ *H. 1320 Tarihli A.V.S.* s.219.

¹⁴² *H. 1320 Tarihli A.V.S.* s.226.

Son sâlnâme olan H.1325-M.1907 yılı sâlnâmesinde yer alan Yozgat merkezi ve köylerindeki nüfus oranları Tablo: 16'da verilmiştir¹⁴³.

Tablo: 16

H.1325-M.1907 Yılına Ait Sâlnâmede Nüfus Oranları

	Yekûn	Müslim		Gayr-i müslim	
		Zükûr	Înâs	Zükûr	Înâs
Yozgat Merkezi	5.709	5.738	4.624	4.513	20.584
Yozgat Köyleri	26.208	24.860	1.787	1.702	54.157
Toplam	31.917	30.598	6.411	6.215	74.741

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1325: 191.

Bu tabloya baktığımızda nüfus, müslim ve gayr-i müslim olarak gösterilmiştir. Ayrıca bu sınıflarda kendi aralarında kadın ve erkek nüfusu olarak ayrılmışlardır. Buna göre Yozgat merkezde nüfus 10.362 müslüman ve 25.097 Gayr-i Müslim olmak üzere toplam 35.459 kişiden oluşmaktadır.

Bundan başka Boğazlıyan kazâsının nüfusu Tablo: 17'de gösterilmiştir¹⁴⁴.

Tablo: 17

H.1325-M.1907 Boğazlıyan Kazâsının Nüfusu

	Yekûn	Müslim		Gayr-i müslim	
		Zükûr	Înâs	Zükûr	Înâs
Boğazlıyan Kasabası	2.457	663	609	590	589
Boğazlıyan Köyleri	77.637	29.935	29.061	9.351	9.290
Toplam	80.088	30.598	29.670	9.941	9.878

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1325: 198.

Boğazlıyan Kasabası nüfusu 1.272 müslüman ve 1.179 Gayr-i müslim olmak üzere toplam 2.451 kişiden oluşmaktadır.

Akdağmadeni kazâsının nüfus bilgileri ise Tablo-18 verilmiştir.¹⁴⁵

Tablo: 18

H.1325-M.1907 Akdağmadeni Kazâsının Nüfusu

	Yekûn	Müslim		Gayr-i müslim	
		Zükûr	Înâs	Zükûr	Înâs
Akdağmadeni Kasaba	3.535	737	665	1.156	977

¹⁴³ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.191.

¹⁴⁴ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.198.

¹⁴⁵ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.204.

Akdağmadeni Köyleri	43.512	17.904	16.817	4.716	4.075
Toplam	47.047	18.641	17.482	5.872	5.052

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1325: 204.

Mevcut tabloya göre Akdağmadeni kazâsında nüfus toplamda 47.047'dir. Kasaba dâhilinde müslüman erkek 737 ve müslüman kadın 665 olup Gayr-i müslim erkek sayısı 1.156 kadın sayısı ise 977'dir. Bu oranlar gösteriyor ki Akdağmadeni kazâsında Gayr-i müslimler müslüman erkek ve müslüman kadınlardan çok daha fazladır.

5.3.GAYR-İ MÜSLİM CEMAATLERİN DİNİ TEŞKİLÂTLARI

Osmanlı Devleti'nde din ve vicdan hürriyeti olduğu bilinmektedir. Din ve vicdan hürriyeti ile ilgili Kutsal kitabımız Kuran-ı Kerim'de yer alan bir ayette şöyle denilmektedir. "Dinde zorlama yoktur, doğru yanlıştan ayrılmıştır"¹⁴⁶.

Bunun yolundan giden Osmanlı Devleti'nde her dini bulmak mümkün olup, her millet kendi dinini yaşamakta özgür bırakılmıştır. Bundan dolayı Osmanlı Devletinde ibadet hanelerde çeşitlilik ve eğitim öğretimde gayr-i müslümlere ait olan okullar görülmektedir. Hatta Osmanlı Devleti'nin bu kadar uzun bir süre ayakta kalmasının nedenleri arasında bunu da göstermek mümkündür. Bu konulara değinen Arif Güneş'in makalesinde de örnek olarak gösterilecek şu satırlar dikkatleri çekmektedir;

Osmanlı Devleti'nin vatandaşlarına tanıdığı engin din hürriyetinden yüksek düzeyde yararlanan Ermeniler'in, tüm Osmanlı topraklarında, 1900'lü yıllarda sahip oldukları yaklaşık toplam nüfusu bir milyon iken, kendi kaynaklarına göre, sahip oldukları kiliseler toplamı 1811, okullar toplamı ise 803'tur."¹⁴⁷ demektedir.

Burada da görüldüğü üzere Osmanlı Devletinde her millet İbadetlerini kendi inandıkları şekilde yapmaktaydılar. Osmanlı Devleti'nde en büyük dini yapıyı gayr-i müslim topluluğundan Ortodoks'lar oluşturmaktaydı. İstanbul'daki Fener Rum Ortadoks Patrikhanesi, Ortodoksların dini ve idarî merkezi idi. Ortodoksların

¹⁴⁶ Kuran-ı Kerim; *Bakara Süresi*, 256. ayet.

¹⁴⁷ "Osmanlılar'da Din ve Vicdan Hürriyeti" Arif Güneş; *Osmanlı Devleti ve Bozok Sancağı*, Türk Ocakları Yozgat Şubesi yayınları, Yozgat 2000, s.335.

çoğunluğu Rum olduğundan Fener Patrikhanesine, Rum Patrikhanesi de denilirdi. Başta Rumlar olmak üzere, Eflak Boğdan halkı Karadağlılar, Sırp ve Bulgarlar Ortodoks kilisesine bağlıydılar¹⁴⁸.

6. İKLİMİ

Yozgat ilinde, İç Anadolu bölgesi'nin yarı kurak karasal iklimi hâkimdir. Deniz etkisine kapalı olduğu için yazlar sıcak ve kurak; kışlar soğuk ve yağışlı geçer. Yaz ile kış; gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkları yüksektir¹⁴⁹.

Sıcaklık: Yozgat sancağının denizden yüksekliği 1870 metre'dir. Sıcaklık gölgede + 28° C olup kışın -12° C ile -25° C kadar düşen hava sıcaklıkları oluşur¹⁵⁰.

Nemlilik: Nem oranı fazla olmayan Yozgat'ta nemlilik oranı yalnızca yeryüzünden kaynaklanan akarsularla mevcut olup dağ eteklerine yakın olan yerlerde kaynak sularının varlığıyla bir miktar nem görülmektedir. Bu yüzden yaz aylarında derelerin suyunun çekilmesiyle birlikte burada kurak bir iklim hüküm sürmektedir¹⁵¹.

Rüzgâr: Rüzgâr esiş yönü kuzey ve güney yönlüdür. Fakat Yozgat bir vadinin güney kısmında bulunduğu için kuzey rüzgârlarından ziyâde güney rüzgârlarına maruz kalmaktadır. Ayrıca Yozgat'ın doğu ve batı yönleri açık olduğundan doğu ve batı rüzgârları da burada görülmektedir¹⁵².

Yozgat'ın deniz seviyesinden yüksekliğinin fazla olmasından dolayı güneşli gün sayısı azdır. Bu yüzden de yaz ayları kısa sürerken kışları daha uzun süreli olmaktadır¹⁵³.

Yağmur mevsimi: Yağmur mevsimi iklime tabi olarak değişiklik göstermektedir¹⁵⁴.

¹⁴⁸ "Osmanlılarda Millet Sistemi", *a.g.m.*, s. 249.

¹⁴⁹ Bkz. Yozgat Valiliği; *a.g.e.*, Yozgat 1991, s.16-18., Yozgat Valiliği; *a.g.e.*, Yozgat 1998, s.45-46.

¹⁵⁰ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.192.

¹⁵¹ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.192.

¹⁵² *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.192.

¹⁵³ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.192.

¹⁵⁴ *H. 1325 Tarihli A.V.S.* s.193.

7. TARIM-ZİRAAT ve HAYVANCILIK

7.1.TARIM ve ZİRAAT

Yozgat, Türkiye'nin tahıl ambarı olan iç Anadolu'nun kuzey doğu ucunda yer alır. İl topraklarının büyük bölümünde kuru koşullarda tahıl yetiştirilmektedir. Tahıllardan en çok buğday ekilir. Bunu arpa ve çavdar izler. Mercimek, fasulye ve nohut dışındaki baklagillerin ağırlığı yoktur¹⁵⁵.

Yozgat'ta doğu ve batı yönlerinde ufak tefek bağ bahçeler mevcut olup, ahali mevsiminde taze ürünlerden faydalanmak için bu bahçelere gelmektedir.

H.1290-M.1873 salnamesi ve diğer sâlnâmelerde Yozgat'ta Soğuk Oluk adı ile bilinen yerde bir çamlık bulunmakta ve ahali burada bahçeliklerden yararlanmaktadır¹⁵⁶.

Yozgat'a bağlı Çorum kazâsı'nda ise burçak, darı, yulaf, nohut, mercimek, bakla, kendir, az miktarda üzüm, elma, armut, zerdali, kiraz, ceviz yetiştirilmekte ve çok çeşitli sebzelerde bulunmaktadır¹⁵⁷.

Sungurlu kazâsı'nda zikre şayan olabilecek pek bir şey olmasa da yetiştirilen ürünleri bağ ve bostanlardan oluşmaktadır¹⁵⁸. Ayrıca burada bir hayli buğday, arpa, yulaf, mısır, darı, nohut, burçak, mercimek ile elma, armut, zerdali, üzüm, erik, ayva, gibi çeşitli baklagil ve meyveler yetiştirilirken buna ek olarak birde pamuk tarımı yapılmaktadır¹⁵⁹.

Akdağ Madeni Kazâsı'sında ise buğday, arpa, nohut, çavdar, mercimek, zeytin, fiğ, burçak, elma, armut, vişne, vesaire baklagiller ve meyveler yetiştirilmektedir¹⁶⁰.

Boğazlıyan kazâsı'nda buğday, arpa, yulaf, pirinç, nohut, burçak, darı ve meyvelerden armut, elma, üzüm, yetiştirilmektedir¹⁶¹.

Sâlnâmelerde de belirtildiği üzere, Yozgat Sancağında genellikle baklagil tarımı yapılmakta ve hemen hemen her kazâda buğday ve arpa yetiştiriciliği başta

¹⁵⁵ "Yozgat";Y. A. s.7686.

¹⁵⁶ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.113., H. 1293 Tarihli A.V.S. s.126., H. 1299 Tarihli A.V.S. s.172.

¹⁵⁷ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.287., H. 1311Tarihli A.V.S. s.287.

¹⁵⁸ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.288.

¹⁵⁹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.288.

¹⁶⁰ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.289., H. 1311 Tarihli A.V.S. s.290.

¹⁶¹H. 1311 Tarihli A.V.S. s.290.

gelmektedir. Ayrıca Yozgat sancağında az olmasına karşılık çeşitli meyve ve sebzelerde yetiştirilmektedir.

7.2.HAYVANCILIK

Yozgat'ta bozkırların geniş yer kaplaması küçükbaş hayvancılığın yaygınlaşmasına yol açmıştır. İl'de küçükbaş hayvanlar; akkaraman koyunu, kıl ve tiftik keçisi, büyükbaş hayvanlarda sığır ve manda gibi cinsler beslenmektedir¹⁶²

H.1290 (M.1873), H.1291 (M.1874), H.1293 (M.1876), H.1299 (M.1882) ve H.1300 (M.1883) yıllarına ait sâlnâmeler de hayvancılıkla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmazken, H.1307 (M.1891) sâlnamesin de Yozgat Kazâsı'nda bulunan hayvanlar ve bu hayvanlara ait rakamlar aşağıda verilen tablodaki gibidir¹⁶³.

Tablo: 19

H.1307(M.1891) Sâlnamesinde Yozgat Kazâsı'nda Bulunan Hayvan Miktarları

Koyun	Keçi	Deve	Manda	Kara Sığır	At	Merkep ¹⁶⁴ (Eşek)	Ester ¹⁶⁵ (Katr)
99.767	46.633	54.705	16.900	13.200	13.000	12.000	160

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1307: 284.

Tablodan da görüldüğü üzere 99.767 koyun, 46.633 keçi, 53.205 deve mevcuttur¹⁶⁶. Bunun devamında sâlnâmede yazıldığı itibariyle, mevâşî¹⁶⁷den 16.900 manda, 13.200 karasığır, 13.000 at, 1.500 deve, 12.000 merkep, 160 ester¹⁶⁸ mevcut denilmektedir.

Yozgat Sancağının Çorum kazâsında hayvan miktarına bakılacak olursa Tablo: 20'de ki gibidir¹⁶⁹.

¹⁶² Yozgat Valiliği; a.g.y., Yozgat 1998, s.76.

¹⁶³ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.284.

¹⁶⁴ 1. Rükûbedilecek, binilecek şey, binek. 2. vapur, gemi kayak gibi şeyler. 3. eşek.(dilimizde yalnız "eşek" manasında kullanılır. Burada ise yine eşek manasında kullanılmıştır. Develioğlu; a.g.l. s.621.

¹⁶⁵ Katır anlamına gelmektedir. Develioğlu; a.g.l. s.236.

¹⁶⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.284.

¹⁶⁷ Davar (koyun, keçi) ve mal (öküz, inek) gibi hayvanlar. Develioğlu; a.g.l. s.634.

¹⁶⁸ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.284.

¹⁶⁹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.287.

Tablo: 20

H.1307(M.1891) Sâlnamesinde Çorum Kazâsı'nda Bulunan Hayvan Miktarları

Koyun	Keçi	Tiftik	Karasığır	Manda	Merkep	Esb ¹⁷⁰ (At)	Ester	Deve
25.804	44.098	13.913	6.750	800	5.250	220	75	60

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1307: 287.

Bu kazâda 25.804 koyun, 44.098 keçi, 13.913 tiftik, 6.750 karasığır, 800 manda, 5.250 merkep 220 esb, 75 ester, 60 deve mevcuttur¹⁷¹. Sungurlu Kazâsındaki hayvan sayısı Tablo: 21'de görüldüğü gibidir¹⁷².

Tablo: 21

H.1307(M.1891) Sâlnamesinde Sungurlu Kazâsı'nda Bulunan Hayvan Miktarları

Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Kara Sığır	Manda	Merkep	Esb	Ester	Deve
27.830	27.552	30.173	18.244	1.823	4.958	1.329	80	551

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1307: 288.

Sungurlu kazâsında toplam 27.830 koyun, 27.552 kıl keçisi, 30.173 tiftik keçisi mevcut olmaktadır. Ayrıca 18.244 karasığır, 1.823 manda, 4.958 merkep, 1.329 esb, 80 ester, 551 deve mevcuttur.¹⁷³

Akdağmadeni Kazâsı'nda hayvan sayısı ve buradaki hayvanlar ise Tablo: 22'de şu şekildedir.

Tablo: 22

H.1307(M.1891) Sâlnamesinde Akdağmadeni Kazâsı'nda Bulunan Hayvan Miktarları

Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Sığır	Manda	Merkep	Ester	Esb	Deve
38.036	52.603	18.619	3.840	2.050	398	35	289	650

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1307: 288.

¹⁷⁰ At, Beygir. Diğer bir adı feresdir. Develioğlu; *a.g.l.* s.231.

¹⁷¹ *H. 1307 Tarihli A.V.S.* s.287.

¹⁷² *H. 1307 Tarihli A.V.S.* s.288.

¹⁷³ *H. 1307 Tarihli A.V.S.* s.288.

Bu tablo incelendiğinde Sungurlu Kazâsı'nda 650 deve, 2.050 manda, 3.840 sığır, 398 merkep, 35 ester, 289 esb ve 38.036 koyun, 52.603 kıl keçisi, 18.619 tiftik keçisi mevcuttur¹⁷⁴.

Merkez Kazâ Yozgat Sancağına bağlı olan Boğazlıyan Kazâsı'nda ise hayvan miktarları şöyledir. Bakınız, Tablo:23

Tablo: 23

H.1307(M.1891) Sâlnamesinde Boğazlıyan Kazâsı'nda Bulunan Hayvan Miktarları

Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Karasığır	Manda	Merkep	Deve
30.998	32.526	3.225	18.500	550	1.125	80

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1307: 291.

Boğazlıyan kazâsı'nda 30.998 koyun, 32.526 kıl keçisi, 3.225 tiftik keçisi, 18.500 karasığır, 550 manda, 1.125 merkep, 80 deve mevcut olmaktadır¹⁷⁵. Burada ester ve esb hayvan miktarları hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.

H.1307-M.1891 sâlnâmesine göre Yozgat sancağında Yozgat merkez kazâ ve diğer kazâlarda dâhil olmak üzere hayvanlar ve bu hayvanlara ait miktarlar Tablo: 24 de yer almaktadır.

Tablo: 24

H.1307-M.1891 Sâlnâmesine Göre Yozgat Sancağında Yozgat Merkez Kazâsı Hayvan Miktarı

Yozgat Sancağı	Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Sığır Karasığır	Manda	Merkep	Esb	Ester	Deve
Yozgat Kazâsı	99.767	46.633	-	13.200	16.900	12.000	13.000	160	54.705

¹⁷⁴ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.288.

¹⁷⁵ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.291.

Çorum Kazâsı	25.804	44.098	13.913	6.750	800	5.250	220	75	60
Sungurlu Kazâsı	27.830	27.552	30.173	18.244	1.823	4.958	1.329	80	551
Akdağ Kazâsı	38.036	52.603	18.619	3.840	2.050	398	35	289	650
Boğazlıyan Kazâsı	30.998	32.526	3.225	18.500	550	1.125	-	-	80
Yozgat Sancağı Toplam	222.435	203.412	65.930	60.534	22.123	23.731	14.584	604	56.046

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1307: 284-291.

H.1311 (M.1893) tarihli sâlnâmede Yozgat merkezinde 11.912 koyun, 40.862 keçi, 62.764 tiftik, mevcut olup bunun yanısıra 16.900 manda, 13.200 karasığır, 13.000 at, 1.500 deve, 12.000 merkep, 160 ester vardır¹⁷⁶. Tablo: 25 gösterilmektedir.

Tablo: 25

H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmede Yozgat Merkezindeki Hayvan Miktarları

Koyun	Keçi	Tiftik	Karasığır	Manda	Merkep	At	Ester	Deve
11912	40862	62762	13200	16900	12000	13000	160	1500

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1311: 284-285.

Çorum kazâsında 28186 koyun, 39419 keçi, 12098 tiftik, 6850 karasığır 8000 manda, 5250 merkep, 320 esb, 57 ester, 60 deve mevcuttur¹⁷⁷. Bu oranlar Tablo: 26'da şöyledir.

¹⁷⁶ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.284-285.

¹⁷⁷ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.287.

Tablo: 26

H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmede Çorum'daki Hayvan Miktarları

Koyun	Keçi	Tiftik	Karasığır	Manda	Merkep	Esb	Ester	Deve
28.186	39.419	12.098	6.850	8.000	5.250	320	57	60

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1311: 287.

Sungurlu kazâsında hayvan ve bu hayvanların miktarları toplamda, 64.902 koyun, 29.733 kıl keçisi, 54.831 tiftik keçisi mevcut olup ayrıca 18.244 karasığır, 1.823 manda, 4.958 merkep, 1.329 esb, 80 ester, 551 deveden ibarettir¹⁷⁸. Bakınız, Tablo: 27

Tablo: 27

H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmede Sungurlu'daki Hayvan Miktarları

Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Karasığır	Manda	Merkep	Esb	Ester	Deve
64.902	29.733	54.831	18.244	1.823	4.958	1.329	80	551

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1311: 288-289.

Akdağ Kazâsı'nda 650 deve, 2.050 manda, 3.140 karasığır, 398 merkep, 35 ester, 289 esb, 39.577 koyun, 47.204 kıl keçisi, 19.046 tiftik keçisi mevcuttur¹⁷⁹. Tablo: 28'de bu miktarlar verilmiştir.

Tablo: 28

H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmede Akdağ'daki Hayvan Miktarları

Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Karasığır	Manda	Merkep	Esb	Ester	Deve
39.577	47.204	19.046	3.140	2.050	398	289	35	650

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1311: 291.

Boğazlıyan Kazâsı'nda 85.219 koyun, 35.482 kıl, keçisi 10.057 tiftik keçisi 18500 karasığır 550 manda 1.125 merkep 80 deve mevcut olmaktadır¹⁸⁰. Bakınız Tablo: 29'da şöyledir.

¹⁷⁸ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.288-289.

¹⁷⁹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.291.

¹⁸⁰ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.292.

Tablo: 29

H.1311 (M.1893) Tarihli Sâlnâmede Boğazlıyan'daki Hayvan Miktarları

Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Karasığır	Manda	Merkep	Esb	Ester	Deve
85.219	35.482	10.057	18.500	550	1.125	-	-	80

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1311: 292.

Burada da görüldüğü üzere Boğazlıyan Kazâsı'nda esb ve ester miktarları verilmemektedir. Bu da bize gösteriyor ki Boğazlıyan'da bu hayvanlardan mevcut değil veyahut kayıt altına alınmamıştır.

Ayrıca yine burada H.1311-M.1893 tarihli sâlnâmeye göre Yozgat'ta bulunan hayvan sayıları ve bu hayvanların nelerden oluştuğunu gösteren, Tablo: 30 aşağıda verilmiştir¹⁸¹.

Tablo: 30

H.1311-M.1893 Tarihli Sâlnâmeye Göre Yozgat'ta Bulunan Hayvan Miktarları

Yozgat Sancağı	Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Sığır Karasığır	Manda	Merkep	Esb	Ester	Deve
Yozgat Kazâsı	11.912	40.862	62.762	13.200	16.900	12.000	13.000	160	1.500
Çorum Kazâsı	28.186	39.419	12.098	6.850	8.000	5.250	320	57	60
Sungurlu Kazâsı	64.902	29.733	54.831	18.244	1.823	4.958	1.329	80	551
Akdağ Kazâsı	39.577	47.204	19.046	3.140	2.050	398	289	35	650
Boğazlıyan Kazâsı	85.219	35.482	10.057	18.500	550	1.125	-	-	80

¹⁸¹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.284-292.

Yozgat Sancağı Toplam	229.796	192.700	158.794	59.934	29.323	23.731	14.938	332	2.841
------------------------------	----------------	----------------	----------------	---------------	---------------	---------------	---------------	------------	--------------

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1311: 284-292.

H.1318-M.1900 tarihli sâlnâme ve H.1320-M.1902 tarihli Ankara vilâyeti sâlnâmesine göre merkez kazâ olan Yozgat kazâsı'nda 19.920 koyun, 6.498 keçi, 18.972 tiftik keçisi, mevcut olmakta buna bağlı olarak 4.400 manda, 22.600 karasığır, 2.000 at, 00 deve, 400 merkep, 50 ester de kazâda bulunmaktadır. H.1318-M.1900 sâlnâmesi ve H.1320-M.1902 tarihli olan bu sâlnâmelerde sadece Yozgat Merkez kazâsı hayvan ve hayvan miktarları verilmiş olup diğer kazâlardaki hayvan miktarlarına değinilmemiştir. Ayrıca bir diğer noktaya da dikkat edilecek olursa H.1318-M.1900 tarihli sâlnâmede deve mevcudiyetinin verilmemiş olmasına karşılık H.1320-M.1902 tarihli sâlnâmede deve sayısı 10 olarak kayda geçtiği görülmektedir¹⁸². Bunun için bakınız, Tablo: 31

Tablo: 31
H.1320-M.1902 Tarihli Sâlnâmede Deve Sayısı

Hicri Sene	Koyun	Keçi	Tiftik Keçisi	Karasığır	Manda	Merkep	At	Ester	Deve
H.1318	19.920	6.498	18.972	22.600	4.400	400	2.000	50	00
H.1320	19.920	6.498	18.972	22.600	4.400	400	2.000	50	10

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1318,H.1320: 224,221.

Hayvan miktarlarını ayrıntılı bir şekilde veren diğer bir sâlnâme H.1325-M.1907 Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi'dir. Bu sâlnâmeye göre Yozgat merkezinde bulunan hayvan miktarları Tablo: 32'de gösterilmektedir¹⁸³.

¹⁸² H. 1318 Tarihli A.V.S. s.224. H. 1320 Tarihli A.V.S. s.221.

¹⁸³ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.192.

Tablo: 32

M.1907 Ankara Vilâyeti Sâlnâmesinde Yozgat'ta Bulunan Hayvan Miktarları

Deve	İnek, Öküz	Manda	At, Beygir ve Kısrak	Ester	Merkep	Tiftik Keçi	Koyun
774	350	77	2.746	19	10.150	70.171	75.878

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1325: 192.

Buna göre merkez kazâ olan Yozgat kazâsında, 774 deve, 350 inek ve öküz, 77 manda, 2.746 at, Beygir ve kısrak, 19 ester, 10150 merkep, 70.171 tiftik keçisi ve 75.878 koyun mevcuttur.

Boğazlıyan Kazâsında bulunan hayvan miktarları Tablo: 33'de gösterildiği gibidir.

Tablo: 33

M.1907 Ankara Vilâyeti Sâlnâmesinde Boğazlıyan'da Bulunan Hayvan Miktarları

Deve	İnek, Öküz	Manda	At, Beygir Kısrak	Merkep	Tiftik	Koyun Keçi
597	22.890	2.262	1.573	7.113	424.439	63.276

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1325: 199.

Bu tabloya göre kazâda 597 deve, 22.890 inek ve öküz, 2.262 manda, 1.573 at, beygir ve kısrak, 7.113 merkep, 424.439 tiftik, 63.276 koyun ve keçi mevcuttur.¹⁸⁴

Diğer bir kazâ olan Akdağ kazâsının hayvan miktarı ise aşağıdaki Tablo: 34'de yer almaktadır.

Tablo: 34

M.1907 Ankara Vilâyeti Sâlnâmesinde Akdağ'da Bulunan Hayvan Miktarları

Deve	İnek, Öküz	Manda	At, Beygir Kısrak	Merkep	Tiftik Keçi	Koyun Keçi
408	23.645	3.073	1.414	5.264	33.921	69.166

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1325: 206.

¹⁸⁴ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.199.

Yukarıda adı geçen kazânın hayvan miktarı tablodan da görüldüğü üzere 408 deve, 23.645 inek ve öküz, 3.073 manda, 1.414 at, Beygir ve kısrak, 5.264 merkep, 33.921 tiftik keçisi ve 69.166 koyun ve keçiden oluşmaktadır¹⁸⁵.

H.1325-M.1907 Tarihli sâlnâmeğe göre birde Yozgat Merkez Kazâ, Boğazlıyan ve Akdağ kazâlarında bundan başka H. 1306-M.1890 senesinden H.1321-M.1903 senesinin sonuna kadar olan koyun ve tiftik keçilerinin miktarları da verilmektedir¹⁸⁶. Yozgat merkezinde bulunan koyun ve keçi âdeti Tablo: 35'dedir.

Tablo: 35
Yozgat'ta Senelere Göre Koyun Ve Keçi Âdeti

Sene	Koyun(adet)	Tiftik keçi(adet)
306	993.339	99.329
307	105.095	97.690
308	108.396	101.193
309	111.702	103.526
310	100.637	97.667
311	94.497	92.969
312	96.836	101.232
313	103.964	97.213
314	101.660	86.535
315	97.506	87.176
316	106.296	105.950
317	109.784	120.878
318	112.124	117.330
319	99.100	111.318
320	986.978	92.210
321	75.878	70.171

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1325: 205.

Sâlnâmelerin çoğu incelendiğinde en fazla hayvan miktarının koyun ve keçi ve özellikle tiftik keçisinden ibaret olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu da Yozgat Sancağı'nda özellikle küçükbaş hayvancılık yaygın olduğu anlamına gelmektedir.

¹⁸⁵ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.206.

¹⁸⁶ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.191. Boğazlıyan ve Akdağ Kazâları için bkz. H. 1325 Tarihli A.V.S. s.198-199., H. 1325 Tarihli A.V.S. s.205.

8. YÖNETİM

8.1.MUTASARRIFLAR

Yozgat Sancağında Yıllara Göre Görev Yapmış Mutasarrıflar

Hicri Senesi	Mutasarrıfların İsimleri	Rütbe Nişânları
H.1290-M.1873	Mutasarrıf İskender Bey ¹⁸⁷	Sâniye
H.1291-M.1874	Mutasarrıf ve Livâ Alâeddin Paşa ¹⁸⁸	Mîr-î mîrân
H.1293-M.1876	Mutasarrıf Hasan Tahsin Efendi ¹⁸⁹	
H.1299-M.1882	Mutasarrıf Livâ Abdulhadi Paşa ¹⁹⁰	Üçüncü Mecidi
H.1300-M.1883	Mutasarrıf Livâ Hasan Bey Efendi ¹⁹¹	Evveli
H.1307-M.1891	Mutasarrıf Abdulvahab Paşa ¹⁹²	Rumeli Beylerbeyi Osmani 2 Mecidi
H.1311-M.1893	Mutasarrıf Ahmet Şükrü Efendi ¹⁹³	Evveli 3 mecidi
H.1318-M.1900	Mutasarrıf Mustafa(?) Bey ¹⁹⁴	Evveli Evveli Nişan Mecidi 1 Osmani 2
H.1320-M.1902	Mutasarrıf Cemal Paşa ¹⁹⁵	Rümeli Beylerbeyi Mecidi 3 Osmani 4
H.1325-M.1907	Mutasarrıf Reşit Paşa ¹⁹⁶	Mîr-i mîrân

¹⁸⁷ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.56.

¹⁸⁸ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.68.

¹⁸⁹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.79.

¹⁹⁰ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.143.

¹⁹¹ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.135.

¹⁹² H. 1307 Tarihli A.V.S. s.157.

¹⁹³ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.180.

¹⁹⁴ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.216.

¹⁹⁵ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.214.

¹⁹⁶ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.184.

Burada da gördüğümüz gibi her seneye mahsus olmak üzere mutasarrıflar değişiklik göstermektedir. Görev yerlerinde bir sene kalan mutasarrıfların yerine her yıl yeni bir mutasarrıf gelmektedir.

8.2.İDÂRE MECLİSİ

8.2.1. Yozgat Sancağı İdâre Meclisleri

*Hicri 1290-M.1873 Senesi*¹⁹⁷

Re'is Mutasarrıf İskender Bey	
A'zâ-yı Tabîiyye	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Hüsamettin Efendi	Derviş Bey
Müftî Abid Ganafîğ Efendi	Bekir Bey
Muhâsebeci Süleyman Efendi	Kiforok Efendi
Müdîrî Tahrîrât Nazif Efendi	Yinaki Efendi
Evkâf muhâsebecisi Rıza Efendi	Kâtip Mahar Efendi

*Hicri 1291-M.1874 Senesi*¹⁹⁸

Re'is Mutasarrıf ve Liva Alâeddin Paşa	
A'zâ-yı Tabîiyye	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Mehmed Müştak Efendi	Derviş Bey
Müftî Ayt Eltafîğ Efendi	Hasan Ağa
Muhâsebeci Saliyan Efendi	Mahbub Ağa
Tahrîrât Müdîrî Ömer Takib Efendi	Estal Ağa
Evkâf Mühâsebecisi Mehmet Rahdet Efendi	Kâtip Tevfik Efendi

*Hicri 1293-M.1876 Senesi*¹⁹⁹

A'zâ-yı Tabîiyye	A'zâ-yı Müntahabe
Muhammed Tahir Efendi	Lütfi Efendi
Re'is Mutasarrıf hasan Tahsin Efendi	Ermeni Murahhası Ohannis Efendi
Nâ'ib Mehmed Efendi	Hamperson Efendi
Müftî Abdullatif Efendi	Yovanaki Ağa
Muhâsebeci Efendi	Kâtip Yusuf Ziya Efendi
Evkâf Muhâsebecisi yılsamasükEfendi	
Tahrîrât Kâtibi şakib Efendi	

¹⁹⁷ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.56.

¹⁹⁸ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.68.

¹⁹⁹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.79.

*Hicri 1299-1882 Senesi*²⁰⁰

Re'is Mutasarrıf Livâ Abdulhadi Paşa Hazretleri	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Muvakkâte
Metropolit Vekili Nuderus Efendi	Ömer Efendi
Murahas Vekili Artin Efendi	Hacı Hasim Efendi
Muhâsebeci Ahmet Muhtar Efendi	Bandalı Ağa
Tahrîrât Müdürü Mustafa Nanlı Efendi	Artin Ağa
Evkâf Müdüri Ahmet Hamdi Efendi	Kâtip Muhammed Seyit Efendi

*Hicri 1300-M.1883 Senesi*²⁰¹

A'zâ-yı Müntahabe	A'zâ-yı Dâime
Amir Efendi	Re'is Mutasarrıf Livâ Hasan Bey Efendi
Hacı Asım Efendi	Nâ'ib Mahmut Refit Efendi
Çandeli Ağa	Müftü Tahir Efendi
Artin Ağa	Ermeni Murahhası Vekili Merayeslibus Efendi
Kâtip Mahmut Said Efendi(?)Vekili Tevdirüs Efendi
Mülâzım Nail Efendi	Muhâsebeci Hasan Fastel Efendi
	Tahrîrât Müdüri Mustafa Nail Bey

*Hicri 1307-M.1891 Senesi*²⁰²

A'zâ-yı Tabîyye	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Emir Hıfzı Efendi	Emireci Efendi
Müftü Abdultahir Efendi	Nurettin Efendi
Muhâsebeci Ecir Asim Efendi	Bandeli Efendi
Tahrîrât Kâtibi Ecir Hamid Efendi	Atüvceyen Efendi
Meclis İdâre Kâtibi Mahmud Efendi	

*Hicri 1311-M.1893 Senesi*²⁰³

Re'is Mutasarrıf Ahmet Şükrü Bey Efendi	
A'zâ-yı Müntahabe	A'zâ-yı Tabîyye
Nurettin Efendi	Nâ'ib Abdurrahman Fenli Efendi
Bandeli Ağa	Müftü Abdullah Efendi
Agopciyan Ağa	Muhâsebeci Abdil Efendi
Meclis-i İdâre Kâtibi Mahmud Efendi	Tahrîrât Müdüri İhsan Namık Bey

²⁰⁰ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.143.

²⁰¹ H. 1300Tarihli A.V.S. s.135.

²⁰² H. 1307 Tarihli A.V.S. s.157.

²⁰³ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.180.

*Hicri 1318-M.1900 Senesi*²⁰⁴

Re'is Mutasarrıf Mustafa.....(?) Bey	
A'zâ-yı Müntahabe	A'zâ-yı Tabîyye
Hacı Lütfü Bey	Nâ'ib Ahmed Dari Efendi
Mustafa Efendi	Müftü Hacı Abdullah Tahir Efendi
Candalı Ağa	Muhâsebeci Mehmed Emin Efendi
Abraham Karabet Efendi	Tahrîrât Müdîrî Osman Namık Efendi
Meclis İdâre Baş Kâtibi Mahmud Celal Aydın Bey	

*Hicri 1320-M.1902 Senesi*²⁰⁵

Re'is Mutasarrıf Cemal Paşa	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Ahmet Duri Efendi	Osman Bey
Müftü Abdullah Tahir Efendi	Mihalaki Efendi
Muhâsebeci Mehmed Emin Efendi	Atamiyan(?) Hacı Ağa
Tahrîrât Müdîrî Halil Rüştü Efendi	Baş Kâtip Mahmud Celalettin Efendi

*Hicri 1325-M.1907 Senesi*²⁰⁶

A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Ali Naili Efendi	Osman Bey (Râbia)
Müftü Hacı Abdullah Tahir Efendi	Süleyman Efendi
Muhâsebeci Mustafa Efendi Bey	Mihaliki Efendi
Tahrîrât Müdîrî Halil Rüştü Efendi	Atamiyan(?) Hacî Ağa
Meclis Baş Kâtibi Hayrullah Efendi Bursa Müderrisliği	

8.2.2. Boğazlıyan Kazâsı İdâre Meclisleri

*Hicri 1290-M.1873 Senesi*²⁰⁷

Re'is Kâimmakam Hafız Meşid Efendi
A'zâ Nahzit Bey
A'zâ İbrahim Ağa
A'zâ Serkiz Ağa
Kâtip Süleyman Efendi

²⁰⁴ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.216.

²⁰⁵ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.214.

²⁰⁶ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.184.

²⁰⁷ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.60.

*Hicri 1291M.1874 Senesi*²⁰⁸

Re'is Kâimmakam Ali Rıza Efendi
A'zâ İzzet Bey
A'zâ İbrahim Ağa
A'zâ Serkız Ağa
Kâtip Ahmet Tevfik Efendi

*Hicri 1293-M.1876 Senesi*²⁰⁹

Re'is Kâimmakam Süleyman Rüştü Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Mustafa Lanib Efendi	İbrahim Ağa
Müftî Muhammed Efendi	Tahir Bey
Mal Müdîrî Ali Nuri Efendi	Hacı Veli Efendi
Tahrîrât Kâtibi Muhammed Kasım Efendi	Res Dumani Saferdih Efendi
Muâvini Karayis Efendi	Serkiz Ağa
Sanduk Emîni Misak Efendi	

*Hicri 1299-M.1882 Senesi*²¹⁰

Re'is Kâimmakam Muhammed Hüsni Efendi	
A'zâ-yı Dâime	Dâime Muhammed Mustafa Efendi
Nâ'ib Mustafa Efendi	Tahrîrât Kâtibi Mehmed Nuri Efendi
Müftî Muhammed Refik Efendi	Serkis Ağa
Mal müdîrî Hasan Vasfi Efendi	Ohannis Ağa
İsmail Bey	

*Hicri 1300-M.1883 Senesi*²¹¹

Re'is Kâimmakam Mehmet Hasri Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Muvakkâte
Nâ'ib Alaaddin Efendi	İsmail Bey
Müftî Mehmet Efendi	Mehmet Mustafa Ağa
Mal Müdîrî Tahir Efendi	Serkan Ağa
Tahrîrât Kâtibi Nuri Efendi	Ohannis Ağa

*Hicri 1307-M.1891Senesi*²¹²

Re'is Kâimmakam Mehmed Emin Efendi	
A'zâ-yı Tabîyye	A'zâ-yı Müntahabe

²⁰⁸ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.77.

²⁰⁹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.84.

²¹⁰ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.152.

²¹¹ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.148.

²¹² H. 1307 Tarihli A.V.S. s.171.

Nâ'ib Hasan Efendi	İsmail Bey
Mal Müdîrî Acid Cadi(?) Efendi	Acid Cadi(?) Efendi
Tahrîrât Kâtipi Mustafa Efendi	Hacı Artin Efendi
	Begos Ağa

*Hicri 1311-M.1893 Senesi*²¹³

Re'is Kâimmakam Ali Rıza Efendi	
A'zâ-yı Tabîyye	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Hasan Efendi	İsmail Bey
Müftî Ahmet Efendi	Hakkı Bey
Mal Müdîrî Ahmet Hamdi Efendi	Manuk Ağa
Tahrîrât Kâtipi Mahmud Efendi	

*Hicri 1318-M.1900 Senesi*²¹⁴

Re'is Kâimmakam Atif Bey	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahabe
Nâib Esad Efendi	Derviş Bey
Mal Müdîrî Nazmi Efendi	Emir Bey
Tahrîrât Kâtipi Emir Lütfü Efendi	Artin Ağa Kıvrak Ağa

*Hicri 1320-M.1902 Senesi*²¹⁵

Re'is Kâimmakam Atif Bey	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahabe
Nâib Ahmed Hamdi Efendi	Ömer Bey Efendi
Müftî.....(?) Efendi	Derviş Bey
Mal Müdîrî Seyaattin Efendi	Niko Ağa
Tahrîrât Kâtipi Lütfü	Artin Ağa

*Hicri 1325-M.1907 Senesi*²¹⁶

Re'is Kaymakam Ömer Fevzi Bey	
A'zâ-yı Müntahabe	A'zâ-yı Dâime
Mehmet Ali Ağa	Nâ'ib Ahmet Necip Efendi
Münhal	Müftî Efendi
Mihal Efendi	Mal müdîrî Nureddin Efendi
Artin Ağa Efendi	Tahrîrât Kâtipi Mustafa Efendi

²¹³ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.194.

²¹⁴ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.224.

²¹⁵ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.221.

²¹⁶ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.195.

8.2.3. Çorum Kazâsı İdâre Meclisleri

*Hicri 1290-M.1873 Senesi*²¹⁷

Re'is Kâimmakam Mahmud Sezai Paşa	
A'zâ Hacı Veli Ağa	Stabil Amiri
A'zâ Hacı Osman Ağa	Kapucu Başı
A'zâ Hacı Şükrü Ağa	Kapucu Başı
Kâtip Mustafa Efendi	

*Hicri 1291-M.1874 Senesi*²¹⁸

Re'is Kâimmakam Halil Hilmi Efendi	
A'zâ Hacı Osman Ağa	Kapıcı Başı
A'zâ Şükrü Ağa	Kapıcı Başı
A'zâ Bedrus Ağa	
Kâtip Mustafa Latif Efendi	

*Hicri 1293-M.1876 Senesi*²¹⁹

Re'is Kaymakam Halil Halim Efendi	
A'zâ-yı Tabîiyye	A'zâ-yı Müntahabe
Nâib Muhammed Seyit Efendi	Kara Elmadarzâde Hacı Ali Ağa
Müftî Ahmet Fevzi Efendi	Hacı Tatarzâde Hacı Mahmud Ağa
Mal Müdirî Hasan Tevfik Efendi	Ulucakzâde Hacı Ahmet Ağa
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Efendi	Sadyan Habuya(?) Ağa
Mal Refiki Hasan Efendi	
Sanduk Emini Halil Efendi	

*Hicri 1299-M.1882 Senesi*²²⁰

A'zâ Mehmed Hasan Efendi	Totnan Efendi
Hacı Ahmet Ağa	Serkiz Efendi
Hacı Ali Ağa	

*Hicri 1300-M.1883 Senesi*²²¹

Re'is Kâimmakam Halil Damniğ Efendi	
A'zâ-yı Muvakkâte	A'zâ-yı Daime
Mehmet Hasan Efendi	Nâ'ib Abdulvahap Efendi
Hacı Ahmet Ağa	Müftî Ali Tahir Efendi
Hacı Ali Ağa	Mal Müdirî Nafit Ahmet Efendi

²¹⁷ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.63.

²¹⁸ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.74.

²¹⁹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.83.

²²⁰ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.147.

²²¹ H. 1300Tarihli A.V.S. s.141.

Serkan Ağa	Tahrîrât Kâtîpi Mustafa Nazîf Efendi
	Ruhani Ermeni Tevratın(?) Efendi

*Hicri 1307-M.1891 Senesi*²²²

Re'is Kâimmakam Mahmud Bey	
A'zâ-yı Tabîiyye	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Mehmed Emin Efendi	Zarif Efendi
Mal Müdîrî Acid Efendi	Hacı Bey
Tahrîrât Kâtîpi Halil Efendi	Abdülbaki Ağa
	Gabril Ağa

*Hicri 1311-M.1893 Senesi*²²³

Re'is Kâimmakam Ahmet Reşit Bey	
A'zâ-yı Tabîiyye	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Osman Efendi	Zarif Efendi Sâlîse
Mal Müdîrî Osman Refik Efendi	Hacı Bey
Tahrîrât Kâtîbi Halil	Ahmet Ağa
	Serkız Ağa

Çorum kazâsının sâlnâmelerde geçen idare meclisleri yukarıda verildiği gibidir. Ancak H.1318-M.1900 senesi, H.1320-M.1902 senesi ve H.1325-M.1907 senesine ait sâlnâmelerde idare meclislerine rastlanmamıştır.

8.2.4. Akdağmadeni Kazâsı İdâre Meclisleri

*Hicri 1290-M.1873 Senesi*²²⁴

Re'is kâimmakam İsmail Efendi
A'zâ Emrah Ağa
A'zâ Mustafa Ağa
A'zâ Bekde Siraat
Kâtip İbrahim Efendi

*Hicri 1291-M.1874 Senesi*²²⁵

Re'is Kâimmakam Osman Bey
A'zâ Ali Ağa

²²² H. 1307 Tarihli A.V.S. s.165.

²²³ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.186.

²²⁴ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.63.

²²⁵ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.76.

A'zâ Mihail Ağa
Kâtip İbrahim Efendi

*Hicri 1293-M.1876 Senesi*²²⁶

Re'is Kâimmakam Ömer Hamil Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ Muhammed Efendi
Nâ'ib Hamid Raşit Efendi	A'zâ Muhammed Nâib Efendi
Müftî Ahmet Hazfî Efendi	A'zâ Rum Milleti Papazı Vasil Efendi
Mal Müdirî Ahmet Tevfik Efendi	Ermeni Papası Savim Efendi
Tahrîrât Kâtibi Osman Efendi	Yani Ağa ve Karabat Ağa
Mal Muâvini Kâmil Efendi	
Sanduk Emîni Nuri Efendi	

*Hicri 1299-M.1882 Senesi*²²⁷

Kâimmakam Halil Bey	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Şükrü Efendi	Vekil Metropolit İlyâ Efendi
Mal Müdirî Ahmet Hamdi Efendi	Vekil Murahassı Ermeni Tom Efendi
Aldivas Ağa	Makun Efendi
Taşlı İbrahim Efendi	Hacı Mincelil Efendi
Tahrîrât Kâtibi Ali Nuri Efendi	Sanduk Emîni Sorupu Efendi

*Hicri 1300-M.1883 Senesi*²²⁸

Re'is Kâimmakam Mahmut Celalettin Bey	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Muvakkâte
Nâib Mustafa Efendi	Vekili Mütteşar Lidayyaa Efendi
Müftî Mehmet Sayit Efendi	Eldivas Ağa
Mal Müdirî Ahmet Hamdi Efendi	Ta'il Efendi
Tahrîrât Kâtibi Nuri Efendi	Magun Ağa

*Hicri 1307-M.1891 Senesi*²²⁹

Re'is Kâimmakam Kadri Bey	
A'zâ-yı Tabîiyye	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Acid Reşit Efendi	İbrahim Efendi
Müftî Mehmed Efendi	Yusuf Efendi
Mal Müdirî Asım Efendi	Hacı Ağa
Tahrîrât Kâtibi Mahmud Efendi	Karayit Ağa

²²⁶ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.84.

²²⁷ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.149.

²²⁸ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.143.

²²⁹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.166.

*Hicri 1311-M.1893 Senesi*²³⁰

Re'is kâimmakam hakkı Bey	
A'zâ-yı Tabîiyye	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Ahmet Raşit Efendi	Emin Efendi
Müftî Mehmed Efendi	Yusuf Efendi
Mal Müdîrî Ahmet Ziya Efendi	Kirkorin Ağa
Tahrîrât Kâtîpi Mustafa Rahmi Efendi	Karabat Ağa

*Hicri 1318-1900 Senesi*²³¹

Re'is Kâimmakam Bey Münhal	
A'zâ-yı Tabîiyye	A'zâ-yı Müntahabe
A'zâ Nâ'ib Mustafa Şükrü Efendi	A'zâ Hasan Efendi
A'zâ Müftî Şeyh Mehmed Edip Efendi	A'zâ Hayâ Efendi
A'zâ Mal Müdîrî Salih Efendi	A'zâ Yavakim Efendi
A'zâ Tahrîrât Kâtîpi Ruhlettin Efendi	A'zâ Serkis Efendi

*Hicri 1320-M.1902 Senesi*²³²

Re'is Kâimmakam Ömer Sulfüt Bey	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Halil Haşmet Efendi	Hasan Efendi
Müftî Hacı Mehmed Edib Efendi	Ziya Efendi
Kâimmakam Muavini Nişan Agâh	Serkis Efendi
Mal Müdîrî Mahmud	Münhal
Tahrîrât Kâtîpi Mustafa Lütfü	

*Hicri 1325-M.1907 Senesi*²³³

Re'is Kaymakam Mustafa Edip Bey	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahabe
Nâib Yusuf Suudi Efendi	Hüseyin Hüsnu Efendi
Müftî Mehmet Edip Efendi	Şükrü Efendi
Mal Müdîrî Abdullah Efendi	Suzî Efendi
Tahrîrât Kâtîpi Ahmet Hamdi Efendi	Sarkis Ağa

²³⁰ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.194.

²³¹ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.228.

²³² H. 1320 Tarihli A.V.S. s.224.

²³³ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.202.

8.2.5. Sungurlu Kazâsı İdâre Meclisleri

*Hicri 1291-M.1874 Senesi*²³⁴

Re'is Kâimmakam Mahmud Efendi
A'zâ Ersavin Bey
A'zâ Hasan Efendi
A'zâ Hacı Hızır Ağa
A'zâ Ermeni Re'is Duhasını Kırkor Efendi
A'zâ Protestan Duhasını Markur Efendi
Kâtip Osman Efendi

*Hicri 1293-M.1876 Senesi*²³⁵

Re'is Kâimmakam Ahmet Hamdi Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ Ersalan Bey
Nâ'ib Sait Efendi	A'zâ Hasan Efendi
Müftî Muhammet Efendi	A'zâ Budüs Ağa
Mal Müdirî Osman Efendi	A'zâ Rum Milletinden Mihail Ağa
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Efendi	
Mal Müdirî Muavini Ahmet Efendi	
Sanduk Emîni Sarkız Efendi	

*Hicri 1299-M.1882 Senesi*²³⁶

Re'is Kâimmakam Hasan Hüsni Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Muhammed Emin Efendi	Tahrîrât Kâtibi Mustafa Rahmi Efendi
Müftî Muhammed Rüşti Efendi	Metropolit Vekili İlya Efendi
Ersalan Bey	Ruhani Re'is Kırkor Efendi
Seyit Bey	Mihaner Efendi
Mal Müdirî Mustafa Edib Efendi	Mihayil Ağa
	Sanduk Emîni Şeyh Ahmet Efendi

*Hicri 1300-M.1883 Senesi*²³⁷

Re'is Kâimmakam Mahmud Hamdi Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Hasan Hüsni Efendi	Arslan Bey
Müftî Mehmet Efendi	Serkan Zeki Efendi
Mal Müdirî Mustafa Edib Bey	Sayid Bey
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Efendi	Muhtar Efendi
Metre-i Çulit İsa Efendi	Mihail Efendi

²³⁴ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.72.

²³⁵ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.84.

²³⁶ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.147.

²³⁷ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.146.

Ruhani Riyasi Kirkor Efendi	
-----------------------------	--

***Hicri 1307-M.1891 Senesi*²³⁸**

Re'is Kâimmakam Saadettin Efendi	
A'zâ-yı Tabîyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Ali Rıza Efendi	Hacı Arslan Bey
Mal Müdîrî Hasan Efendi	Kirkor Ağa
Tahrîrât Kâtîpi Cadi Efendi	Mihail Ağa

***Hicri 1311-M.1893 Senesi*²³⁹**

Re'is Kâimmakam Ahmet Raşif Efendi	
A'zâ-yı Tabîyye	A'zâ-yı Müntahabe
Nâ'ib Ali Rıza Efendi	Hacı Arslan Bey
Mal Müdîrî Akif Efendi	Mehmed Hami Efendi
Tahrîrât Kâtîpi Hamdi Efendi	Mihail Efendi
	Onak Ağa

Sungurlu idare meclisleri seneleri itibariyle yukarıda verilmiş olup bu senelerden H.1290-M.1873 senesi, H.1318-M.1900 senesi, H.1320-M.1902 senesi ve H.1325-M.1907 senesine ait idare meclislerine rastlanmamıştır.

8.2.6. Budak Özü Kazâsı İdâre Meclisi

***Hicri 1290-M.1873 Senesi*²⁴⁰**

Re'is Kâimmakam Sadık Efendi
A'zâ Erselen Bey
A'zâ Hasan Efendi
A'zâ Nevdal Ağa
Kâtip Osman Efendi

8.3.NAİBLER ve KAYMAKAMLAR

8.3.1. Yozgat Sancağı Nâibleri

Hicri 1290-M.1873 Senesi ²⁴¹
Nâ'ib Hüsamettin Efendi
Hicri 1291-M.1874 Senesi ²⁴²

²³⁸ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.169.

²³⁹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.191.

²⁴⁰ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.61.

²⁴¹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.56.

Nâ'ib Mehmed Müştak Efendi
Hicri 1293-M.1876 Senesi ²⁴³
Nâ'ib Mehmed Efendi
Hicri 1299-M.1882 Senesi ²⁴⁴
Nâ'ib Muhammed Rıfat Efendi
Hicri 1300-M.1883 Senesi ²⁴⁵
Nâ'ib Mahmut Refit Bey
Hicri 1307-M.1891 Senesi ²⁴⁶
Nâ'ib Emir Hıfzı Efendi
Hicri 1311-M.1893 Senesi ²⁴⁷
Nâ'ib Abdurrahman Fenli Efendi
Hicri 1318-M.1900 Senesi ²⁴⁸
Nâ'ib Ahmed Duri Efendi
Hicri 1320-M.1902 Senesi ²⁴⁹
Nâ'ib Ahmet Duri Efendi
Hicri 1325-M.1907 Senesi ²⁵⁰
Nâ'ib Ali Naili Efendi

Yozgat Sancağının nâ'iblerine baktığımızda her yıl değiştiği görülmektedir. Bunun sebebi ise Osmanlı Devleti'nin merkezi otoriteyi güçlü tutmak istemesinden kaynaklanmaktadır.

8.3.2. Boğazlıyan Kazâsının Kaymakam ve Nâibleri

Hicri 1290-M.1873 Senesi ²⁵¹
Kâimmakam Hafız Mecid Efendi
Nâ'ib Ahmet Efendi
Hicri 1291-M.1874 Senesi ²⁵²
Kâimmakam Ali Rıza Efendi
Nâ'ib Osman nuri Efendi
Hicri 1293-M.1876 Senesi ²⁵³
Kâimmakam Süleyman Rüştü Efendi
Nâ'ib Mustafa Efendi
Hicri 1299-M.1882 Senesi ²⁵⁴
Kâimmakam Muhammed Hüsnü Efendi
Nâ'ib Mustafa Efendi

²⁴² H. 1291 Tarihli A.V.S. s.68.

²⁴³ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.79.

²⁴⁴ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.143.

²⁴⁵ H. 1300Tarihli A.V.S. s.135.

²⁴⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.157.

²⁴⁷ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.180.

²⁴⁸ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.216.

²⁴⁹ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.214.

²⁵⁰ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.184.

²⁵¹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.60.

²⁵² H. 1291 Tarihli A.V.S. s.77.

²⁵³ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.84.

²⁵⁴ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.152.

Hicri 1300-M.1883 Senesi ²⁵⁵
Kâimmakam Mehmet Hasri Efendi
Nâ'ib Alaaddin Efendi
Hicri 1307-M.1891 Senesi ²⁵⁶
Kâimmakam Mehmed Emin Efendi
Nâ2ib Hasan Efendi
Hicri 1311-M.1893 Senesi ²⁵⁷
Kâimmakam Ali Rıza Efendi
Nâ2ib Hasan Efendi
Hicri 1318-M.1900 Senesi ²⁵⁸
Kâimmakam Atif Bey
Nâ2ib Esad Efendi
Hicri 1320-M.1902 Senesi ²⁵⁹
Kâimmakam Atif Bey
Nâ2ib Ahmed Hamdi Efendi
Hicri 1325-M.1907 Senesi ²⁶⁰
Kaymakam Ömer Fevzi Bey
Nâ'ib Ahmet Necip Efendi

Yukarıda verilen bilgiler incelendiği kaymakamların her yıl değiştikleri görülmektedir. Ancak sadece H.1318-M.1900–H.1320-M.1902 yılları arasında kaymakam Atif Bey 2 yıl üst üste görevde kalmıştır.

Ayrıca nâ'iblerden, Nâ'ib Hasan Efendi'nin H.1307-M.1891 yılında ve H.1311-M.1893 yılında olmak üzere 2 ayrı dönemde görev yaptığı görülmektedir.

8.3.3. Çorum Kazâsının Kaymakam ve Nâibleri

Hicri 1290-M.1873 Senesi ²⁶¹
Kâimmakam Mahmud Sezai Paşa
Nâ'ib Hasan Hayri Efendi
Hicri 1291-M.1874 Senesi ²⁶²
Kâimmakam Halil Hilmi Efendi
Nâ'ib Ahmed Muhtar Efendi
Hicri 1293-M.1876 Senesi ²⁶³
Kaymakam Halil Halim Efendi
Nâ'ib Muhammed Seyit Efendi

²⁵⁵ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.148.

²⁵⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.171.

²⁵⁷ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.194.

²⁵⁸ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.224.

²⁵⁹ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.221.

²⁶⁰ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.195.

²⁶¹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.63.

²⁶² H. 1291 Tarihli A.V.S. s.74.

²⁶³ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.83.

Hicri 1299-M.1882 Senesi ²⁶⁴
Kâimmakam mahmud Hamdi Efendi
Nâ'ib Hasan Efendi
Hicri 1300-M.1883 Senesi ²⁶⁵
Kâimmakam Halil Damniğ Efendi
Nâ'ib Abdulvahap Efendi
Hicri 1307-M.1891 Senesi ²⁶⁶
Kâimmakam Mahmud Bey
Nâ'ib Mehmed Emin Efendi
Hicri 1311-M.1893 Senesi ²⁶⁷
Kâimmakam Ahmet Reşit Bey
Nâ'ib Osman Efendi

8.3.4. Akdağmadeni Kazâsının Kaymakam ve Nâibleri

Hicri 1290-M.1873 Senesi ²⁶⁸
Kâimmakam İsmail Efendi
Nâ'ib ²⁶⁹
Hicri 1291-M.1874 Senesi ²⁷⁰
Kâimmakam Osman Bey
Nâ'ib Tahir Efendi
Hicri 1293-M.1876 Senesi ²⁷¹
Kâimmakam Ömer Hamil Efendi
Nâ'ib Hamid Raşit Efendi
Hicri 1299-M.1882 Senesi ²⁷²
Kâimmakam Halil Bey
Nâ'ib Şükrü Efendi
Hicri 1300-M.1883 Senesi ²⁷³
Kâimmakam Mahmut Celalettin Bey
Nâ'ib Mustafa Efendi
Hicri 1307-M.1891 Senesi ²⁷⁴
Kâimmakam Kadri Bey
Nâ'ib Acid Reşit Efendi
Hicri 1311-M.1893 Senesi ²⁷⁵
Kâimmakam Hakkı Bey
Nâ'ib Ahmet Raşit Efendi
Hicri 1318-M.1900 Senesi ²⁷⁶

²⁶⁴ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.147.

²⁶⁵ H. 1300Tarihli A.V.S. s.141.

²⁶⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.165.

²⁶⁷ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.186.

²⁶⁸ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.63.

²⁶⁹ Nâib ismi burada verilmemiştir.

²⁷⁰ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.76.

²⁷¹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.84.

²⁷² H. 1299 Tarihli A.V.S. s.149.

²⁷³ H. 1300Tarihli A.V.S. s.143.

²⁷⁴ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.166.

²⁷⁵ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.194.

Kâimmakam Bey Münhall ²⁷⁷
Nâ'ib Mustafa Şükrü Efendi
Hicri 1320-M.1902 Senesi ²⁷⁸
Kâimmakam Ömer Sülfüt Bey
Nâ'ib Halil Haşmet Efendi
Hicri 1325-M.1907 Senesi ²⁷⁹
Kaymakam Mustafa Edip Bey
Nâ'ib Yusuf Suudi Efendi

8.3.5. Sungurlu Kazâsının Kaymakam ve Nâibleri

Hicri 1291-M.1874 Senesi ²⁸⁰
Kâimmakam Mahmud Efendi
Nâ'ib Numan Vehbi Efendi
Hicri 1293-M.1876 Senesi ²⁸¹
Kâimmakam Ahmet Hamdi Efendi
Nâ'ib Sait Efendi
Hicri 1299-M.1882 Senesi ²⁸²
Kâimmakam Hasan Hüsni Efendi
Nâ'ib Muhammed Emin Efendi
Hicri 1300-M.1883 Senesi ²⁸³
Kâimmakam Mahmud Hamdi Efendi
Nâ'ib Hasan Hüsni Efendi
Hicri 1307-M.1891 Senesi ²⁸⁴
Kâimmakam Saadettin Efendi
Nâ'ib Ali Rıza Efendi
Hicri 1311-M.1893 Senesi ²⁸⁵
Kâimmakam Ahmet Raşif Efendi
Nâ'ib Ali Rıza Efendi

8.3.6. Budak Özü Kazâsı Kaymakamı ve Nâibi

Hicri 1290-M.1873 Senesi ²⁸⁶
Kâimmakam Sadık Efendi
Nâ'ib Rıza Efendi

²⁷⁶ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.228.

²⁷⁷ Boş kalan, açık olan me'muru bulunmayan yer. Devellioğlu; *a.g.l.s.*728.

²⁷⁸ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.224.

²⁷⁹ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.202.

²⁸⁰ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.72.

²⁸¹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.84.

²⁸² H. 1299 Tarihli A.V.S. s.147.

²⁸³ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.146.

²⁸⁴ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.169.

²⁸⁵ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.191.

²⁸⁶ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.61.

9. EĞİTİM-ÖĞRETİM

9.1.MEKTEBLER

Sungurlu da 171 mektep²⁸⁷, Akdağmadeni'nde 152 mektep²⁸⁸ ve bununla birlikte 66 mektep²⁸⁹ daha bulunmaktadır. Boğazlıyan Kazâsı'nda 66 mektep²⁹⁰ bulunduğu bilinirken bu mekteplerin isimleri hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. H.1325-M.1907 yılında kayıtlara 72 mektep olarak geçmiştir. Boğazlıyan Kazâsı ve diğer kazâlarda H.1307-M.1891 den H.1320-M.1902 yılına kadar sayılar aynı iken H.1325-M.1907 yılında Boğazlıyan Kazâsında daha önce 66 olan mektep sayısı 72 ye çıkmıştır²⁹¹.

9.2.MEDRESELER VE SİBYÂN MEKTEPLERİ

Osmanlı Devleti'nin yükselmesinde mevcut eğitim ve öğretim müesseselerinin büyük rolü olduğu bilinmektedir. Medrese ve sıbyân mektepleri eğitim bakımından devletin kontrolünden uzak, ilmî bakımdan müstakil kurumlardır²⁹².

İslâm tarihinde medrese, orta ve yüksek seviyede eğitim ve öğretim veren müesseselerinin müşterek adıdır. Medrese, memleketin ihtiyaç duyduğu kültürü veren ve elemanları yetiştiren bir eğitim ve öğretim kuruluşudur²⁹³.

Arap dilinde medrese, ders okunacak yer ve talebenin içinde oturup ders okuduğu bina manasına gelir ki çoğulu” medâris” tir. Medreselerde öğrencilere ders veren hocalara da müderris (profesör) denir²⁹⁴.

Medrese eskiden, içinde dini dersler okutulan yer. Diğer bir ifadeye göre ise ders gören talebenin içinde yatıp kaktıkları bina²⁹⁵ olarak bilinmektedir.

Yozgat Sancağında medreselere H.1307-M.1891 sâlnâmesinden önce basılan yıllıklarda rastlanmamakla birlikte H.1307-M.1891 sâlnâmesinde Yozgat merkezde 5

²⁸⁷ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.287.

²⁸⁸ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.289.

²⁸⁹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.290.

²⁹⁰ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.289.

²⁹¹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.199.

²⁹² Prof. Dr. Ziya Kazıcı; İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, M.Ü. İlahiyât Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s.369.

²⁹³ “Osmanlı Eğitim Sistemi”Doç. Dr. Cahit Baltacı; *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.II, İz Yay., İstanbul, 1999, s. 15.

²⁹⁴ “Medrese”Şemseddin Sami; *Kâmûs-ı Türkî*, Alfa yayıncılık, İstanbul 1998, s.1313-1314.

²⁹⁵ “medrese”,Ferid Devellioğlu; *a.g.l*,s.599.

medrese²⁹⁶, Çorum'da 11 medrese²⁹⁷, Sungurlu'da 1 medrese²⁹⁸ Akdağmadeni 4 medrese²⁹⁹ Boğazlıyan'da 3 medrese³⁰⁰ bulunmaktadır.

Yozgat merkezde H.1307-M.1891 senesine göre 63 sıbyân mektebi bulunmaktadır. Bu mektebler de 3220 sıbyân eğitim almaktadır³⁰¹.

H.1311-M.1893 senesindeki rakamlar H.1307-M.1891 senesinin rakamlarıyla aynıdır. Rakamlar H.1318 senesinde farklılık göstermektedir. Buna göre Yozgat merkezde 8 medrese³⁰², Boğazlıyan da cami mescid ve medresenin mevcut miktarı toplam 116 olarak geçmiştir³⁰³. Akdağmadeni'nde 4 medrese³⁰⁴ bulunmaktadır.

H.1320-M.1902 sâlnâmesinde Yozgat merkezde 8³⁰⁵, Boğazlıyan da cami mescid ve medrese toplam 116³⁰⁶ Akdağmadeni'nde ise H.1318-M.1900 senesinden farklı olarak 2 medrese³⁰⁷ bulunmaktadır.

Sıbyân mekteplerinin sayısı her yıl aynı olmakla birlikte 15 adet iken sonrasında 48 daha eklenerek toplam da 63 adette ulaşmıştır.

Burada geçen kültür varlıklarının isimleri hakkında ise herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

9.3.RÜŞTİYE İ'DÂDÎ VE İBTİDÂÎ MEKTEBLERİ

Rüştiyeler, II. Mahmud döneminde 1254-1838'de sıbyân mekteplerinin yetersiz oldukları görülerek, Sınıf-ı Sâni olarak açılan ve Padişahın isteğine uygun olarak rüştiye diye adlandırılan mekteplerdir. Bu mektepleri ilkokul seviyesindeki mektepler olarak mütalaa edenler varsa da İdadilere basamak olmasından dolayı ortaokul seviyesindeki mektepler olarak mütalaa etmek daha doğru olur³⁰⁸.

²⁹⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.284.

²⁹⁷ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.286.

²⁹⁸ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.287.

²⁹⁹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.289.

³⁰⁰ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.290.

³⁰¹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.284.

³⁰² H. 1318 Tarihli A.V.S. s.223.

³⁰³ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.226.

³⁰⁴ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.230.

³⁰⁵ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.220.

³⁰⁶ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.222.

³⁰⁷ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.226.

³⁰⁸ "Osmanlı Eğitim Sistemi", a.g.m., s. 75.

İdadiler ise rüştiyelerden sonra gelen orta öğretimin ikinci kademesi seviyesinde eğitim ve öğretim veren mekteplerdir³⁰⁹.

İbtidailer ilkokul düzeyinde eğitim-öğretim veren kurumlardır³¹⁰.

Yozgat merkezde 1 adet mekteb-i rüşti bulunmaktadır. Bunun dışında ikisi erkek ve birisi bayanlara mahsus üç ibtidâî mektebi bulunmaktadır³¹¹. Akdağmadeni Kazâsı'nda bir rüştiye iki ibtidai mektebi olduğu yine bu sâlnâmede görülür³¹². Boğazlıyan Kazâsı dâhilinde yine bir mekteb-i rüşti ve ikisi erkekler için birisi bayanlar için üç adet yine ibtidâî mektebi bulunur³¹³.

9.4.GAYR-İ MÜSLİM OKULLARI

Azınlıklar, Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde yaşayan Gayr-i Müslim topluluklardı. Devlet, eğitim faaliyetleri din ve mezhep imtiyazlarının bir parçası olarak görmekteydi. Gayr-i Müslimler, mabetlerini nasıl idare ediyorlarsa mekteplerini de cemaat teşkîlâtı vasıtasıyla kurup işletmekteydiler. Her cemaatin, kilise, havra vb. mabetlerinin yanında, bunlara bağlı okulları da vardı³¹⁴.

H.1307-M.1891 senesine ait sâlnâme de Gayr-ı Müslimlere ait 10 mektepten bahsedilir³¹⁵. Sungurlu kazâsında ise yine bu döneme ait 3 mektep³¹⁶ bulunur. Akdağmadeni Kazâsı'nda ise ermeni ve rum milletlerine mensub 3 mekteb³¹⁷ bulunurken bunun dışında Gayr-ı Müslimlere ait olan 2 mekteb³¹⁸ daha bulunmaktadır. H.1311-M.1893 senesine gelindiğinde H.1307-M.1891 senesindeki gibi kayıtlara geçmiş olup bunun dışında Boğazlıyan Kazâsı'na bakacak olursak burada da malı Gayr-ı Müslimeye ait iki mekteb³¹⁹ bulunur. H.1318-M.1900 ve H.1320-M.1902 senesi sâlnâmelere baktığımızda bu rakamların aynı olduğu göze çarpmaktadır. Bu da bize gösteriyor ki H.1307-M.1891 senesinde H.1320-M.1902

³⁰⁹ "Osmanlı Eğitim Sistemi", *a.g.m.*, s. 85.

³¹⁰ "Mekteb-i ibtidâî" ilkokul anlamına gelmektedir. Bkz. Devellioğlu; *a.g.l.* s.405.

³¹¹ *H. 1307 Tarihli A.V.S.* s.284.

³¹² *H. 1307 Tarihli A.V.S.* s.289.

³¹³ *H. 1318 Tarihli A.V.S.* s.223.

³¹⁴ Bilal Eryılmaz; "Azınlık Okulları", Osmanlı Ansiklopedisi, C.VII, Ağaç Yay., İstanbul, 1993, s.212.

³¹⁵ *H. 1307 Tarihli A.V.S.* s.284.

³¹⁶ *H. 1307 Tarihli A.V.S.* s.287.

³¹⁷ *H. 1307 Tarihli A.V.S.* s.289.

³¹⁸ *H. 1307 Tarihli A.V.S.* s.290.

³¹⁹ *H. 1311 Tarihli A.V.S.* s.289.

senesine gelinceye kadar Yozgat Sancağında Gayr-ı Müslimlere ait mekteblerin sayısı değişmemiştir.

9.5.İDÂRECİLER

H.1290-M.1873 Senesi Yozgat Kazâsı rüştiye mektebinde bulunan idarecilere baktığımızda Muallim-i evvel Aysiruhi Efendi ile Muallim-i Sâni Tahir Efendi'ni olduğu görülmektedir³²⁰.

Çorum Kazâsı Rüştiye Mektebinde Bulunan İdareciler ise Mehmet Ali Efendi ile Osman Efendidir³²¹.

H.1291-M.1874 senesinde ise yine aynı kişilerin rüştiye mektebinde olduğu görülür³²²

H.1293 senesine gelindiğinde Muallim-i evvel Mehmet Ali Efendi, Muallim-i Sâni Tahir Efendi, Muallim-i salis Ömer Hakkı Efendi, Rikka muallimi Mustafa Efendi, Bevvâb³²³ Ömer Hulusi Efendi görülmektedir³²⁴.

Çorum Kazâsı'nda Muallim-i evvel Efendi³²⁵, Muallim-i sâni Bekir Efendi, Rika muallim-i Halil Efendi, Sülüs muallim-i Emrah Efendi, Bevvâb Mustafa Efendidir³²⁶.

H.1299-M.1882 Tarihli sâlnâmede Yozgat Kazâsı'nda Muallim-i evvel Muhammed Ali Efendi, sülüs muallim-i sâni Mehmet Efendi, Muhammed Kâmil Efendi, Muallim Mustafa Efendi, Bevvâb Osman Efendi ve Çorum da bulunanlar ise Muallim-i evvel Ali Efendi, sülüs muallim-i sâni Mehmet Efendi, İsa Efendi ve merkia muallimi Mustafa Efendidir³²⁷.

H.1300-M.1883 senesinde Yozgat'ta Muallim - i Evvel Mehmet Ali Efendi, Talik Muallimi Mehmet Kamil Efendi, Rik-â Muallimi Mustafa Efendi, Bevvâb Osman Efendidir³²⁸.

H.1307-M.1891 Yozgat merkezde Müallim-i evvel Ali Rıza Efendi, Mülazım-i Sâni Mehmet Tevfik Efendi, Muallim-i sülüs İsmail Efendi, Rika

³²⁰ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.91.

³²¹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.91.

³²² H. 1291 Tarihli A.V.S. s.98.

³²³ Kapıcı, çocukları evlerine getirip götürün okul hademesi. Devellioğlu;a.g.l.s.93.

³²⁴ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.105.

³²⁵ Burada herhangi bir isim verilmemiştir.

³²⁶ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.106.

³²⁷ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.116.

³²⁸ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.95.

muallimi Mehmet Tevfik Efendi, Sülüs muallimi Mehmet Tevfik Efendi, Bevvâb Hulûsi Efendidir³²⁹.

Çorum da Muallim-i evvel Ali Rıza Efendi, Muallim-i sâni Bekir Efendi, Muallim-i sâlis Naim Efendi, Rika muallimi Fazlı Efendi, Sülüs muallimi Emrah Efendi, Bevvâb Abdullah Efendi olarak görülmektedir³³⁰.

Akdağmadeni Kazâsı'nda Muallim-i sâni Mehmet Hıfzı Efendi, Rika muallim-i Hıfzı Efendi Bevvâb Yusuf Efendi bulunur³³¹.

H.1311-M.1893 senesi muallimleri ise şunlardır. Muallim-i evvel Salih Sabri Efendi, Müallim-i sâlis Hacı İsmail Hakkı Efendi, Müallim-i sâni Mehmed Ali Efendi, Rika ve talik müallimi Asım Efendilerden oluşur³³².

Çorum da ki muallimler ise Muallim-i evvel Ali Rıza Efendi, Rika muallimi Fazıl Efendi, Muallim-i Sâni Bekir Efendi ve Talik muallim-i Emrah Efendilerden oluşur³³³.

Akdağmadeni'nde görevli olanlar Muallim-i Sâni Hacı Tevfik Efendi, Rika muallim-i Hacı Tevfik Efendi, Bevvâb Osman Ağa'dan oluşur³³⁴.

H.1320-M.1902 sâlnâmesinde ise idadi mektebi görevlileri verilmiştir. Buna göre Müdür Ahmet Raşit Efendi, Muallim Süleyman Efendi, Muallim Arif Efendi, Muallim Hazfı Efendi, Muallim Lütfü Efendi, Muallim Celal Efendi ve Mübaşir Sadık Efendidir³³⁵.

9.6.KÜTÜPHANELER

H.1290-M.1873 senesinden H.1300-M.1883 senesine kadar kütüphane ve matbaalardan bahsedilmemiştir. İlk kez H.1307-M.1891 Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesin de Yozgat merkezde 778 adet el yazması kitap ve iki adet kütüphane kayıtlara geçmiştir³³⁶.

Çorum Kazâsı'nda ise 2960 adet kitap bulunurken, iki adet de kütüphane bulunmaktadır³³⁷.

³²⁹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.163.

³³⁰ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.166.

³³¹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.168.

³³² H. 1311 Tarihli A.V.S. s.183.

³³³ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.187.

³³⁴ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.190.

³³⁵ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.217.

³³⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.284.

³³⁷ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.286.

Yine sungurlu Kazâsı'nda ise üç adet kütüphane olduğu bilinmektedir³³⁸.
Bu rakamlar sene itibariyle her yıl tekrarlanmıştır.

10. ULAŞIM

Yozgat ve diğer mevkilere ulaşım genellikle karayolu ile sağlanmaktadır. Karayolu sâlnâmelerde kilometre cinsinden olmayıp saat cinsinden verilmiştir. Bir yayanın bir saatte yürüdüğü yol 5 kilometre sayılmaktadır³³⁹. Bugün bu yolların km cinsinden hesaplanması o döneme denk gelmeyeceği düşünülmektedir. Bunun sebebi yolların tamiri ve yeni yolların da yapılmış olmasından ileri gelmektedir. Bu yüzden mesafenin, sâlnâmelerdeki gibi saat cinsinden değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Yozgat Kazâsı'na bağlı olan Sorgun ve Kızılkoca nahiyelerinin Yozgat'a uzaklığı 6 saattir. Hasanabad Kazâsı'nın merkeze uzaklığı 7 saat, Boğazlıyan ve Çorum Kazâsı'nın 18 saat, Boğazlıyan'a bağlı olan Akdağ 26 saat, Sungurlu Kazâsı'nın 13, Sungurlu'nun nahiyesinin 9, Maden Kazâsı'nın 24, Maden Kazâsı'na bağlı olan Karahisar Behramşah nahiyesinin ise merkeze uzaklığı 64 saat olup en uzak mesafe merkezle bu nâhiyenin arasındadır³⁴⁰. Bakınız Tablo: 36

Tablo: 36
Yozgat'ın Merkez Kaza Ve Nevahilerle Olan Uzaklığı

Yozgat Merkez (saat)	Merkez Kazâ	Merkez Nevahi	Adı Geçen Kazâ ve Nevahi
6		Sorgun	Yozgat'a Bağlı
7		Hasanabad	-
6		Kızılkoca	-
18	Boğazlıyan		Boğazlıyan Kazâsı
26		Akdağ	Boğazlıyan Kazâsına Bağlı
13	Sungurlu		Sungurlu Kazâsı
09		Sungurlu	Sungurlu Kazâsı

³³⁸ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.287.

³³⁹ Cengiz Eroğlu vd.; *Osmanlı Vilayet Salnâmelerinde Basra*, Global Strateji Enstitüsü, Ankara 2005, s.13.

³⁴⁰ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.96.

18	Çorum		Çorum Kazâsı
24	Maden		Maden Kazâsı
64		Karahisar Behramşah	Maden Kazâsına Bağlı

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1290: 96.

Yozgat kazası ve diğer kazaların Ankara vilayetine olan uzaklıkları için bakınız, Tablo: 37

Tablo: 37

Yozgat Sancağının Merkezi Olan Ankara Vilâyetine Uzaklığı³⁴¹

İli merkez Ankara Saat	An merkez livaya	Esami el livaya
36	Yozgat Kazâsı	Yozgat Sancağı
60	Kayseri Kazâsı	Kayseri Sancağı
33	Kırşehir Kazâsı	Kırşehir Sancağı

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1290: 160.

Tablo incelendiğinde Yozgat Sancağı Ankara merkezine 36 saat mesafededir. Bunun yanı sıra Kayseri Sancağı'nın Ankara'ya uzaklığı 60 saat, Kırşehir Sancağının Ankara'ya uzaklığı ise 33 saattir. Kayseriye Sancağı'nın Ankara'ya uzaklığı diğer Sancaklara göre daha fazladır. Kırşehir Sancağı ise 33 saatle Ankara'ya en yakın mesafededir.

Birde Sancakların kendi aralarındaki mesafesine bakılacak olursa Yozgat'ın Kayseri'ye uzaklığı 30 saat, Kayseri'nin Kırşehri'ne uzaklığı, 38 saat ve Kırşehri'nin Yozgat'a uzaklığı ise 18 saatten iberetir³⁴². Bakınız Tablo: 38

Tablo: 38

Yozgat'ın Diğer Sancaklara Olan Uzaklığı

SAAT		
30	Yozgat ili Kayseri	Yozgat Sancağı
38	Kayseri ili Kırşehir	Kayseri Sancağı
18	Kırşehir ili yozgad	Kırşehir Sancağı

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1290: 160.

Diğer bir sâlnâme olan H.1318-M.1900 Tarihli sâlnâme de Ankara'dan Yozgat'a mevcut işlemekte bulunan şose adıyla tabir olunan bir nevi küçük taşlardan

³⁴¹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.160.

³⁴² H. 1290 Tarihli A.V.S. s.160.

oluşturulmuş yolun tamamı 661 metre 146 km'dır. Burada 60 kargır köprü olup 16 mahfuz (levha) bulunurken, toplam açıklık 195, kasisi ise 110 dur³⁴³.

H.1325-M.1907 senesi itibariyle Yozgat'a bağlanan dört adet toprak yol bulunmaktadır. Bunlar kuzeyden Alaca ve Çorum'a, doğudan Akdağ'a, güneyden Boğazlıyan ve Kayseriye ve son olarak batıdan Ankara'ya bağlanır³⁴⁴.

Yozgat Sancağı'nın ihracat iskelesi ise, Kayseri aracılığı ile Mersin iskelesine ve Karadeniz sahilinden Samsun iskelesine ulaştırılan mallar buradan ihraç olunmaktadır³⁴⁵.

Boğazlıyan Kazâsı'nın, Kayseri ve Yozgat ile olan şose yolu bulunmaktadır. Boğazlıyan Kayseri, Yozgat ve Akdağ ve Ankara ile sürekli ticaret yaptığı için ulaşım bu noktalarda daha yoğundur. Boğazlıyan Kazâsı Kayseri üzerinden Ereğli şimendifer (demiryolu) istasyonu ve Yozgat- Çorum üzerinden de Samsun'a açılmaktadır³⁴⁶.

Akdağmadeni'nde bulunan şose yol ise Yozgat'a ve oradan da diğer merkezlere bağlanır. Ticareti Yozgat, Sungurlu, Boğazlıyan, Zile, Yenihan ve civarında bulunan merkezlerle yapmaktadır. Akdağmadeni'nin ihracat iskelesi ise Samsun limanıdır³⁴⁷.

11. POSTA VE TELGRAF İDÂRESİ

Yozgad Sancağı'nda Bulunan Posta Ve Telgraf Müdürleri

H.1290 ³⁴⁸ M.1873	Yozgat Posta ve Telgraf Müdürü Tahir Efendi
	Çorum Müdürü Hafız Hasan Efendi
	Boğazlıyan Müdürü Remzi Efendi
	Karamağara Müdürü Hasan Efendi

H.1 291 ³⁴⁹	Yozgat Telgraf ve Posta Müdürü Tahir Efendi
	Çorum Müdür Hafız Hasan Efendi

³⁴³ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.287.

³⁴⁴ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.193.

³⁴⁵ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.193.

³⁴⁶ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.200.

³⁴⁷ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.207.

³⁴⁸ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.92-94.

³⁴⁹ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.84-85.

	Boğazlıyan Müdürü Remzi Efendi
	Karamağara Müdürü Hasan Efendi

H.1290-M.1873, H.1291-M.1874 ve H.1293-M.1876 yıllarına ait verilen isimlere baktığımızda bu isimlerin aynı isimlerden oluştuğunu söyleyebilir. Fakat H.1307-M.1891 senesi itibariyle Yozgat'a Posta ve Telgraf Müdürü olarak Bilal Efendi atanmıştır.

H.1293 (M.1876)	Posta ve Telgraf Müdürü Tahir Efendi
H.1307 (M.1891)	Müdür Bilal Efendi

Bunun dışında birde bunlara hizmet eden görevli memurlar bulunmaktadır. H.1290-M.1873 senesine ait görevli memurlar aşağıdaki gibidir³⁵⁰.

H.1290-M.1873 Senesine Ait Görevli Memurlar

Lisan Ecnebi Memuru ve İstasyon Şefi Ferdinand Efendi
Birinci sınıf muhabere memuru Nuri Efendi
Birinci sınıf memuru Fakal Efendi
İkinci sınıf muhabere memuru Niyazi Efendi
İkinci sınıf memuru İskender Efendi
Diğeri Nazif Efendi
Diğeri Hadim Efendi
Diğeri Rasim Efendi
Üçüncü sınıf muhabere memuru Behçet Efendi
Diğeri Galip Bey
Diğeri Arif Efendi
Diğeri Şahap Efendi
Nevsâl-i muharrerât ³⁵¹ Mehmet Ağa
Refiki Halil Ağa
Odacı Tahsin Ağa
Ser çavuş Şakir Ağa
Çavuş Gabtin Ağa
Çavuş Bekir Ağa
Refiki Parsog Efendi
Diğeri İskender Efendi
Üçüncü sınıf memuru Han Efendi
Refiki İstipan Efendi
Çavuş Mehmet Ağa
Çavuş Osman Ağa
Çavuş Bekir Ağa
Çavuş Bekir Osman Ağa
Çavuş Asım Ağa
Çavuş Ali Ağa

³⁵⁰ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.92-94.

³⁵¹ Nevsâl yıllık anlamına gelirken muharrerât yazılı kağıtlar, mektuplar anlamına gelir. Bkz." muharrerât" Devellioğlu; a.g.l.s.669.

Çavuş Osman Ağa
Çavuş Ali Ağa

H.1291-M.1874 Senesi Yozgat Sancağı Telgraf Memurları³⁵²

Birinci sınıf muhabere memuru Nuri Efendi
İkinci sınıf muhabere memuru Hayazu Efendi
Diğeri Nazif Efendi
Diğeri Hazim Efendi
Diğeri Sami Efendi
Üçüncü sınıf muhabere memuru Mecid Efendi
Diğeri Galip Bey
Diğeri Arif Efendi
Diğeri Şahap Efendi
Nevsâl-i muharrerât Mehmet Ağa
Refiki Halil Ağa
Odacı Yetci Ağa
Ser çavuş şakir Ağa
Çavuş Abidin Ağa
Diğeri Bekir Ağa
Lisan ecnebi memuru sınıf-ı sâni Hamberson Efendi
Birinci sınıf muhabere memuru Paskal Efendi
İkinci sınıf muhabere memuru Parsenih Efendi
Diğeri Aşodur Efendi
Üçüncü sınıf muhabere memuru İstifan Efendi
Diğeri Kostantine Efendi

H.1293-M.1876 Senesi Yozgat Sancağı Telgraf Memurları³⁵³

Niyazi Efendi
Hazım Efendi
Vahab Efendi
Behçet Efendi
Arif Efendi
Şahnar Efendi
Nusret Efendi EK: 11

H.1307-M.1891 Senesi Yozgat Sancağı Telgraf Memurları³⁵⁴

Memur Behçet Efendi	salise
Muavini Maysak Efendi	
Muavini Nail Efendi	
Muavini Celal Efendi	
Muavini Refik Efendi	

³⁵² H. 1291 Tarihli A.V.S. s.84.

³⁵³ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.95.

³⁵⁴ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.161.

Lisan-i ecnebi memuru ve şifendifer istasyonu şefi Neciparson Efendi
Ser memur Abdülaziz Efendi
Mülazım Cemil Bey

12. EKONOMİ

Yozgat merkezinde 19920 koyun, 6498 keçi 18972 tiftik keçisi mevcut olup senelik 22.257 yapağı, 7.254 kıl, 21.000 okka tiftik hâsıl olmaktadır³⁵⁵.

Akdağmadeni Kazâsı'nın başlıca mensucatu kilim, halı, seccade, gayet güzel ve zarif erkek ve kadın çorabı ve eldivenleri mamulâtı ufak çakı makastan oluşmaktadır³⁵⁶.

Boğazlıyan Kazâsı'nın başlıca mensucatu kilim, seccade, kaliçe, bez, aba, pamuk bezi; mamulâtı topraktan çanak çömlek ile desti ve demirden bıçak gibi ufak tefek şeylerden ibarettir³⁵⁷.

Senelik vergi olarak Yozgat'ın 1.054.572 aşarı 1.985.120 ağnamı ve 809.406 guruşu devlet tarafından alınmaktadır.³⁵⁸

Akdağmadeni senelik aşardan 967.255, ağnamdan 520.455, emlâk vergisi ve askeriye den toplam 623.207 guruş toplamda ise 2.092.917 guruş 20 paradan devlete vergi vermektedir³⁵⁹.

H.1325-M.1907 senesinin devlete ödenen vergi giderlerine baktığımızda Yozgat'ta Emlâk ve akâr vergisi olarak 688.787, Kâr vergisi olarak 113.170, askeri vergi olarak 53.761, mahsulün 1/10 alınan vergi olan aşâr vergisi 1.749.664, küçükbaş hayvanlardan alınan vergi olan ağnam 59.501, diğer hayvanlardan alınan 272.721, ormanlardan elde edilen vergi 19.436, madenlerden 2.297 ve son olarak da diğer mallardan alınanlar 21.750 guruştan ibarettir³⁶⁰. Bu Tablo: 39 aşağıda verilmiştir.

³⁵⁵ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.223.

³⁵⁶ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.223.

³⁵⁷ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.226.

³⁵⁸ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.220.

³⁵⁹ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.226.

³⁶⁰ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.191.

Tablo: 39

Yozgat Sancağınının Elde Edilen Vergiler

Emlâk ve akâr ver.	Temettü vergisi	Bedel-i askerî	Aşâr	Ağnam	Hayvanat-ı ehliye
(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)
688.787	113.170	53.761	174.9664	59.501	272.721
Rusûm-ı mütenevvia ve hâsılat-ı müteferrika		Orman		Maâdin	
(guruş)		(guruş)		(guruş)	
21.750		19.436		2.297	

Kaynak: Ankara Vilâyet Sâlnâmesi, H.1325: 191.

Bu tablo incelendiğinde en fazla verginin mahsullerden verildiği görülmektedir. Bu demek oluyor ki Yozgat'ta Tarımdan elde edilen ürün gayet fazladır. Ayrıca yine tabloya baktığımızda en az gelirin madenlerden olduğunu söylememiz mümkündür.

13. SOSYAL ve KÜLTÜREL DURUMU

Sâlnâmelerde Yozgat'ın sosyo ekonomik durumuna baktığımızda elimizdeki verilere göre H.1307-M.1891 senesinde 3152 hane, 1092 dükkân, 15 fırın, 4 han, 8 camii, 6 değirmen, 18 cami ve mescit, 5 tekke ve zaviye, 5 medrese, 778 kitap, 2 kütüphane, 1 mektep-i rüşti, ikisi erkek birisi bayanlara özel 3 ibtidâî ve 15 sıbyân mektebi ve bundan başka merkez kazâ ve köylerinde de 48 sıbyân mektebi bulunmaktadır. Adı geçen bu mekteplerde ise toplam 3220 sıbyân bulunmaktadır³⁶¹.

Yozgat merkezinde 1 hükümet konağı, 1 kışla, 1 karakolhane, 1 cephane³⁶², 1 hapishane, 1 hastane, 1 belediye dairesi, 1 depo, 1 telgrafhane, 8 ahşap 13 kargir köprü olmak üzere 21 adet köprü 3 kilise, malı Gayr-i Müslimlere ait olmak üzere 10 mektep ve 1 adet gazhane binası mevcuttur³⁶³.

Aynı tarihte Çorum Kazâsı'na baktığımızda 1 hükümet konağı ve hapishane, 1r telgrafhane ve yine hükümet dairesine bağlı olup İstanbul caddesi üzerinde 16 odalı zabıta ait bir bina ve askeriyeeye ait olan bir adet kışla bulunur. Bundan başka 1

³⁶¹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.284.

³⁶² Cephanelik bugün Yozgat'ın Aşağı Nohutlu Mahallesinde harabe şeklinde durmaktadır. Kitabelerden anlaşılacağı üzere Sultan II. Abdülhamid Döneminde H.1302(M. 1886- M. 1887) tarihleri arasında yapılmıştır. Bkz. Prof.Dr. Hakkı Acun; *Bozok Sancağında Türk Mimarisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2005,s.203.

³⁶³ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.284.

karakol hane ve 1 silahhane ve 1adet gazhane bulunmaktadır. Ayrıca burada Selçuklular zamanından kalmış 1 adet cami şerifle birlikte 124 cami ve mescit, 11 medrese ve 2960 kitap matbûsı, 2 kütüphane, 8283 hane, 4 cami, 7 han, 21 kahvehane, 1 değirmen, 50 çeşme ayakları kargir üzeri ahşap olmak üzere 10 adet de köprü vardır³⁶⁴.

Sungurlu Kazâsı'nda 6764 hane ve 156 cami, 171 mektep, 3 kütüphane, 1 medrese, 3 kilise, malı Gayr-ı Müslime ait 3 mektep, 1 hükümet konağı, 1 belediye dairesi, 302 çeşme, 4 kargir 10 ahşap olmak üzere 14 köprü, 1 hapisane, 1 cami, 3 han, 8 fırın, 294 dükkân, 1 cephane ve 1 adet karakol hane bulunmaktadır³⁶⁵.

Akdağmadeni Kazâsı'nda 510 hane, 1 hükümet konağı, 1 cami şerif, 4 medrese 1 rüştiye, 2 ibtidâî mektebi, 210 dükkân, 10 kahve, 1 hamam, kazâyaya bağlı 145 köy, 82 cami ve mescit, 152 mektep, 6 tekke, 16 ahşap 2 kargir köprü, 287 fırın, 3 kilise Ermeni ve Rum milletlerine mensup 3 mektep, 139 değirmen, 5 fırın bulunmaktadır³⁶⁶.

Bu dönemde Yozgat'a bağlı Boğazlıyan Kazâsı'na baktığımızda 6399 hane, 116 cami ve mescit, üç medrese, 66 mektep, 1 hükümet konağı, 1 hapisane 2 han, 2 kahve, 80 dükkân, 5 fırın, 5 kilise, malı Gayr-i Müslime mahsus 2 mektep, 250 çeşme, 1 kargir 14 ahşap toplam 15 köprü bulunur³⁶⁷.

H.1325-M.1907 yılında Yozgat merkezinde cami ve mescid sayısı 17 olarak bilinmektedir. Yozgat merkezinde yine bu sene içinde 1 mekteb-i idadi³⁶⁸, 15 ibtidâî mektebi, 8 hamam, 8 medrese, 3 kilise, 3561 hane, 852 dükkân, 9 han, 1 fabrika, 1 bedesten ve 155 adet çeşme bulunmaktadır³⁶⁹. Boğazlıyan kazâsında 317 cami ve mescit, 72 mektep, 800 dükkân, 5 kilise, 6366 hane ve 15 köprü mevcuttur³⁷⁰.

Akdağmadeni kazâsında ise yine aynı yılda 1 hükümet konağı, 2 cami ve mescit, 1 depo, 1 cephanelik, 3 mektep, 130³⁷¹ dükkân, 4 kilise, 977 hane ve 3 adet handan oluşan kazâda sosyal tesis olarak bunların bulunduğu görülmektedir.

³⁶⁴ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.286.

³⁶⁵ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.288.

³⁶⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.289.

³⁶⁷ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.290-291.

³⁶⁸ Lise seviyesinde olan Mekteb-i İdâî binasının kitabesi kazındığından dolayı hangi tarihlerde ve kim tarafından yapıldığı belli değildir. Binanın ise bugün Aşşagınohutlu Mahallesinde Vali Konağı yanında olduğu bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Acun; a.g.e. s.209.

³⁶⁹ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.192.

³⁷⁰ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.199.

³⁷¹ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.206.

14. PAZAR ve PANAYIRLARI

Yozgat kasabasında Haziran ayının ortasından Temmuz başına kadar "Köhne Panayırı" namıyla kurulan pazar pek revaçlı ve kalabalıktır. Buraya vilâyetin her tarafından ve civar vilayetlerden kalabalık bir halk kitlesi toplanmakta ve en fazla at, kısrak, merkep, katır, karasığır ve benzer hayvanlar alınıp satılmaktadır. Bu panayıra bazen Halep ve Maraş taraflarından iyi cins at ve kısraklarda getirilmekte ve yirmi-yirmi beş bin hayvan alınıp satılmaktadır³⁷².

H.1325-M.1907 yılına ait sâlnâmede Halep ve Maraş taraflarından getirilen hayvanların dışında birde Çukurova'dan sevk edilen hayvanların da olduğu söylenmektedir³⁷³.

H.1318-M.1900 tarihli sâlnâmede Boğazlıyan Kazâsı'nda Cuma günleri bir Pazar kurulduğu bilinmektedir³⁷⁴.

³⁷² *H. 1307 Tarihli A.V.S. s.283-284.*

³⁷³ *H. 1325 Tarihli A.V.S. s.194.*

³⁷⁴ *H. 1318 Tarihli A.V.S. s.226.*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMELERİNDE YOZGAD SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONLARI

1. H.1290 (M.1873) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAD SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU

YOZGAD SANCAĞI³⁷⁵

Mutasarrıf İskender Bey Sâniye
Nâ'ib Hüsâmettin Efendi Mevâliyyeden ³⁷⁶
Müftî Abdülrefi' Efendi
Muhâsebeci Süleyman Efendi Sâlise
Tahrîrât Kâtibi Nâzif Efendi
Evkâf Muhâsebecisi Rızâ Efendi

MECLİS İDÂRE-İ LİVÂ

Re'is Mutasarrıf Bey	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Derviş Bey
Müftî Efendi	Bekir Bey
Muhâsebeci Efendi	Kiforik Efendi
Tahrîrât Müdîrî	Bedraki Efendi
Evkâf Muhâsebecisi	Kâtip Mahir Efendi

MECLİS-İ TEMYİZ-İ LİVÂ

Re'is Nâ'ib Efendi	
Mümeyyizân	Muammer Hilmi Efendi
	Hacı Mahmud Ağa
	Süleyman Ağa
	Metyus Ağa
	Kâtib İsmail Efendi

³⁷⁵ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.56.

³⁷⁶ Yüksek rütbeli kadılar, hakimler. bkz.Devellioğlu; a.g.l.s.634

MUHÂSEBE KALEMİ³⁷⁷

Refik-i Evvel Remzî Efendi
Refik-i Sâni Salih Sâmi Efendi
Refik-i Sâlise Râsim Efendi
Refik-i Rabi'a Süleyman Rızâ Efendi
A'şâr ve Yövmiye Kâtibi Abdullah Efendi
Sanduk Emîni Serkiz Efendi
Beytûlmâl Müdirî Hakkı Efendi

TİCÂRET MAHKEMESİ

Re'is Emrah Ağa	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Muvakkate
Nazif Ağa	Kâmil Efendi
İstefan Ağa	Yordan Ağa
	Bedrusaki Ağa
	Hamparson Ağa
	Tevfik Efendi

TAHRİRÂT KALEMİ

Refik-i Evvel Muhammed Efendi
Refik-i Sâni Abdullah Efendi
Refik-i Sâlise Ata Efendi
Refik-i Rabi'a Hasan Hakkı Efendi
Mukayyid Evrâk Mustafa Efendi

BELEDİYYE MECLİSİ

Re'is Hacı Emin Ağa
Mu'âvin Abdullah Ağa
A'zâ Abdullah Ağa
A'zâ Hasan Ağa
A'zâ Noris Ağa
A'zâ Nikogos Ağa
Kâtib Aziz Ağa
Sanduk Emîni Ali Efendi

LİVÂ EMLÂK KALEMİ

Baş Kâtib Halit Bey
Vukû'ât Kâtibi Tevfik Efendi

³⁷⁷ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.57.

Senedât Kâtibi Necip Efendi
Tahsilât Kâtibi Kâmil Efendi
Defterci Şevki Efendi

RÜSÛMÂT NEZÂRETİ İDÂRESİ

Rüsûmât Nâziri Hasan Bey Kapucu Başı	
Rüsûmât Muhâsebe Kalemî	Rüsûmât Tahsilât Kalemî
Muhâsebeci Ârif Efendi	Baş Kâtib İbrahim Mahzâr Efendi
Refik-i Evvel Rızâ Efendi	Refik-i Evvel Salih Efendi
Refik-i Sâni Mustafa Rıfkı Efendi	Mukayyid Muhammed Efendi
Mukayyid İsa Meftan Bey	Tezkere Kâtibi Mustafa Efendi

MURAHHAS ME'MÛRLARI³⁷⁸

Sekilu Me'mûri Abdullah Efendi	Akçakoyunlu Me'mûri Hacı Semayullah Bey
Kâtibi Mehmed Efendi	Kâtibi Meryuş Efendi
Sanduk Emîni Salih Efendi	Alibaba Me'mûri Mesud Efendi
Çağul Me'mûri Mustafa Efendi	Kâtibi Ali Efendi
Kâtibi Mustafa Efendi	Çoban Me'mûri ZÂrif Efendi
Sadıkâ Me'mûri Mustafa Efendi	Kâtibi Kâmil Efendi
Kâtibi Şevket Efendi	Asâkîr-i Piyâde Çavuş Mehmed Ağa

NEVÂHİ MÛDİRLERİ

Sorgun Mûdîri Ali Vasfı Efendi	Akdağ Mûdîri Hacı Emin Ağa
Hüseyinabad Mûdîri Kâmil Bey	Karahisar Mûdîri Mahzun Efendi
Kızılkoca Mûdîri Refik Bey	Salmanlı Mûdîri Rızâ Bey
Sorgun Kâtibi Mahmud Efendi	Akdağ Kâtibi Nuri Efendi
Hüseyinabad Kâtibi Mehmed Efendi	Karahisar Kâtibi Mahmud Efendi
Kızılkoca Kâtibi Salih Efendi	Salmanlı Kâtibi Abdullah Efendi

BOĞAZLIYAN KAZÂSİ³⁷⁹

Kâimmakam Hafız Hürşit Efendi
Nâ'ib Ahmed Efendi
Müftî Muhammed Efendi
Mal mûdîri Necib Efendi
Sanduk Emîni Aziz Efendi

İDÂRE MECLİSİ

Re'is Kâimmakam Efendi

³⁷⁸ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.59.

³⁷⁹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.60.

A'zâ Mahzut Bey
A'zâ İbrahim Ağa
A'zâ Serkiz Ağa
Kâtib Süleyman Efendi

DE'ÂVÎ MECLİSİ

Re'is Nâ'ib Efendi	
Me'mûrîn	Mustafa Bey
	Zahit Bey
	Noris Ağa
Kâtib Süleyman Efendi	

MÜTEFERRİKA VE ME'MÛRÎN

Mal Refiki Necib Efendi
Rûsûmât Me'mûri Efendi

BUDAKÖZİ KAZÂSİ³⁸⁰

Kâimmakam Sadık Efendi
Nâ'ib Rızâ Efendi
Müftû Hüseyin Efendi
Mal Müdîri Eşref Efendi
Tahrîrât kâtibi Osman Efendi
Mal Refiki
Sanduk Emîni Bedrus Efendi

İDÂRE MECLİSİ

Re'is Kâimmakam Efendi
A'zâ Erselen Bey
A'zâ Hüseyin Efendi
A'zâ Nevdal Ağa
Kâtib Osman Efendi

DE'ÂVÎ MECLİSİ

Re'is Nâ'ib Efendi	
Me'mûrîn	Hacı Lütfî Efendi
	Osman Efendi

³⁸⁰ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.61.

Kâtip Ahmed Lütfî Efendi

BELEDİYYE MECLİSİ³⁸¹

Re'is Seyit Ağa

A'zâ Ömer Efendi

A'zâ Ahmed Efendi

A'zâ Hacı Ağa

A'zâ Agob Ağa

Kâtip Mustafa Efendi

Sanduk Emîni Hafız Ömer Efendi

EMLÂK KOMİSYONU

Vukû'ât Kâtibi Akif Efendi

A'zâ Hafız Mehmed Efendi

A'zâ Hüseyin Ağa

A'zâ Emrah Ağa

A'zâ Seva Ağa

Vukû'ât Kâtibi Refiki Salih Efendi

ME'MÛRÎN MÛTEFERRİKA

Rüsûmât Me'mûri

Sanduk Emîni

MÛLHÂK NEVÂHÎ

Salmanlı Nâhiyesi Müdîri Süleyman Efendi
--

Kâtip Salih Efendi

ÇORUM KAZÂSİ³⁸²

Kâimmakam Mahmud Sezai Paşa

Mirmiran

Nâ'ib Hasan Hayri Efendi

Müftî Ahmed Feyzî Efendi

Müderriş

Mal Refiki Efendi

Tahrîrât Kâtibi Mustafa Efendi

Sanduk Emîni Kâzım Efendi

İDÂRE MECLİSİ

Re'is kâimmakam Paşa

³⁸¹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.62.

³⁸² H. 1290 Tarihli A.V.S. s.63.

A'zâ Hacı Veli Ağa	İstanbul Emîri
A'zâ Hacı Osman Ağa	Kapucu Başı
A'zâ Hacı Şükrî Ağa	Kapucu Başı
Kâtib Mustafa Efendi	

DE'ÂVÎ MECLİSİ

Re'is Nâ'ib Efendi
Mümeyyizân Hacı Ahmed Ağa
Mümeyyizân Mustafa Ağa
Mümeyyizân İbrahim Ağa
Kâtib Derviş Efendi

EMLÂK KOMİSYONU³⁸³

Re'is Hacı Şükrî Ağa Kapucu Başı
Vukû'ât Kâtibi Enver Efendi
A'zâ Abdullah Efendi
A'zâ Mahmur Ağa
A'zâ Hacı Mehmed Ağa
A'zâ Hacı Ahmed Efendi
Vukû'ât Kâtibi Refiki Halil Efendi

BELEDİYYE MECLİSİ

Re'is Habeş Efendi
A'zâ Mehmed Efendi
A'zâ Hamdi Efendi
A'zâ Hacı Hüseyin Ağa
A'zâ Mehmed Ağa
Kâtib Bekir Efendi
Sanduk Emîni Ârif Efendi

MÜTEFERRİK ME'MÛRÎN

Rüsûmât Me'mûri Mahkeme Kâtibi Emin Efendi
Refiki Ahmed Efendi

MAADEN KAZÂSİ³⁸⁴

Kâimmakam İsmail Efendi
Nâ'ib
Müftî Abdullah Avni Efendi
Tahrîrât Kâtibi İbrahim Efendi

³⁸³ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.64.

³⁸⁴ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.65.

Sanduk Emîni Ahmed Efendi

İDÂRE MECLİSİ

Re'is Kâimmakam Efendi

A'zâ Emrah Ağa

A'zâ Mustafa Ağa

A'zâ Yuftesar (?) Siraat

Kâtib İbrahim Efendi

MÜLHÂK NEVÂHÎ³⁸⁵

DE'ÂVÎ MECLİSİ

Re'is Nâ'ib Efendi

Me'mûrîn	Ali Ağa
----------	---------

Musa Efendi

İstadil Efendi

Kâtib Mustafa Efendi

ME'MÛRİN MÜTEFERRİKA³⁸⁶

İKİNCİ ORDU-YU HÜMAYUNUN ALTINCI ALAYI

Miralay Alay Kâtibi Muhammed Efendi

Sancakdâr Mehmed Ağa

ALAY-I MEZBÛRRUN BİRİNCİ TABURU (ÇORUM)³⁸⁷

Binbaşı Muhammed Raşid Bey

Sağ Kolağası Abdulhâlîm Efendi

Sol Kolağası Ali Ağa

Tabur Kâtibi Ali Efendi

BÖLÜK ZABITAN

BÖLÜK	YÜZBAŞI	MÜLÂZİM	MERKEZ VE NEVÂHÎ
1	Hacı Hasan Ağa	Mehmed Ağa	
2	İsmail Ağa		
3	Memiş Ağa	Hasan Ağa	
4	Mustafa Ağa		
5	Ahmed Ağa	Ömer Ağa	
6	Mahmud Ağa		

³⁸⁵ Başlık verilmiştir fakat kişi isimleri yoktur.

³⁸⁶ Başlık verilmiştir fakat kişi isimleri yoktur.

³⁸⁷ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.86.

7	Destan Ağa	Halil Ağa	
8	Hacı Hasan Ağa		

TABUR MERBUT MÜFREZESİ (YOZGAD)³⁸⁸

SINIF	BÖLÜK	BÖLÜK AĞASI	MU'ÂVİNİ	JURNAL EMİNİ	MEVCUD
	4	Osman Efendi	Mehmed Ağa	Mehmed Efendi	95
	3	Hüseyin Ağa	Mehmed Ağa	Hasan Efendi	95

VİLÂYET DÂHİLİNDE BULUNAN RÜŞTİYE MEKTEBLERİ³⁸⁹

Mevki'	Muallim-i Evvel	Muallim-i Sâni	Sınıf-1 Evvel Şâkirdâmı	Sınıf-1 Sâni Şâkirdânı	Sınıf-1 Sâlise Şâkirdâmı	Sınıf-1 Rabi'a Şâkirdâmı
Yozgad	İsa Ruhi Efendi	Tahir Efendi	25	29	28	24
Çorum	Mehmed Ali Efendi	Osman Efendi	11	40	14	16

YOZGAD SANCAĞI TELGRAF ME'MÛRLARI³⁹⁰

Posta ve Telgraf Müdirî Tahir Efendi	Lisan Ecnebî Me'mûrî Şef İstasyon Ferdinand Efendi
Birinci Sınıf Muhâbere Me'mûrî Nuri Efendi	Birinci Sınıf Me'mûrî Fakal Efendi
İkinci Sınıf Muhâbere Me'mûrî Niyazi Efendi	İkinci Sınıf Me'mûrî İsvader Efendi
Diğeri Nazif Efendi	Refiki Parsing Efendi
Diğeri Hazim Efendi	Diğeri İsvader Efendi
Diğeri Rasim Efendi	Üçüncü Sınıf Me'mûrî Han Efendi
Üçüncü Sınıf Muhâbere Me'mûrî Behçet Efendi	Refiki İstipan Efendi
Diğeri Gâlib Bey	Çavuş Mehmed Ağa
Diğeri Ârif Efendi	Çavuş Osman Ağa
Diğeri Şâhab Efendi	Çavuş Bekir Ağa
Mûsil Muhaberât ³⁹¹ Mehmed Ağa	Çavuş Bekir Osman Ağa
Refiki Halil Ağa	Çavuş Âsım Ağa
Odacı Necip Ağa	Çavuş Ali Ağa
Ser Çavuş Şakir Ağa	Çavuş Osman Ağa

³⁸⁸ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.89.

³⁸⁹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.91.

³⁹⁰ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.92.

³⁹¹ Haber ulaştırın yetiştiren kişi.Bkz. Devellioğlu; a.g.l. s.688.

Çavuş Gabtin Ağa	Çavuş Ali Ağa
Çavuş Bekir Ağa	

ÇORUM TELGRAF ME'MÛRLARI³⁹²

Müdirî Hafız Hasan Efendi
Çavuş ³⁹³
Refiki ³⁹⁴

BOĞAZLIYAN VE KARAMAĞARA TELGRAF ME'MÛRLARI

Boğazlıyan Müdürî Râmiz Efendi
Karamağara Müdürî Hasan Efendi
Çavuş ³⁹⁵

LİVÂ-YI YOZGAD³⁹⁶

Elmi Merkez Livâ Yozgad (Saat)	An Merkez Kazâ	An Merkez Nevâhi	Esami Kazâ Ve Nevâhi
6		Sorgun	Yozgad'a Tâbi'
7		Hüseyinabad	Baltı
6		Kızılkoca	Baltı
18	Boğazlıyan		Boğazlıyan Kazâsı
26		Akdağ	Boğazlıyan Kazâsına Tâbi'
13	Sungurlu		Sungurlu Kazâsı
09		Sungurlu	
18	Çorum		Çorum Kazâsı
24	Maden		Maden Kazâsı
64		Karahisar Behramşah	Maden Kazâsına Tâbi'

³⁹² H. 1290 Tarihli A.V.S. s.94.

³⁹³ İsim verilmemiştir.

³⁹⁴ İsim verilmemiştir.

³⁹⁵ İsim verilmemiştir.

³⁹⁶ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.96.

YOZGAD SANCAĞI KAZÂLARI ASAR-İ ATİKÂ VE ZİYARETGÂH VE SÂİRESİ³⁹⁷

Yozgad kasabasının garbu civarında enhâr-ı câriyye ve sair şehirler gibi mükellef ve kudretli bağlar yok ise de mevki'nin irtifâ' cihetiyle havası lâtif ve âlâ ve Şeker Pınarı³⁹⁸ ve Soğuk Oluk tâbir olunan suları gayet leziz ve âlâdır.

Soğuk oluk denilen mahâl şehrin cenûb semtinde mürtefi' ve tahsis-i ahâliye mahsus bir çamlık ve şehrin şark ve garb cihetlerinin dâhi tefrice şayeste bahçelik olmakla zaman-ı keyfte ve sair eyyam-ı mahsusada ahali memleket-i mahâl-i merkumede ictima' ederler³⁹⁹.

Esvâk ve pazarı ma'mûr ve dil-i pazar ve hususa Abdülcabbarzadelerin müfret-i mahsusasından olan camii kebir bigâyet-i ra'nâ ve bi nazırdır. (Bkz. EK 4.)

Hükümete mahsus olan konak seksen yedi oda ve ahur ve mükemmel ve cedid hapishane ve asâkîr-i şahâne için geçen sene inşa olunmuş olan bir bab-ı muntazâm dava ve evrak ve nukud-ı mevkufe hafzina mahsus mahzen ve dâhil ve haricinde kifâyet-i miktarı maa leziz ve müstevi sebze bahçesini kâmile bir duvar ihâda etmiştir.

NEVÂHİ

Sorgun nâhiyesinin Duralidayısı Baba ve Yordam Baba merkadları ehl-i sülûka çay kâh ve fikr-ı sathine (?) güzide hanekâhdır.

Müdür merkezi olan Köhne karyesinin ki ılıcanın suyu istimal edilenlere nafi' olarak madeni kükürt olduğu anda ılıcaya tahkik edilmiştir.

Hüseyinabad⁴⁰⁰ nâhiyesinde Seyid Nizâmettin Hazretleri terk-i ma-sivâ ve Ankara sancağının Bâlâ Kazâsı'na medfûn⁴⁰¹ olduğu beyan kılınan Hüseyin Gazi'nin bir kolu dâhi Hüseyinabad nâhiyesinin mütevârî-i merkad mâ-fihâ-i il-i ranâdır.

³⁹⁷ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.112.

³⁹⁸ Yozgat'ta, Şeker Pınarı namıyla buraya özgü birde çeşme bulunmaktadır. Çeşme Şeker Pınarı Mahallesi Yozgat Sungurlu yolu üzerindedir. Halen suyu akmakta olan çeşme H.1266(M.1850) tarihlidir. Yani incelenen sâlnâmelerden çok daha önce bu çeşmenin olduğunu söylemek mümkündür. Bkz. Prof. Dr. Hakkı Acun; Bozok Sancağında Türk Mimarisi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s.192.

³⁹⁹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.113.

⁴⁰⁰ Şu anda Yozgat sancağında bulunan Hasanabad nâhiyesi, sâlnâmelerde Hüseyinabad diye okunmaktadır.

⁴⁰¹ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.114.

BOĞAZLIYAN KAZÂSI

Boğazlıyan Kazâsı Akdağ nâhiyesine mülhâk ve mahlûd ve ekser mahâlleri çamlık ve meşe ve kavaklık ve ardıç gibi eşcar hâvi cibâl olup kat'ı olunan kereste hatab ve kömür Kayseriyye ve Yozgad ve Kırşehirine nâkil olunur.

Civar olan kazâ ve kurâ ahalsi dahi cibâl-i mezbûreden intifa' ederler. Kozan Özi denilen cesimce nehirden hayli besâtîn ve mezzûât seki olunur.

Kazâyı mezburda medfun olan Yolageldi Baba ve Sürmeçalı Baba nam-ı zatların merkatlarının verundeye(?) ziyâretgâhtır.

Ilı su ve Birun nam karyelerinde bulunan ılıcaların menâfi' meşhur ise de sularının madeni henüz keşif olunamamıştır⁴⁰². (Bkz. EK 6.)

ÇORUM KAZÂSI

Çorum kazâsını yirmi dakika haricinde dört tabur piyâde ve iki bölük süvârî askeri şahaneye kâfi mükemmel bir bab kışla-ı hümayun mevcuddur.

Saye-i memuriyet ile hazret-i malukanede geçen sene kasaba-i mezburede inşa olunan debboy⁴⁰³ bi gayet metin ve muntazamdır.

Hükûmete mahsus olan mirî konağı on sekiz odalı ve cephihaneden ve yirmi beş hayvan alır. Ahur ve üç odalı telgrafhaneden ibarettir.

Civarı derun kasabada İmam Zeynelabidin ve Veysel Karani evladından bazı zevat-i kibar ehl-i mescidden Kırklar demekle maruf Emir Ahmed Çelebi, Ahi Menteşe ve Şeyh Eyüb ve Şeyh İsa Halife ve Kurâ-yı mütecâvirede Abdal Ata ve Seyit Murat Veli ve Şeyh Saadettin ve Abdal Bodos ve Balım Sultan ve Baba Mehmed ve Turhanlı ve Erzurum Sultan gibi zevadi kiram-i müstefih bahr-i rahmet zat olana medâr ve medfunları ziyâretgâh ehl-i gulup mütecahül dua mahcup olmakla ma'rûf ve mergubdur⁴⁰⁴.

Ashabı kiram ridvanullahi aleyhim ey cemaîn hazeratından bazı zevat kazâ-yı mezbur hakkında misafir bekayı imdi ve hayatta olundukları muhakkaktır.

⁴⁰² H. 1290 Tarihli A.V.S. s.115.

⁴⁰³ <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/debboy> 01.06.2013.: Silah giysi vb. asker eşyası ambarı.

⁴⁰⁴ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.116.

KARAMAĞARA KAZÂSI

Kazâyı mezbûr mevâki mürtefi'den olub cemi tâbir olunan dağ on iki ve Lökcehan denilen dağ, On ve Dokuz Özi nam dağ dahi on iki saat devirindedir.

Bu cibâl çam ve ardıç ve yabani armud ve alıç ve meşe ağacı ve saireden ibaret olmasıyla eşcar mezkûrden kat'ı olunan Kereste ve hatab ve çift edevati harik edilen kömür Yozgad ve Kayseriyye ve Sivas ve Zile kazâlarına nakil ve fûruht olur.

Konak Özi ve Kondalan ve Çekerek ve Çiçekli ve Bekir Özi ve Bahti Özi namları hayli değirmenleri ve devam dereler ve yaman ve sairinde olan bir zatın mezarı kâmile seki ile bazıları Amasya ırmağına ve bazıları Kızılıрмаğa mensub olurlar⁴⁰⁵.

Saray boğazı dimekle maruf Mahâlde Cimcime Sultan namına sekiz odalı şâmil olan kargir bir bab han mümkün mertebe ibrasıyla berk ve barandan muhafaza eder.

Bahti ırmağı üzerinde bulunan kargir çapın yapısı malum değil ise de mugayir-i ümumiyyeden olmak mülâbesesiyle çapça ehl-i kurâ tarafından termim ve esna' silk esbâb-ı mururuna temin olunur.

Karadeniz karyesinde olan ılıcanın suyu tecrübe olana meşhur ise de harâret halinde nafi' olmak hasabiyle kükürt madeni olmak iktizâ' eder.

Ilıcaya ad kükürt madeni olan Saray Boğazı ılıcası ekseri emraz-ı müstevliyye esbabına şifa bahş eder.

Kazâyı mezbur da bulunan ibtidai müruriyesi Maden kasabasında on altı bab odayı şâmil bir bab kazâ ve cedid odalı bir bab ceş ve notamam hânelerden ibarettir⁴⁰⁶.

KARAHİSAR NAHİYESİ

Karahisar nâhiyesinde inşâ olunan cedid-i konak nâhiye müdürünün mukarr hükümetidir.

⁴⁰⁵ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.117.

⁴⁰⁶ H. 1290 Tarihli A.V.S. s.118.

2. H.1291 (M.1874) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU (Bkz.EK:7)

YOZGAD SANCAĞI⁴⁰⁷

Mutasarrıf ve Livâ Alâeddin Paşa	Mirmiran
Nâ'ib Mehmed Müştak Efendi	
Müftî Abdülrefî' Efendi	Mevleviyye Müdiresi
Muhâsebeci Süleyman Efendi	Sâlise
Tahrîrât Müdîrî Ömer Şakip Efendi	
Evkâf Muhâsebecisi Muhammed Remşit Efendi	

MECLİS İDÂRE-İ LİVÂ

Re'is Mutasarrıf Paşa	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Derviş Bey
Müftî Efendi	Hasan Ağa
Muhâsebeci Efendi	Agob Ağa
Tahrîrât Müdîrî Efendi	Emnan Ağa
Evkâf Muhâsebecisi Efendi	Kâtib Tevfik Efendi Bkz: EK: 8

MECLİS-İ TEMYİZ-İ LİVÂ

Re'is Nâ'ib Efendi	
mümevîzân	Şakir Efendi
	Erekil Ağa
	Tatyos Ağa
Kâtib-i Temyîz Mustafa Efendi	
Kâtib-i Cinâyet Osman Efendi	

MUHÂSEBE KALEMİ⁴⁰⁸

Refîk-i Evvel Salih Şevki Efendi
Refîk-i Sâni Süleyman Efendi
Refîk-i Sâlis Rüstem Efendi
Refîk-i Rabi'a Hakkı Efendi
Diğeri Münib Efendi
Sanduk Emîni Rasim Efendi
Bayat Elmalı Müdîrî Mahmud Efendi

⁴⁰⁷ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.68.

⁴⁰⁸ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.69.

TİCÂRET MAHKEMESİ

A'zâ-i Dâime	A'zâ-yı Muvakkate
Re'is-i İbrahim Bey	Kamil Efendi
Nazif Ağa	Yordan Ağa
İstifan Ağa	Bedusaki Ağa
	Hamparson Ağa
	Kâtib Tevfik Efendi

TAHRİRÂT KALEMİ

Mesud-u Evvel Abdullah Efendi
Sânî Hasan Efendi
Sâlis Mustafa Efendi
Mümeyyizân Abdüllah Efendi
Evrâk Mukayyidi Murad Efendi

BELEDİYE MECLİSİ

Re'is Hacı Emin Ağa
Mu'âvin Abdullah Ağa
A'zâ Ömer Efendi
Hacı Ahmed Efendi
A'zâ Hereyan Ağa
A'zâ Kenân Ağa
Kâtib Aziz Efendi
Sanduk Emîni Mustafa Efendi

EMLÂK KALEMİ⁴⁰⁹

Baş Kâtib İbrahim Efendi
Vukû'ât Kâtibi Halid Bey
Senedât Kâtibi Bekir Bey
Tahsîlât Kâtibi Kâmil Efendi
Defterci Yaver Efendi

ARAZİ ME'MÛRLARI

Defter-i Hakânî Me'mûru Hacı Lütfullah Efendi
Baş Kâtib Abdullah Efendi
İkinci Hüsni Efendi
Üçüncü İsmail Efendi

⁴⁰⁹ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.70.

MENÂFÎ' SANDÛĞU VEKİLLERİ

Re'is Hacı Tahir Efendi
Bandili(?) Ağa
Mübâşir Hacı Mehmed Ağa
Ohannes Ağa

RÛSÛMÂT-I NEZÂRET DÂİRESİ

Rûsûmât Nâzırı Hasan Bey	Kapucu Başı
Rûsûmât Muhâsebe Kalemî	Rûsûmât Tahrîrât Kalemî
Baş Kâtib Mehmed Ârif Efendi	Baş Kâtib İbrahim Muhtar Efendi
Refik-i Evvel Mustafa Zühtü Efendi	Refik-i Evvel Salih Efendi
Sânî İsâ Hukuk Bey	Mukayyid Muhammed Hayri Efendi
Mukayyid Mehmed Nuri Efendi	
Tezkere Kâtibi Mustafa Efendi	

MURAHHAS ME'MÛRLARI

Sekilu Murahhas Me'mûru Hacı Mahmud Ağa
Kâtib Nuri Efendi
Sanduk Emîni Ali Rızâ Efendi
Çavuş Mehmed Ağa
Çağul Murahhas Me'mûru Mustafa Ağa
Kâtib Ali Efendi
Akçakoyunlu Murahhas Me'mûru Sadık Efendi
Kâtib Derviş Efendi
Sarıkaya Murahhas Me'mûru Mehmed Efendi
Kâtib Hasan Efendi
Çapaniye Murahhas Me'mûru Mustafa Efendi
Kâtib Şevki Efendi
Alibaba Murahhas Me'mûru Ömer Efendi
Kâtib Zekeriya Efendi

RÛSÛMÂT İDÂRÎLERİ

Kavak Me'mûru Lütfî Efendi
Akdağ Me'mûru Mustafa Ağa
Çorum Me'mûru Tevfik Efendi
Sorgun Me'mûru Halil Efendi
Karamağara Me'mûru Ali Ağa
Boğazlıyan Me'mûru Veli Efendi
Maden Me'mûru Ömer Efendi
Sarıhacı Me'mûru Osman Efendi
Karaçay Me'mûru Süleyman Efendi

Çakırhacılı Me'mûru Mehmed Efendi

NEVÂHİ MÜ'DİRLERİ

Sorgun Mü'dîrî Halil Bey
Hüseyinabad Mü'dîrî Kâmil Bey
Kızılkoca Mü'dîrî Asım Bey
Sorgun Kâtibi Efendi
Hüseyinabad Kâtibi kâmil Efendi
Kızılkoca Kâtibi Salih Efendi
Akdağ Mü'dîrî Aziz Bey
Karahisar Mü'dîrî Osman Efendi
Salmanlı Mü'dîrî Rızâ Bey
Akdağ Kâtibi Ahmed Efendi

SUNGURLU KAZÂSİ⁴¹⁰

Kâimmakam Mahmud Efendi	Mal Mü'dîrî Osman Bey
Nâ'ib Numan Vehbi Efendi	Tahrîrât Kâtibi Osman Bey
Müftî Hasan Efendi	Sanduk Emîni Bedrus Efendi

İDÂRE-İ MECLİS

Re'is Kâimmakam Efendi
A'zâ Erselan Bey
A'zâ Hüseyin Efendi
A'zâ Hacı Hızır Ağa
A'zâ Ermeni Re'is Duahânî ⁴¹¹ Kirkor Efendi
A'zâ Protestan Duahânî Markur Efendi
Kâtib Osman Efendi

DE'ÂVİ MECLİSİ

Re'is Nâ'ib Efendi	
mümeyyizân	Ömer Lütfî Efendi
	Seyyid Ağa
	Mihail Ağa
Kâtib İsmet Bey	

⁴¹⁰ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.72.

⁴¹¹ "Duâ-hân" Duâ okuyan, duâ okuyucu. Bkz.Devellioğlu; a.g.l.s.190.

BELEDİYE MECLİSİ⁴¹²

Re'is Mehmed Efendi
A'zâ Hacı Ömer Efendi
A'zâ Ahmed Efendi
A'zâ Hacı Ağa
A'zâ Bazih Ağa
Kâtib Ahmed Efendi

EMLÂK KOMİSYONU

Re'is Mehmed Efendi
A'zâ Hafız Mehmed Efendi
A'zâ Ahmed Efendi
A'zâ Ohannes Ağa
A'zâ Seva Ağa
Vukû'ât Kâtibi Abdullah Efendi
Refîki Salih Efendi
Nüfus mukayyidi Hasan Efendi

ME'MÜRİN MÜTAFERRİKÂSİ

Tapu Kâtibi Lâtif Bey
Tahsildâr Mehmed Efendi
Mal Mü'dîrî Refîki Şevki Efendi
Rüsûmât Me'mûru Ahmed Efendi
Kâtibi İsmail Efendi

ÇORUM KAZÂSİ⁴¹³

Kâimmakam Halil Hilmi Efendi	
Nâ'ib Ahmed Muhtar Efendi	Kazâ Tâbibî
Müftî Ahmed Feyzî Efendi	İstanbul Müdüresi
Mal Mü'dîrî Hüseyin Tevfik Efendi	
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Efendi	
Mal refîki Ahmed Tevfik Efendi	
Sanduk Emîni Halil Efendi EK: 9	

İDÂRE-İ MECLİS

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ Hacı Osman Ağa	Kapıcı Başı
A'zâ Hacı Şükrî Ağa	Kapıcı Başı
A'zâ Bedrus Ağa	

⁴¹² H. 1291 Tarihli A.V.S. s.73.

⁴¹³ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.74.

Kâtib Mustafa Latif Efendi

DE'ÂVÎ MECLİSİ

Re'is Nâ'ib Efendi
Mümeyyizân Seyid Efendi
Mümeyyizân Ömer Ağa
Mümeyyizân Hacı Ali Efendi
Kâtib Derviş Efendi

BELEDİYYE MECLİSİ⁴¹⁴

Re'is Hacı Ahmed Ağa
A'zâ Elvan Efendi
A'zâ Habeş Efendi
A'zâ Hacı Hüseyin Efendi
A'zâ Mehmed Ağa
A'zâ Hamdi Efendi
A'zâ Mustafa Ağa
Sanduk Emîni Hacı Efendi

EMLÂK KOMİSYONU

Re'is Hacı Ahmed Ağa
A'zâ Elvan Efendi
A'zâ Habeş Efendi
A'zâ Hacı Hüseyin Efendi
A'zâ Mehmed Ağa
Vukû'ât Kâtibi Enver Efendi
Refîki Halil Efendi
Mukayyid Ömer Efendi

MENÂFÎ' SANDUĞU VEKİLLERİ KOMİSYONU

Re'is Hacı Ahmed Ağa
A'zâ Hasan Efendi
A'zâ Hacı Hasan Efendi
A'zâ Habeş Efendi
A'zâ Mehmed Ağa

MADEN KAZÂSİ⁴¹⁵

Kâimmakam Osman Bey	Mal Mü'dirî Tevfik Bey
Nâ'ib Tahir Efendi	Tahrîrât Kâtibi İbrahim Efendi

⁴¹⁴ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.75.

⁴¹⁵ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.76.

Müftî Abdullah Avni Efendi	Sanduk Emîni Tıkule Ağa
----------------------------	-------------------------

İDÂRE-İ MECLİS

Re'is Kâimmakam Bey
A'zâ Mehmed Efendi
A'zâ Ali Ağa
A'zâ Minhâil Ağa
Kâtib İbrahim Efendi

DE'ÂVÎ MECLİSİ

Re'is Nâ'ib Efendi	
mümeyyizân	İbrahim Efendi
	Nebi Efendi
	Befresad(?) Ağa
Kâtib Süleyman Efendi	

BOĞAZLIYAN KAZÂSİ⁴¹⁶

Kâimmakam Ali Rızâ Efendi	Mal Mü'dirî Osman Efendi
Nâ'ib Osman Nuri Efendi	Tahrîrât Kâtibi Tevfik Efendi
Müftî Muhammed Efendi	Sanduk Emîni Sender Ağa

İDÂRE-İ MECLİS

Re'is Kâimmakam Efendi
A'zâ İzzet Bey
A'zâ İbrahim Ağa
A'zâ Serkiz Ağa
Kâtib Ahmed Tevfik Efendi

DE'ÂVÎ MECLİSİ

Re'is Nâ'ib Efendi	
mümeyyizân	Mustafa Bey
	Zahid Bey
	Nevriz Ağa
Kâtib Süleyman Efendi	

⁴¹⁶ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.77.

YOZGAD SANCAĞI TELGRAF ME'MÛRLARI⁴¹⁷

Telgraf ve Posta Me'mûrî Tahir Efendi
Birinci Sınıf Muhâbere Me'mûrî Nuri Efendi
İkinci Sınıf muhâbere Me'mûrî Niyazi Efendi
Diğeri Nazif Efendi
Diğeri Kâzım Efendi
Diğeri Sami Efendi
Üçüncü Sınıf Muhâbere Me'mûrî Mecid Efendi
Diğeri Gâlib Bey
Diğeri Ârif Efendi
Diğeri Şahab Efendi
Mûsil Muhaberât Mehmed Ağa
Refiki Halil Ağa
Odacı Naci Ağa
Ser Çavuş Şakir Ağa
Çavuş Abidin Ağa
Diğeri Bekir Ağa
Lisan Ecnebî Me'mûru Sınıf-1 Sânî Hamberson Efendi
Birinci Sınıf Muhâbere Me'mûru Paskal Efendi
İkinci Sınıf Muhâbere Me'mûru Parsenih Efendi
Diğeri İseder(?) Efendi
Üçüncü Sınıf Muhâbere Me'mûru İstifan Efendi
Diğeri Kostantine Efendi

ÇORUM TELGRAF ME'MÛRLARI⁴¹⁸

Müdür Hafız Hasan Efendi
İki Nefer Çavuş Eldafî

BOĞAZLIYAN VE KARAMAĞARA TELGRAF ME'MÛRLARI

Boğazlıyan Mü'dîrî Razi Efendi
Karamağara Mü'dîrî Hasan Efendi
Bir Nefer Çavuş Bultadini

ALAYI MEZBÛRRUN DÖRDÜNCÜ TABURU ASİ YOZGAD⁴¹⁹

Binbaşı Hacı Mehmed Efendi
Sağ Kolağası Hacı İsmail Efendi
Sol Kolağası Kâmil Efendi
Tabur Kâtibi Ahmed Efendi

⁴¹⁷ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.84.

⁴¹⁸ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.85.

⁴¹⁹ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.91.

BÖLÜK ZÂBITÂNI

Yüzbaşı Hacı Mehmed Ağa
Diğeri Ali Ağa
Diğeri Hüseyin Ağa
Diğeri Hacı Hasan Ağa
Diğeri Osman Efendi
Diğeri Mehmed Ağa
Diğeri İbrahim Ağa
Mulâzım İsmail Ağa
Diğeri Halil Efendi
Diğeri Bekir Efendi
Diğeri Galib Efendi
Diğeri Mehmed Efendi
Diğeri Ali Ağa

ALAYI MEZBÛRUN BİRİNCİ TABURU (ÇORUM)⁴²⁰

Binbaşı Mehmed Raşit Bey
Sağ Kolağası Abdulrahim Efendi
Sol Kolağası Ali Ağa
Tabur Kâtibi Ali Efendi

BÖLÜK ZÂBITÂNI

Yüzbaşı Hacı Hasan Ağa
Diğeri İsmail Ağa
Diğeri Memiş Ağa
Diğeri Mustafa Ağa
Diğeri Ahmed Ağa
Diğeri Mahmud Ağa
Diğeri Destan Ağa
Diğeri Hacı Hasan Ağa
Diğeri Mehmed Ağa
Diğeri Hasan Ağa
Diğeri Ömer Ağa
Diğeri Halil Ağa

TABUR MAZBUT MÜFREZESİ⁴²¹

Sınıf	Bölük	Bölük Ağası	Mu'âvini	Jurnal Emîni	Mevcut
	4	Osman	Mehmed	Mehmed	95

⁴²⁰ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.93.

⁴²¹ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.96.

		Efendi	Ağa	Efendi	
	2	Hasan Ağa	Mehmed Ağa	Hasan Efendi	95

VİLÂYET DÂHİLİNDE BULUNAN RÜŞTÎYYE MEKTEBLERİ⁴²²

Mevki'	Muallim- ı Evvel	Muallim- i Sâni	Sınıf-ı Evvel Şâkirdâmı	Sınıf-ı Sâni Şâkirdânı	Sınıf-ı Sâlise Şâkirdâmı	Sınıf-ı Rabi'a Şâkirdâmı
Yozgad	İsâruhi Efendi	Tahir Efendi	25	29	28	24
Çorum	Mehmed Ali Efendi	Osman Efendi	11	40	14	16

LİVÂ-YI YOZGAD⁴²³

Elmi merkez livâ yozgad (saat)	An merkez kazâ	An merkez nevâhi	Esami kazâ ve nevâhi
6		Sorgun	Yozgad'a Tâbi'
7		Hüseyinabad	Bahti
6		Kızılkoca	Bahti
18	Boğazlıyan		Boğazlıyan Kazâsı
26		Akdağ	Boğazlıyan Kazâsına Tâbi'
13	Sungurlu		Sungurlu kazâsı
09		Sungurlu	
18	Çorum		Çorum kazâsı
24	Maden		Maden kazâsı
64		Karahisar Bahremşah	Maden kazâsına Tâbi'

⁴²² H. 1291 Tarihli A.V.S. s.98.

⁴²³ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.100.

YOZGAD SANCAĞI KAZÂLARI ASAR-İ ATİKÂ VE ZİYARETGÂH VE SÂİRESİ⁴²⁴

Yozgad kasabasının garb-u civarında enhar-ı cariyeye ve sair şehirler gibi mükellef ve kudretli bağlar yok ise de mevki'nin irtifa cihetiyle havası lâtif ve âlâ ve Şeker Pınarı ve Soğuk Oluk tâbir olunan suları gayet leziz ve âlâdır⁴²⁵.

Soğuk oluk denilen mahâl şehrin cenup satihinde mürtefi' ve tahsis-i ahaliye mahsus bir çamlık ve şehrin şark ve garb cihetlerinin dahi tefrice şayeste bahçelik olmakla zaman-ı Keyfte ve sair eyyam-ı mahsusada ahali mülakat-ı Mahâl-i mezkurede içtimai ederler.

Esvâk ve pazarı ma'mûr ve dil-i pazar ve hususa Abdülcabbarzadelerin müfret-i mahsusasından olan camii kebir bigâyet-i ra'nâ ve bi nazirdir.

Hükümete mahsus olan konak seksen yedi oda ve ahur ve mükemmel ve cedid hapishane ve asâkîr-i şahâne için geçen sene inşâ olunmuş olan bir bab-ı muntazâm dava ve evrak ve nukud-ı mevkufe hafzina mahsus mahzen ve dâhil ve haricinde kifâyet-i miktarı maa leziz ve müstevi sebze bahçesini kâmile bir duvar ihâda etmiştir.

NEVÂHİ

Sorgun nâhiyesinin Duralidayısı Baba ve Yordam Baba merkadları ehl-i sülûka çay kâh ve fikr-ı sathine (?) güzide hanekâhdır.

Müdür merkezi olan Köhne karyesinin ki ılıcanın suyu istimal edilenlere nafi' olarak madeni kükürt olduğu anda ılıcaya tahkik edilmiştir.

Hüseyinabad⁴²⁶ nâhiyesinde Seyid Nizâmettin Hazretleri terk-i ma-sivâ ve Ankara sancağının Bâlâ Kazâsı'na medfûn olduğu beyan⁴²⁷ kılınan Hüseyin Gazi hazretlerinin bir kolu dahi Hüseyinabad nâhiyesinin mütevârî-i merkad mâ-fihâ-i il-i ranâdır.

⁴²⁴ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.115.

⁴²⁵ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.116.

⁴²⁶ Su anda Yozgat sancağında bulunan Hasanabad nâhiyesi, sâlnâmelerde Hüseyinabad diye okunmaktadır.

⁴²⁷ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.117.

BOĞAZLIYAN KAZÂSI

Boğazlıyan Kazâsı Akdağ nâhiyesine mülhâk ve mahlûd ve ekser mahâlleri çamlık ve meşe ve kavaklık ve ardıç gibi eşcar hâvi cibâl olup kat'ı olunan kereste hatab ve kömür Kayseriyye ve Yozgad ve Kırşehrine nâkil olunur.

Civar olan kazâ ve kurâ ahalişi dahi cibâl-i mezbûreden intifa' ederler. Kozan Özi denilen cesimce nehirden hayli besâtîn ve mezrûât seki olunur.

Kazâyı mezburda medfun olan Yolageldi Baba ve Sürmeçalı Baba nam-ı zatların merkatlarının verunde(?) ziyâretgâhtır.

Ilı su ve Birun nam karyelerinde bulunan ılıcaların menâfi' meşhur ise de sularının madeni henüz keşif olunamamıştır.

ÇORUM KAZÂSI

Çorum kazâsını yirmi dakika haricinde dört tabur piyâde ve iki bölük süvârî askeri şahaneye kâfi mükemmel bir bab kışla-ı hümayun mevcuttur⁴²⁸.

Saye-i memuriyet ile hazret-i malukanede geçen sene kasaba-i mezburede inşa olunan debboy bi gayet metin ve muntazamdır.

Hükümete mahsus olan mirî konağı on sekiz odalı ve cephihaneden ve yirmi beş hayvan alır. Ahur ve üç odalı telgrafhaneden ibarettir.

Civarı derun kasabada İmam Zeynelabidin ve Veysel Karani evladından bazı zevat-i kibar ehl-i mescidden Kırklar demekle maruf Emir Ahmed Çelebi, Ahi Menteşe ve Şeyh Eyüb ve Şeyh İsa Halife ve Kurâ-yı mütecâvirede Abdal Ata ve Seyit Murat Veli ve Şeyh Saadettin ve Abdal Bodos ve Balım Sultan ve Baba Mehmed ve Turhanlı ve Erzurum Sultan gibi zevadi kiram-i müstefih bahr-i rahmet zat olana medâr ve medfunları ziyâretgâh ehl-i gelüp mütecahül dua mahcup olmakla ma'rûf ve mergubdur.

Ashabı kiram ridvanullahi aleykim ey cemaîn hazeratından bazı zevat kazâ-yı mezbur hakkında misafir bekayı imdi ve hayatta olundukları muhakkaktır.

⁴²⁸ H. 1291 Tarihli A.V.S. s.118.

KARAMAĞARA KAZÂSI

Kazâyı mezbur mevâki mürtefi'den olub cemi tâbir olunan dağ on iki ve Lökcehan denilen dağ, On ve Dokuz Özi nam dağ dahi on iki saat devirindedir⁴²⁹.

Bu cibâl çam ve ardıç ve yabani armud ve alıç ve meşe ağacı ve saireden ibaret olmasıyla eşcar mezkûrden kat'ı olunan Kereste ve hatab ve çift edevati harik edilen kömür Yozgad ve Kayseriyye ve Sivas ve Zile kazâlarına nakil ve fûruht olur.

Konak Özi ve Kondalan ve Çekerek ve Çiçekli ve Bekir Özi ve Bahti Özi namları hayli değirmenleri ve devam dereler ve yaman ve sairinde olan bir zatın mezarı kâmile seki ile bazıları Amasya ırmağına ve bazıları Kızılıрмаğa mensub olurlar.

Saray boğazı dimekle maruf mahâlde Cimcime Sultan namına sekiz odalı şamil olan kargir bir bab han mümkün mertebe ibrasıyla berk ve barandan muhafaza eder.

Bahti ırmağı üzerinde bulunan kargir çapın yapısı malum değil ise de mugayir-i ümumiyyeden olmak mülâbesesiyle çapça ehl-i kurâ tarafından termim ve esna' silk esbâb-ı mururuna temin olunur.

Karadeniz karyesinde olan ılıcanın suyu tecrübe olana meşhur ise de harâret halinde nafi' olmak hasabiyle kükürt madeni olmak iktizâ' eder.

Ilıcaya ad kükürt madeni olan Saray Boğazı ılıcası ekseri emraz-ı müstevliyye esbabına şifa bahş eder.

Kazâyı mezbur da bulunan ibtidai müruriyesi Maden kasabasında on altı bab odayı şamil bir bab kazâ ve cedid odalı bir bab ceşş ve notamam hânelerden ibarettir⁴³⁰.

KARAHİSAR NAHİYESİ

Karahisar nâhiyesinde inşâ olunan cedid-i konak nâhiye müdürünün mukarr hükümetidir.

⁴²⁹H. 1291 Tarihli A.V.S. s.119.

⁴³⁰H. 1291 Tarihli A.V.S. s.120.

**3. H.1293 (M.1876) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE
YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU (Bkz.EK: 10)**

YOZGAD SANCAĞI⁴³¹

MERKEZ LİVÂ ME'MÜRLARI

Mutasarrıf Hüseyin Tahsin Efendi	Paye-i Müharirede ⁴³²
Nâ'ib Muhammed Efendi	
Müftî Abdullatif Efendi	
Muhâsebeci Süleyman Raşad Efendi	Sânîye
Evkâf Muhâsebecisi Maşuk Efendi	Rabi'a
Tahrîrât Mü'dîrî Şakib Efendi	Havacıgan(?)

MECLİS-İ İDÂRE-İ LİVÂ

A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Re'is Mutasarrıf Efendi	Muhammed Tahir Efendi
Nâ'ib Efendi	Lütfi Efendi
Müftî Efendi	Ermeni Murahhası Ohannes Efendi
Muhâsebeci Efendi	Hamperson Efendi
Evkâf Muhâsebecisi Efendi	Bedrâki Ağa
Tahrîrât Kâtibi Efendi	Kâtib Yusuf Ziyâ Efendi

MECLİS-İ TEMYİZ-İ LİVÂ

Mümevzân	Re'is Nâ'ib Efendi
	Lütfullah Efendi
	Nurettin Efendi
	Evnan Ağa
	Nikole Ağa
Kâtib	Temyîz Kâtibi Mustafa Efendi
	Refik-i Emin Efendi
	Cinâyet Kâtibi Osman Efendi
	Refiki Remzî Efendi

MÜHÂSEBE-İ LİVÂ KALEMİ

Refik-i Evvel Salih Şevki Efendi
Refik-i Sâni Süleyman Resna Efendi
Refik-i Sâlis Rasim Efendi
Diğeri Hakkı Efendi
Mukayyidi Evrâk Münib Efendi

⁴³¹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.79.

⁴³² Yüksek dereceli yazışma işlerinden sorumlu olan.

Bayat Elmalı Mü'dîrî Mahmud Efendi
Sanduk Emîni Kirkor Efendi

TAHRÎRÂT-İ LİVÂ KALEMİ

Musavvid-i Evvel Abdullah Efendi
Musavvid-i Sâni Hasan Efendi
Mubeyyiz Mustafa Efendi
Diğeri Ataallah Efendi
Mukayyid-i Evrâk Şevki Efendi
Evkâf Kâtibi Ahmed Efendi

MAHKEME-İ ŞERRÎÂYE-İ LİVÂ⁴³³

Ser Kâtib Mustafa Efendi
Diğeri Halit Efendi
Diğeri Sadık Efendi
Mukayyid Seyit Efendi

MAHKEME-İ TİCÂRET-İ LİVÂ

A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Muvakkâte
Re'is Abdulhakkı Efendi Livâ Mü'dîri	Hacı Ethem Ağa
Ahmed Efendi Agob Efendi	Badusakib Ağa
Hacı Ârif Ağa	Kâtib Tefvik Efendi
	Refiki şakir Efendi

EMLÂK KALEMİ

Baş Kâtib Halid Bey
Vukû'ât Kâtibi Kâmil Efendi
Tahsîlât Kâtibi Bekir Efendi
Emlâk mukayyidi Muhammed Efendi
Defterci Mahmud Ali Efendi

MECLİS-İ BELEDİYYE-İ LİVÂ

Re'is Ömer Efendi
Mülâkat Kabibi Ali Kâmil Efendi
Mu'âvin Abdullah Efendi
A'zâ Hacı Bekir Ağa
A'zâ Hortin Ağa
A'zâ Kavlatin Ağa
A'zâ Vasamus Ağa

⁴³³ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.81.

Kâtib ve Sanduk Emîni Aziz Efendi

ARAZİ KALEMİ

Defter-i Hakanı Me'mûru Salim Efendi

Ser Kâtib Abdullah Efendi

Kâtib-i Sâni İsmail Efendi

Tapu Kâtibi Hayrullah Efendi

MENÂFÎ' A'ZÂLARI

Ahmed Efendi

Hacı Muhammed Ağa

Ohannes Ağa

Harlim Ağa

Kâtib Hasan Ağa

Nazır-ı Rûsûmât Seydi Efendi Sâniye

Mu'âvin Rızâ Efendi

RÛSÛMÂT-I TAHRİRÂT KALEMİ⁴³⁴

Baş Kâtib İbrahim Muhtar Efendi

Refik-i Evvel Salih Zühtü Efendi

Mukayyid Akif Efendi

RÛSÛMÂT-İ MUHÂSEBE KALEMİ

Baş Kâtib Ârif Efendi

Refik-i Evvel Mustafa Zühtü Efendi

Refik-i Sâni İsa Sarfud Bey

Mukayyidi Muhâsebe Abdi Efendi

Tezkere Kâtibi Mahmud Efendi

RÛSÛMÂT İDÂRESİ

Evrâk Me'mûru Muhammed Efendi

Rûsûmât Mü'dirî Efendi

Emîni Sanduk Hacı Hasan Efendi

MURAHHAS MEMURLARI

Sarihacı Murahhası Me'mûru Salih Mehmed Ağa

Kâtib Muhammed Efendi

Sanduk Emîni Cemal Efendi

Çavuşu Halil

⁴³⁴ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.82.

Çağul Murahhası Me'mûru Muhammed Efendi
Kâtibi İbrahim Efendi
Alibaba Me'mûru Mustafa Efendi
Kâtib-i Şevket Efendi
Akdağ Me'mûru Ethem Efendi
Akçakoyunlu Me'mûru Ali Efendi
Kâtibi Abdullah Efendi
Sarıkaya Me'mûru Bekir Çavuş
Kâtibi musî Efendi
Çağlayan Me'mûru Abdulfani Efendi
Kâtibi Ahmed Efendi
Çorum Me'mûru Sadık Efendi
Sorgun Me'mûru Ali Efendi
Dolak(?) Me'mûru Halil Efendi

NEVÂHİ MÜ'DİRLERİ⁴³⁵

Sorgun Mü'dîrî Eyübgir Efendi
Kâtibi Nuri Efendi
Hüseyinabad Mü'dîrî Hasan Efendi
Kâtibi Ahmed Efendi
Karamağara Mü'dîrî Hacı Osman Efendi
Kâtibi Hacı Osman Efendi
Kızılkoca Mü'dîrî Muhammed Ali Efendi
Kâtibi Salih Efendi
Akdağ Mü'dîrî Abdulaziz Efendi
Kâtibi Veli Efendi
Salmanlı Mü'dîrî Ömer Bey
Kâtibi Abdulhalid Efendi

ÇORUM KAZÂSİ

Kâimmakam Halil Halim Efendi	
Nâ'ib Muhammed Seyit Efendi	Devriye Müderrisi
Müftî Ahmed Feyzî Efendi	Müderris
Mal Mü'dîrî Hasan Tevfik Efendi	

İDÂRE MECLİSİ

Re'is Kaymakam Efendi	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Kara Elmadarzâde Hacı Ali Ağa
Müftî Efendi	Hacı Tatarzâde Hacı Mahmud Ağa
Mal Mü'dîrî Efendi	Ulucakzâde Hacı Ahmed Ağa
	Sadyan Habuya Ağa

⁴³⁵ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.83.

Tahrîrât Kâtibi Mustafa Efendi
Mal Refik-i Hasan Efendi
Sanduk Emîni Halil Efendi

DE'ÂVİ MECLİSİ

Kavaklızâde Hacı Ali Efendi
Darendeli Hacı Ahmed Ağa
Kazâkzâde Hacı emîn Efendi
Kâtibi Derviş Efendi
Aynınca Ağa

EMLÂK KALEMİ

Vukû'ât Kâtibi Enver Efendi
Re'is Hacı Ahmed Ağa
Hamdi Efendi
Hacı Halil Ağa
Hacı Hüseyin Efendi
Andulmennan Efendi
Refiki Halil Rüştü Efendi
Nüfus Kâtibi Hadi Efendi

BELEDİYE MECLİSİ⁴³⁶

Re'is Kâimmakam Halil Hami Efendi
Mu'âvini Hacı Ahmed Ağa
Hacı Abdulzerhâminzâde Hamdi Efendi
Topuszâde Hacı Hasan Ağa
Köklüzâde Hacı Hasan Efendi
Kavmihizâde Ahmed Ağa
Çopurzâde Hacı Ali Efendi
Çalapzâde Ahmed Efendi
Kâtib Mustafa Efendi
Sanduk Emîni Ârif Efendi

MENÂFİ' SANDÜĞÜ

Hacı Hasan Efendi
Hacı Halil Ağa
Ali Efendi

ME'MÛRİN MÛTEFERRİKA

Telgraf ve Posta Mü'diri Elvan Efendi

⁴³⁶H. 1293 Tarihli A.V.S. s.84.

Arazi Kâtibi Abdülkadir Şerif Efendi
Rüsûmât Me'mûru Sadık Efendi
Mu'âvini Hasan Efendi
Muhakeme Baş Kâtibi Ahmed Efendi
Refiki Ali Efendi
Diğeri Salim Efendi
Diğeri Mustafa Efendi

SUNGURLU KAZÂSI

Kâimmakam Ahmed Hamdi Efendi
Nâ'ib Sait Efendi
Müftî Muhammed Efendi
Mal Mü'dîrû Osman Bey

İDÂRE MECLİSİ

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	A'zâ Ersalan Bey
Müftî Efendi	A'zâ Hasan Efendi
Mal Mü'dîrî Efendi	A'zâ Budüs Ağa
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Efendi	A'zâ Rum Milletinden Mihail Ağa
Mal Mü'dîrî Mu'âvini Ahmed Efendi	
Sanduk Emîni Serkiz Efendi	

DE'ÂVÎ MECLİSİ⁴³⁷

Mustafa Efendi	
mümeyyizan	Nevdi Ağa
	Narliyan Serkiz Ağa
	Rum Milletinden Seva Ağa
Kâtibi Seyit Bey	

BELEDİYE A'ZÂLARI

Re'is Sadık Bey
Mustafa Ağa
Halid Efendi
Berham Ağa
Seva Ağa
Ovadis Ağa
Kâtib Memiş Efendi

⁴³⁷ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.85.

EMLÂK KOMİSYONU

Re'is Seyid Bey
A'zâ Tahir Efendi
A'zâ Muhammed Efendi
A'zâ Ahmed Efendi
A'zâ Sova Ağa
A'zâ Yugosf Ağa
A'zâ Vukû'ât Kâtibi Salih Efendi
A'zâ Refiki İbrahim Efendi

MENÂFÎ' A'ZÂLARI

Re'is Muhammed Sabri Efendi
Abdullah Ağa
Ohan Ağa

MADEN KAZÂSI

Kâimmakam Ömer Hamil Efendi
Nâ'ib Hamid Raşit Efendi
Müftî Ahmed Hafzı Efendi
Mal Mü'dûrî Ahmed Tevfik Efendi

İDÂRE-İ MECLİS

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	A'zâ Muhammed Efendi
Müftî Efendi	A'zâ Muhammed Nâ'ib Efendi
Mal Mü'dûrî Efendi	A'zâ Rum Milleti Papazı Vasıl Efendi
	Ermeni Papası Savım Efendi
Tahrîrât Kâtibi Osman Efendi	
Mal Mu'âvini Kâmil Efendi	
Sanduk Emîni Nuri Efendi	

DE'ÂVÎ A'ZÂLARI

mümeyyizân	Hacı mahmud Ağa
	Mustafa Efendi
	Hacı Zekulu Ağa
	Keşişyân Muadis Ağa
Kâtib Mustafa Efendi	

ME'MÛRÎN MÛTEFERRİKA

Vukû'ât Kâtibi Osman Efendi
Arazi Kâtibi Ahmed Efendi
Nüfus Mukayyidi Derviş Efendi

BOĞAZLIYAN KAZÂSI

Kâimmakam Süleyman Rüştü Efendi
Nâ'ib Mustafa Efendi Müderris
Müftî Muhammed Efendi
Mal Mü'dîrî Ali Nuri Efendi

İDÂRE-İ MECLİS

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	İbrahim Ağa
Müftî Efendi	Tahir Bey
Mal Mü'dîrî Efendi	Hacı Veli Efendi
	Re'is Dumani Mafrediç Efendi
	Serkiz Ağa
Tahrîrât Kâtibi Muhammed Kasım Efendi	
Mu'âvini Karayis Efendi	
Sanduk Emîni misak Efendi	

DE'ÂVÎ MECLİSİ

mumeyyizân	Mustafa Ağa
	Hacı Ağa
	Ohannes Ağa
Kâtib Nazif Efendi	

BELEDİYYE MECLİSİ

Re'is İbrahim Ağa
Memiş Ağa
Şakir Ağa
Tevdis Ağa
İsa Ağa
Kâtib Muhammed Efendi
Telgraf Me'mûru Ramiz Efendi

VİLÂYET DÂHİLİNDE BULUNAN TELGRAF ME'MÛRLARI⁴³⁸

YOZGAD SANCAĞI

Posta ve Telgraf Mü'dirî Tahir Efendi
Memûrîn
Niyazi Efendi
Hazım Efendi
Vahhab Efendi
Behçet Efendi
Ârif Efendi
Şahnar Efendi
Nusret Efendi
Şâkird Rızâ Efendi
Çavuşân
Abdüllettin Ağa
İsmail Ağa
Bekir Ağa
Muhammed Ağa
Osman Ağa
Halil Ağa
Osman Ağa
Mustafa Ağa
Osman Ağa
Fettahi Ağa
Ali Ağa
Hasan Ağa
İbrahim Ağa

ALAYI MEZKÛR ASİ YOZGADDAN MÜRETTEBATTININ DÖRDÜNCÜ TABURU ZÂBİTÂNI⁴³⁹

Binbaşı Muhammed Efendi	Sol Kolağası Hacı Mahmud Ağa
Sağ Kolağası hacı İsmail Efendi	Zabıt Kâtibi Ahmed Efendi

BÖLÜK ZÂBİTÂNI

	Yüzbaşları		Mülazım-ı Evvelleri
1	Hacı Mehmed Ağa	1	Hasan Efendi
2	Hacı Muhammed Ağa	2	Halil Ağa
3	Ali Ağa	3	Ahmed Ağa
4	Hasan Ağa	4	Halil Efendi
5	Hacı Hasan Ağa	5	Mustafa Efendi

⁴³⁸ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.95.

⁴³⁹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.98.

6	Muhammed Ağa	6	Osman Efendi
7	İbrahim Ağa	7	Muhammed Efendi
8		8	Ali Ağa

**ALAYI MEZKÛR ÇORUMDAN MÜRETTEBAT BİRİNCİ SINIF-I
MUKÂDDEM TABURU ZÂBİTÂNI⁴⁴⁰**

Binbaşı Muhammed Efendi	Beşinci Mecidi
Sağ Kolağası Abdullah Efendi	
Sol Kolağası Mahrik Ağa	
Tabur Kâtibi Efendi	

BÖLÜK ZÂBİTÂNI

	Yüzbaşları		Mülazım-ı Evveleri
1	Hacı Mehmed Efendi	1	Ali Ağa
2	Numan Ağa	2	Muhammed Ağa
3	Mustafa Ağa	3	Münhal
4	Tahsin Efendi	4	Ahmed Efendi
5	Hacı Mustafa Ağa	5	Hasan Efendi
6	Hacı Mahmud Ağa	6	Hafız Ağa
7	Yusuf Efendi	7	Abdullah Ağa
8	Hasan Ağa	8	Ömer Ağa

VİLÂYET DÂHİLİNDE BULUNAN TAHSİLDÂRAN⁴⁴¹

YOZGAD SANCAĞI

Yozgad Kazâsı, Çorum Kazâsı, Sungurlu Kazâsı, Karamağara Kazâsı,
(Boğazlıyan Kazâsı)

**DÂHİL VİLÂYETTE BULUNAN RÜŞTİYE MEKTEBİ⁴⁴² (YOZGAD
RÜŞTİYE MEKTEBİ)**

Muallim-i Evvel Mehmed Ali Efendi
Muallim-i Sâni Tahir Efendi
Muallim-i Sâlis Ömer Hakkı Efendi
Rikâ Muallimi Mustafa Efendi
Bevvâb Ömer Hulusi Efendi

⁴⁴⁰ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.99.

⁴⁴¹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.104.

⁴⁴² H. 1293 Tarihli A.V.S. s.105.

ÇORUM RÜŞTİYE MEKTEBİ⁴⁴³

Muallim-i Evvel Efendi
Muallim-i Sâni Bekir Efendi
Rikâ Muallimi Halil Efendi
Sülüs Muallimi Emrah Efendi
Bevvâb Mustafa Efendi

LİVÂ YOZGAD⁴⁴⁴

An Merkez Livâ Yozgad (Saat)	An Merkez Kazâ	An Merkez Nevâhi	Esami Kazâ Ve Nevâhi
6		Sorgun	Yozgada Tâbi'
7		Hüseyinabad	Baltı
6		Kızılkoca	Baltı
18	Boğazlıyan		Boğazlıyan Kazâsı
26		Akdağ	Boğazlıyan Kazâsına Tâbi'
12	Sungurlu		Sungurlu Kazâsı
09		Sungurlu	
18	Çorum		Çorum Kazâsı
24	Maden		Maden Kazâsı
64		Karahisar Behramşah	Maden Kazâsına Tâbi'

YOZGAD SANCAĞI KAZÂLARI ASAR-İ ATİKÂ VE ZİYARETGÂH VE SÂİRESİ⁴⁴⁵

Yozgad kasabasının garbu civarında enhâr-ı câriyye ve sair şehirler gibi mükellef ve kudretli bağlar yok ise de mevki'nin irtifâ' cihetiyle havası lâtif ve alâ ve Şeker Pınarı ve Soğuk Oluk tâbir olunan suları gâyet leziz ve alâdır⁴⁴⁶.

⁴⁴³ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.106.

⁴⁴⁴ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.110.

⁴⁴⁵ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.125.

⁴⁴⁶ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.126.

Soğuk oluk denilen mahâl şehrin cenûb semtinde mürtefi' ve tahsis-i ahâliye mahsus bir çamlık ve şehrin şark ve garb cihetlerinin dâhi tefrice şayeste bahçelik olmakla zaman-ı keyfte ve sair eyyam-ı mahsusada ahali memleket-i mahâl-i merkumede ictima' ederler.

Esvâk ve pazarı ma'mûr ve dil-i pazar ve hususa Abdülcabbarzadelerin müfret-i mahsusasından olan camii kebir bigâyet-i ra'nâ ve bi nazırdır.

Hükümete mahsus olan konak seksen yedi oda ve ahur ve mükemmel ve cedid hapishane ve asâkîr-i şahâne için geçen sene inşâ olunmuş olan bir bab-ı muntazâm dava ve evrak ve nukud-ı mevkufe hafzina mahsus mahzen ve dâhil ve haricinde kifâyet-i miktarı maa leziz ve müstevi sebze bahçesini kâmile bir duvar ihâda etmiştir.

NEVÂHİ

Sorgun nâhiyesinin Duralidayısı Baba ve Yordam Baba merkadları ehl-i sülûka çay kâh ve fikr-ı sathine (?) güzide hanekâhdır.

Müdür merkezi olan Köhne karyesinin ki ılıcanın suyu istimal edilenlere nafi' olarak madeni kükürt olduğu anda ılıcaya tahkik edilmiştir.

Hüseyinabad⁴⁴⁷ nâhiyesinde Seyid Nizâmettin Hazretleri terk-i ma-sivâ ve Ankara sancağının Bâlâ Kazâsı'na medfûn olduğu beyan kılınan⁴⁴⁸ Hüseyin Gazinin bir kolu dahi Hüseyinabad nâhiyesinin mütevârî-i merkad mâ-fihâ-i il-i ranâdır.

BOĞAZLIYAN KAZÂSI

Boğazlıyan Kazâsı Akdağ nâhiyesine Mülhâk ve mahlûd ve ekser mahâlleri çamlık ve meşe ve kavaklık ve ardıç gibi eşcar hâvi cibâl olup kat'ı olunan kereste hatab ve kömür Kayseriyye ve Yozgat ve Kırşehrine nâkil olunur.

Civar olan kazâ ve kurâ ahali dahi cibâl-i mezbûreden intifa' ederler. Kozan Özi denilen cesimce nehirden hayli besâtîn ve mevrûât seki olunur.

Kazâyı mezburda medfun olan Yolageldi Baba ve Sürmeçalı Baba nam-ı zatların merkatlarının verendeye ziyâretgâhtır.

İli su ve Birun nam karyelerinde bulunan ılıcaların menâfi' meşhur ise de sularının madeni henüz keşif olunamamıştır.

⁴⁴⁷Su anda Yozgat sancağında bulunan Hasanabad nâhiyesi, sâlnâmelerde Hüseyinabad diye okunmaktadır.

⁴⁴⁸H. 1293 Tarihli A.V.S. s.127.

ÇORUM KAZÂSI

Çorum kazâsını yirmi dakika haricinde dört tabur piyâde ve iki bölük süvârî askeri şahaneye kâfi mükemmel bir bab kışla-ı hümayun mevcuddur⁴⁴⁹.

Saye-i memuriyet ile hazret-i malukanede geçen sene kasaba-i mezburede inşa olunan debboy⁴⁵⁰ bi gâyet metin ve muntazamdır.

Hükümete mahsus olan mirî konağı on sekiz odalı ve cephihaneden ve yirmi beş hayvan alır. Ahur ve üç odalı telgrafhaneden ibarettir.

Civarı derun kasabada İmam Zeynelabidin ve Veysel Karani evladından bazı zevat-i kibar ehl-i mescidden Kırklar demekle maruf Emir Ahmed Çelebi, Ahi Menteşe ve Şeyh Eyüb ve Şeyh İsa Halife ve Kurâ-yı mütecâvirede Abdal Ata ve Seyit Murat Veli ve Şeyh Saadettin ve Abdal Bodos ve Balım Sultan ve Baba Mehmed ve Turhanlı ve Erzurum Sultan gibi zevadi kiram-i müstefih bahr-i rahmet zat olana medâr ve medfunları ziyâretgâh ehl-i gulup mütecahül dua mahcup olmakla ma'rûf ve mergubdur.

Eshabi kiram ridvanullahi aleykim ey cemaîn hazeratından bazı zevat kazâ-yı mezbur hakkında misafir bekayı imdi ve hayatta olundukları muhakkaktır.

KARMAĞARA KAZÂSI

Kazâyı mezbur mevâki mürtefi'den olub cemi tabir olunan dağ on iki ve Lökcehan denilen dağ, On ve Dokuz Özi nam dağ dahi on iki saat devirindedir.

Bu cibâl çam ve ardıç ve yabani armud ve alıç ve meşe ağacı ve saireden ibaret olmasıyla eşcar mezkûrden kat'ı olunan Kereste ve hatab ve çift edevati harik edilen kömür Yozgad ve Kayseriyye ve Sivas ve Zile kazâlarına nakil ve fûruht olur.

Konak Özi ve Kondalan ve Çekerek ve Çiçekli ve Bekir Özi ve Bahti Özi namları hayli değirmenleri ve devam dereler ve yaman ve sairinde olan bir zatın mezarı kâmile seki ile bazıları Amasya ırmağına ve bazıları Kızılıрмаğa mensub olurlar.

Saray boğazı dimekle maruf Mahâlde Cimcime Sultan namına sekiz odalı şamil olan kargir bir bab han mümkün mertebe ibrasıyla berk ve barandan muhafaza eder.

⁴⁴⁹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.128.

⁴⁵⁰ <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/debboy> 01.06.2013.: Silah giysi vb. asker eşyası ambarı.

Bahti ırmağı üzerinde bulunan kargir çapın yapısı malum değil ise de mugayir-i ümumiyyeden olmak mülâbesesiyle çapça ehl-i kurâ tarafından termim ve esna' silk esbâb-ı mururuna temin olunur.

Karadeniz karyesinde olan ılıcanın suyu tecrübe olana meşhur ise de harâret halinde nafi' olmak hasabiyle kükürt madeni olmak iktizâ' eder.

Ilıcaya ad kükürt madeni olan Saray Boğazı ılıcası ekseri emraz-ı müstevliyye esbabına şifa bahş eder.

Kazâyı mezbur da bulunan ibtidai müruriyesi Maden kasabasında on altı bab odayı şamil bir bab kazâ ve cedid odalı bir bab ceş ve notamam hânelerden ibarettir⁴⁵¹.

KARAHİSAR NAHİYESİ

Karahisar nâhiyesinde inşâ olunan cedid-i konak nâhiye müdürün mukarr hükümetidir.

Nüfus 093487, Hâne 29102, Muhâllat ve kazâ 0877⁴⁵²

⁴⁵¹ H. 1293 Tarihli A.V.S. s.128.

⁴⁵² H. 1293 Tarihli A.V.S. s.142.

**4. H.1299 (M.1882) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE
YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU**

**ALTMİŞ İKİNCİ SINIF-I MÜKÂDDEM ALÂYININ BİRİNCİ YOZGAD
TABURU⁴⁵³ (Bkz.EK:12)**

Bölük	Rütbe	Esamî	Bölük	Rütbe	Esamî
	Binbaşı	Münhal		Sânî	Yusuf Ağa
	Kolağası	Münhal		Mülâzım	Muhammed Ağa
	Kabz-1 mâl ⁴⁵⁴	Osman Nuri Efendi	3	Evvel Yüzbaşı	Hasan Ağa
	Mülâzım	Rüştü Mahmud Emin Efendi		Sânî	Salih Ağa
1	Evvel Yüzbaşı	Hacı Mustafa Efendi		Mülâzım	Ömer Efendi
	Sânî	İsmail Efendi	4	Yüzbaşı	Nurettin Efendi
	Mülâzım	Osman Efendi		Sânî	Yusuf Efendi
2	Evvel Yüzbaşı	Mustafa Efendi		Mülâzım	İsmail Efendi

**ALTMİŞ İKİNCİ SINIF-İ MUKÂDDEM ALÂYININ İKİNCİ ÇORUM
TABURU⁴⁵⁵**

Bölük	Rütbe	Esamî	Bölük	Rütbe	Esamî
	Binbaşı	Hacı Hasan Efendi		Sâni	Muhammed Efendi
	Kolağası	Mustafa Ağa		Mülâzım	Hasan Efendi
	Kapzamal	Mustafa Efendi	3	Evvel Yüzbaşı	Hasan Ağa
	Mülâzım-i Sânî	Divan Memuru		Sânî	Habib Ağa

⁴⁵³ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.104.

⁴⁵⁴ Meyve, sebze ve benzeri şeyleri yetiştiricilerden satıcılara devredilmesini sağlayan komisyoncu.

⁴⁵⁵ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.105.

		Bekir Efendi			
1	Evvel Yüzbaşı	Osman Ağa		Mülâzım	Tahir Efendi
	Sânî	Mustafa Ağa	4	Evvel Yüzbaşı	Abdullah Efendi
	Mülâzım	Mustafa Ağa		Sânî	Ömer Efendi
2	Yüzbaşı	Hasan Ağa		Mülâzım	Ali Efendi

YOZGAD'DA ELLİ BEŞİNCİ TÂLÎ KOMUTANI HEYETİ⁴⁵⁶

Livâ Kumandanı Vekili Miralay Rızâ Bey Efendi
Beypazarında Yüz Dokuzuncu Tâlî Ankara Alayı Komutanı Kâimmakam Kâmil Bey
Kırşehirinde Yüz Onuncu Tâlî Yozgad Alayı Komutanı İsmail Fikri Bey
Yüz Dokuzuncu Tâlî Ankara Alayının Birinci Ankara Taburu Binbaşı Muhammed Ağa 4
Yüz Dokuzuncu Tâlî Ankara Alayının ikinci Kavacık Taburu Binbaşı Nuri Bey 4
Yüz Dokuzuncu Tâlî Ankara Alayının Üçüncü Beypazarı Taburu Binbaşı Eşref Bey 4
Yüz Dokuzuncu Tâlî Ankara Alayının Dördüncü Sivrihisar Taburu Binbaşı Mahmud Efendi 4
Yüz Onuncu Tâlî Yozgad Alayının Birinci Yozgad Taburu Binbaşı Süleyman Efendi
Yüz Onuncu Tâlî Yozgad Alayının İkinci Çorum Taburu Binbaşı Münhal Efendi
Yüz Onuncu Tâlî Yozgad Alayının Üçüncü Kırşehir Taburu Binbaşı Salim Ağa 4
Yüz Onuncu Tâlî Yozgad Alayının Dördüncü Salmanlı Taburu Binbaşı Hacı İbrahim Ağa 4

DÂHİL VİLÂYETTE BULUNAN MEKTEB-İ RÜŞTİYELER⁴⁵⁷ YOZGAD MEKTEB-İ RÜŞTİYESİ

Muallim-i Evvel Muhammed Ali Efendi
Sânî Mehmed Efendi Sülüs Muallimi
Muhammed Kamil Efendi Rabi'a
Muallim Mustafa Efendi
Bevvâb Osman Efendi

⁴⁵⁶ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.111.

⁴⁵⁷ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.116.

ÇORUM MEKTEB-İ RÜŞTİYESİ

Muallim-i Evvel Ali Efendi
Sânî Mehmed Efendi Sülüs Muallimi
İsa Efendi Rikâ Muallimi Mustafa Efendi

YOZGAD SANCAĞI⁴⁵⁸

Dumanlı Beyler Mekânı ⁴⁵⁹
Mutasarrıf Livâ Abdülhâdi Paşa Üçüncü Mecidi

ERKÂN-I LİVÂ

Nâ'ib Muhammed Rıfat Efendi(Müderris)
Müftî Tahir Efendi
Muhâsebeci Ahmed Muhtar Efendi(Sâlîse)
Tahrîrât Mü'dîrî Mustafa Namlı Bey
Evkâf Mü'dîrî Ahmed Hamdi Efendi

İDÂRE HEYETİ

Re'is Paşa Hazretleri
A'zâ-yı Dâime
Metropolit Vekili Nuderus Efendi Mahâlli 4
Murahhas Vekili Artin Efendi Mahâlli 4
Muhâsebeci Efendi
Tahrîrât Mü'dîrî Efendi
Evkâf Mü'dîrî Efendi
A'zâ-yı Muvakkâte
Ömer Efendi
Hacı Haşim Efendi
Bandalı Ağa
Artin Ağa
Kâtib Muhammed Seyit Efendi

BİDÂYET HEYETİ

Re'is-i Evvel Nâ'ib Efendi
Sânî Muhammed Mahir Efendi Sâlîse

⁴⁵⁸ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.143.

⁴⁵⁹ En bariz vasıfları, şecaat, metanet, kanaat, muhabbet, mehabet, hasret, ciddiyet ve asalet olan muhabbet fedailerinin nasiplendiği ve nefeslendiği Bozok'da ve erenler duası, pirlar himmeti ile adına Yozgat denilen "güler yüzlü şehirde" de, sırrında sadık, ahdinde sabit olmak tabii meslektir.

Bu halete bürünmüş her yiğit, yozgatta bulunan çamlık'a çıkar çünkü çamlık başı dumanlı yiğitler için derünü aşikare dillendirmek ve bambaşka bir halette mest olmak için en doğru tercihtir. İşte bunun tesiriyledir ki çamlığın başında bir tütün tüter, acı çekmeyen yüreği bütünler nisbet edercesine" diyen Burhanettin Kapusuzoğlu'nun eserine Bkz. Kapusuzoğlu; a.g.e., s.140-141.

Müdde-i Umumi ⁴⁶⁰ Mu'âvini Cemal Efendi
Baş Kâtib Mustafa Efendi
A'zâ Abdullah Bey
Mülâzım Nikol Ağa
A'zâ Emin Bey
Kâtip
Ahmed Şakiri Efendi
Zâbit
Diğeri Necip Efendi

CEZÂ DÂİRESİ⁴⁶¹

Mustafa Efendi
Artin Efendi
Zâbit Kâtibi Hakkı Efendi
Zâbit Kâtibi Abbas Bey

İCRÂ DÂİRESİ

İcrâ Me'mûru Avaris Efendi
Mukavelât Muharriri ⁴⁶² Serud Efendi
İcrâ Mübaşiri Mustafa Efendi
İcrâ Mübaşiri Nâ'ib Efendi

MAHKEME-İ ŞERRÎYYE ME'MÛRLARI

Ser Kâtibi Mustafa Efendi Müderris	Mukayyid Hafız Alaattin Efendi
Mu'âvini Halit Efendi	İkinci Hâne Nâ'ib Vekili Muhacır Mehmed Efendi

YOZGAD MUHÂSEBE KALEMİ

Muhâsebeci Ahmed Mennan Efendi	Sanduk Emîni Mehmed Haşim Efendi
Mahâlli Cârîyye Kâtibi Süleyman Efendi	Varidât Refiki Hasan Hüsnu Efendi
Varidât Mukayyidi Abdullah Efendi	Masarafât Mukayyidi Refiki Asım Efendi
Masarafât Mukayyidi Tevfik Efendi	Mahâlli Cârîyye Mukayyidi Şakiri Efendi Refikâ

⁴⁶⁰ Savcı anlamına gelmektedir. bkz.Devellioğlu; a.g.l.s.707.

⁴⁶¹H. 1299 Tarihli A. V.S. s.144.

⁴⁶² Noter anlamına gelmektedir. bkz.Devellioğlu; a.g.l.s.679.

TAHRİRÂT KALEMİ

Tahrîrât Mü'dîrî Mustafa Nail Efendi	Mubeyyiz-i Evvel Celalettin Bey
Mukayyid-i Evvel Hasan Hakkı	Sânî Ahmed Tevfik Efendi
Sânî Osman Hamdi Efendi	Mukayyid-i Evrâk Mehmed Nazif Efendi

A'ŞÂR DÂİRESİ

Mü'dîrî Ataallah Efendi	Üçüncü Kâtib Hamdi Efendi
İkinci Şevket Efendi	Nevâhi Ecnebiye Birinci Kâtibi Osman Efendi
Sânî Kâtib Asım Efendi	Sânî Niyazi Efendi
Mukayyid Rızâ Bey	

BELEDİYYE DÂİRESİ⁴⁶³

Re'is Salih Zühtü Efendi
Hacı Mustafa Ağa
Hacı Ali Osman Ağa
Bedrâki Ağa
Desi Efendi ve Kafar Ağa
İbrahim Ağa Kulubet Ağa
Kâtib Aziz Efendi
Sanduk Emîni Mahmud Bey
Müfettiş Osman Ağa
Memur Salih Ağa
Odacı İbrahim Ağa
Kolcu Salih Ağa
Kolcu Mahmud Ağa

MERKEZ LİVÂ TAHSİLDÂRI

Ser Tahsildâr İsmail Hakkı Efendi	Refiki Mustafa Vâsıf Efendi
Refiki Muhammed Ali Efendi	Diğeri Tevfik Kâmil Efendi

DEFTER-İ HAKANİ KALEMİ

Memuru Hafız İbrahim Edhem Efendi	Sânî kâtib Bekir Efendi
Baş Kâtib Münib Mühlis Efendi	Tabu Kâtibi Ahmed Efendi

⁴⁶³ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.145.

**RÜSÛMÂT NEZÂRETİ
NEZÂRET DÂİRESİ**

Nazır Vekili ve Kontrol Memuru Bedrâki Efendi	Sâlîse
---	--------

MUHÂSEBE KALEMİ

Baş Kâtib ve Merkez Mü'dîrî İbrahim Efendi
Refiki Evvel Mustafa Rüştü Efendi
Refik-i Sâni Muhammed Efendi
Mukayyid Erüd Efendi

TAHRİRÂT KALEMİ

Baş Kâtib Ömer Hidâyet Efendi
Refiki Evvel İbrahim Hakkı Efendi
Refiki Sâni Abdülfettah Efendi
Mukayyid Ali Efendi

MERKEZ MÜ'DİRRİYETTİ

Evkâf Muhâsebe Mü'dîrî Nuri Efendi	Nezâret Kâtibi Beyan Efendi
Bandrol Kâtibi Hacı Hasan Efendi	Süleyman Bey ve Kolcu Başı Ömer Ağa

MENÂFİ KOMİSYONU

Hacı Hamit Efendi	Ohannes Ağa
Kâtib Hayrettin Efendi	Bedramos Ağa

ZİRAAT ODASI

Re'is-i Evvel İbrahim Ethem Efendi	A'zâ Hasan Efendi
Sâni Nureddin Efendi	A'zâ Bandali Ağa
Kâtibi Evvel Hasan Latif Efendi	A'zâ Artin Ağa
Kâtib-i Sâni Salim Efendi	A'zâ Hasber Ağa

ÇORUM KAZÂSİ

Kâimmakam Mahmud Hamdi Efendi	
Kâimmakam Mahmud Hamdi Efendi	Nâ'ib Hasan Efendi
Müftî Ahmed Fazullah Efendi	Mal Mü'dîrî Tahir Efendi
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Efendi	Sanduk Emîni Seyit Efendi

İDÂRE A'ZÂLARI⁴⁶⁴

A'zâ mehmed hasan Efendi	Totnan Efendi
Hacı Ahmed Ağa	Serkiz Efendi
Hacı Ali Ağa	

BİDÂYET MAHKEMESİ

Halil Reşit Efendi	Mukayyid Mahmud Feyzî Efendi
Müstantik Artin Efendi	Mübaşir Halil Efendi
Baş Kâtib Mustafa Efendi	Mübaşir Hasan Efendi
Mu'âvini Bekir Efendi	

BELEDİYYE DÂİRESİ

Re'is Hacı Halil Hami Efendi	A'zâ Hacı Bekir Ağa
A'zâ Ebubekir Seyit Efendi	A'zâ Hasan Efendi
A'zâ Azof Efendi	Kâtib Muhammed Şakir Efendi
A'zâ Hacı Ârif Efendi	Sanduk Emîni Ömer Lütfî Efendi
A'zâ Hacı Ârif Ağa	Müfettiş Mahmud Feyzî Efendi

A'ŞÂR DÂİRESİ

Me'mûru Ârif Efendi	Refiki Sadık Efendi
Baş Kâtib Anut Efendi	Anbar Emîni Nuri Efendi

EMLÂK DÂİRESİ

Re'is Abdülmennan Efendi	
A'zâ Halil Hami Efendi	Vukû'ât Kâtibi Mehmed Avni Efendi
A'zâ Ârif Efendi	Diğeri Bekir Efendi
A'zâ Bekir Efendi	

ZİRAAT ODASI⁴⁶⁵

Re'is Münhal	
Kâtib Elvan Efendi	
Ahmed Ağa	
Şakir Bey	

MENÂFİ' KOMİSYONU

Hacı Halil Hami Efendi	
Sanduk Emîni Abdülmennan Efendi	
Bekir Efendi	

⁴⁶⁴ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.147.

⁴⁶⁵ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.148.

Ali Rızâ Efendi

ME'MÛRÎN MÛTEFERRİKA

Mahkeme-i Şerrîye Kâtibi Ahmed Efendi

Rûsûmât Me'mûru Ahmed Efendi

Kâtib Hasan Efendi

Tabu Kâtibi Haşim Efendi

Evkâf Vekili Hacı Ali Efendi

Nüfus Mukayyidi Hamdi Efendi

TAHSİLDÂRAN

Ser Tahsildâr Süleyman Feyzî Efendi

Süvârî Tahsildârı Hasan Efendi

Süvârî Tahsildârı Kazım Efendi

Süvârî Tahsildârı Hacı Muhammed Ağa

Süvârî Tahsildârı Hasan Çavuş

Piyâde Tahsildârı Muhacır Muhammed Efendi

Piyâde Tahsildârı Muhammed Efendi

Piyâde Tahsildârı Bekir Efendi

SUNGURLU KAZÂSI

Kâimmakam Hasan Hüsni Efendi

Nâ'ib Muhammed Emin Efendi (Devriye Müdürü)

Müftî Muhammed Rüşti Efendi

Elhaç Muhammed Erselan Bey

Seyit Bey

Mal Mü'dirî Mustafa Edib Bey

İDÂRE MECLİSİ⁴⁶⁶

Re'is Kâimmakam Efendi

A'zâ-yı Daim

Nâ'ib Efendi

Müftî Efendi

Erselan Bey

Seyit Bey

Mal Mü'dirî Efendi

A'zâ-yı Müntahibe

Tahrîrât Kâtibi Mustafa Rahmi Efendi

Metropolit Vekili İlya Efendi

Ruhani Re'is Kirkor Efendi

Mihaner Efendi

Mihayil Ağa

Sanduk Emîni Şeyh Ahmed Efendi

BİDÂYET MAHKEMESİ

Re'is Nâ'ib Efendi

⁴⁶⁶ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.149.

A'zâ Seyit Ağa	Müfit Efendi
A'zâ Ohannes Ağa	Şerrîye Kâtibi Hacı Tahir Efendi
Baş Kâtib Muhammed Nuri Efendi	İcrâ Mübaşiri Kâmil Efendi
Mu'âvini Salih Efendi	İcrâ Mübaşiri Muhammed Efendi

A'ŞÂR DÂİRESİ

Me'mûr Rüşti Efendi	Sânî Kâtib Hasan Efendi
Birinci Kâtib Mahmud Celâlettin Efendi	Anbar Emîni Hoca Mustafa Efendi

EMLÂK KALEMİ

Vukû'ât Kâtibi Akif Efendi	A'zâ Mûnis Efendi
Refiki Bekir Efendi	Kâtib Mehmed Efendi

ZİRAAT ODASI

Re'is Ahmed Efendi	A'zâ Mûnis Efendi
A'zâ Osman Efendi	Kâtib Mehmed Efendi

BELEDİYYE DÂİRESİ⁴⁶⁷

Re'is Ahmed Efendi	
A'zâ Rıfat Bey	A'zâ Avidis Ağa
A'zâ Şakir Efendi Ali Ağa	Kâtib İsmail Efendi
A'zâ Berki Ağa	Sanduk Emîni İsmail Efendi

RÜSÛMÂT DÂİRESİ

Memur Mahmud Efendi	Fabrika Memuru Vasıl Ağa
Kâtib Osman Efendi	Kâtib ⁴⁶⁸

SALMANLI NÂHİYESİ

Mü'dîr Muhammed halim Efendi	Kâtib Vasıl Efendi
A'şâr Kâtibi Kâmil Efendi	Nüfus Mukayyidi Osman Nuri Efendi
	Tahsildâr Ali Efendi

AKDAĞMAADENİ KAZÂSİ

Kâimmakam Halil Bey

İDÂRE HEYETİ

Kâimmakam Halil Bey	
---------------------	--

⁴⁶⁷ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.150.

⁴⁶⁸ Kâtip ismi verilmemiştir.

A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Şükrî Efendi	Vekil Metropolit İlya Efendi
Mal Mü'dîrî Ahmed Hamdi Efendi	Vekil Murahhas Ermeni Tom Efendi
Aldivas Ağa	Makun Efendi
Taşlı İbrahim Efendi	Hacı Mincelil Efendi
Tahrîrât Kâtibi Ali Nuri Efendi	Sanduk Emîni Serapi Efendi

BİDÂYET MAHKEMESİ⁴⁶⁹

A'zâ Müstantik İbrahim Efendi	Mu'âvini Rızâ Efendi
A'zâ Hacı Nakule Ağa	Mukayyid Rıfat Efendi
A'zâ Baş Kâtib Akif Efendi	İcrâ mubaşiri Ömer Efendi

TAHRİR VİRGÜ KALEMİ

Tahrîr Vergü Kâtibi İbrahim Efendi
Refiki Muhammed Efendi
Nüfus Me'mûru Necib Efendi

TAHSİLDÂRAN

Ser Tahsildâr Hafız Mustafa Efendi	Diğeri Evnan Efendi
Süvârî Tahsildârı Hasan Efendi	Piyâde Tahsildârı Ali Bey

ZİRAAT ODASI

Re'is Kâmil Efendi	A'zâ İsmail Ağa
Kâtib Ahmed Efendi	Diğeri Kermit Ağa

A'ŞÂR DÂİRESİ

Me'mûru Bekir Efendi	Refiki Vahab Efendi
Baş Kâtib Ahmed Efendi	

KARAHİSAR NÂHİYESİ

Müdür İbrahim Bey	Süvârî Tahsildârı Hakkı Efendi
Kâtib Salih Ali Efendi	

BOĞAZLIYAN KAZÂSİ⁴⁷⁰

Kâimmakam Muhammed Hüsnü Efendi	Beşinci Mecidi
---------------------------------	----------------

⁴⁶⁹ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.151.

⁴⁷⁰ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.152.

İDÂRE MECLİSİ

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ-yı Dâime	Dâime Muhammed Mustafa Efendi
Nâ'ib Mustafa Efendi	Tahrîrât Kâtibi Mehmed Nuri Efendi
Müftî Muhammed Refik Efendi	Serkis Ağa
Mal Mü'dîrî Hasan Vasfi Efendi	Ohannes Ağa
İsmail Bey	

BİDÂYET MAHKEMESİ

Re'is Nâ'ib Efendi	
A'zâ Hacı Veli Efendi	Müstandik Mu'âvini Karabab Efendi
A'zâ Kafuruk Efendi	İcrâ Mubaşiri Osman Efendi
A'zâ Müstandik Nazif Efendi	İcrâ Mubaşiri Agob Efendi

MAL KALEMİ

Mü'dîrî Hasan Vasfi Efendi
Sanduk Emîni Misak Efendi
Tahsildâr Ahmed Efendi

A'ŞÂR DÂİRESİ

Me'mûru Tayyib Efendi
Baş Kâtib Hakkı Efendi
Sânî Hüsna Efendi

EMLÂK KALEMİ

Baş Kâtib İsmail Efendi
Sânî Mustafa Efendi

ZİRAAT ODASI⁴⁷¹

Derviş Cemal Bey	Artin Ağa
Kâtib Osman Efendi	İsa Ali Ağa

BELEDİYYE DÂİRESİ

Re'is İbrahim Ağa	
A'zâ Hacı Ağa	Sanduk Emîni Hacı Efendi
A'zâ Hacı Ağa	A'zâ İsa Ali Ağa

⁴⁷¹ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.103.

AKDAĞ NÂHIYESİ

Mü'dir İsmail Edip Efendi	Süvârî Tahsildârı Derviş
Kâtib Hakkı Efendi	Arazi Kâtibi Yusuf Efendi
Aşar Kâtibi Şefik Efendi	

HÜSEYİNABAD NÂHIYESİ

Mü'dir Destan Efendi	Tabu Kâtibi Sadık Bey
Kâtib Ataullah Efendi	Tahsildâr Ali Efendi
Aşar Kâtibi Mustafa Efendi	

SORGUN NÂHIYESİ

Mü'dir Hasan Bey Kapucu Başı	Tabu Kâtibi Halil Efendi
Kâtib Mahmud Efendi	Tahsildâr Osman Efendi
Aşar Kâtibi Emin Efendi	

KIZILKOCA NÂHIYESİ

Mü'dir Abdulaziz Bey	Tabu Kâtibi Emin Efendi
Kâtib İbrahim Efendi	Tahsildâr Abdulfetih Bey
A'sâr Kâtibi İsmail Hakkı Efendi	

MERKEZ VİLÂYET OLAN ANKARA'YA SAAT MESÂFESİ⁴⁷²

İli Merkez Ankara Saat	An Merkez Livâya	Esami El Livâya
36	Yozgad Kazâsı	Yozgad Sancağı
60	Kayseriyye Kazâsı	Kayseriyye Sancağı
33	Kırşehir Kazâsı	Kırşehir Sancağı

SANCAKLARIN YAKININDA MESÂFESİ MERKEZ LİVÂYA

SAAT		
30	An Yozgad ili Kayseriyye	Yozgad Sancağı
38	An Kayseriyye ili Kırşehir	Kayseriyye Sancağı
18	An Kırşehir ili Yozgad	Kırşehir Sancağı

LİVÂ YOZGAD⁴⁷³ (Bkz.EK: 13)

Elmi Merkez Liva Yozgad (Saat)	An Merkez Kazâ	An Merkez Nevâhi	Esami Kazâ ve Nevâhi
--------------------------------	----------------	------------------	----------------------

⁴⁷²H. 1299 Tarihli A.V.S. s.160.

⁴⁷³H. 1299 Tarihli A.V.S. s.161.

6		Sorgun	Yozgad'a Tâbi'
7		Hüseyinabad	Bathi
6		Kızılkoca	Bathi
18	Boğazlıyan		Boğazlıyan Kazâsı
26		Akdağ	Boğazlıyan Kazâsına Tâbi'
13	Sungurlu		Sungurlu Kazâsı
09		Sungurlu	
18	Çorum		Çorum Kazâsı
24	Maden		Maden Kazâsı
64		Karahisar Behramşah	Maden Kazâsına Tâbi'

YOZGAD SANCAĞI⁴⁷⁴

İslam	Rum	Ermeni	Katolik	Protestan	Kıptı Müslim	Gayr-ı Müslim	Yahudi	Esami
34511	378	4019		312		126		Yozgad Kazâsı
21522	4	80						Çorum Kazâsı
13471	194	529		6	288	225		Sungurlu Kazâsı
14365	74	609		109	102			Boğazlıyan Kazâsı
12771	1322	1749		143				Maden Kazâsı
96640	1972	6986		570	390	351		Yekûn Yozgad

YOZGAD SANCAĞI⁴⁷⁵

Yozgad kasabasının garbu civarında enhâr-ı câriyye ve sair şehirler gibi mükellef ve kudretli bağlar yok ise de mevki'nin irtifâ' cihetiyle havası lâtif ve âlâ ve Şeker Pınarı ve Soğuk Oluk tâbir olunan suları gayet leziz ve âlâdır.

⁴⁷⁴ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.163.

⁴⁷⁵ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.172.

Soğuk oluk denilen mahâl şehrin cenûb semtinde mürtefi' ve tahsis-i ahâliye mahsus bir çamlık ve şehrin şark ve garb cihetlerinin dâhi tefrice şayeste bahçelik olmakla zaman-ı keyfte ve sair eyyam-ı mahsusada ahali memleket-i mahâl-i merkumede ictima' ederler.

Esvâk ve pazarı ma'mûr ve dil-i pazar ve hususa Abdülcabbarzadelerin müfret-i mahsusasından olan camii kebir bigâyet-i ra'nâ ve bi nazırdır.

Hükümete mahsus olan konak seksen yedi oda ve ahur ve mükemmel ve cedid hapishane ve asâkîr-i şahâne için geçen sene inşâ olunmuş olan bir bab-ı muntazâm dava ve evrak ve nukud-ı mevkufe hafzina mahsus mahzen ve dâhil ve haricinde kifâyet-i miktarı maa leziz ve müstevi sebze bahçesini kâmile bir duvar ihâda etmiştir.

NEVÂHİ

Sorgun nâhiyesinin Duralidayısı Baba ve Yordam Baba merkadları ehl-i sülûka çay kâh ve fikr-ı sathine (?) güzide hanekâhdır.

Müdür merkezi olan Köhne karyesinin ki ılıcanın suyu istimal edilenlere nafi' olarak madeni kükürt olduğu anda ılıcaya tahkik edilmiştir.

Hüseyinabad⁴⁷⁶ nâhiyesinde Seyid Nizâmettin Hazretleri terk-i ma-sivâ ve Ankara sancağının Bâlâ Kazâsı'na medfûn olduğu beyan kılınan Hüseyin Gazi Hazretlerinin bir kolu dahi Hüseyinabad nâhiyesinin mütevârî-i merkad mâ-fihâ-i il-i ranâdır⁴⁷⁷.

BOĞAZLIYAN KAZÂSI

Boğazlıyan Kazâsı Akdağ nâhiyesine Mülhâk ve mahlûd ve ekser mahâlleri çamlık ve meşe ve kavaklık ve ardıç gibi eşcar hâvi cibâl olup kat'ı olunan kereste hatab ve kömür Kayseriyye ve Yozgat ve Kırşehirine nâkil olunur.

Civar olan kazâ ve kurâ ahali dahi cibâl-i mezbûreden intifa' ederler. Kozan Özi denilen cesimce nehirden hayli besâtîn ve mevrûât seki olunur.

Kazâyı mezburda medfun olan Yolageldi Baba ve Sürmeçalı Baba nam-ı zatların merkatlarının verendeye ziyâretgâhtır.

⁴⁷⁶Su anda Yozgat sancağında bulunan Hasanabad nâhiyesi, sâlnâmelerde Hüseyinabad diye okunmaktadır.

⁴⁷⁷H. 1299Tarihli A.V.S. s.173.

İli su ve Birun nam karyelerinde bulunan ılıcaların menâfi' meşhur ise de sularının madeni henüz keşif olunamamıştır.

ÇORUM KAZÂSI

Çorum kazâsını yirmi dakika haricinde dört tabur piyâde ve iki bölük süvârî askeri şahaneye kâfi mükemmel bir bab kışla-ı hümayun mevcuttur⁴⁷⁸.

Saye-i memuriyet ile hazret-i malukanede geçen sene kasaba-i mezburede inşa olunan debboy⁴⁷⁹ bi gayet metin ve muntazamdır.

Hükümete mahsus olan mirî konağı on sekiz odalı ve cephihaneden ve yirmi beş hayvan alur. Ahur ve üç odalı telgrafhaneden ibarettir.

Cıvarı derun kasabada İmam Zeynelabidin ve Veysel Karani evladından bazı zevat-i kibar ehl-i mescidden Kırklar demekle maruf Emir Ahmed Çelebi, Ahi Mentеше ve Şeyh Eyüb ve Şeyh İsa Halife ve Kurâ-yı mütecâvirede Abdal Ata ve Seyit Murat Veli ve Şeyh Saadettin ve Abdal Bodos ve Balım Sultan ve Baba Mehmed ve Turhanlı ve Erzurum Sultan gibi zevadi kiram-i müstefih bahr-i rahmet zat olana medâr ve medfunları ziyâretgâh ehl-i gulup mütecahül dua mahcup olmakla ma'rûf ve mergubdur.

Eshabi kiram ridvanullahi aleykim ey cemaîn hazeratından bazı zevat kazâ-yı mezbur hakkında misafir bekayı imdi ve hayatta olundukları muhakkaktır.

KARAMAĞARA KAZÂSI

Kazâyı mezbur mevâki mürtefi'den olub cemi tabir olunan dağ on iki ve Lökcehan denilen dağ, On ve Dokuz Özi nam dağ dahi on iki saat devirindedir⁴⁸⁰.

Bu cibâl çam ve ardıç ve yabani armud ve alıç ve meşe ağacı ve saireden ibaret olmasıyla eşcar mezkûrden kat'ı olunan Kereste ve hatab ve çift edevati harik edilen kömür Yozgad ve Kayseriyye ve Sivas ve Zile kazâlarına nakil ve fûruht olur.

Konak Özi ve Kondalan ve Çekerek ve Çiçekli ve Bekir Özi ve Bahti Özi namları hayli değirmenleri ve devam dereler ve yaman ve sairinde olan bir zatın mezarı kâmile seki ile bazıları Amasya ırmağına ve bazıları Kızılıрмаğa mensub olurlar.

⁴⁷⁸ H. 1299Tarihli A.V.S. s.178.

⁴⁷⁹ <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/debboy> 01.06.2013.: Silah giysi vb. asker eşyası ambarı.

⁴⁸⁰ H. 1299 Tarihli A.V.S. s.179.

Saray boğazı demekle maruf Mahâlde Cimcime Sultan namına sekiz odalı şamil olan kargir bir bab han mümkün mertebe ibrasıyla berk ve barandan muhafaza eder.

Bahti ırmağı üzerinde bulunan kargir çapın yapısı malum değil ise de mugayir-i ümumiyeden olmak mülâbesesiyle çapça ehl-i Kurâ tarafından termim ve esna' silk esbâb-ı mururuna temin olunur.

Karadeniz karyesinde olan ılıcanın suyu tecrübe olana meşhur ise de harâret halinde nafi' olmak hasabiyle kükürt madeni olmak iktizâ' eder.

Ilıcaya ad kükürt madeni olan Saray Boğazı ılıcası ekseri emraz-ı müstevliyye esbabına şifa bahş eder.

Kazâyı mezbur da bulunan ibtidai müruriyesi Maden kasabasında on altı bab odayı şamil bir bab kazâ ve cedid odalı bir bab ceş ve notamam hânelerden ibarettir.

KARAHİSAR NAHİYESİ

Karahisar nâhiyesinde inşâ olunan cedid-i konak nâhiye müdürünün mukarr hükümetidir.

**5. H.1300 (M.1883) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE
YOZGAD SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU (Bkz.EK:14)**

YOZGAD MERKEZİ⁴⁸¹

Mü'dîr Zühti Bey	Sâlfise
Lisan-ı Ecnebi Me'mûru Hampersom Efendi	
Muhâbere-i Tezkere Me'mûru Resmi Efendi	
Muhâbere Me'mûru Cevdet Efendi	
Muhâbere Me'mûru Asım Efendi	
Muhâbere Me'mûru Şahap Efendi	

Muhâbere-i Ecnebiye Me'mûru Mağdan Efendi ⁴⁸²
Muhâbere-i Ecnebiye Me'mûru İstipan Efendi
Muhâbere-i Ecnebiye Me'mûru Kirkor Efendi

**ALTMİŞ İKİNCİ SINIF-I MUKÂDDEM ALAYININ BİRİNCİ YOZGAD
TABURU⁴⁸³**

Esamî	Rütbe	Bölük
Ahmed Kâşif Efendi	Binbaşı	
Yakup Efendi	KolAğası	
Osman Nuri Efendi	Tabur Kâtibi	
Halil Ağa	Tüfenkçi	
Emin Efendi	Zabtiye Memuru	
Hacı Mustafa Efendi	Evvel Yüzbaşı	1
İsmail Efendi	Sânî Yüzbaşı	
Osman Efendi	Mülâzım	
Mustafa Efendi	Evvel Yüzbaşı	2
Yusuf Ağa	Sânî Yüzbaşı	
Mahzum Ağa	Mülâzım	
Hasan Ağa	Evvel Yüzbaşı	3
Salih Ağa	Sânî Yüzbaşı	
Ömer Efendi	Mülâzım	
Hasan Tahsin Efendi	Evvel Yüzbaşı	4
Yusuf Efendi	Sânî Yüzbaşı	
İsmail Efendi	Mülâzım	

⁴⁸¹ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.61.

⁴⁸² H. 1300 Tarihli A.V.S. s.62.

⁴⁸³ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.69-70.

YOZGAD'DA ELLİ BEŞİNCİ TÂLİ LİVÂ KUMANDANI

Livâ Kumandanı Vekili Miralay Rızâ Bey

TÂLİ BİRİNCİ YOZGAD TABURU⁴⁸⁴

Esamî	Rütbesi	Bölük
Rızâ Bey	Miralay	
Salmiyan Efendi	Binbaşı	
Hacı Mehmed Ağa	Kolağası	
İsmail Hakkı Efendi	Tabur Kâtibi	
Hasan Ağa	Evvel Mulâzım	
Rızâ Efendi	Evvel Yüzbaşı	1
Ali Ağa	Evvel Yüzbaşı	2
Ahmed Ağa	Sânî Yüzbaşı	2
Yusuf Efendi	Evvel Yüzbaşı	3
Ömer Ağa	Evvel Yüzbaşı	3
Abdullah Ağa	Evvel Yüzbaşı	4
İsmail Efendi	Sânî Yüzbaşı Zabıt Memuru	4
Ali Ağa	Mülâzım	1
Hamza Ağa	Mülâzım	2
Abdullah Ağa	Mülâzım	3
Mehmed Ağa	Mülâzım	4

DÂHİL VİLÂYETTE BULUNAN MEKTEB-İ RÜŞTİYE (YOZGAD)⁴⁸⁵

Yozgad Mekteb-i Rüştîyesi

Muallim i Evvel Mehmed Ali Efendi

Tâlî Muallimi Mehmed Kâmil Efendi⁴⁸⁶

Rikâ Muallimi Mustafa Efendi

Bevvâb Osman Efendi

YOZGAD SANCAĞI⁴⁸⁷

Mutasarrıf Livâ Hasan Bey Efendi Evveli

Nâ'ib Mahmud Refit Bey İstanbul Müderrisi

Müftû Tahir Efendi

⁴⁸⁴ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.84-85.

⁴⁸⁵ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.94.

⁴⁸⁶ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.95.

⁴⁸⁷ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.135.

Muhâsebeci Hasan Fattah Efendi
Tahrîrât Mü'dirî Mustafa Nail Bey
Taahhüt Ağası Salih Efendi

İDÂRE MECLİSİ

A'zâ-yı Dâime
Re'is Mutasarrıf Bey Efendi
Nâ'ib Efendi
Müftî Efendi
Ermeni Murahassı Vekili Meryeslibus Efendi
Protestan Vekili Tevderüs Efendi
Muhâsebeci Efendi
Tahrîrât Mü'dirî Bey

A'zâ-yı Müntahibe
Amir Efendi
Hacı Âsım Efendi
Çandeli Ağa
Artin Ağa
Kâtip Mahmud Said Efendi
Mulâzım Nail Efendi

BİDÂYET MAHKEMESİ

Cezâ Dairesi	Hukuk Dâiresi
Nâ'ib Efendi Re'is	Nâ'ib Efendi Re'is
A'zâ	A'zâ
Mustafa Efendi	Nâ'ib Efendi
Nikol Efendi	Artin Efendi

A'zâ Mulâzımı Emin Bey ⁴⁸⁸	A'zâ Mülâzımı Remzî Efendi
Zabıt Kâtibi İlyas Bey	Zabıt Kâtibi Ahmed Şükrî Efendi
Hakkı Bey	Zabıt Kâtibi Necib Efendi
Müdde-i (Müdde-i Umumi Mu'âvini Rahmedullah Efendi)	
Mahkeme-i Bidâyet Baş Kâtibi Mustafa Efendi	

İcrâ Dâiresi	Mahkeme-i Şerrîye Kâtipleri
Me'mûr Oviyadis Efendi	Baş Kâtip Halit Efendi
Mukavelât Muharriri Serd Efendi	İkinci Kâtip Esad Efendi
Mubaşir Mustafa Efendi	Mukayyid Hakkı Efendi
Mubaşir Nâ'ib Efendi	Nâ'ib Ömer Efendi

⁴⁸⁸ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.136-137.

NÜFUS ME'MÛRLARI

Maden Miralayı Derviş Bey Mecidi 3
Nüfus Komisyonu Vekili Hacı Asım Efendi
Nüfus Komisyonu Vekili İsmail Efendi

MUHÂSEBE KALEMİ

Muhâsebeci Hasan Fastel Efendi
Musalih-i Cârîyye Kâtibi Atifullah Efendi
Varidât Mukayyidi Abdullah Efendi
Masarâf Mukayyidi Tevfik Efendi
Varidât Mukayyidi Refiki Hasan Hüsnü Efendi
Masarâf Mukayyidi Refiki Asım Efendi
Musalih-i Cârîyye Refiki Şükrî Efendi
Sanduk Emîni Ovannıyan Ağa

TAHRİR KALEMİ

Mü'dir Mustafa Nail Efendi
Müsevvid-i Evvel Hasan Hakkı Efendi
Müsevvid-i Sâni Osman Hani Efendi
Mübeyyiz-i Evvel Celâlettin Bey
Mübeyyiz-i Sâni Ahmed Tevfik Efendi
Mülâzım Saadettin Efendi
Mülâzım Kamil Efendi
Mülâzım Nail Efendi
Mülâzım Ârif Efendi

AŞAR DÂİRESİ

Mü'dir Mesut Efendi
Ser Kâtibi Şevket Efendi
Nevâhi Erbaa Memuru Osman Efendi
İkinci Kâtip Asım Efendi
Kâtip Hamdi Efendi
Kâtibi Mustafa Efendi
Nevâhi Erbaa Abdullah Efendi

BELEDİYE DÂİRESİ⁴⁸⁹

An Kazâ Mart hesâbiyle Re'isi ve A'zaları henüz tâ'yin buyrulmamıştır.
Kâtip Mehmed Aziz Efendi
Sanduk Emîni Mahmud Bey

⁴⁸⁹ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.138.

MERKEZ-İ LİVÂ TAHSİLDÂRLARI

Ser Tahsildâr Efendi Mustafa Hüsni Efendi
Nevahi Erbaa Tahsildârı Sami Efendi
Piyâde Tahsildârı Necip Efendi
Yozgad Piyâde Tahsildârı Hasan Efendi
Yozgad Piyâde Tahsildârı Ohannes Efendi
Yozgad Piyâde Tahsildârı Hacı Bedrus Ağa
Üçüncü Tahsildârı Hamdi Efendi

EMLÂK KALEMİ

Maa Tahrîr Virgü Memuru Halit Bey
Kâtip Kamil Efendi
Refiki Mehmed Nuri Efendi
Defterci Mehmed Vasıf Efendi

DEFTER-İ HAKÂNİ

Memuru Hafız İbrahim Ethem Efendi
Baş Kâtip Münib Münhas Eefendi
Baş Kâtip Bekir Efendi
Tapu Kâtibi Ahmed Efendi

EVKÂF KALEMİ⁴⁹⁰

Müdür Ahmed Efendi
Kâtip Ahmed Efendi

MENÂFİ' KOMİSYONU

Re'is Hacı Ahmed Efendi
Kâtip Hayrettin Efendi
Ohannes Ağa
Bedrus Ağa

ZİRAAT ODASI

Hasan Efendi	A'zâ
Çandeli Ağa	Re'is İbrahim Edhem Efendi
Artin Ağa	Re'is Nail Nurettin Efendi
Kasber Ağa	Kâtib-i Evvel Hasan Lütfullah Efendi
	Kâtib-i Sâni Salim Efendi

⁴⁹⁰ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.139.

NÂFİA MEMURLARI

İdâre Kalemi	Fen Kısmı
Tarık Emîni Osman Bey	Mühendis Hamdi Efendi
	Ser Kondu Konut Hafız Ahmed Efendi
	Kondu Konut (?) Gabriel Efendi
	Kondu Konut (?) Hacatur Efendi
	Kondu Konut (?) Osman Efendi
	Kondu Konut (?) Hulas Efendi
	Kondu Konut (?) Likun Efendi
	Kâtip Mehmed Efendi Diğeri Halil Efendi

RUSÛMÂT İDÂRESİ⁴⁹¹

Nâzır Bedrâki Veyani Efendi Sâlîse
Kontrol Me'mûru Bedus Efendi

MUHÂSEBE KALEMİ

Muhâsebe Baş Kâtibi İbrahim Efendi
Refik-i Evvel Mustafa Efendi
Refik-i Sâni Mustafa Efendi
Evrâk Sahice(?) Memuru Nuri Efendi
Tezkere Kâtibi Yasin Efendi
Sanduk Emîni Hacı Yusuf Ağa

TAHRİRÂT KALEMİ

Baş Kâtip Ömer Hidayet Efendi
Refik-i Evvel Hakkı Efendi
Refik-i Sâni Fettah Efendi
Mukayyid Said Efendi
Mubeyyiz Tikule Efendi

ÇORUM KAZÂSI

Kâimmakam Halil Rızâ Efendi
Nâ'ib Abdulvahap Efendi Maraş Mevâlisi
Müftü Ali Tahir Efendi Müderris
Mal Mü'dirî Nafit Ahmed Efendi
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Nazıf Efendi ⁴⁹²
Evkâf Mü'dirî Vekili Ali Rızâ Efendi
Sanduk Emîni Mustafa Efendi

⁴⁹¹ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.140.

⁴⁹² H. 1300 Tarihli A.V.S. s.141.

İDÂRE MECLİSİ

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Muvakkate
Nâ'ib Efendi	Mehmed Hasan Efendi
Müftî Efendi	Hacı Ahmed Ağa
Mal Mü'dirî Efendi	Hacı Ali Ağa
Tahrîrât Kâtibi Efendi	Serkan Ağa
Ruhani Ermeni Tevratın Efendi	

BİDÂYET MAHKEMESİ

	A'zâ
Müstantik Mu'âvini Hasan Efendi	Re'is Nâ'ib Efendi
İcrâ Memuru Halil Sermit Efendi	Halil Rüştü Efendi
Mübaşir Ömer Faslı Efendi	Artin Efendi
Mahkeme-i Şer'iyye Kâtibi Ahmed Efendi	Baş Kâtip Ebubekir Sadık Efendi
Odacı Mehmed Ağa	Müstantik Mahmud Kuzi Efendi

A'ŞÂR DÂİRESİ

Baş Kâtip Ebubekir Arut Efendi	Memur Mehmed Yaşar Efendi
Anbar Emîni Osman Ağa	Kâtib-i Sâni Zabıt Efendi

EMLÂK İDÂRESİ

Re'is Abdulmenan Efendi
Kâtip Nazif Efendi

Re'is Hacı Halil Hami Efendi ⁴⁹³	
A'zâ	Kâtip Mehmed Şükrî Efendi
Abdulgennan Efendi	Sanduk Emîni Ömer Lütfî Efendi
Hacı Ârif Ağa	Müfettiş Mahmud Hamdi Efendi
Ebubekir Sıdkı Efendi	Çavuş Osman Efendi
Ârif Ağa	Çavuş Mehmed Ağa
Hacı ZÂrif Ağa	Çavuş Emin Ağa
Hacı İsmail Efendi	

MENÂFİ' KOMİSYONU

Re'is Hacı Halil Hami Efendi
A'zâ
Abdulgennan Efendi
Ebubekir Sıdkı Efendi

⁴⁹³ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.142.

Ali Rızâ Efendi

ZİRAAT KOMİSYONU

A'zâ

Re'is Hacı Aran Efendi

Şükrî Efendi

Ahmed Ağa

RUSÛMÂT İDÂRESİ

Me.mûr Ahmed Efendi

Kâtip Hasan Efendi

TAHSİLDÂRAN

Ser Tahsildâr Salyan Vecdi Efendi

Süvârî Tahsildârı Mehmed Ağa

Süvârî Tahsildârı Hüsni Efendi

Süvârî Tahsildârı Hacı Mehmed Ağa

Süvârî Tahsildârı Osman Ağa

Piyâde Tahsildârı Mehmed Efendi ⁴⁹⁴
--

Piyâde Tahsildârı Enver Efendi

Piyâde Tahsildârı Mehmed Efendi

MADEN KAZÂSI

Kâimmakam Mahmud Celalettin Bey

Nâ'ib Mustafa Efendi Devriye Mü'dirî

Müftî Mehmed Sayit Efendi

Mal Mü'dirî Ahmed Hamdi Efendi

Tahrîrât Kâtibi Nuri Efendi

Sanduk Emîni Ertaki Efendi

İDÂRE MECLİSİ

Re'is Kâimmakam Bey

A'zâ-yı Dâime

Nâ'ib Efendi

Müftî Efendi

Mal Mü'dirî Efendi

Tahrîrât Kâtibi Efendi

A'zâ-yı Muvakkâte

Vekili Müttesar Lidayyaa Efendi

Eldivas Ağa

Tail Efendi

Magun Ağa

⁴⁹⁴ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.142.

BİDÂYET MAHKEMESİ

Re'is Nâ'ib Efendi
Baş Kâtip Akif Efendi
Mu'âvini Bekir Efendi
Mukayyid Rıfat Efendi
İcrâ Mübaşiri Ömer Efendi
İcrâ Mübaşiri Ahmed Ağa
A'zâ
İbrahim Efendi
Yani Ağa

BELEDİYYE DÂİRESİ⁴⁹⁵

Re'is İbrahim Efendi
A'zâ
Ömer Efendi
İsmail Ağa
Seva Ağa
Bedus Ağa
Enver Ağa
Kâtip İbrahim Efendi

A'ŞÂR KALEMİ

Memur Salih Efendi
Baş Kâtip Ahmed Efendi
Refiki Vahap Efendi
Anbar Emîni Hacı Hasurullah Efendi
Çarıkcı Mustafa Efendi

VİRGÛ KALEMİ

Kâtip İbrahim Efendi
Refiki Mehmed Efendi

RÛSÛMÂT

Lütfi Efendi
Kantarcı Levke Ağa

ARAZİ KALEMİ

Tapu Kâtibi Mustafa Efendi
Yükleme Memuru Osman Efendi

⁴⁹⁵ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.144.

ZİRAAT ODASI

Re'is Efendi
Kereyat Efendi
Estatil Efendi
Kâtip Ahmed Efendi

TAHSİLDÂRAN

Ser Tahsildâr Fettah Bey
Süvârî Tahsildârı Hasan Efendi ⁴⁹⁶
Süvârî diğêr Hasan Efendi
Piyâde diğêr Hasan Efendi

KARMAĞARA NÂHIYESİ

Mü'dîr vekili Mehmed Bey
Kâtip Sağullah Efendi
Tapu Kâtibi Sadık Efendi
Süvârî Tahsildârı Mustafa Efendi
Süvârî Tahsildârı Osman Efendi
Anbar Emîni İbrahim Sâni Efendi
Anbar Emîni Yusuf Ağa

SUNGURLU KAZÂSI

Kaimmâkam Vekili Mahmud Hamdi Efendi
Nâ'ib Hasan Hüsni Efendi
Müftî Mehmed Efendi
Mal Mü'dîrî Mustafa Edib Efendi
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Efendi
Metropolit Vekili İsa Efendi
Ermeni Ruhâni Re'isi Kirkor Efendi
Sanduk Emîni Mesih Ahmed Efendi

İDÂRE MECLİSİ

Re'is Kaimmâkam Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Arslan Bey
Müftî Efendi	Serkan Zeki Efendi
Mal Mü'dîrî Bey	Seyid Bey
Tahrîrât Kâtibi Efendi	Muhtar Efendi
Metropolit Efendi	Mihail Efendi
Ruhâni Re'isi Efendi	

⁴⁹⁶ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.145-146.

BİDÂYET MAHKEMESİ

Re'is Nâ'ib Efendi	
Baş Kâtip Mehmed Nuri Efendi	İcrâ Me'mûru Kamil Efendi
Müstantik Salih Efendi	İcrâ Memûru Mehmed Efendi
Zabıt Abdullah Şükrî Efendi	Odacı Salih Ağa
Mahkeme-i Şer'iyye Kâtibi Hahi Efendi	A'zâ
Zabıt Ahmed Ağa	Zabıt Ahmed Ağa
Çerkez Zeki Efendi	Çerkez Zeki Efendi

AŞÂR DAİRESİ

Me'mûr Rüştü Efendi
Kâtibi Sâni Mehmed Ferit Bey
Anbar Emîni Salih Efendi
Baş Kâtip Mahmud Bey
Anbar Emîni Hasan Efendi
Diğeri Ahmed Bey

EMLÂK KALEMİ

Virgü Kâtibi Ahmed Efendi	Refiki Bekir Efendi
Tapu Kâtibi Osman Bey	Nüfus Vekili (?) Hafız Efendi

BELEDİYYE DAİRESİ

Re'is Ahmed Efendi	
Rıfat Bey	Şakir Efendi Ali Efendi
Ovandis Efendi	İbrahim Ağa
Sanduk Emîni Ârif Efendi	Kâtip İsmail Efendi

TAHSİLDÂRAN⁴⁹⁷

Ser Tahsildâr Mahmud Efendi
Süvârî Tahsildârı Hakkı Efendi
Süvârî Tahsildârı Sayid Efendi
Süvârî Tahsildârı Ali Nadir Efendi
Süvârî Tahsildârı Sefut Efendi

MENÂFİ' SANDUĞU

Mehmed Efendi
Karayit Ağa
Nuris Ağa

⁴⁹⁷ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.145-147.

RÜSÛMÂT

Memur Sayhan Bey
Kâtip Osman Efendi
Fabrika Me'mûru Vasıl Efendi

SALMANLI NÂHIYESİ

Mü'dir Vekili Osman Bey	
Kâtip Ömer Efendi	Nüfus Mukayyidi Osman Bey
Anbar Emîni	Diğeri Haşim Efendi

BOĞAZLAYAN KAZÂSİ

Kâimmakam Mehmed Hasri Efendi	
Müftî Mehmed Efendi	Nâ'ib Alaaddin Efendi
Tahrîrât Kâtibi Nuri Efendi	Mal Mü'dirî Tahir Efendi
	Sanduk Emîni Ağa

İDÂRE MECLİSİ⁴⁹⁸

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Muvakkate
Nâ'ib Efendi	İsmail Bey
Müftî Efendi	Mehmed Mustafa Ağa
Mal Mü'dirî Efendi	Serkan Ağa
Tahrîrât Kâtibi Efendi	Ohannes Ağa

BİDÂYET MAHKEMESİ

Re'is Nâ'ib Efendi	
Baş Kâtip Nazif Efendi	Mu'âvini Karayit Efendi
Hacı Veli Efendi- A'zâ	Dikri Agop Efendi
Gidorif Efendi- A'zâ	
İcrâ Me'mûru Osman Efendi	

VİRGÜ KALEMİ

Kâtip Mustafa Efendi
Refiki (?) Efendi

BELEDİYE DAİRESİ

Re'is İbrahim Ağa
A'zâ

⁴⁹⁸ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.148.

Hacı Ağa
Hacı Ağa
Kâtip Hacı Efendi

AŞÂR KALEMİ

Me'mûr İsmail Efendi
Baş Kâtip Hakkı Efendi
Refiki Hakkı Efendi
Anbar Emîni Hakkı Efendi

ARAZİ KALEMİ

Tapu Kâtibi Ali Efendi

ZİRAAT ODASI⁴⁹⁹

Re'is Cemal Bey
Kâtip Osman Efendi
A'zâ
Artin Ağa
İsabi Ağa

TAHSİLDÂRAN

Ser Tahsildâr Zahid Bey
Süvârî Tahsildârı Tevfik Efendi
Süvârî Tahsildârı Aziz Efendi
Süvârî Tahsildârı Dikran Efendi
Süvârî Tahsildârı Kırkor Efendi

MERKEZ VİLÂYET OLAN ANKARA'YA BA'D⁵⁰⁰ VE MESÂFESİ⁵⁰¹

An Merkez-Ankara	An Merkez-i Livâya	Esami-i Nevâhi
Saat		
36	Yozgad Kazâsı	Yozgad Sancağı
60	Kayseriyye Kazâsı	Kayseriyye Sancağı
33	Kırşehir Kazâsı	Kırşehir Sancağı

⁴⁹⁹ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.149.

⁵⁰⁰ Uzaklık. Bkz. Develioğlu; a.g.l. s.113.

⁵⁰¹ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.160.

SANCAKLARIN YAKININDA MESÂFESİ

Saat	Merkezi Livâya	Esâmi
30	An Yozgad Elmi Kayseriye	Yozgad Sancağı
38	An Kayseri Elmi Kırşehir	Kayseri Sancağı
18	An Kırşehir Elmi Yozgad	Kırşehir Sancağı

KAZÂ VE NEVAHİNİN LİVA MERKEZLERİNE SAAT VE MESÂFESİ⁵⁰²

LİVÂ-İ YOZGAD

Elmi-i Merkez-i Yozgad	An Merkez-i Kazâ	An Merkez-i Nevâhi	Esâmi
Saat			
6	An Merkez-i Kazâ	Sorgun	Yozgad'a Tâbi'
7	An Merkez-i Kazâ	Hüseyinabad	Yozgad'a Tâbi'
6	An Merkez-i Kazâ	Tezalce Tescir (?)	Yozgad'a Tâbi'
18	Boğazlıyan	Tezalce Tescir (?)	Boğazlıyan Kâzâsı
26	Boğazlıyan	Akdağ	Boğazlıyan'a Tâbi'
12	Sungurlu	Akdağ	Sungurlu Kazâsı
09	Sungurlu	Salmanlı	Sungurlu'ya Tâbi'
18	Çorum	Salmanlı	Çorum Kazâsı
34	Maâden	Salmanlı	Maden Kazâsı
24	Maâden	Karahisar-1 Behramşah	Maden'e Tâbi'

Vilâyet Dâhilinde Bulunan Nüfus Mevcutları İle Kasaba Ve Kazâ Ve Nevâhiyenin Teadadını Mebyan Cedveldir.⁵⁰³

⁵⁰² H. 1300 Tarihli A.V.S. s.161.

⁵⁰³ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.163-164.

YOZGAD SANCAĞI⁵⁰⁴

Esami	Ve Gayr-i müslim	Kıpti müslim	Yahudi Milleti	Katolik	Ermeni Milleti	İslam
Yozgad Kazâsı	126		313	419	278	30.511
Çorum Kazâsı		281		80	1	21.564
Sungurlu Kazâsı	225		6	528	191	16.170
Boğazlıyan Kazâsı		102	109	109	71	14.265
Maâden Kazâsı			142	1.749	1.322	12.771
Yekün Yozgad	351	390	570	2.082	1.972	92.141

VİLÂYET DÂHİLİNDE MEVCUT NÜFUSUN MİKTARI⁵⁰⁵
YOZGAD SANCAĞI

35.398	Ma' Yozgad Kasabası	12 Kanuni Evvel Sene 97 Telgraf Mevcudu
25.244	Maden Kazâsı	
07.999	Sungurlu Kazâsı	
.....	Çorum Kazâsı	
.....	Boğazlıyan Kazâsı	
68.641	Yekün	

Ankara Vilâyetinin Doksan Dokuz Senesi Bütçesine İmtal (?) Verilmesini Tâdik Cetveldir.(Varidât)

Mûlahâkât	No' Varidât	Kırşehir Sancağı (Guruş)	Kayseriye Sancağı (Guruş)	Yozgad Sancağı (Guruş)	Ankara Sancağı (Guruş)	İcmal (Guruş)
	Vergi Malı	1.578.508	1.022.861	2.920.912	5.829.296	11.151.076
	Bedel-i Askerî	15.305	779.888	419249	213.723	1.138.160

⁵⁰⁴ Sâlnâmede Rum milleti ve Protestanlar, tabloda başlık olarak bulunduğu halde mevcudları verilmemiştir. Bu yüzden tabloda bulunmamaktadırlar.

⁵⁰⁵ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.166.

	A'sâr Mah	2.131.139	2.349.598	6.383.600	5.224.061	16.078.401
	Tapu Hasılâtı	1.402.911	634.721	1.915.765	4.806.442	8.759.839
	Mahkûm-ı Umumiye Hâsılatı	0.000	150.000	200.000	299.000	649.000
	Hertuğ Haydut Rüsîmi	1.231	4.350	1.000	11.270	17.851
	Rüsîm Metuat	4.340	50.000	49.382	44.585	148.307
	Hasılât-ı Manarke	7.003	35.500	91.725	15.000	149.228
	Maden	0.000	32.000	0.000	615.000	647.000
	Yekûn Emval Salhal	5.170.432	5.658.918	12.065.129	1.7311.376	40.105.862
	Yekûn Senin Sebke	8.953.800	10.391.237	8.774.466	31.530.123	49.619.616
	Cümle Yekûn	14.124.236	16.050.145	20.839.595	38.741.502	19.700.478

Ankara Vilayetinin Doksan Dokuz Senesi Bütçesine İthâl Katan Masarafâtı Tâdik Cetveldir.(Masarafat)⁵⁰⁶

Mûlahâkât	No' Masarâf	Kırşehir (Guruş)	Kayseriyye (Guruş)	Yozgad (Guruş)	Ankara Sancağı (Guruş)	İcmal (Guruş) Para
	Dâhiliye	183.192	219.540	298.714	930.400	1.621.846
	Maliye	245.671	352.795	459.380	141.307	1.799.153
	Şerriye	17.028	37.034	32.028	50.028	137.118
	İdare	131.100	131.100	172.860	652.420	1.087.480
	Masaraf	28.104	22.000	28.792	48.692	126.988

⁵⁰⁶ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.169.

	Nafiaa	33.000	56.400	56.400	113.400	259.600
	Tahrir	000	00.000	0.000	929.600	929.600
	Asakiri Zabitiye	000	00.000	0.000	2.685.168	2.675.168
	Kanaz (?) Vidalet	22.179	400.216	595.940	429.882	1.647.117
	Aşar	000	0.000	0.000	2.273.681	2.273.689
	Tazraf ve Yüzne	000	0.000	0.000	635.500	635.500
	Yekûn	866.828	1.220.085	1.644.114	9.489.086	13.220.113

YOZGAD SANCAĞI⁵⁰⁷

Yozgad kasabasının garbu civarında enhâr-ı câriyye ve sair şehirler gibi mükellef bağlar yok ise de mevki'nin irtifâ' cihetiyle havası lâtif ve âlâ ve [Şeker Pınarı] ve [Soğuk Oluk] tâbir olunan suları gayet leziz ve âlâdır.

Soğuk oluk denilen mahâl şehrin cenûb semtinde mürtefi' ve tenzih-i ahâliye mahsus bir çamlık ve şehrin şark ve garb cihetlerinin dâhi tefrice şayeste bahçelik olmakla zaman-ı seyfte ve sair eyyam-ı mahsusada ahali memleket-i mahâl-i merkumede ictimâ' ederler. Esvâk ve pazarı ma'mûr ve dil-i pazar ve hususa Abdülcabbarzadelerin müfret-i mahsusaların camii kebir⁵⁰⁸ bigâyet-i ra'nâ ve bi nazırdır.

BOĞAZLIYAN KAZÂSI

Boğazlıyan Kazâsı Akdağ nâhiyesine Mülhâsik ve mahlûd ve ekseri mahâlleri çamlık ve meşelik ve kavaklık ve ardıç gibi eşcar hâvi cibâl olup kat'ı olunan kereste ve hatab ve kömür Kayseriyye ve Yozgat ve Kırşehirine nâkil olunur. Civar olan kazâ ve kurâ ahali dahi cibâl-i mezbûreden intifa' ederler⁵⁰⁹.

Kazâyı mezburda medfun olan [Yolageldi Baba] ve [Sürmeçalı Baba] nam-ı zatların merkatlarını ayendeye ve rundeye(?) ziyâretgâhtır. Ilı su ve Birun

⁵⁰⁷ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.182.

⁵⁰⁸ Şehrin merkezinde yer alan Çapanoğlu Camii ve Külliyesi Cami, türbe, çifte hamam, mektep, çeşme ve dükkânlardan oluşur. Mektebi günümüze ulaşmamıştır. Çeşme ise hala bulunmaktadır. Çapanoğlu camii kentin her tarafından görünen ve Yozgat'ın sembolü sayılan bir yapıdır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Acun; a.g.e.s.14.

⁵⁰⁹ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.183.

karyelerinde bulunan ılıcaların menâfi' meşhur ise de sularının madeni henüz keşif olunamamıştır.

ÇORUM KAZÂSI

Çorum kazâsını yirmi dakika haricinde dört tabur piyâde ve iki bölük süvârî askeri şahaneye kâfi mükemmel bir bab kışla-ı hümayun mevcuttur. Hükümet dairesi on sekiz oda ve cephanane ve yirmi re'is hayvan alır. Ahur ve telgrafhaneden ibarettir.

Cıvarı ve derun kasabada sahâbi-i kiramdan [Sahibi Rumi] radüallahi and hazretleri ve [Zeynelabidin] ve [Veysel Karani] evladından bazı zevat ve [Kırklar] demekle maruf Emir [Ahmed Çelebi] ve [Ahi Menteşe] ve [Şeyh Eyüb] ve [Şeyh İsa] halife ve [Abdal Ata] ve [Seyit Murat] veli ve [Şeyh Saadettin] ve [Abdal Bodos] ve [Balım Sultan] ve [Baba Mehmed] ve [Turhanlı] ve Erzurum Sultan gibi zevadi kiram-i müstefih bahr-i rahmet rab-ı elazimdir.

KARMAĞARA KAZÂSI⁵¹⁰

Kazâyı mezbur mevâki' mürtefi'den olub [cemi] tabir olunan dağ on iki ve [Ökce] denilen dağ on ve [Dokuz Özi] nam dağ dahi on iki saat devirindedir.

Bu cibâl çam ve ardıç ve yabani armud ve alıç ve meşe ağacı ve saireden ibaret olmasıyla eşcar mezkûrden kat'ı olunan kereste ve hatab ve çift edevati harik edilen kömür Yozgad ve Kayseriyye ve Sivas ve mahal-i hai'reye nâkil ve fûruht olur. [Konak Özi] ve Kondalan ve [Çekerek] ve Çiçekçi ve [Deniz Özi] bazı nam ırmakları hayli değirmenleri devrederler. Ve gayet ve mesarında olan besitan ve mezarı kâmile seki ile bazıları Amasya ırmağına ve bazıları Kızılıрмаğa mensub olurlar. Saray boğazı demekle maruf mahâlde [Cimcimi] Sultan namına sekiz odalı şamil olan kargir bir bab han mümkün mertebe ibrasıyla muhafaza eder.

Bahti üzerinde bulunan kargir cismin yapısı malum değil ise de çapca ehl-i kurâ tarafından termim ve esna' silk esbâb-ı mürüriyesi termin olunur. Karadeniz karyesinde bulunan ılıcanın suyu tecrübe olana meşhur ise de bazı⁵¹¹ menafi'

⁵¹⁰ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.184.

⁵¹¹ H. 1300 Tarihli A.V.S. s.185.

meceriyesi hasabiyle kükürt olmak iktizâ' eder. Ad ılıcaya kükürt madeni olan [Saray Boğazı] ılıcası ekseri emraz-ı müstevliyye esbabına şifa bahş eder.

KARAHİSAR NAHİYESİ

Karahisar nâhiyesinde inşâ olunan cedit-i konak nâhiye müdürünün mukarr hükümetidir.

**6. H.1307 (M.1891) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE
YOZGAD SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU (Bkz.EK:15)**

YOZGAD SANCAĞI⁵¹²

Mutasarrıf Abdulvahab Paşa		
Rumeli Beylerbeyi	Osmani	Mecidi
	4	2

ERKAN LİVÂ

Nâ'ib Emir hıfzı Efendi	Müderriş
Müftî Abdultahir Efendi	Devriye Müderriş
Muhâsebeci Ecid asim	
Tahrîrât Müdîri Acad Hamid Efendi	

MECLİS İDÂRE-İ LİVÂ

Re'is Mutasarrıf Paşa	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâib Efendi	Ömer Rahmi Efendi Sâlise
Müftî Efendi	Nurettin Efendi Sâlise
Muhâsebeci Efendi	Bandeli Ağa
Tahrîrât Kâtibi Efendi	Atobciyan Efendi
Meclis İdâre Kâtibi Mahmud Efendi	

TAHRİRÂT KALEMİ

Müsevvid-i Evvel Hasan Efendi ⁵¹³
Müsevvid-i Sâni Ecid Efendi
Ser Mübeyyiz Mehmed Na'il Efendi
Mübeyyiz-i Sâni Ârif Efendi
Evrâk mukayyidi Ömer Bey
Mu'âvini Mustafa Efendi

MAL KALEMİ

Musâlîh-i Cârîyye Kâtibi Nuri Efendi
Varidât Mukayyidi Abdullah Efendi
Masârafât Mukayyidi Mehmed Tefvik Efendi
Refîki Mustafa Na'il Efendi
Musalih-i Cârîyye Mukayyid Refiki Hüsnü Efendi
A'şâr ve Ağnâm Kâtibi Mustafa Efendi

⁵¹² H. 1307 Tarihli A.V.S. s.157.

⁵¹³ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.157.

Sanduk Emîni Seyane Kerim Efendi
Mülazım Lütî Efendi
Mülazım İsmail Efendi

VİRGÜ KALEMİ

Virgü me'mûru Hüseyin Hüsni Efendi
Merkez Virgü Kâtibi Şahap Efendi
Refiki Mehmed Efendi
Defterci Âkif Efendi

NÜFUS DÂİRESİ⁵¹⁴

Me'mûr Mahmud Efendi
Kâtib Nurettin Efendi

DEFTER HAKANİ KALEMİ

Me'mûr Hürşit Efendi
Baş Kâtib Münib Bey
İkinci Kâtib Bekir Efendi
Tapu Kâtibi Ecid Efendi

EVKÂF KALEMİ

Müdîr Mehmed Sezayi Efendi
Kâtibi Hadi Efendi

BANK ŞÛBESİ

Re'is Müftî Abdullah Tahir Efendi
Me'mûr Kirkor Elen Efendi
Muhâsebe Kâtibi Şevket Efendi
A'zâ Hacı Salih Efendi
A'zâ Nikol Ağa
A'zâ Agop Ağa
Mülazım Rıfat Efendi
Tahsildâr Nefer 2

⁵¹⁴ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.159.

MAHKEME-İ BİDÂYET HUKUK DÂİRESİ⁵¹⁵

Re'is Nâ'ib Efendi	
A'zâ Salih Efendi	Sâlise
A'zâ Kirkor Efendi	
A'zâ Mülâzım Hacı Haşim Efendi	
Zabit Kâtibi Osman Efendi	

CEZÂ DÂİRESİ

Re'is Abdullatif Efendi	
A'zâ Rıfat Efendi	
A'zâ Bivanâki Ağa	
A'zâ Mülâzimi Remzi Efendi	
Zabit Kâtibi Hacı Necib Efendi	
Zabit Kâtibi Mustafa Efendi	
Müdde-i umumî Müavini Mehmed Enver Efendi	

ADLİYE KALEMİ

Baş Kâtib Abbas Bey	
İcrâ Me'mûru İbrah Efendi	Mübaşir Nefer 3

MAHKEME-İ ŞERRİYYE

Baş Kâtib Hacı Abdullah Efendi	
İkinci Kâtib Hacı Azat Efendi	
Üçüncü Kâtib Hakkı Efendi	
Mukayyid İhsan Efendi ⁵¹⁶	

TELGRAF İDÂRESİ

Müdür Ahmed Bilal Efendi	Sâniye
Memur Behçet Efendi	Sâlise
Mu'âvini Misak Efendi	
Mu.âvini Na'il Efendi	
Mu'âvini Cemal Efendi	
Mu'âvini Refik Efendi	
Lisan-i ecnebi Me'mûru Şifendifer İstasyon Hacı Parsom Efendi	
Ser Me'mûr Abdulaziz Efendi	
Mülâzım Cemil Bey	

⁵¹⁵ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.160.

⁵¹⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.160.

BELEDİYYE

Re'is Ömer Efendi	Sâlise
Kâtib Salyan Efendi	
Sanduk Emîni Esad Efendi	
Me'mûr Salih Efendi	
Müfettiş Mehmed Efendi	
Hastahâne Me'mûri Naim Bey	

DUYUN-U UMUMİYYE İDÂRESİ

Müfettiş Yakub Efendi
Müdür Mehmed Rasim Efendi
Baş Kâtib Mehmed Efendi
Sanduk Emîni Fehmi Efendi ⁵¹⁷
Kâtib Sâni Osman Efendi

REJİ

Müdür Ohannes Efendi
Muhâsebeci Evnan Efendi
Muhafâza Me'mûru Bekir Efendi
Kâtib ve Anbar Emîni Estepan Efendi

ZÂBITA DÂİRESİ

Tabur Ağası Münhal
Hesâb Emîni Mehmed Mensur Efendi
Süvârî Yüzbaşısı Edhem Ağa
Mülâzım Evvel Aced Efendi
Jurnal Emîni İbdah Efendi

POLİS DÂİRESİ

Komiser Münhal
Polis Mehmed Şevket Efendi
Polis Abdulaziz Bey
Ser Gardiyan Âkif Efendi Gardiyan Nefer 8

MEKTEB-İ RÜŞTÎ

Müallim-i Evvel Ali Rızâ Efendi
Mülazım-i Sâni Mehmed Tevfik Efendi
Müallim-i Sülüs İsmail Efendi

⁵¹⁷ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.162.

Rikâ Müallimi Mehmed Tevfik Efendi ⁵¹⁸
Sülüs Müallimi Mehmed Tevfik Efendi
Bevvâb Hulusi Efendi

HÜSEYİNABAD NÂHİYESİ

Müdür Murat Efendi
Kâtibi Rızâ Efendi
Sanduk Emîni Ohannes Efendi
Virgü Kâtibi İbdah Efendi
Tapu Kâtibi Nuri Efendi

KIZILKOCA NÂHİYESİ

Müdür Osman Bey
Kâtibi Derviş Efendi
Sanduk Emîni Tevfik Efendi
Virgü Kâtibi Mehmed Efendi
Tapu Kâtibi Hayrullah Efendi

SORGUN NÂHİYESİ

Müdür Mehmed Şükrî Efendi
Kâtibi Hakkı Efendi
Sanduk Emîni Mustafa Efendi
Virgü Kâtibi Mehmed Ali Efendi
Tapu Kâtibi Şükrî Efendi

ÇORUM KAZÂSI⁵¹⁹ ME'MÛRİN

Kâimmakam Mahmud Bey	Sâniye
Nâ'ib Mehmed Emin Efendi	
Mal Müdürü Aced Efendi	
Tahrîrât Kâtibi Halil Efendi	Sâlise

MECLİS İDÂRE-İ KAZÂ

Re'is Kâimmakam Bey	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	ZÂrif Efendi Sâlise
Mal Müdürü Efendi	Hacı Bey
Tahrîrât Kâtibi Efendi	Abdülbaki Ağa
	Gabril Ağa

⁵¹⁸ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.163.

⁵¹⁹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.164.

MAL KALEMİ

Mal Müdürü Ecid Efendi
Mu'âvini Mustafa Efendi
Refiki Mustafa Efendi
Sanduk Emîni Sayit Efendi

MAHKEME-İ BİDÂYET⁵²⁰

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ Mustafa Efendi
A'zâ Kirkor Ağa
Baş Kâtib Mehmed Nuri Efendi
Müstandik Mu'âvini İsmail Hakkı Efendi
İkinci Kâtib Esad Bey
Mübaşir 2

NÜFUS İDÂRESİ

Me'mûr Mehmed Tevfik Efendi
Kâtibi Mustafa Efendi

BANK ŞÛBESİ

Re'is Hacı Halil Efendi salise
A'zâ Hacı Ârif Efendi
A'zâ Hacı Mustafa Efendi
A'zâ Hacı Bekir Efendi
Kâtib Emin Efendi

DUYUN-U UMUMİYE

Me'mûr Şakir Efendi
Kâtibi Aced Sadi Efendi

MEKTEB-İ RÜŞTİ⁵²¹

Muallim-i Evvel Ali Rızâ Efendi
Müallim-i Sâni Bekir Efendi
Muallim-i Sâlis Naim Efendi
Rikâ Muallimi Fazlı Efendi
Sülüs Muallimi Emrah Efendi
Bevvâb İbdah Efendi

⁵²⁰H. 1307 Tarihli A.V.S. s.165.

⁵²¹H. 1307 Tarihli A.V.S. s.166.

MADEN KAZÂSI

ME'MÛRİN

Kâimmakam Kadri Bey Sâlise
Nâ'ib Aced Reşit Efendi
Müftû Mehmed Efendi
Mal Müdîri Asım Efendi
Tahrîrât Kâtibi Mahmud Efendi

MECLİS İDARE-İ KAZÂ

Re'is kâimmakam Bey			
A'zâ-i Tabiye	Nâ'ib Efendi	A'zâ-i Muntahibe	İbrahim Efendi
	Müftû Efendi		Yusuf Efendi
	Mal müdürü Efendi		Hacı Ağa
	Tahrîrât kâtibi Efendi		Karayit Ağa

MAL KALEMİ⁵²²

Mal Müdîri Asım Efendi
Virgü Kâtibi Vekili İbrahim Efendi
Refiki Mustafa Efendi
Sanduk Emîni Ovadis Efendi

MAHKEME-İ BİDÂYET

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ Hacı İbrahim Efendi
A'zâ Kirkor Efendi
Baş Kâtib Mehmed Efendi
Müstandik Mu'âvini Sami Efendi
İkinci Kâtib Rıfat Efendi
İcrâ mübaşiri Mehmed Şakir

NÜFUS DÂİRESİ

Nüfus Me'mûru Abdulvahab Efendi
Kâtibi Ruhlettin Efendi

ZİRAAT BANK ŞÛBESİ

Re'is Müftû Mehmed Efendi
A'zâ Mehmed Emin Efendi

⁵²² H. 1307 Tarihli A.V.S. s.167.

A'zâ Enastas Ağa
A'zâ Artin Ağa
A'zâ Mehmed Efendi ⁵²³
Muhâsebe Kâtibi Aced Efendi
Tahsildâr Hüsni Efendi

MEKTEB-İ RÜŞTÎ

Muallim-i Sâni Mehmed Hıfzı Efendi
Rikâ Muallim-i Hıfzı Efendi
Bevvâb Yusuf Efendi

DUYUN-U UMUMİYE İDÂRESİ

Me'mûr Vasıl Efendi
Kâtibi Bedrus Efendi

TELGRAF İDÂRESİ

Me'mûr Âkif Efendi
Çavuş Ali Efendi
Kavas ⁵²⁴ Hasan Ağa
Orman Me'mûri Mehmed Ağa

KARAMAĞARA NÂHIYESİ

Müdür Hakkı Efendi
Kâtib Sanaah Efendi
Sanduk Emîni Ecid Bey

SUNGURLU KAZÂSİ⁵²⁵ ME'MÛRİN

Kâimmakam Saadettin Efendi Sâniye 4 mim
Nâ'ib Ali Rızâ Efendi
Mal Müdîri Hasan Efendi
Tahrîrât Kâtibi Sadi Efendi

MECLİS İDÂRE-İ KAZÂ

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Hacı Arslan Bey
Mal Müdîri Efendi	Kirkor Ağa

⁵²³ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.168.

⁵²⁴ Elçiliklerde konsolosluklarda çalışan hizmetli. Bkz. Devellioğlu: a.g.l. s.498.

⁵²⁵ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.169.

Tahrîrât Kâtibi Efendi	Mihail Ağa
------------------------	------------

MAL KALEMİ

Mal Müdiri Hasan Efendi
Mu'âvini Âkif Efendi
Refiki Fehmi Efendi
Sanduk Emîni Nezret Efendi

MAHKEME-İ BİDÂYET⁵²⁶

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ Şeyh Ecid Efendi
A'zâ Muhtar Efendi
Baş Kâtib Osman Nuri Efendi
Müstantik Müavini Necib Ecid Efendi
İkinci Kâtib İsmail Emin Efendi
Mübaşir Nefer 2

NÜFUS KALEMİ

Me'mûr Nuri Efendi
Kâtib Mehmed Efendi

ZİRAAT BANK ŞÜBESİ

Re'is Hasan Efendi
A'zâ Mehmed Efendi
A'zâ İsmail Efendi
A'zâ Nuris Ağa
A'zâ Hulusi Efendi
Kâtib Agop Efendi

DUYUN-U UMÛMİYE İDÂRESİ

Me'mûr İstefan Efendi
Kâtibi Bekir Efendi
Kolcu Nefer 2

SALMANLI NÂHİYESİ⁵²⁷

Müdür Salih Efendi
Kâtib Raşit Efendi
Sanduk Emîni Ertaki Efendi

⁵²⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.170.

⁵²⁷ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.171.

BOĞAZLIYAN KAZÂSI MEMURİN

Kâimmakam Mehmed Emin Efendi Sâlise
Nâ'ib Hasan Efendi
Mal Müdîri Aced Cadi Efendi
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Efendi

MECLİS İDÂRE-İ KAZÂ

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	İsmail Bey
Mal Müdîri Efendi	Ecid Cadi Efendi
Tahrîrât Kâtibi Efendi	Hâcî Ârtin Efendi
	Begos Ağa

MAL KALEMİ⁵²⁸

Mal Müdîri Aced Cadi Efendi
Mu'âvini Mihail Efendi
Refîki Ali Nâbi Efendi
Sanduk Emîni Kazâhros Efendi

MAHKEME-İ BİDÂYET

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ İbrahim Ağa
A'zâ Avaris Ağa
Baş Kâtib Nazif Efendi
Müstandik Mu'âvini Karabit Efendi
İkinci Kâtib İbrahim Efendi
Mübaşir Nefer 2

NÜFUS KALEMİ

Me'mûr Salim Efendi
Kâtib Aced Efendi

BANK ŞÛBESİ

Re'is Ecid Bey
Muhâsebe Kâtibi Seyane Kerim Efendi
A'zâ Adil Bey
A'zâ Hacı Ağa

⁵²⁸ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.172.

A'zâ Hâci Marker Ağa ⁵²⁹
Tahsildâr Hüsnu Efendi

BAZI ME'MÛRİN

Düyun-u Umumiye Me'mûru Mehmed Faik Efendi
Kâtib Cadi Efendi
Orman Memuru Osman Efendi

AKDAĞ NÂHIYESİ

Müdüf Mustafa Efendi
Kâtibi İbrahim Efendi
Sanduk Emîni Bekir Efendi

HASSA ORDUYU HÜMAYÛNA MENSUB REDİF-İ SINIF MÛKADDEM ALTIŞ İKİNCİ YOZGAD ALAYI⁵³⁰

Mir Alayı Mehmed Şükrî Bey
Kâimmakam Mehmed Adil Bey 3 mim 4 ayın
Alay Kâtibi Hacı Mehmed Emin Efendi
Binbaşı Ecid Kâşif Efendi
Kolağası Ziyâ Efendi
Tabur Kâtibi Mehmed Eyüp Efendi 5 mim
Tefinci Hakkı Usta
Debboy ⁵³¹ Memuru Ecid Efendi

BİRİNCİ BÖLÜK

Yüzbaşı Hacı Mustafa Efendi
Mülazım-i Evvel Süleyman Faik Efendi
Mülazım-i Sâni Mehmed Efendi

İKİNCİ BÖLÜK

Yüzbaşı Mustafa Efendi
Mülazım Mehmed Efendi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜK

Yüzbaşı Hacı Yusuf Efendi
Mülazım-i Evvel Mehmed Ağa ⁵³²
Mülazım-i Sâni Ömer Ağa

⁵²⁹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.173.

⁵³⁰ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.216.

⁵³¹ <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/debboy> 01.06.2013.: Silah giysi vb. asker eşyası ambarı.

⁵³² H. 1307 Tarihli A.V.S. s.217.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜK

Yüzbaşı Yusuf Efendi
Mülazim-i Evvel Hacı Emin Efendi
Mülazim-i Sâni İsmail Efendi

MEZKÛR ALAYIN İKİNCİ ÇORUM TABURU

Yüzbaşı Ali Bey
Kolağası Şefik Efendi
Tabur Kâtibi Mustafa Efendi
Tefinci Ali Usta
Debboy Memuru Mülazim İsmail Efendi

BİRİNCİ BÖLÜK

Yüzbaşı Mehmed Efendi 5 mim
Mülâzım Mustafa Efendi

İKİNCİ BÖLÜK

Yüzbaşı Mehmed Reşid Efendi 4 ayın 5 mim
Mülazim-ı Evvel Yusuf Efendi
Mülazim-ı Sâni Aced Ağa

ÜÇÜNCÜ BÖLÜK⁵³³

Yüzbaşı Hasan Ağa
Mülazim-ı Evvel Tahir Efendi
Mülazim-ı Sâni Bahattin Efendi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜK

Yüzbaşı Ömer Efendi
Mülazim-ı Evvel Hacı Ali Ağa
Mülazim-ı Sâni Bekir Efendi

HASSA ORDUYU HÜMAYUNA MENSUB REDİF-İ SINIF TÂLİ ELLİ BEŞİNCİ⁵³⁴

YOZGAD LİVÂSİ

Kumandan Mir Livâ Osman Sâfi Paşa	
Mecidi	Osmani
3	3

⁵³³ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.218.

⁵³⁴ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.224.

MEZKÛR LİVÂNIN ONUNCU ALAYI

Kâimmakam Derviş Bey 3 mim 3 ayın

MEZKÛR LİVÂNIN BİRİNCİ YOZGAD TABURU

Binbaşı Mustafa Şevki Efendi 4 mim

Kolağası Hacı Mehmed Efendi

Tabur Kâtibi İsmail Hakkı Efendi

BİRİNCİ BÖLÜK

Yüzbaşı Hasan Rızâ Efendi

Mülazim-1 Evvel Ali Ağa

Mülazim-1 Sâni Taamar Haki Bey

İKİNCİ BÖLÜK

Yüzbaşı Mehmed Rızâ Efendi

Yüzbaşı Sâni Ali Ağa

Mülazim-1 Evvel Caze Ağa ⁵³⁵

ÜÇÜNCÜ BÖLÜK

Yüzbaşı Hacı Ali Efendi

Yüzbaşı Sâni Hüseyin Ağa

DÖRDÜNCÜ BÖLÜK

Yüzbaşı Ömer Ağa

Mülazim-1 Evvel Mecid Ağa

Mülazim-1 Sâni Bekir Hami Efendi

MEZKÛR ALAYIN İKİNCİ ÇORUM TABURU

Binbaşı Mehmed Seyittin Bey 4 mim

Kolağası Mehmed Raşit Efendi

Tabur Kâtibi Ecid Rahmi Efendi

BİRİNCİ BÖLÜK

Yüzbaşı Mehmed Tevfik Efendi

Mülazim-1 Evvel Hüseyin Ağa

Mülazim-1 Sâni Hacı İsmail Efendi

⁵³⁵ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.225.

İKİNCİ BÖLÜK

Yüzbaşı Münhal
Mülazım-1 Evvel Mehmed Ağa
Mülazım-1 Sâni Osman Ağa ⁵³⁶

ÜÇÜNCÜ BÖLÜK

Yüzbaşı Maksud Ağa
Mülazım-1 Evvel Faik Efendi
Mülazım-1 Sâni Mehmed Ağa

DÖRDÜNCÜ BÖLÜK

Yüzbaşı Mehmed Ali Efendi
Yüzbaşı Ali Ağa
Mülazım-1 Evvel İbrahim Efendi

YOZGAD SANCAĞI⁵³⁷

YOZGAD KASABASI

Vilayetin şark cenubiyesinde ve merkez vilayete otuz altı saat ba'd mesafede vakiadır.

Yozgad kasabası mevki'en latif ve havadar ve suları gayet leziz ve hilavet bardır.

Kasaba-ı mezkure Mevki'nin irtifa' cihediyle şitâsı şedid ve medid (?) olduğundan bağ ve bahçe yetiştirilmeye tâbiat iklim-i müsaid değildir. Yalnız şark ve garb cihetlerinde ufak tefek bağ bahçeler mevcut olub ahali mevsim-i seyfde tanze ve terfih için bu bahçelere giderler.

(Şeker Pınarı) ve (Soğuk Oluk) namındaki suları gayet leziz ve lâtiftir.

Ve Soğuk Oluk mevki' şehrin cihet cenübiyesinde olmak ve irtifai'yle birebir ufak bir çamlık etrafını teziyân etmek mulabesesiyle memleketten en lâtif ve havadar mahalli burası ad edilmekte ve erbab zevk-i sefâya mevsim-i baharda ve eyyam-i mahsusa-i sairede diğer mahâllerden ziyâde cemi tanze ve serun olmaktadır.

Yozgad kasabasında haziran ortasından temmuz başına kadar (Köhne Panayırı) namıyla küşat edilen pazar pek revaçlı ve izdihamlıdır. Buraya vilâyetin

⁵³⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.225.

⁵³⁷ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.283.

her tarafından ve civar vilâyetlerden pek kalitelü halk ictima' ederek en ziyâde at, kısırak, merkeb, ester, karasığır ve hayvanat saire bi' ve işтира' olunmaktadır.

Mezkûr panayıra Maraş ve Halep taraflarından bazen âlâ cins at⁵³⁸ ve kısıraklar dahi getirülmekte ve bu pazarda yirmi bin kadar hayvan alup satulmaktadır.

Yozgad kasabası sonradan müteşekkil olmak hesâbiyle ibtiya ve bütünen tarz inşâsında kurulan saat mermeriye vilâyetin sair cihetlerine mükis olamayacak derecede nevin ve nâzır ve hususiyle Cabbarzadelerin müfret-i mahsusasında (camii kebir) hakikâten nazır riba ve bi' nazırdır.

Ma' nevâhi Yozgad kasabası 39.277 zükûr 37206 inas Müslim 638 zükûr 577 inas rum 5015 zükûr 4720 inas ermeni gayr-i müslim ki cemaaten 88210 nüfusu hâvidir.

Nüfus kasabada 3152 hane 1092 dükkân 15 firun 4 han 8 camii 6 değirmen 18 camii ve mescid 5 tekke ve zaviye 5 medrese 778 kitab-i matbuanı hâvi iki kütüphane bir mekteb-i rüşti ikisi zükûr ve birisi inasa mahsus üç ibadeti ve 15 sıbyân mektebi ve kurâ dahi 48 sıbyân mektebi mevcut olup zikir olunan mekteplerde dahi 3.220 sıbyân bulunmaktadır.

Bir hükümet konağı, bir kışla, bir karakolhane, bir cepthane, bir hapishane, bir hastane, bir belediye dairesi, bir debboy, bir telgrafhane, sekiz ahşap on üç kargir köprü üç kilise mal gayri müslimeye mahsus 10 mektep, bir gazhâne mevcuddur. Kazanın hâvi olduğu araziden 5.500 dönümü mezruğ 11.600 dönümü gayr-i mezruğdur.

Senevii mürettebat-i umümiyesi ma' nevâhi 1.579.398 a'sârı 2.140.981 ağnâmıda 600.000 guruştan ibarettir.

Kazâda 99.767 koyun 46.633 keçi 53.205 tiftik mevcut olup⁵³⁹ senevii 42.257 yapağı, 22.546 kıl 25400 okkadan definen (?) hâsıl olmaktadır.

Mevaşiden 16.900 manda, 13.200 karasığır, 13.000 at, 1.500 deve, 12.000 merkep, 160 esteradır.

⁵³⁸ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.284.

⁵³⁹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.285.

ÇORUM KAZÂSI

Vilayetin şark cihedinde ve müttehası hududunda merkez livaya 18 ve merkez vilayete 54 saat ba'd mesâfede vakiâ'dır.

Kasaba mevki'en basık ise de etraf nevâhisi ufak dağlar ve tepelerle mehat (?) bulunmak mulabesiyle havası cevt ve manzarası lâtifdir. Çorumda fasul erba-i hâkimi tamamıyla icrâ edildiğinden civarında mevcut olan mükemmel bağ ve bahçelerde her nevâhi eşçar ve kura ki mebzul bir sürette yetişmektedir.

Kasabanın cihet-i garbiyesinde ve bir tepecik üzerinde alemdar cenab-ı rızâ tapınağı (Sahib-i Rumi) Radüallahü elbari hazretleri defin-i hak itrânâkdır.

Bundan başka civar kasabada ve şark cihette (Zeynelabidin) hazretleriyle (Abid(?)) ve (Garib Gazi) ve (Pir Liduhâ(?)) ve (Seyit Nizameddin) ve (Pir Baba) ve (Veysel Karani) ve derûn kasabada (Saadeddin Vakkas) ve (Kırklar) demekle maâruf (Emir Ahmed Çelebi) ve (Ahi Menteşe) ve (Şeyh Eyüb) (Şeyh İsa Halife) ve (Abdal⁵⁴⁰ Ata) ve (Seyit Murat Veli) ve (Şeyh Sadareddin) ve (Abdal Bodus) ve (Balım Sultan) ve (Baba Mehmed) ve (Turhanlı) ve (Erzurum Sultan) ve daha pek çok zevât-ı kiram medfundarlar.

Kasabada tarikât-i âliye-i mevleviyeye, hâne-i kadiriyyeye mensup bir tekke-i şerife mevcut olup ilm-i mahsusasında ibâdet-i şerif icrâ edilmektedir⁵⁴¹.

Çorum kasabası emsar-ı karyeden maadud olup eski bir kalesi ve kale derûnda yirmi bir hâne-i şâmil bir de kale mahâllesi vardır.

Anadolu'nun oldukça mühim bir noktasına tesadüf eden Çorum, Yozgad ve havâlisinin İstanbul Caddesi üzerinde vakia' olmak hesâbiyle murur ve öbürü pek kasvetlidir. Kabil el teşkilât sancak itibar edilen Çorum kazâsı şimdiki halde ikinci sınıf kâimmakamlıktır.

Kasaba-i mezkûrenin ve sathinde yirmi odalı şâmil ve muntazâm bir hükümet konağı ve hapishane ve yirmi re's hayvan alır. Ahur, bir telgrafhâne ve yine hükümet dairesine münsâl ve İstanbul Caddesine nazâr-i mecâret on altı odalı ve taht-ı zabıtiyye koğuşu ve beş dükkândan ibaret diğeri bir daire ve hükümet hâviyesinde kargir ve muntâzam bir debboy evrâk ma' hazine, bir daire-i askeriye ve hariç

⁵⁴⁰ Lakap olarak Abdal kelimesi Türkmenlere verilmekte ve Ahmet Yesevi Çizgisinde ilerleyen liderler olmasından dolayı bu şekilde anılmaktadırlar. Bkz. Karaca; *a.g.e.s.6*.

⁵⁴¹ *H. 1307 Tarihli A.V.S. s.286.*

kasabada ve Yozgad Caddesi üzerinde bir alay piyâde ve bir alay süvârî asâkir-i şahâne istiyabide kâfi cesim bir kışla ve iki bab bir derbent ve karakolhâne ve bir silahhâne ve bir gazhâne mevcuttur. Selçukkiler zamanında, inşâ ve ahiren mescid denilecek bir sütünda tamir ve ihyâ buyurulan camii-i şerifeyle beraber 164 cami ve mescid 11 medrese ve derûnde 2960 kitab-ı matbûa⁵⁴² ve nüfus-i hâvi 2 kütüphâne kasaba-ı mezkûreye teziyân iden ibtida-i aliyedendir. Bunlardan başka 8283 hane 4 hamam 7 han 21 kahvehâne bir tiftik fabrikası 50 çeşme ayakları kargir üzeri ahşap olmak üzere 10 adet köprü vardır.

Kazânın nüfus-u umimiyesi 23.268 zükûr 22.301 inas müslim 337 zükûr 236 inas gayr-i müslimden ibarettir.

Kazânın mürettebat-i umumiyesi 756.009 a'şâr bedeli 1.110.900 ağnâmi 223.000 guruştur.⁵⁴³

Derûn kazâda 25.804 koyun, 44.098 keçi, 13.913 tiftik, 6.750 karasığır, 800 manda, 5.250 merkep, 220 esb, 75 ester, 60 deve mevcuttur.

Mahsulâtta hatta sair burçak, darı, yulaf, nohut, mercimek, bakla, kendir, cehri(?) fevâkeden üzüm, elma, armut, zerdali, kiraz, ceviz, dut vesaire ile envai sebzevat mebzul bir süratte idrâk etmektedir.

Mensucatı İran kârı yoktan şal, pamuk ipliğinden gömlek, bez, aba, gibi şeylere münhasır olduğu gibi evni' tahsiseye ve zahireden edevat zirayenin her cinsi imal edilmektedir.

SUNGURLU KAZÂSI

Sungurlu kasabası merkez vilâyete 32 ve merkez livâyaya 12 saat mesâfede vakia'dır.

Kazâ-ı mezkûr 17.936 zükûr 17.551 inas Müslim ve 296 zükûr 253 inas Rum 586 zükûr 567 inas ermeni 26 zükûr 52 inas Protestan 242 zükûr 218 inas kıptı gayri Müslim ki cemaatten 37.495 nüfusu ve 6.764 hane ve 156 cami 171 mektep 3 kütüphane 1 medrese 3 kilise mal gayri müslimeye mahsus 3 mektep 1 hükümet konağı 1 belediye dairesi 302 çeşme dördü kargir onu ahşap olmak üzere 14 köprü bir hapishâne, bir cami, üç han, sekiz fûrun, 294 dükkân bir cephaneye, bir karakolhâne havidir.

⁵⁴² Gazete, kitap, dergi gibi basımevinde basılarak hazırlanmış şeyler, basma. Bkz. Devellioğlu; *a.g.l.s.*586.

⁵⁴³ *H. 1307 Tarihli A.V.S.* s.287.

Sungurlu kasabasında her perçembe günleri bir pazar kurulduğu gibi mayısın on beşinci gününden ağustosun nihayetine kadar devam etmek üzere hayvan alım ve satımına mahsus perçembe ve cuma günleri bir panayır kûşad edilmektedir. Çorum kazâsıyla hem hudud olan Ordu dağından ahali kereste ve mahrukat gibi livâ zamanı tabi' ve istihsal etmekte mezkûr orman ekseriyetle çam ve meşe ağaçlarını havi bulunmaktadır.⁵⁴⁴

Kazâyı mezkûre merbud, Salmanlı nâhiyesinde dâhi (Eyger)⁵⁴⁵ namıyla maruf ve sırf ufak meşe ağacını havi diğer bir orman vardır.

Sungurlu kazâsında zikre şayan enhar-ı cesime mevcut olmayup dağların akıntılarında mütehâsıl ufaktır, tarla mevcut bağ ve bostanlar ve bir hayli mezaru seki ve erva edilmektedir.

Bu kazâda hububatın her nevi ve başlıca buğday, arpa, yulaf, mısır, darı, nohut, burçak, mercimek ile elma, armut, zerdali, üzüm, erik, ayva, gibi fevâkihın envai idrak itmekte ve bir hayli çabuk yetişmektedir.

Kazânın havi olduğu 900.000 dönüm araziden 350.000 dönümü mezruğ 325.000 dönümü mirî kasabada gayr-i mezruğ arazi halindedir. Mürettebat-ı umümiyesi 679.015 a'şârı 112.488 ağnâm resmide 342.000 guruştan ibarettir.

Kazâda 27.830 koyun 27.552 kıl keçisi 30.173 tiftik keçisi mevcut olup bunlardan senevî 23.950 yapağı 28.250 tiftik 18.500 okka kıl hâsıl olmaktadır. Hayvanat ve mevaşiyisi 18.244 karasığır, 1.823 manda, 4.958 merkep, 1.329 esb, 80 ester, 551 deveden ibarettir.

Mensucat-i kilim, seccade, pamuktan bez, yünden aba emsali şeylerdir. Bu kazâda tahminen 1.300.000 kıyye hatta ve 350.000 kıyye şâ'ir hasıl olmaktadır.

AKDAĞMADENİ KAZÂSI

Merkez vilayete elli sekiz ve merkez livâyâ on iki saat ba'd mesafede vakia'dır. Merkez kazâ olan Akdağ kasabası altı mahâlle 510 hâne⁵⁴⁶ bir hükümet konağı bir cami-i şerif dört medrese bir rüşti iki ibtidai mektebi 210 dükkân 10 kahve bir hamam ahşab köprüyü ve umum kazâ 145 karye 82 cami ve mescid 152 mekteb 6

⁵⁴⁴ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.288.

⁵⁴⁵ Bir cins yaban mersini. Bkz. Devellioğlu, a.g.l.s.244.

⁵⁴⁶ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.289.

tekye 16 ahşab iki kargir köprü 287 çeşme üç kilise Ermeni ve Rum milletlerine mensub 3 mekteb 139 değirmen 5 fûrun havidir.

Kazânın nüfus umümiyesi 13.704 zükûr 12.822 inas müslim 2.600 zükûr 2.733 inas gayr-i müslim ki cemiyen (34.378) baliğ olur.

Kazâyı mezkûr mevki' en mürtefi' ve etrafı zengin ormanlarla muhat olmak hesâbiyle havası latif ve cehttir. Havi olduğu ormanlardan (Hacet) (Ökçe) (Deniz Özi) namındaki üç kıtası 57.300 cerpden ibaret olup derûnede çam, ardıç, yabani armut, ardıç, meşe ağaçları mevcuttur.

Mezkûr ormanlardan kat'ı edilen kereste ile hatab ve kömür mahrukat Yozgad, Samsun, Sungurlu kazâlarına nâkili furuhhat olunur.

Derun kazâdan cereyan eden ve (Konak Özi) (Kundalan) (Çökerek) (Çiçeği) (Deniz Özi) (Yankı) namlariyle maruf olan altı kıtada bir hayli değirmen tedevir ettiğiinden ve devam üzerinde mevcut bostan mezarı seki ve irva ettikten sonra Kızılıрмаğa mensub olur.

Saray Boğazı demekle maruf olan mahâlde (Cimcimi Sultan) namına sekiz odalı şamil kargir bir bab han bina' i sebile keşiadadır. Yankı deresi üzerinde binası gayr-i malumu oldukça metin ve kargir, köprü vardır.

Karadeniz karyesinde (Ilıca) namındaki kaplıcanın fesatdah(?) nafi' müncerimdir. Bundan başka Ilı su ve Birun karyeleri civarında iki kaplıca daha mevcuttur.

Kazâyı mezkûrda (Yolageldi Baba) ve (Sürme Çayı Baba) namı zatlar medfun⁵⁴⁷ olup türbe-i şerifeleri umum tarafından ziyaret edilmektedir.

Kazânın başlıca mensucatı kilim, halı, seccade, yünden gayet güzel ve zarif erkek ve kadın çorabı eldivenler mamulâtı da ufak çakı ve mikras⁵⁴⁸ vesairenden ibarettir.

Kazânın hâvi olduğu araziden kasi mezruğ ve nesati gayri mezruğ olup mahsulundan bazıları arpa, nohut, çavdar, mercimek, ezgin, ziran, fi, burçak-fevakeden elma, armut vişne vesaire idrak etmektedir.

Hayvanat ve mevaşiden 650 deve 2.050 manda 3.840 karasığır 398 merkeb 35 ester 289 esb ve 38.036 koyun 52.603 kıl keçisi 18619 tiftik keçisi mevcut olup senevii ağnamından 26652 okka yapağı 35844 okka kıl 15485 kıyye tiftik hasıl

⁵⁴⁷ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.290.

⁵⁴⁸ Makas.

olmaktadır. Kazânın murettebat-ı umumiyesi 562384 a'şâr bedeli 929858 ağnâm rusûmi 245.124 guruştan ibarettir.

BOĞAZLIYAN KAZÂSI

Boğazlıyan kasabasının merkezi olan Uzunlu kasabası merkez vilayete 45 livaya 18 saat ba'd mesafede vakia'dir. Kasaba-ı mezkûrde kazânın vesaitinde vakia'olub havası lâtif ve ceyd ve etrafı ve inhasındaki bağ ve bahçeler fevkalade mezbun ve menyittir.

Kazânın derununda üç değirmen tedavirinde kaki bir leziz cereyan etmektedir.

Kazâyı merbud 17.310 zükûr 15.372 inas müslim 5.792 zükûr 4.622 inas gayr-i müslim ki cemien 43.096 nüfusu ve 6.399 hâne 116 cami ve mescid üç medrese 66 mekteb bir hükümet konağı bir hapishâne iki han iki kahve 80 dükkan 5 fûrun beş kilise mal gayr-i müslimeye mahsus iki mekteb 250 çeşme⁵⁴⁹ biri kargir on dördü ahşab olarak on beş köprüyü havidir.

Merkez kazâda cuma günleri bir pazâr kûşad edilmektedir.

Boğazlıyan kazâsında enhar cariyeye olmayup Akdağ nâhiyesinin civarındaki (Akdağ) dimekle meşhur dağdan nebian eden çağlayanlar Kozan Özi namındaki ufak çayı hasıl etmekte ve o taraftaki bağ ve bahçeleri ıskalamaktadır. Nâhiye-i mezkûrede (İlı Su) ve (Sulak) namındaki iki bab-ı kaplıca mevcut ise de meadinleri henüz keşif edilmediği cihetle ahali rağbet ve istifa'de etmemektedir. Derun kazâda şeyhler karyesinde sadet-i kiramdan (Hüseyin Dede) defin-i hak idranattır.

Kazânın başlıca mensucatı kilim, seccade, kalınca bez, aba, pamuk bezi- mamulâtı topraktan edevat tenciye ile desti ve çömlek, demirden bıçak gibi ufak tefek şeylerden ibarettir.

Kazânın havi olduğu araziden elli bin dönümü mezruğ mütebakisi gayr-i mezruğ olub, mahsulâtta buğday, arpa, yulaf, pirinç, nohut, burçak, darı vesaire-esmer ve fevahiden armut, elma, üzüm, külliyyetle idrak etmektedir.

⁵⁴⁹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.291.

Derûn kazâda 30.998 koyun, 32.526 kıl keçisi, 3.225 tiftik keçisi, 18,500 karasığır, 550 manda, 1.125 merkeb, 80 deve mevcut olup senevii ağnâmından 20.880 okka yapağı, 18.552 okka kıl, 2.500 okka tiftik hasil olmaktadır.

Dahil kazâda Akdağ ormanlarına mülhak ve eksar mahâlleri çam ve meşe ve kavak gibi eşçarı havi bir iki ufak orman vardır. Ahali bu ormanlardan kıt'ı ettikleri kereste ve hatab ve kömürü Kayseriye, Yozgad, Kırşehirine nâkil ve bu yüzden bir hayli intifa' etmektedirler.

YOZGAD HATTI⁵⁵⁰

Makfel verici postası Salı günü akşam üzere Yozgad'dan hareketle Mecidiye'ye uğrayarak Perçembe günü sabahleyin Kırşehri'ne gelüb postayı ba' teslimi Yozgad postasını istinaben yine o gün avdet eder.

YOZGAD SANCAĞI⁵⁵¹

Esami kazâ	Kıpti Gayr-i müslim	Katolik	Protestan	Ermeni	Rum	İslam	İcmal
Yozgad Kazâsı	000	00	00	9.815	1.215	76.483	88.210
Çorum Kazâsı	000	00	00	0.000	0.573	45.569	46.142
Sungurlu Kazâsı	751	00	78	1.063	0.549	35.487	37.633
Akdağmadeni Kazâsı		00	00	0.000	5.333	20.526	34.859
Boğazhyan Kazâsı		00	00	0.000	10.441	32.682	43.096
Yekûn Yozgad	751	00	78	10.768	17.084	219647	24.9940

LİVÂYENİN MERKEZ VİLÂYET OLAN ANKARA'YA BA' D VE MESAFESİ

An merkez-i elviye	Eli merkez Ankara saat	Esami-i livâye
Yozgad Kazâsı	36	Yozgad Sancağı

⁵⁵⁰ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.304.

⁵⁵¹ H. 1307 Tarihli A.V.S. s.311.

Kayseriyye Sancağı	61	Kayseriye Sancağı
Kırşehir Sancağı	33	Kırşehir Sancağı

SANCAKLARIN YEKDİĞERLERİNE MESÂFESİ

Merkez livaya	saat	Esami
An Yozgad ili Kayseriye	30	Yozgad sancağı
An Kayseriyye ili Kırşehir	38	Kayseriye sancağı
An Kırşehir ili Yozgad	18	Kırşehir sancağı

LİVÂ-YI YOZGAD

İli merkez Yozgad Saat	An merkez kazâ Esami merkez kazâ ve nevâhi	An merkez nevâhi Esami nevâhi	Esami kazâ
6	Sorgun Kasabası	Sorgun	Yozgada Tâbi'
7	Sorgun Kasabası	Hüseyinabad	Yozgada Tâbi'
6	Sorgun kasabası	Kızılkoca	Yozgada Tâbi'
18	Boğazlıyan "		Boğazlıyan Kazâsı
26	Akdağ	Akdağ	Boğazlıyan'a Tâbi'
12	Sungurlu		Sungurlu Kazâsı
09	Salmanlı kasabası	Samanlı	Sungurlu'ya Tâbi'
18	Çorum kasabası		Çorum Kazâsı
34	Maden kasabası		Maden Kazâsı
24	Karahisar	Karahisar	Madene Tâbi'

**7. H.1311 (M.1893) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE
YOZGAD SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU**

YOZGAD SANCAĞI⁵⁵² (Bkz.EK: 16)

Mutasarrıf Ahmed Şevki Efendi
Evveli 3 Mecidi

ERKAN-I LİVÂ

Nâ'ib Abdurrahman Fazlı Efendi
Müftî Abdullah Efendi Müderris
Muhâsebeci Âdil Efendi
Tahrîrât Müdîri Osman Namık Bey

MECLİS İDÂRE-İ LİVÂ

Re'is Mutasarrıf Bey Efendi	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Nurettin Efendi Sâlise
Müftî Efendi	Bandeli Ağa
Muhâsebeci Efendi	Agopciyan Ağa
Tahrîrât Müdîri Bey	Meclis-i İdâre Kâtibi Mahmud Efendi

TAHRİRÂT KALEMİ

Ser Müsevvid Vilâyet Gazetesine Me'mûr Âtif Efendi	
Müsevvid Sâni Ârif Efendi Hamse	Mübeyyiz-i Evvel Ömer Faik Bey
Mübeyyiz-i Sâni Ahmed Cevdet Efendi	Mübeyyiz-i Sâlise Halit Bey
Mülazim Kâmil Efendi	Diğeri Hasan Efendi

EVİRÂK KALEMİ⁵⁵³

Evrâk Me'mûru Mustafa Efendi
Mülazim Ziyâ Bey
Müavini Hasan Hayrettin Efendi
Diğeri Âsım Efendi

MAL KALEMİ

Müsalihi-i Cariye Mukayyidi Âsım Efendi
Varidât Mukayyidi İbrah Efendi
Masarafât Mukayyidi Fiki Mustafa Na'il Efendi

⁵⁵² H. 1311 Tarihli A.V.S. s.180.

⁵⁵³ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.181.

Teariz(?) Kâtibi Mustafa Efendi
Masarafât Mukayyidi Mehmed Tevfik Efendi
Müsalih Cariye Mukayyidi Refiki Hüsnü Efendi
Sanduk Emîni Lefur Efendi

VİRGÜ KALEMİ

Virgü Me'mûri Hasan Hüsnü Efendi
Kâtibi Refiki Harun Efendi
Merkez Virgü Kâtibi Mustafa Hilmi Efendi
Defterci Akif Efendi

NÜFUS DÂİRESİ

Me'mûr Mehmed Şefik Efendi	Kâtib Nurettin Efendi
----------------------------	-----------------------

DEFTER HAKANI KALEMİ

Me'mûr Hürşit Efendi
İkinci Kâtib Bekir Raşit Efendi
Baş Kâtib Bekir Sadık Efendi
Tapu Kâtibi Münhal

EVKÂF KALEMİ

Müdür Mevsi Nuri Bey	Kâtibi Hirah Efendi
----------------------	---------------------

BANK ŞÜBESİ

Re'is Hafız Hacı Ali Efendi ⁵⁵⁴	
Me'mûr Mustafa Vasfi Efendi	Muhâsebe Kalemî Şevket Efendi
A'zâ Hacı Ömer Efendi	A'zâ Rasim Efendi
A'zâ Karabet Ağa	Tahsildâr nefer 2

MAHKEME-İ BİDÂYETİ HUKUK DÂİRESİ

Re'is Nâ'ib Efendi	A'zâ Kirkor Efendi
A'zâ Salih Efendi Sâlise	Zabıt Kâtibi Osman Efendi
A'zâ Mülazimi Hacı Haşim Efendi	Zabıt Kâtibi Osman Sanib Efendi

CEZA DÂİRESİ

Re'is Mehmed Beşir Efendi	
A'zâ Halil Bey	A'zâ Vasıl Efendi
A'zâ Mülazim Remzi Efendi	Zabıt Kâtibi Hacı Necib Efendi

⁵⁵⁴ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.182.

Zabıt Kâtibi Mustafa Efendi
Müdde-i umum Mu'âvini Mehmed Onur Efendi

ADLİYE KALEMİ

Baş Kâtib Abbas Bey	İcrâ me'mûru Abdullah Efendi
Mukavelât Müdiri Ovadis Efendi	Mübeşir Nefer 3

MAHKEME-İ ŞERRİYE

Baş Kâtib Hacı Abdullah Efendi	Üçüncü Kâtib Hakkı Efendi
İkinci Kâtib Hacı Ezit Efendi	
Mukayyid İhsan Efendi	

TELGRAF İDÂRESİ⁵⁵⁵

Müdür Ahmed Bilal Efendi	Sâniye 94
Me'mûr Şahab Efendi	
Me'mûr Abbas Efendi	
İnci Mühâbere Me'mûru Mazin Efendi	
Me'mûr Behçet Efendi	Sâlise 95
Me'mûr remzi Bey	
Me'mûr Refiki Azit Bey	
Muhâbere Me'mûru Mehmed Bey	

BELEDİYYE

Re'is Ömer Efendi	
A'zâ Hacı Ârif Ağa	
A'zâ Ârif Ağa	
A'zâ İbrahim Ağa	
A'zâ Tâbib İsmail Efendi	Sâniyye 95
Kâtibi Süleyman Efendi	
Me'mûr Ömer Ağa	
A'zâ Süleyman Efendi	
A'zâ Hacı Ahmed Efendi	
A'zâ Hacı Resmi Efendi	
A'zâ Buvanaki Efendi	
A'zâ Diğeri Ohan Efendi	95
Sanduk Emîni Salih Sami Efendi	
Müfettiş Mehmed Efendi	
Hastahane Sahak Efendi	

⁵⁵⁵H. 1311 Tarihli A.V.S. s.183.

DUYUN-U UMUMİYE

Müdür Mehmed Rasim Efendi
Sanduk Emîni Abdulhalim Efendi
Mülazim İsmail Hakkı Efendi
Baş Kâtib Mehmed Efendi
Kâtibi Sâni Osman Efendi
Diğeri Mehmed Hulusi Efendi

REJİ İDÂRESİ

Müdü Ohannes Efendi
Muhafaza Me'mûrû Osman Bey
Muhâsebeci Unak Efendi
Muharrât-ı Terkiye Kâtibi Şaban Efendi
Anbar Emîni İstiban Efendi

ZÂBITA DÂİRESİ⁵⁵⁶

Tabur Ağası Dursun Bey
Piyâde Bölük Ağası Şükrî Ağa
Jurnal Emîni Hacı Kahraman Ağa
Me'mûrû Sâni Ali Ağa
Hesâb Emîni Ömer Ali Efendi
Me'mûrû Sâni Mehmed Halit Efendi
Süvârî Bölük Ağası Edhem Efendi 95
Jurnal Emîni İbrahim Efendi

POLİS DÂİRESİ

Komiser Mahmud Şevket Efendi
Komiser Hasan Efendi
Polis Abdulaziz Bey
Ser Gardiyan Âkif Bey

MEKTEB-İ RÜŞTİ

Müallim-i Evvel Salih Sabri Efendi
Müallim-i Sâlis Hacı İsmail Hakkı Efendi
Müallim-i Sâni Mehmed Ali Efendi
Rikâ ve Tâlik müallimi Asım Efendi

HÜSEYİNABAD NÂHİYESİ

Müdür Osman Zühtü Efendi

⁵⁵⁶ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.184.

Kâtibi Rızâ Efendi
Tapu Kâtibi Mustafa Efendi
Nâ'ib Mehmed Efendi
Virgü Kâtibi Mehmed Şükrî Efendi
Sanduk Emîni Ahmed Cevdet Bey
Orman Ondalık Me'mûrû Sabit Efendi

KIZILKOCA NÂHIYESİ⁵⁵⁷

Müdîr Hasan Tahsin Bey
Kâtibi Derviş Efendi
Tapu Kâtibi Mustafa Efendi
Nâ'ib Nuri Efendi
Virgü Kâtibi Mehmed Efendi
Sanduk Emîni İsanur Efendi

SORGUN NÂHIYESİ

Müdîr Mehmed Şükrî Efendi
Kâtibi Hakkı Bey
Tapu Kâtibi Ahmed Besim Efendi
Nâ'ib Mehmed Tevfik Efendi
Virgü Kâtibi Mehmed Ali Efendi
Sanduk Emîni Salim Bey

YOZGAD SANCAĞINA MÜLHÂK KAZÂLAR⁵⁵⁸

ÇORUM KAZÂSI

ME'MÛRİN

Kâimmakam Ahmed Eeşit Bey	Sâlise İftihar Madalyası
Nâ'ib Osman Efendi	
Mal Müdîri Osman Refik Efendi	Sâniye
Müftî İbrahim Nuri Efendi	
Tahrîrât Kâtibi Halil Efendi	

⁵⁵⁷ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.185.

⁵⁵⁸ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.186.

MECLİS İDÂRE-İ KAZÂ

Re'is Kâimmakam Bey		
A'zâ-yı Tâbiye	A'zâ-yı Müntahibe	
Nâ'ib Efendi	Zarif Efendi	Sâlise
Mal Müdürü Efendi	Hacı Bey	
Tahrîrât Kâtibi	Ahmed Ağa	
	Serkiz Ağa	

MAL KALEMİ

Mal Müdürü Osman Refik Efendi
Müavini Enur Efendi
Sanduk Emîni Seruki Efendi

MAHKEME-İ BİDAYET

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ Şükrî Efendi
A'zâ Kapril Efendi
Baş Kâtib Mehmed Nuri Efendi
Müstandik Mu'âvini Besim Efendi
İkinci Kâtib Seyit Efendi
Mübaşir 2

NÜFUS İDÂRESİ ⁵⁵⁹

Me'mûr Sabit Efendi
Kâtib Mustafa Efendi

BANK ŞÜBESİ

Re'is Hacı Halil Efendi
Re'is Hacı Ârif Efendi
A'zâ Hacı Hasan Ağa
A'zâ Hulusi Ağa
Kâtib Emin Efendi

DUYÛN-U UMÛMİYYE

Me'mûr Şakir Efendi
Kâtibi Ahmed Hamdi Efendi

⁵⁵⁹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.187.

MEKTEB-İ RÜŞTÎ

Muallim-i Evvel Ali Rızâ Efendi
Rikâ Muallimi Fazıl Efendi
Muallim-i Sâni Bekir Efendi
Tâlik Müallim-i Emrah Efendi

TARIK VE MUHABİR KOMİSYONU

Re'is Kâimmakam Bey
Re'is Hacı Ali Ağa
A'zâ Bank Kâtibi Emin Efendi
A'zâ Hacı Efendi

MUÂRİF KOMİSYONU

Re'is Evvel Müftü İbrahim Nuri Efendi
A'zâ Rüştiye Muallim-i Evveli Ali Rızâ Efendi
A'zâ Mehmed Efendi
A'zâ Hafız Mustafa Efendi
A'zâ Hacı Ömer Ağa
Re'is Sâni Belediye Re'isi Hacı Halil Efendi
A'zâ Ârif Efendi
A'zâ Halil Rüştü Efendi
A'zâ Fazıl Efendi
Sanduk Emîni ve Kâtib Hasan Efendi

EVKÂF KOMİSYONU⁵⁶⁰

Re'is Hacı Mehmed Efendi
A'zâ Nuri Efendi
A'zâ Hacı Mehmed Ağa
A'zâ Elvan Efendi
Evkâf Vekili Ahmed Efendi

VESAİT-İ NAKLİYYE KOMİSYONU

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ Virgü Kâtibi Enur Efendi
A'zâ Hacı ZÂrif Efendi
A'zâ Tapu Kâtibi Haşim Efendi
A'zâ Evkâf Vekili Ahmed Efendi

⁵⁶⁰ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.188.

ZABİTA DÂİRESİ

Zabıta Me'mûru Mülâzım i Sâni Ömer Ağa
--

BAZI ME'MÛRİN

Mahkeme-i Şerrîye Kâtibi Mahmud Feyzî Efendi
Reji Me'mûru Nuri Efendi
Reji Kâtibi Kâmil Efendi
Telgraf ve Posta Me'mûru Hasan Efendi
Duyun-ı Umûmiye Me'mûru Abdullatif Efendi
Orman Ondalık Me'mûru Mustafa Efendi

MADEN KAZÂSI⁵⁶¹

Me'mûrin Kazâ
Kâimmakam Hakkı Bey
Nâ'ib Ahmed Raşit Efendi
Müftî Mehmed Efendi
Mal Müdîri Ahmed Ziyâ Efendi
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Rahmi Efendi

MECLİS-İ İDARE-İ KAZÂ

Re'is Kâimmakam Bey	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Emin Efendi
Müftî Efendi	Yusuf Efendi
Mal Müdîri Efendi	Kirkorin Ağa
Tahrîrât Kâtibi Efendi	Karabat Ağa

MAL KALEMİ

Mal Müdîri Ahmed Ziyâ Efendi	Müavini Daniş Efendi
Refiki Mehmed Efendi	Sanduk Emîni Gazus Efendi

MAHKEME-İ BİDÂYET

Re'is Nâ'ib Efendi	Baş Kâtib Mehmed Efendi
A'zâ İbrahim Fehmi Efendi	Müstantik Mustafa Sami Efendi
A'zâ Karabet Ağa	İkinci Kâtib Rifat Efendi

NÜFUS İDÂRESİ

Me'mûr Ruhlettin Efendi	Kâtib İbrahim Efendi
-------------------------	----------------------

⁵⁶¹H. 1311 Tarihli A.V.S. s.198.

ZİRAAT BANK KALEMİ ⁵⁶²

Re'is Müftî Mehmed Seyit Efendi	A'zâ Mehmed Emin Efendi
A'zâ Anastas Ağa	A'zâ Artin Ağa
Muhâsebe Kâtibi Ahmed Efendi	Tahsildâr Ahmed Hami Efendi

MEKTEB-İ RÜŞTÎ

Müallim-i Sâni Hacı Tevfik Efendi	Rikâ Müallimi Hacı Tevfik Efendi
Bevvâb Osman Ağa	

DUYUN-U ÜMUMİYYE

Me'mûr Vasıl Efendi	Kâtibi Bedrus Efendi
---------------------	----------------------

BELEDİYYE

Re'is Hasan Efendi	A'zâ Mehmed Ağa
A'zâ İsmail Ağa	A'zâ Haralim Ağa
A'zâ Sihak Ağa	A'zâ Hacı Devtir Ağa

TELGRAF İDÂRESİ

Me'mûr Ali Efendi	Çavuş Bekir Ağa
Çavuş Osman Ağa	

BAZI ME'MÛRİN

Mahkeme-i Şerrîye Kâtibi Hacı Mehmed Efendi
Orman Ondalık Me'mûru Süleyman Efendi

KARMAĞARA NÂHİYESİ

Müdür Salih Mazhar Efendi	Nâ'ib Kasım Efendi
Kâtib Sanhah Efendi	Tapu Kâtibi Hami Efendi
Sanduk Emîni Abdulcabbar Efendi	

SUNGURLU KAZÂSİ

MEMÛRİN

Kâimmakam Ahmed Raşif Efendi	Rabi'a
------------------------------	--------

⁵⁶² H. 1311 Tarihli A.V.S. s.190.

Mal Müdürü Akif Efendi	Mihraç(?)
Nâ'ib Ali Rızâ Efendi	
Tahrîrât Kâtibi Hamdi Efendi	

MECLİS-İ İRADE-İ KAZÂ

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Hacı Arslan Bey Rabi'a
Mal Müdürü Efendi	Mehmed Hami Efendi
Tahrîrât Kâtibi Efendi	Mihail Efendi
	Onak Ağa

MAL KALEMİ

Mal Müdürü Mehmed Sadık Efendi
Mü'âvin Vekili Ömer Efendi
Mü'âvin Akif Efendi
Sanduk Emîni Binaki Efendi

MAHKEME-İ BİDÂYET ⁵⁶³

Re'is Nâ'ib Efendi	Baş Kâtib Salih Efendi
A'zâ Şeyh Ahmed Efendi	Müstandik Mu'âvini Şükrî Efendi
A'zâ Kirkor Efendi	Kâtib-i Sâni Yusuf Efendi
Mübaşir Nefer 2	

NÜFUS KALEMİ

Me'mûr Nuri Efendi	Kâtib Mehmed Efendi
--------------------	---------------------

ZİRAAT BANK ŞÜBESİ

Re'is Hasan Efendi	A'zâ Mehmed Efendi
A'zâ İsmail Efendi	A'zâ Nevrus Ağa
A'zâ Hulusi Efendi	Kâtib Ruban Efendi

DUYUN-U UMUMİYE İDÂRESİ

Me'mûr Ali Rızâ Efendi	Kâtibi Vicin Efendi
Kolcu Nefer 2	

REJİ İDÂRESİ

Memur Dimitraki Efendi	Kolcu Sadık Ağa
------------------------	-----------------

⁵⁶³ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.192.

MAÂRİF KOMİSYONU

Re'is-i Evvel Müftî Mehmed Rüşti Efendi
A'zâ Mehmed Hulusi Efendi
Re'is-i Sâni Belediye Re'isi Mahmud Efendi
A'zâ Hasan Efendi

BELEDİYYE DÂİRESİ⁵⁶⁴

Re'is Mahmud Efendi	A'zâ Hasan Efendi
A'zâ Sadık Efendi	A'zâ Şükrî Efendi
A'zâ Tahir Efendi	A'zâ Nikol Efendi
A'zâ Karabat Efendi	A'zâ Avadis Ağa
Kâtib İsmail Efendi	Müfettiş Kasım Efendi
Tâbib Kostantin Efendi	

BAZI ME'MÛRİN

Mahkeme-i Şerrîye Baş Kâtibi Mehmed Tahir Efendi
Tapu Kâtibi Mehmed Nuri Efendi
İkinci Kâtib Mehmed Nuri Efendi
Zabıta Me'mûru Mülazım Hacı Kahraman Efendi

SALMANLI NÂHIYESİ

Müdür Musa Şevket Efendi	Nahiye Kâtibi Vasıl Efendi
Tapu Kâtibi Yusuf Efendi	Sanduk Emîni Ali Mahir Efendi

BOĞAZLIYAN KAZÂSİ

ME'MÛRİN KAZÂ

Kâimmakam Ali Rızâ Efendi
Nâ'ib Hasan Efendi
Müftî Ahmed Efendi
Mal Müdürü Ahmed Hamdi Efendi
Tahrîrât Kâtibi Mahmud Efendi

MECLİS İDÂRE-İ KAZÂ⁵⁶⁵

Re'is Kâimmakam Efendi	
A'zâ-ı Tâbiyye	A'zâ-ı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	İsmail Bey
Müftî Efendi	Hakkı Bey

⁵⁶⁴H. 1311 Tarihli A.V.S. s.193.

⁵⁶⁵H. 1311 Tarihli A.V.S. s.194.

Mal Müdüri Efendi	Manuk Ağa
Tahrîrât Kâtibi Efendi	

MAL KALEMİ

Re'is Nâ'ib Efendi	Baş Kâtib Nazif Efendi
A'zâ Ömer Bey	Müstandik Mu'âvini Emin Bey
A'zâ Avadis Efendi	İkinci Kâtib Hafız Necib Efendi
Mükavelat Me'mûru Salih Efendi	Mübaşir Nefer 2

NÜFUS KALEMİ

Me'mûr Hasan Efendi	Kâtib Bekir Efendi
---------------------	--------------------

BANK ŞÛBESİ

Re'is Ahmed Bey	Mühasebe Kâtibi Sine Kerim Efendi
A'zâ Salih Efendi	A'zâ Hacı Ağa
A'zâ Hacı Evhan Ağa	Tahsildâr Hüsnü Efendi

BELEDİYYE⁵⁶⁶

Re'is Osman Efendi	A'zâ Ömer Ağa
A'zâ Mehmed Ağa	A'zâ Harelim Ağa
A'zâ Kırkor Ağa	

DUYUN- UMUMİYE

Memur Ahmed Efendi	Kâtibi Hamdi Efendi
--------------------	---------------------

BAZI ME'MÛRİN

Telgraf Me'mûru nuri Efendi	Reji Me'mûru Harik Efendi
Tapu Kâtibi Asım Efendi	Zabıta Me'mûru Hacı Çavuş
Duyun-u Umumiye Me'mûru Mehmed Faik Efendi	Kâtib Hamdi Efendi
	Orman Me'mûru Osman Efendi

AKDAĞ NÂHİYESİ

Müdüf Hakkı Efendi	Kâtib İbrahim Efendi
Tapu Kâtibi Osman Efendi	Sanduk Emîni Manul Efendi

⁵⁶⁶ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.195.

**DÖRDÜNCÜ KAYSERİYYE FIRKASININ SEKİZİNCİ YOZGAD LİVÂ⁵⁶⁷
KUMANDANLIK**

Osman Paşa Mirlivâ	Mecidi	Osmani	Kars Madalyası
	2	3	

MEZKÛR LİVÂLİĞA MÛLHÂK İMRA(?) VE ZABİTAN

Mehmed Şakir Bey Miralay		
Adil Bey Kâimmakam	2 mim	3 ayın

BİRİNCİ YOZGAD TABURU

Binbaşı Ahmed Kaşif Efendi	4 mim
Tabur Kâtibi Mehmed Emin Eyüp Efendi	5 mim
Takuncu Ustası İsmail Hakkı Efendi	
Debboy Me'mûru Ahmed Efendi	

BİRİNCİ BÖLÜK	İKİNCİ BÖLÜK
Birinci Yüzbaşı Hasan Avni Efendi	Yüzbaşı Mustafa Efendi 5 mim
İkinci Yüzbaşı Mehmed Hami Efendi	Mülazım-1 Evvel Veli Adin Efendi
Mülazım-1 Evvel Süleyman Faik Efendi	Mülazım-1 Sâni Mehmed Efendi
Mülazım-1 Sâni Mehmed Efendi	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜK	DÖRDÜNCÜ BÖLÜK
Yüzbaşı Hakkı Yusuf Efendi	Yüzbaşı Yusuf kadı
Mülazım-1 Evvel Mehmed Ağa	Mülazım-1 Evvel Hacı Emin Efendi
Mülazım-1 Sâni Ömer Efendi	Mülazım-1 Sâni İsmail Efendi

İKİNCİ ALACA TABURU⁵⁶⁸

Binbaşı Mehmed Said Bey	5 mim	Plevne
Sağ Kolağası Mehmed Raşit Ağa	Girid	Plevne
Tabur Kâtibi Münhal		

BİRİNCİ BÖLÜK	İKİNCİ BÖLÜK
Yüzbaşı Mehmed Tevfik Efendi	Yüzbaşı İsmail hakkı Efendi
Mülazım-1 Evvel Hasan Ağa	Mülazım-1 Evvel Mehmed Ağa
Mülazım-1 Sâni Hacı İsmail Efendi	Mülazım-1 Sâni Münhal

ÜÇÜNCÜ BÖLÜK	DÖRDÜNCÜ BÖLÜK
Yüzbaşı Maksud Ağa	Birinci Yüzbaşı Mehmed Efendi
Mülazım-1 Evvel Faik Efendi	Yüzbaşı Ali Efendi

⁵⁶⁷ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.220

⁵⁶⁸ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.221.

Mülazım-1 Sâni Mehmed Ağa	Mülazım-1 Evvel İbrahim Efendi
---------------------------	--------------------------------

ÜÇÜNCÜ BOĞAZLIYAN TABURU

Binbaşı Salim Efendi	5 mim
Sağ Kolağası Hacı Mehmed Ağa	Umum madalya
Tabur Kâtibi İsmail Hakkı Efendi	

BİRİNCİ BÖLÜK

İKİNCİ BÖLÜK

Yüzbaşı Hasan Ağa	Yüzbaşı Mehmed Rızâ Efendi
Mülazım-1 Evvel Ali Ağa	Yüzbaşı Sâni Ali Efendi
Mülazım-1 Sâni Numan Hakkı Bey	Mülazım-1 Evvel Hamza Ağa

ÜÇÜNCÜ BÖLÜK⁵⁶⁹

DÖRDÜNCÜ BÖLÜK

Yüzbaşı Hacı Ali Efendi	Yüzbaşı Ömer Ağa
Yüzbaşı Hasan Ağa	Mülazım-1 Evvel Mehmed Ağa
	Mülazım-1 Sâni Mehmed Said Efendi

DÖRDÜNCÜ AKDAĞMADENİ TABURU

Binbaşı İbrahim Efendi	4 mim 4 ayın
Sağ Kolağası Salih Efendi	5 mim Efhâr Girid Karadağ Madalyaları
Tabur Kâtibi Hasan Avni Efendi	

BİRİNCİ BÖLÜK

İKİNCİ BÖLÜK

Yüzbaşı Mustafa Ağa	Yüzbaşı İsmail Efendi
Mülazım-1 Evvel Sayan Ağa	Mülazım-1 Evvel Mehmed Efendi
Mülazım-1 Sâni İhsan Efendi	Mülazım-1 Sâni Hacı Salih Efendi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜK

DÖRDÜNCÜ BÖLÜK

Yüzbaşı Mehmed Efendi	5 mim	Birinci Yüzbaşı Mehmed Ağa
Mülazım-1 Evvel İbrahim Efendi		İkinci Yüzbaşı Mehmed Efendi
Mülazım-1 Sâni İbrahim Ağa		Mülazım-1 Evvel Mustafa Ağa

⁵⁶⁹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.222.

YOZGAD SANCAĞI⁵⁷⁰

YOZGAD KAZÂSI

Vilayetin şark cenubiyesinde ve merkez vilayete otuz altı saat ba'd mesafede vakia'dır. Satlı bahirden takriben 1000 metro irtifa'ında olan Yozgad kazâsı (Muslu belen), (Kabaktepe) ve (Çamlık) tâbir edilen cibal-ı sagireye müteselsilenin daevamında mebri mevki'en lâtif ve havadar yüz otuz sekiz senelik bir memlekettir.

Bundan yirmi beş sene mukaddem merkez vilâyet ittihaz edilmiş olmak ve elviya-i sâireye nisbetle kesret-i nüfus malum bulunmak hesâbiyle Yozgad Sancağı diğer sancaklara haiz-i rüchandır. Kasaba-ı mezkûre mevki'an mürtefi' ve sonradan müteşekkil olmak hesâbiyle ibziyâ ve bütünün tarz inşasında kurulan saat-ı mermeriyye vilâyetin sair cihetlerine mükis olamayacak derecede nevin ve dili bezir ve hususıyla Abdulcabbarzadelerin müfret-i mahsusasından olan cam-i kebir hakikaten nazır-i riba bi' nazırdır.

Şark ve garp cihetlerinde ufak tefek bazı behçeler mevcut olup ahali mevsim-i seyifde taze ve tefriç için bu bahçelere nâkil ederler.

(Şeker Pınarı) ve (Soğuk Oluk) namındaki suları tâbiatin hakikaten her yerde ibzal edemeyeceği mehasin tâbiyetindedir. Hala şehrin cihet cenubisini teziyan eden Soğuk Oluk mevki' irtifa'ı mevki'iyile beraber ufak bir çamlıktan müteşekkil gayet latif bir meşcurenin ortasında bulunmak mûlabesesiyle memleketin en latif ve havadar mahâlli burası ad edilir. Ve erbab-i zevk ve safaya mevsim-i baharda ve elyam-ı mahsusa-ı sairede diğer mahâllerden ziyâde çay taze ve sedur olmaktadır. Yozgad kasabasında haziran ortasından temmuz başına kadar (Köhne Panayırı) namıyla kûşad edilen pazar pek revaçlı ve izdihamlıdır. Buraya vilâyetin⁵⁷¹ her tarafından ve civar vilâyetlerden pek kalitelü halk ictima' ederek en ziyâde at, kısrak, merkeb, ester, karasığır ve hayvanat saire-i bi' ve iştira' olmaktadır.

Mezkûr panayıra Maraş ve Halep taraflarından bazen ala cins at ve kısraklar dahi getirülmekte ve bu pazarda yirmi bin kadar hayvan alunup satulmaktadır.

Ma' nevâhi Yozgad kasabası 43.210 zükûr ve 40.817 inas müslim ve 603 zükûr ve 572 inas Rum ve 4.845 zükûr ve 4.622 inas Ermeni ve 89 zükûr ve 80 inas

⁵⁷⁰ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.283.

⁵⁷¹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.284.

Katolik 109 zükûr ve 129 inas Protestan 97 zükûr ve 81 inas kıbtı müslim 168 zükûr ve 160 inas kıbtı gayr-i müslim ki cemaatten 95.582 nüfus havidir.

Nüfus kazâda 3.152 hâne 192 dükkân 15 fûrun 4 han 8 hamam 6 değirmen 18 cami ve mescid 5 tekke ve zaviye 5 medrese 778 kitab-i metbua havi iki kütüphane bir mekteb-i rüşti ikisi zükûr birisi idâreye mahsus üç ibdidai ve 15 sıbyân mektebi ve kurâda dahi 48 sıbyân mektebi mevcut olub zükûr olunan mekteplerde dahi 3.220 sıbyân bulunmaktadır.

Bir hükümet konağı bir kale bir karakolhâne bir cephâne bir hapishâne bir hastahâne bir belediye dairesi bir debboy bir telgrafhane sekiz ahşap on üç kargir köprü üç gayse(?) melat gasir(?) mesafeye mahsus on mekteb bir gazhane mevcuttur. Kazânın havi olduğu araziden 5.500 dönümü mezruğ 11.600 dönümü gayr-i mezruğdur.

Senevii virgü mürettebatı ma' nevîhi 1.229.328 a'şârı 1.514.908 ağnâmı 724.067 guruştan ibarettir.

Merkez kazâda 11.912 koyun, 40.862 keçi, 62.764 tiftik mevcud⁵⁷²olub senevii 12.257 yapağı, 42.546 kıl 45.400 okkada tiftik hasıl olmaktadır.

Mavaşiden 16.900 manda, 13.200 karasığır, 13.000 at, 1.500 deve, 12.000 merkep, 160 ester vardır.

ÇORUM KAZÂSI

Vilâyetin şark cihedinde ve müntehayi hududunda merkez livâyâ 18 ve merkez vilâyete 54 saat ba'd mesafede vakia'dir.

Kasaba mevki'en basık ise de etrafı ve nevâhisi ufak dağlar ve tepelerle mehat bulunmak mulabesesiyle havası ceýt ve manzarası latiftir. Çorumda fasul erba-i hakimi tamamıyla icra ettiğinden civarında mevcut olan mükemmel bağ ve bahçelerde mezruğ eşçar ve kurâ ki mebzul bir sürette yetişmektedir.

Kasabanın cihet garbiyesinde ve bir tepecik üzerinde Alemdar cenab-ı rızâ tapınağı (Sahib-i Rumi) radüallahü elbari hazretleri defin-i hak idranaktır.

Bundan başka civar kasabada ve şark cihedinde (Zeynelabidin) hazretleriyle (Abid) ve (Garip Gazi) ve (Pir Liduhâ) ve (Seyit Nizameddin) ve (Pir Baba) ve (Veysel Karani) ve derün kazâda (Saadettin Vakkas) ve (Kırklar) dimekle maruf

⁵⁷² H. 1311 Tarihli A.V.S. s.285.

(Emir Ahmed Çelebi) ve (Ahi Menteşe) ve (Şeyh Eyüp) ve (Şeyh İsa Halife) ve (Abdal Ata) ve (Seyit Murat Veli) ve (Şeyh Sadareddin) ve (Abdal Bodus) ve (Balım Sultan) ve (Baba Mehmed) ve (Turhanlı) ve (Erzurum Sultan) ve daha pek çok zat-i kiram metfundurlar.

Kasabada tarikât-i âliye-i mevleviyeye hâne-i kadiriyyeye mensub tekve-i şerife, mevcut olup ilm-i mahsusasında ibadet-i şerif icra edilmektedir.⁵⁷³

Çorum kasabası emsar-ı karyeden madud olup eski bir kalesi ve kale derûnunda yirmi bir hane-i şâmil bir de kale mahâllesi vardır.

Anadolunun oldukça mühim bir noktasına tesadüf eden Çorum ve Yozgad havâliyesinin İstanbul Caddesi üzerinde vakia' olmak hesâbiyle murur ve öbürü pek keşfetlidir. Kabil el teşkilat-ı sancak itibar edilen Çorum kazâsı şimdiki halde ikinci sınıf kaimmakamlıktır.

Kasaba-ı mezkurenin ve sathinde yirmi odalı şâmil ve muntazam bir hükümet konağı ve hapisane ve yirmi re's hayvanatların ahır, bir telgrafhane ve yine hükümet dairesine münsâl ve İstanbul caddesine nazar-ı mecuret on altı odalı ve taht-ı zabitiyye koğuşu ve beş dükkândan ibaret diğer bir daire ve hükümet haviyesinde kargir ve muntazam bir debboy evrak-ı ma' hazine, bir daire-i askeriye ve hariç kasabada ve Yozgad caddesi üzerinde bir alay piyâde ve bir alay süvârî asâkir-i şahane istimabire kâfi cesim bir kışla ve iki bab-ı derbent ve karakolhane ve bir silahhâne ve bir gazhâne mevcuttur.

Selçukiler zamanında inşa ve ahiren mescid denilecek bir sürette tamir ve ihyâ buyurulan cami-i şerif ile beraber 164 cami ve mescid 11 medrese ve derûnunda 2960 kitap matbûa ve nüfus-u hâvi 2 kütüphane kasaba-ı mezkûreyi teziyan eden ibdida-i aliyyendir. Bunlardan başka 8283 hane 4 hamam 7 han 21 kahvehane bir dakik fabrikası 50 çeşme ayakları kargır üzeri ahşap olmak üzere on adet köprü vardır.

Kasabada 7.831 zükûr 7.919 inas Müslim 101 zükûr 45 inas rum 308 zükûr 205 inas ermeni 11 zükûr 8 inas Katolik 17 zükûr 16 inas Protestan 91 zükûr 77 inas kıbtı Müslim mağ nahiye karada dahi 17.979 zükûr ve 16.092 inas Müslim ve 12 zükûr 12 inas kıbtı gayr-i müslim mevcuttur.⁵⁷⁴

Kazânın vergi envanteri 723.127 a'şâr bedeli 864.487 ağnâmı 272.943 guruştur.

⁵⁷³ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.286.

⁵⁷⁴ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.287.

Derûn kazâda 28.186 koyun, 39.419 keçi, 12.098 tiftik, 6.850 karasığır 8.000 manda, 5.250 merkeb, 320 esab 57 ester 60 deve mevcuttur.

Mahsulâtta hatta sair burçak, darı, yulaf, nohut, mercimek, bakla, kendir, çehri-fevâkeden üzüm, elma, armud, zerdali, kiraz, ceviz, dut vesaire ile envai sebzevat mebzul bir sûrette idrak etmektedir.

Mensucatı İnan kârı yünden şal, pamuk ipliğinden gömlek, bez, aba gibi şeylere münhasır olduğu gibi evnî tahsiseye ve zahireden edevat-i zirayinden her cinsi imal edilmektedir.

SUNGURLU KAZÂSI

Sungurlu kazâsı merkez vilayete 32 ve merkez livaya 12 saat mesafede vakiadır.

Kasabada 1.638 zükûr 1.639 inas Müslim 117 zükûr 106 inas Rum 586 zükûr 67 inas Ermeni 45 zükûr 52 inas Protestan 242 zükûr 218 inas kıbtı müslim kurâda dahi 14.682 zükûr 14.600 inas müslim 197 zükûr 191 inas Rum nüfus ve ma' kasaba 6.714 hane ve 156 cami 171 mekteb 3 kütüphane 1 medrese 3 kilise mal gayri müslimeye mahsus 3 mekteb 1 hükümet konağı⁵⁷⁵ 1 belediye dairesi 310 çeşme dördü kargır üç ahşab olmak üzere 14 köprü bir hapishane bir hamam üç han sekiz firun 294 dükkân bir cephaneye bir karakolhane hâvidir.

Sungurlu kazâsında her perçembe günleri bir pazar kurulduğu gibi mayısın on beşinci gününden ağustos nihayetine kadar devam etmek üzere hayvan alım ve satımına mahsus perçembe günleri bir panayır kûşad edilmektedir.

Çorum kazâsıyla hem hudud olan Ordu dağından ahali kereste ve mahrukat gibi livâ zamanı tabi' istihsal etmekte ve mezkûr orman ekseriyetle çam, meşe, ağaçlarını havi bulunmaktadır.

Kazâyı mezkûre merbud salmanlı nahiyesinde dahi (Eyger) namıyla mâruf ve sırf ufak meşe ağacını hâvi diğere bir orman vardır.

Sungurlu kazâsında zikre şayan enhar-ı cesime mevcut olmayup dağların esintilerinden mütehâsıl ufak derelerle mevcut bağ ve bostanlar ve bir hayli mezarı seki ve erva edilmektedir.

⁵⁷⁵ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.288.

Kazâda hububatın her nevi ve başlıca buğday, arpa, yulaf, mısır, darı, nohut, burçak, mercimek ile elma, armut, zerdali, üzüm, erik, ayva, gibi fevâkihın envai idrak etmekte ve bir hayli çabuk yetişmektedir.

Kazânın hâvi olduğu 900.000 dönüm araziden 35.000 dönümü mezruğ 325.000 dönümü mirî kasabada gayr-i mezruğ arazi halindedir.

Bir senelik ve yirmi envali 584.326 a'şâr bedeli 795.356 ağnâm resumide 495.491 guruştan ibarettir.

Kazâda 64.902 koyun, 29.733 kıl keçisi, 54.831 tiftik keçisi mevcut olub bunlardan senevî 63.950 yapağı, 3.825 tiftik, 28.500 okka kıl hâsıl olmaktadır. Hayvanat ve mevaşesi 18.244 karasığır, 1.823 manda,⁵⁷⁶ 4.958 merkebe, 1.329 esb, 80 ester, 551 deveden ibarettir.

Mensucatı kilim, seccade, pamuktan bez, yünden aba emsali şeylerdir. Bu kazâda tahminen 530.000 kıyle hatta ve 260.000 kıyle şâ'ir hâsıl olmaktadır.

AKDAĞ MADENİ KAZÂSI

Merkez vilayete elli sekiz ve merkez livâyâ on iki saat ba'd mesafede vakia'dır. Merkez kazâ olan Akdağ kasabası altı mahâlle 510 hâne bir hükümet konağı bir cami-i şerif dört medrese bir rüşti iki ibtidai mektebi 210 dükkân 10 kahve bir hamam ahşab köprüyü ve umum kazâ 145 karye 82 cami ve mescid 152 mekteb 6 tekve 16 ahşab iki kargir köprü 287 çeşme üç kilise Ermeni ve Rum milletlerine mensub 3 mekteb 139 değirmen 5 fûrun havidir.

Kasabada 459 zükûr 481 inas müslim 580 zükûr 642 inas Rum 71 zükûr 72 inas Ermeni milleti kurâda dâhi 12.513 zükûr 11.654 inas Müslim ve 1.920 zükûr 2031 inas Rum 1.027 zükûr 877 inas Ermeni nüfusu mevcuttur.

Kazâyı mezkûr mevki'en mertefi' ve etrafı zengin ormanlarla muhat olmak hesâbiyle havası latif ve ceytdir. Hâvi olduğu ormanlardan (Hacet) (Ökçe) (Deniz Özi) namındaki üç kıtası 57.300 cerpden ibaret olub derûnunda çam, ardıç, yabani armud, elyaç, meşe ağaçları mevcuttur. Mezkûr ormanlardan kıt'ı edilen kereste ile hatab ve kömür gibi mahrukat Yozgad, Samsun, Sungurlu kazâlarına nakil ve furuhat

⁵⁷⁶ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.289.

olunur. Derun kazâdan⁵⁷⁷ cereyan eden ve (Konak Özi) (Kundalan) (Çökerek) (Çiçeği) (Deniz Özi) (Yankı) namlarıyla maruf olan altı kıta dere bir hayli değirmen tedavir ettikten ve devam üzerinde mevcut bostan ve mezrai seki irva edenden sonra kızılıрмаğa mensub olur.

Saray Boğazı demekle mağruf olan mahâlde Cimcimi Sultan namında sekiz odalı şâmil kargır bir bab han ibdaî sebebiyle keşeddır. Yankı deresi üzerinde binası gayr-i malum oldukca metin ve kargir bir köprü vardır.

Karadeniz karyesinde (Ilıca) namındaki kaplıcanın fesad deme nafi' müncerimdir. Bundan başka Ilı su ve Birun karyeleri civarında iki kaplıca daha mevcuddur.

Kazâyı mezkûrda (Yolageldi Baba) ve (Sürme Çayı Baba) namı zatlar medfun olub türbe-i şerifeleri umum tarafından ziyaret edilmektedir.

Kazânın başlıca mensucati kilim, halı, seccade, yünden gayet güzel ve zarif erkek ve kadın çorabı eldivenler- mahsulâtı ufak çakı ve mikras vesairenden ibarettir.

Kazânın hâvi olduğu araziden kasi mezruğ ve nesati gayri mezruğ olub mahsulundan bazıları arpa, nohut, çavdar, mercimek, ezgin, ziran, fi, burçak-fevakeden elma, armut vişne vesaire idrak etmektedir.

Hayvanat ve mevaşiden 650 deve 2.050 manda 3.140 karasığır 398 merkeb 35 ester 289 esb 39.577 koyun 47.204 kıl keçisi 19.046 tiftik keçisi mevcut olub senevî ağnâmından 36.652 okka yapağı 35.844 okka kıl 15.485 kıyye tiftik hâsıl olmaktadır. Kazânın bir senelik vergi imdali 413.940 a'şâr bedeli 55.757 ağnâm resumi 306.889 guruştan ibarettir.⁵⁷⁸

BOĞAZLIYAN KAZÂSI

Boğazlıyan kasabasının merkezi olan Uzunlu kasabası merkez vilayete 45 livaya 18 saat ba'd mesafede vakia'dır. Kasaba-ı mezkûrde kazânın vesaitinde vakia' olub havası lâtif ve cevd ve etrafı ve inhasındaki bağ ve bahçeler fevkalade mezbun ve menyittir.

Kazânın derununda üç değirmen tedavirinde kaki bir leziz cereyan etmektedir.

⁵⁷⁷ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.290.

⁵⁷⁸ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.291.

Kasaba-ı mezkûrede 522 zükûr 529 inas Müslim 3 zükûr 2 inas Rum 511 zükûr 462 inas Ermeni ve ma' nâhiye kurâda dâhi 17.385 zükûr 15.492 inas Müslim 282 zükûr 208 inas Rum ve 5.047 zükûr 4.062 inas Ermeni 63 zükûr 33 inas Protestan 34 zükûr 9 inas kıptı Müslim mevcuttur.

Kazâ 6.319 hane 116 cami ve mescid 3 medrese 66 mekteb 1 hükümet konağı bir hapishane 2 han 2 kahve 80 dükkân 5 fûrun 5 kilise mal gayr-i müslimeye mahsus iki mekteb 250 çeşme biri kargir on dördü ahşab olarak on beş köprüyü havidir. Merkez kazâda Cuma günleri bir pazar kûşad edilmektedir.

Boğazlıyan kazâsında enhar-ı cesime olmayub Akdağ nâhiyesinin civarında (Akdağ) dimekle meşhur dağdan nebîan eden çağlayanlar Kozan Özi namındaki ufak çayı hasıl etmekte ve o taraftaki bağ ve bahçeleri iska eylemektedir.

Nâhiye-i mezkûrede (İli su) ve (Sulak) namındaki iki bab kaplıca mevcut isede madenleri henüz keşf edilmediği cihetle ahali rağbet ve istifade etmemektedir.

Derun kazâda şeyhler karyesinde saadet-i kiramdan (Hasan Dede) defin –i hak idranındadır.⁵⁷⁹

Kazânın başlıca mensucatı kilim, seccade, kalınca bez, aba, pamuk bezi, mamulâtı topraktan edevat tabahiye ile desti ve çömlek demirden bıçak gibi ufak tefek şeylerden ibarettir.

Kazânın hâvi olduğu araziden elli bin dönümü mezruğ mütebakisi gayr-i mezruğ olub, mahsulâtta buğday, arpa, pirinç, nohut, burçak, darı, vesaire- esmer ve fevahiden armud, elma, üzüm külliyyetle idrak etmektedir.

Derûn kazâda 85.219 koyun 35.482 kıl keçisi 10.057 tiftik keçisi 18.500 karasığır 550 manda 1125 merkeb 80 deve mevcut olub senevî ağnâmından 20.880 okka yapağı 18.552 okka kıl 2.500 okka tiftik hasıl olmaktadır.

Dahil kazâda Akdağ ormanlarına mülhak ve ekseri mahâlleri çam ve meşe ve kavak gibi eşçarı hâvi bir iki ufak orman vardır. Ahali bu ormanlardan kat'ı ettikleri kereste ve hatab ve kömürü Kayseriye, Yozgad, Kırşehrîne nâkil ve bu yüzden bir hayli intifa' etmektedirler.

⁵⁷⁹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.292.

MATBA-İ VİLAYETİN ÜÇYÜZ DOKUZ SENESİ BÜTÇESİ⁵⁸⁰
VARİDAT GAZETE BATILI

Guruş

45432 Ankara Sancağı
40545 Yozgad Sancağı
12347 Kırşehir Sancağı
09078 Kayseriye Sancağı
7456 Varidât metferke
65773 hayvanın karasi metlete
1806631 YEKÜN

YOZGAD SANCAĞI⁵⁸¹

İcmal	İslam	Rum	Ermeni	Katolik	protestan	Kıptı gayr-i müslim	Esami kazâ
95.582	84.205	1.175	946	169	238	328	Yozgad Kazâsı
50.734	50.023	146	510	19	032		Çorum Kazâsı
34.880	33.019	611	1151		091		Sungurlu Kazâsı
32.327	25.101	5.177	2.041				Akdağ Kazâsı
44.644	33.971	495	0.082		090		Boğazhyan Kazâsı
258.167	226.325	7.600	23.262	188	464	328	Yekûn

Vilayetin dâhilinde kâin elvivanın merkez vilayete ve bir sancak merkezinin diğer sancak merkezlerine ve kazâ ve navahi merkezlerinin elviya merkezlerine saat mesafelerini mebin cetveldir.⁵⁸²

ELVİYANIN MERKEZ VİLAYET OLAN ANKARAYA BA'D MESAFESİ

ESAMİ ELVİYA	İLİ MERKEZ ANKARA	AN MERKEZ ELVİYA
Yozgad Sancağı	32	Yozgad Kazâsı
Kayseriye Sancağı	61	Kayseriye Kazâsı
Kırşehir Sancağı	25	Kırşehir Kazâsı

⁵⁸⁰ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.305.

⁵⁸¹ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.322.

⁵⁸² H. 1311 Tarihli A.V.S. s.323.

SANCAKLARIN YEKÛN DİĞERİNE MESAFESİ

ESAMİ ELVİYA	İLİ MERKEZ ANKARA	AN MERKEZ ELVİYA
Yozgad Sancağı	30	An Yozgad ili Kayseriye
Kayseriye Sancağı	38	An Kayseriye ili Kırşehir
Kırşehir Sancağı	18	An Kırşehir ili Yozgad

LİVAYI YOZGAD⁵⁸³

Esami kazâ	An merkez nevâhi	An merkez kazâ	İli merkez yozgad
	Esami nevâhi	Esami merkez kazâ ve nevâhi	Saat
Yozgada Tâbi'	Sorgun	Sorgun Kasabası	6
Yozgada Tâbi'	Hasan abad		7
Yazgada Tâbi'	Kızılkoca		6
Boğazlıyan Kazâsı		Boğazlıyan Kasabası	18
Boğazlıyana Tâbi'	Akdağ	Akdağ Kasabası	26
Sungurlu Kazâsı		Sungurlu Kasabası	12
Sungurluya Tâbi'	Salmanlı	Salmanlı Kasabası	9
Çorum Kazâsı		Çorum Kasabası	18
Maden Kazâsı		Maden Kasabası	34
Madene Tâbi'	Karahisar	Karahisar	24

YOZGAD SANCAĞI⁵⁸⁴

YOZGAD KASABASI

(MAHÂLLAT)

Nohutlu, Medrese, Tekke, Taş Köprü, İstanbullu Oğlu, Türk İsa, Köseoğlu, Çatak, Mutyapoğlu

⁵⁸³H. 1311 Tarihli A.V.S. s.325.

⁵⁸⁴H. 1311 Tarihli A.V.S. s.337.

YOZGAD KAZÂSINA MÛLHAK KÛRA

Aktaş, Topcu, Hasancı, Dayılı, Çorak, Tip, Gözübüyük, Köçek Kavmi, Taşlık Kebir, Tekke Yenicesi, Yenilioğlu, Köçeklioğlu, Cihan Paşa, Ferik Yahya, Babalı, Yozgadcıoğlu, Kavurviran, Taşlıksefir, Sarmısak, Karacalı, Kama, Musabeyli, Dere Mahâl, Başak, Derbent, İkiye, Dağ Yenicesi, Kolluk, Kurak, Kavurgalı, Budan, Köçekkömü, Baştayeli, Köse Yusufu, Türkmen Garibes, Alemdar, Çalulu, Yassihöyük, Azizli, Topaç, Başböyük, Timur, Deremumlu, Güzelelli, Hacılı, Faraş, Saray Müslim, Saray-ı gayr-i müslim, Goncakaşlı, Kolluoluk, Türkmen Sarılar, Karacan, Çalanlı, Koyuncalı, Divanlı, Süleymanfakılı, Kırıksoku, Derekaşlı, Kerim, Kayabel, Bozlar, İşleğen, Keçili, Mezraa, Mahâl, Sarıcalı, Baltasarlı, Kamışköy, Avcı, Taşpınar, Osmanpaşa, Tepecik, Dağbüyük, Karakıl, İnceçimen, Kızıltepe, Erkeşan müslim, Erkeşan gayr-i müslim, Kalpakçioğlu, Çatak, Sorgunsarıcasülü, Tosbekiroğlu, Çanaklı, Arpalukayası, Fakıbeyli, Rabiyaçayır, İncelimüslim, Abaze, Bekiroğlu, Çatak, Musa Beyli Boğazı, Ferahlı, Kolanlı, Bekir, Kâhya, Enbelli, Arpalık, İsafakalı, Çamurlu, Melerin(?), Çakır Hacılı, Biabremiz(?), Akoluk, Çavuş, Mensuroğlu, Sivri, Temrezli, Kara Veli, Bekirce, Yalan Cuma Fakalı, Emirhan, Baharının, Ortabel, Ayrıdam, Kara Koca Oğlu, Çerkes Osman, Altuntaş, Halil⁵⁸⁵ fakalı, Alışar, Ocaklı, Mirahor, Büyük Kışla, Mehmed Beyli, Kötükzi(?), OlsanÖzi(?), Ortaoba, Ekizce, Zeynelabidin, Yozgad Cuma Fakalı, Körpınar, Karahacılı, Bâlâ, Turalihanlı⁵⁸⁶, Karaabalı, Alçalı, Kayaklı, İlbeyli, İncesu, Karâhacızir Bathi, Etrafi Türkmen, Oytamiş, Sarıhamzalı Müslim, Sarıhamzalı Gayr-i müslim, Balakan, Karakız, Köyhun, Arpalı, Kayakışla, Kavadiye, İkikara, Danışman Çaftanlı, Taşlıgeçit, Tulum, Birunviran, Karalık, Çatak, Emirler nam-ı diğer Mekânlı, Gököz, Karakılbalâ, Kavaklıalanlı, Veliöldüğün,⁵⁸⁷ Tiftik, Kozan, İsmailhacılı, Tipideresi, Kurâk, Günkebir müslim, Günkebir gayr-i müslim, Cumafakalızir, Kodallı Erkekli, Eynellisafir, Günsefir, Sungur, Dolak, Yazılıtaş, Şahmuratlı, Tasalı, Yanbozdu, Cihanşalı, Keçi, Bahaaddin, Büyükviran, Delihasanlı, Nefis Sorgun, Sarıhamzalı Çatak, Darıcı, Korkudere, Akcami, Makşar(?), Kuyumcuviran, Kılıbuküt(?), Kocahasan, Sancak, Yenicesefir, Karatepe, Erbek, Devirte(?), Karnıkara, Balçıkhisar, İskilip, Keçili, Söğütözsefir, Alaca,

⁵⁸⁵ *H. 1311 Tarihli A.V.S.* s.338.

⁵⁸⁶ Burada Turalihanlı olarak okunan bu köy bugün Yozgat'ın Sorgun ilçesine bağlı olan Duralıdayılı köyü olsa gerektir.

⁵⁸⁷ Sâlnâmede geçen Veliöldüğün köyü bugün Yozgat'ın Sorgun ilçesine bağlı Veliöldük köyüdür.

Değirmendere, Sögütözukebir, Haydar, Çerçim, Suludere, Kalecikkaya, Güllü, Çomarbekir, Kadı, Ören, Koçak, Çeltesefir, Çatalbaş, Kırlar, Kazbaş, Cumalıkebir, İbrahimoğlan, Kalehisartumuru, İbrahimkoyunlu, Kara, Kargın, Narlık, Karakıl, Taşlık, Emir, Harhar, Emirköyü, Kızılkıl, Karadoğsa, Kızkaraca, Camibağı, Karamahmud, Tebükkavak, Tudaş, Çatakkıl, Kozluk, Kalenefes, Yenigün, Akviran, Çeftak, Kavat, Yolancık, Kapaklı, Kızıllı, Boztufan, Cibali, Akçakar, Killik, Serkes, Tunakebir, Seyidnizam, Kökviran, İsâhacılı, Duman, Hartekebir, Kazlıyan, Mahacir, Özikıl nam-ı diğer Hamidiye Karyesi Mahaciri, Yün, Koşcu, Seydiyar, Birgün, Toplar, Gördüler, Çakırlar, Sarınınviran, Hanekebir, Mazharoğlu, Höyükkişla, Alihacıarbâlâ, Çanaklı, Fakılar, Kestihda(?), Tahiroğlu, Höyük ma' Abdallı, Kordere, Caneli, Kebir, Kayacıoğlu, Saçlı, Karaosmanoğlu, Kozlu, Fatimili, Kayaviranı, Köyce, İbrahimhacılar, Erkkömü, Aliyazlı, Köyler, Karakıl, Ekincioglu, Topalviran, Höyüksefir, Karabıyık, Karalar, Karluşağı, Hacı, Şefaati, Başköy, Yazgıağıl, Karaca, Malaçlı, Bilal, Hamzalı, Saatli, Cemikler, Akçakoyunlu, Bozan, İncirliğir Müslim, Dedeli, Başağün, Ekercibâlâ, Ekercizir, Kolay, Hacılar, Kızılburçakfakılı, Çakmaklı, Hacımusalı, Akcami, Kalıncıköy, Ali Fakalı

YOZGAD SANCAĞI⁵⁸⁸
MERKEZ LİVA

Mutasarrıf Ahmed Şevki Bey Efendi	Evveli	308 re 14	3	310 ca 13
Nami abdalar haman nizamı antdı	İzmir payesi	303 nun 13		
Telgraf Müdürü Bilal Efendi	Sâlise	99 re 11		
İdâre odasından Noraladyan Efendi	Rabi'a	360 ce 25		
Mahkeme-i aşarzından Salih Efendi	Sâlise	3061 zel 19	4	310 ra zel 10
Belediye idâresinden Mustafa Efendi	Sâlise	307 şin 6	5	310 elif zal 10
Belediye Maclisi İsmail Efendi	Sâlise	308 be 15		
Defterhane Müdürü Hürşid Efendi				
Muhâbere Me'mûru Behçet Efendi	Sâlise	300 be 22		

⁵⁸⁸ H. 1311 Tarihli A.V.S. s.357-358.

Muhabere Me'mûru Cemal Efendi	Sâlise	310 şin 26		
Reji Müdürü Hasan Rıfkı Efendi	Rabi'a	304 şin 22		

Eshab-ı murattab	Rütbe	Tedrici	Ayn	Tedrici	Mim	Tedrici
Belediye Tâbibi evhaneten	salite				5	309 mim 10
Taridatfali Mesud Seyis Ârif Efendi						
Eşraftan Eminzade mehmed Bey					4	302 be 24
Mirahuszade Salih Efendi	saline	304 şin 12				
Rıfat Beyzade Osman Bey	Rabi'a	300 be 22				
Papas iyaz Hamparsom Ağa	Sâniye	305 cim 6				
Rum Papası Fekuderus Efendi					4	96 be 7
Ermeni Papası Artin Efendi					4	96 be 7
Anmanpaşazâde Hacı Hasan Bey	Kapucı Başı					

ÇORUM KAZÂSI

Eshab-ı murattab	Rütbe	Tedrici	Ayn	Tedrici	Mim	Tedrici
Eşraftan Esbak Yozgad Mutasarrıfı	Mir miran	901 zal 22				
Vali Altın Paşa						İftihar madalyası
Kâimmakam Raşit Bey	Sâlise	309 sin 27				303 sin 11
Mal Müdürü Emin Rıfat Efendi	Sânîye	309 nun 3				
A'şâr Eftan Alayı Bakizade Hacı Osman Ağa						
Tahrîrât kâtibi Halil Efendi	Sâlise	307 cim 6				
İdare A'zâsı Mahmud Efendi	Sâlise	307 cim 6				
Belediye Re'issi	Sâlise	307 cim 6				

Halil Efendi						
Evkâf Müdürü kile Elvan Efendi	Rabi'a	94 be 1				
Başkâtibi Lamin Efendi					5	94 re 18

BOĞAZLIYAN KAZÂSI

Eshab-ı murattab	Rütbe	Tedrici	Aynı	Tedrici	Mim	Tedrici
Kâimmakam Rızâ Efendi	Sâlise					

MADEN KAZÂSI

Eshab-ı murattab	Rütbe	Tedrici	Aynı	Tedrici	Mim	Tedrici
Nâ'ib Abdulhak Efendi	Devriye Müdürü	307 re 25				

SUNGURLU KAZÂSI

Eshab-ı murattab	Rütbe	Tedrici	Aynı	Tedrici	Mim	Tedrici
Kâimmakam Ahmed Raif Efendi		310 lam 22				
İdare A'zâsından Hacı Recep Bey	Rabi'a	302 be 22				

**8. H.1318 (M.1900) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE
YOZGAD SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU (Bkz.EK:17)**

YOZGAD SANCAĞI⁵⁸⁹

Mutasarrıf Mustafa Rüklettin Bey		
Rütbe	Nişan	
Evveli evveli	Mecidi 1	Osmani 2

ERKAN-I LİVÂ

Nâ'ib Ahmed Dari Efendi	Mevaliden	
Müftî Hacı Abdullah Tahir Efendi	Edirne Müdiresi	3 mim
Muhâsebeci Mehmed Emin Efendi	Sâlise	
Tahrîrât Müdiri Osman Namık Bey	Sâlise	

MECLİS İDÂRE-İ LİVÂ

Re'is Mutasarrıf Bey		
A'zâ-yı Müntahibe		A'zâ-yı Tâbiyye
Hacı Lütfî Bey	Sâlise	Nâ'ib Efendi
Mustafa Efendi		Müftî Efendi
Bandeli Ağa		Muhâsebeci Efendi
Abrahamiyan Karabat Efendi		Tahrîrât Müdiri Efendi
Meclis İdare Başkâtibi Mahmud Celal Aydın Bey		Rabi'a

TAHRİRÂT KALEMİ⁵⁹⁰

Müsevvid Evvel Mehmed nail Bey	Sâlise
Mübeyyiz Evvel Ömer Faik Efendi	
Müsevvid-i Sâni Hacı Ârif Efendi	Rabi'a
Mübeyyiz-i Sâni Ahmed Cevdet Efendi	
Mübeyyiz-i Sâlise Abdülkadir Efendi	

EVRÂK KALEMİ

Me'mûr Mustafa Anurü Efendi	Rabi'a
Mu'âvini Mehmed Zeyraldin Efendi	

MUHÂSEBE KALEMİ

Başkâtip Asım Bey	Varidât Kâtibi İbdah Efendi
Musalihî Cariyye Kâtibi Mehmed Hayrah Efendi	Merkez Kâtibi Hacı Mustafa Efendi
A'şâr ve Ağnâm Kâtibi Şefket Efendi	Sanduk Emîni Hasan Hasani Efendi
Hazine Vekili Mustafa Efendi	Tahsildâr 5 Nefer

⁵⁸⁹ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.216.

⁵⁹⁰ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.217.

MA' TAHRİR VİRGÜ KALEMİ

Memur Hakkı Efendi	Baş Kâtip Hafız Ömer Efendi Müderrisinden
Refiki Şükri Efendi	Defterci Hasan Efendi

DEFTER-İ HAKANI DAİRESİ

Me'mûr Rıfat Efendi	Başkâtib Hacı Bekir Efendi
İkinci Kâtip Raşit Efendi	Tapu Kâtibi Mustafa Efendi Madalya Yunan

NÜFUS KALEMİ

Me'mûr Mehmed Ârif Efendi	Kâtip Nurettin Efendi
---------------------------	-----------------------

EVKÂF KALEMİ

Müdü Hasbi Efendi	Kâtip Ahmed Hamdi Efendi
-------------------	--------------------------

MAHKEME-İ ŞERRİYE⁵⁹¹

Başkâtib Hacı Abdah Hami Efendi	Kâtip Hacı Azât Efendi
Mukayyid İhsan Efendi Devriye Müdüresi	

MAHKEME-İ BİDÂYET HUKUK DÂİRESİ

Nâ'ib Efendi	A'zâ Hacı Ahmed Efendi
	A'zâ Münabel Efendi

MAHKEME-İ BİDÂYET CEZÂ DÂİRESİ

Re'is Mehmed Beşir Efendi	Müdde-i Umumi Mu'âvini Mehmed Hami Efendi
A'zâ Ahmed Şükri Efendi	A'zâ İsak Efendi

İSTANTÂK DÂİRESİ

Müstantik Hüseyin Efendi	Diğeri Ahmed Efendi
A'zâ Mülazımı Hacı Haşim Efendi	

⁵⁹¹H. 1318 Tarihli A.V.S. s.218.

MAHKEME-İ BİDÂYET KALEMİ

Baş Kâtib Osman Saib Efendi	İcra Me'mûru İlyas Efendi
Zabit Kâtibi Emin Bey	Zabit Kâtibi Bekir Şefik Efendi
Zabit Muhis Efendi	Zabit Mustafa Efendi

MUKÂVELAT DÂİRESİ

Mukâvelat Mahruru Hacı Necip Efendi	Kâtibi İsmail Hakkı Efendi
-------------------------------------	----------------------------

ZİRAAT BANK SANDUĞU⁵⁹²

Re'is Hafız Ali Efendi	Memur Hacı Hasan Efendi
A'zâ Ahmed Efendi	Mu'âvini Asım Efendi
A'zâ Bedraki Ağa	Veznedâr Ahmed Efendi

DUYUN-I UMUMİYE

Müdür Osman Feyzî Efendi Sâlise 5mim	Başkâtibi Mehmed Efendi
Tahrîrât Kâtibi Vican Efendi	Sanduk Emîni Hacı Mustafa Efendi

BELEDİYE DÂİRESİ

Re'is Hacı Halil Efendi Sâlise	A'zâ Rıfat Efendi
A'zâ Hacı Mehmed Efendi	A'zâ Edhem Efendi
A'zâ Evan Efendi	A'zâ Tahir Efendi
Tâbi'b İsmail Efendi Sâlise 4 mim	Müfettiş Eşref Efendi
Me'mûr Mehmed Efendi	Kâtip Akif Efendi
Sanduk Emîni Kâmil Efendi	Kabile Ekseyat Kadın
Aşî Me'mûru Mustafa Efendi	

NAFİA KOMİSYONU

Re'is Mutasarrıf Bey	
A'zâ Belediye Re'issi Efendi	A'zâ Mustafa Efendi
A'zâ Bank Şube Me'mûru Efendi	A'zâ Nüfus Me'mûru Efendi
A'zâ Osman Efendi	A'zâ Salih Efendi

MEKTEBİ İDÂDİ⁵⁹³

Müdür Ahmed Raşit Efendi	Muallim Süleyman Efendi İdarâne Revsi
Muallim Ârif Efendi	Muallim Mehmed Hıfzı Efendi Ruse Revsî

⁵⁹² H. 1318 Tarihli A.V.S. s.219.

⁵⁹³ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.220.

Muallim Halil Efendi	Muallim Lütfi Efendi
Muallim Asım Efendi	Mübaşır Sıtkı Efendi

ORMAN DAİRESİ

Müfettiş Mu'âvini Nuri Efendi	Ondalık Me'mûru Nazif Efendi
-------------------------------	------------------------------

MAÂRİF KOMİSYONU

Re'is Mutasarrıf Bey	
A'zâ Hacı Ali Osman Bey	A'zâ Ali Efendi
A'zâ Ahmed Bey	A'zâ Abdah Efendi
A'zâ Raşit Bey	Kâtib Hafız Şakir Efendi

ZABITA DÂİRESİ

Tabur Ağası Karaca Bey 5 mim
Hesâb Emîni Efendi
Mülâzım-1 Evvel Mustafa Efendi

POLİS İDÂRESİ

Komiser Ahmed Efendi	Polis Hasan Efendi
Polis Ahmed Efendi	Polis Zeki Efendi
Polis Hamdi Efendi	Ser Gardiyan Ahmed Cevdet Efendi

TELEGRAF VE POSTA DAİRESİ⁵⁹⁴

Müdîr Aziz Efendi Sâlise	Müfettiş Mu'âvini Ethem Efendi
Muhâbere Me'mûru Hacet Efendi Sâlise 5 mim	Muhâbere Me'mûru Mehmed Refik Efendi
Muhâbere Me'mûru Ahmed Refik Efendi Ra'bia	Muhâbere Me'mûru Mustafa Nuri Efendi
Muhâbere Me'mûru Nihat Efendi Madalya Yunan	Muhâbere Me'mûru Rasim Efendi
Muhâbere Me'mûru A'zât Efendi Hamse	Muhâbere Me'mûru İshâk Efendi
Muhâbere Me'mûru Hafız Nuri Efendi	Muhâbere Me'mûru Ahmed Fahri Efendi
Muhâbere Me'mûru Bürke Efendi	Şükrî Hafız Ali Efendi

REJİ İDÂRESİ

Müdür Halil Fevit Bey Mumeyyiz 3 ayın 5 mim	Muhâsebeci Semat Efendi
MuhafA'zâ Me'mûru Ferit Bey	Ambarcı Evnan Efendi

⁵⁹⁴ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.221.

SORGUN NÂHIYESİ

Müdür Musa Şefket Bey Ra'bia	Nâ'ib Hakkı Efendi
Tahrîrât Kâtibi Mehmed Seyar Efendi	Sanduk Emîni Agop Efendi
Virgü Kâtibi Mehmed Ali Efendi	Tapu Kâtibi Emin Efendi

KIZILKOCA NÂHIYESİ

Müdîr Hakkı Efendi	Naip Nuri Efendi
Tahrîrât Kâtibi Şevki Efendi	Sanduk Emîni Tevfik Efendi
Virgü Kâtibi Mehmed Nuri Efendi	Tapu Kâtibi Saliyan Bey

YOZGAD MERKEZ KA'ZÂSINA DAİR MAALUMAT⁵⁹⁵

Yozgad kasabası vilâyetin şark cenubiyesinde ve merkez vilâyeti otuz altı saat ba'd mesafede vakiadır. Sadıh bahırdan tekriben 100 metre irtifa'ında olan Yozgad Kasabası (Muslu Belen) (Kabak Tepe) ve (Çamlık) tabir edilen cibal-i sagireyi müteselsilenin devamında mebni mevki'en lâtif ve havadar takriben yüz elli senelik bir memlekettir.

Bundan yirmi beş sene makdum merkez vilayet ithaz edilmiş olmak elviya-i saireye nisbetle kezat nüfusa malik bulunmak hesâbiyle Yozgad Sancağı diğer sancaklara haiz-i rüchandır.

Kasaba-ı mezkure mevki'en mürtefi' ve sonradan müteşekkil olmak hesâbiyle ibniya ve bütünen tarz inşasında kurulan saati mermeriyye⁵⁹⁶ vilâyetin sair cihetlerine mükis olamayacak derecede nevin ve nâzır ve hususiyle Abdalcapparzadelerin mebrat mahsusasında olan cami kebir hakikaten nâzır ribâ ve bi' ve nazırdır. Saat kulesi için (Bkz. EK 5.)

Şark ve garp cihetlerinde ufak tefek bağ bahçeler mevcut olup ahali mevsim seyfe taze ve tefriç için bu bahçelere nâkil ederler.

(Şeker Pınarı) ve (Soğuk Oluk) namındaki suları tâbiatin hakikaten her yerde ibzal etmediği mehasın tâbiaiyedir. Hala şehrin cihet cenubiyesini teziyân eden Soğuk Oluk mevki' irtifa' mevki'yle beraberr ufak bir çamlıktan müteşekkil gayet latif bir muşcerenin ortasında bulunmak mulabesesıyla memleketin en lâtif havadar

⁵⁹⁵ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.222.

⁵⁹⁶ Yapı şehrin merkezinde yükselen kare prizma gövdeli uzun bir küledir. Kuleyi Tevfikizâde Ahmet Bey belediye başkanlığı sırasında yaptırmıştır. Mimari Şakir Usta'dır. Külenin yapılışıyla ilgili yayınlarda H.1897(M. 1908) tarihli olduğu söylenmektedir. Bkz.Acun; a.g.e.s. 200-201.

mahali burası ad idilmekte ve erbab zevk ve sefaya mevsim-i baharda ve eyyam-ı mahsusa-i sairede diğerk mahâllerden ziyâde çay tanze ve serud olmaktadır.

Yozgad kasabasında haziran ortasından temmuz başına kadar Köhne Panayırı namıyla kûşad idilen pazar pek revaçlı ve izdihamlıdır. Buraya vilâyetin her tarafından ve civar⁵⁹⁷vilâyetlerden pek kalitelü halk ictima' iderek en ziyâde at kısrak, merkeb, ester, karasığır ve hayvanat-ı saire bi' ve işтира olunmaktadır.

Mezkûr panayıra Maraş ve Halep taraflarından bazen âlâ cins at ve kısraklar dahi getirulmekte ve yirmi, yirmi beş bin kadar hayvan alunup satulmaktadır.

Ma' nevâhi Yozgad kasabası 49.505 zükûr ve 48.400 inas ki cemaat 97.905 nüfusa hâvidir.

Nüfus kasabada 12.180 hane ve dükkân 15 fûrun 4 han 8 hamam 6 değirmen 18 cami ve mescid 3 tekke ve zaviye 8 medrese 778 kitap-ı matbûaya hâvi 2 kütüphane 1 mekteb-i rüşfî ikisi zükûr ve birisi inasa mahsus olmak üzere üç ibtida-i ve 15 sıbyân mektebi ve kurâda dahi 48 sıbyân mektebi ve 1 hükümet konağı 1 kışla 1 karakolhane 1 cephanelik 1 hapishane 1 daire-i belediye 2 debboy 1 telgrafhane 8 aşşab 13 kargir köprü üç kilise bir gazhane mevcuttur.

Kazânın hâvi olduğı araziden 7100 dönümü mezruğ ve 10.000 dönümü gayri mezruğdur.

Senevî virgü mürettebatı ma' nevâhi 1.054.572 a'şâr-ı 1.985.120 ağnâm 809.406 guruştan ibarettir.

Merkez kazâda 19.920 koyun 6498 keçi 18.972 tiftik keçisi mevcut olub senevî 22.257 yapağı 7254 kıl 21.000 okka tiftik hasıl olmaktadır. Mevaşiden 4400 manda 22.600 karasığır 2000 at 00 deve 400 merkeb 50 ester vardır.

BOĞAZLIYAN KAZÂSI⁵⁹⁸

Kâimmakam Atif Bey	Sâlise
Nâ'ib Esad Efendi	Müderris
Mal Müdîri Nazmi Efendi	
Tahrîrât Kâtibi Emir Lütfi Efendi	

⁵⁹⁷ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.223.

⁵⁹⁸ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.224.

MECLİS İDÂRE-İ KAZÂ

Re'is Kâimmakam Bey
A'zâ-yı Dâime Nâ'ib Efendi
A'zâ-yı Dâime Mal Müdîri Efendi
A'zâ-yı Dâime Tahrîrât Kâtibi Efendi
A'zâ-yı Müntahibe Derviş Bey
A'zâ-yı Müntahibe Emir Bey
A'zâ-yı Müntahibe Artin Ağa Kıvrak Ağa

MAL KALEMİ

Mal Müdîri Nazmi Efendi	Mu'âvini İsmail Efendi
Refiki Ahmed Efendi	Sanduk Emîni Fatih Bey

NÜFUS İDÂRESİ

Me'mûr Mehmed Rıfad Efendi	Kâtib Bekir Selami Efendi
----------------------------	---------------------------

ZİRAAT BANK SANDIĞI

Re'is Efendi	A'zâ Mehmed Ağa
A'zâ Mehmed Ağa	A'zâ Kırkor Ağa
Kâtib İbdalar Haman Efendi	

MAHKEME-İ BİDÂYET

Re'is Nâ'ib Efendi	A'zâ Ahmed Efendi
A'zâ Mahardıç Efendi	Başkâtib Nazif Efendi
Mukavelat Muharriri Salih Efendi	İkinci Kâtib Salih Efendi
Mahkeme-i Şerrîye Kâtibi İbrahim Efendi	Müstandik Mu'âvini Şükri Efendi

MAÂRİF KOMİSYONU

Re'is Müftî Efendi	A'zâ Ahmed Bey
A'zâ İbdalar Haman Efendi	A'zâ Lütî Efendi

DUYUN-I UMUMİYE İDÂRESİ

Me'mûr Şükri Efendi	Kâtib Hamdi Efendi
---------------------	--------------------

BELEDİYE DÂİRESİ

Re'is Hüseyin Efendi	A'zâ Behçet Efendi
A'zâ Hacı Ârif Ağa	A'zâ Ohannes Ağa
A'zâ Agop Ağa	A'zâ Nikogos Ağa

TİCARET ODASI

Re'is Hasan Efendi	A'zâ Hacı Ârif Ağa
A'zâ Mihâl Efendi	A'zâ Ohannes Ağa

BAZI ME'MÛRİN

Zabıta Mülâzımı Mehmed Ağa	Tapu Kâtibi Necib Efendi
Reji Me'mûru İbrahim Efendi	

AKDAĞ NÂHIYESİ⁵⁹⁹

Müdîr Mudhar Efendi	Kâtib Rifat Efendi
Sanduk Emîni Emin Efendi	

BOĞAZLIYAN KAZÂSINA DAİR MAALUMAT

Boğazlıyan kazâsı 6366 hane 116 cami ve mescid ve medrese 66 mektep 1 hükümet konağı bir hapishane 2 han 2 kahve 800 dükkân 5 fûrun 5 kilise mal gayri müslümeğe mahsus iki mekteb 250 çeşme biri kargir on dördü ahşab olarak on beş köprüyü hâvidir.

Merkez kazâda Cuma günleri bir pazâr kûşad edilmektedir.

Boğazlıyan kazâsında enhar-ı cesime olmayıp Akdağ nahiyesinin civarında (akdağ) dimekle meşhur dağdan nebian eden çağlayanlar Kozan Özi namındaki ufak çayı hasil etmekte ve o taraftaki bağ ve bahçeleri iska eylemektedir.

Nahiye-i mezkurede (ılı su) ve (ve sulak) namında iki bab kablıca mevcud isede maadinler henüz keşf edilmediği cihetle ahali rağbet ve istifade etmemektedir.

Derun kazâda şeyhler kariyesinde sadet keramisinden (Hüseyin Dede) defin-i hak idranâkdir.

Kazânın başlıca mensucatı kilim seccade kalınca bez aba pamuk bezi; malumatı topraktan tabahiye ile desti ve çömlek demirden bıçak gibi ufak tefek şeylerden ibarettir.

Kazânın hâvi olduğu araziden elli bin dönümü mezruğ mütbakisi gayr-i mezruğ olub mahsulatdan buğday, arpa, pirinç, nohut, burçak, darı ve saire imâl vefakiğden armud, elma, üzüm, kalitelü idrak itmektedir⁶⁰⁰.

⁵⁹⁹ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.226.

⁶⁰⁰ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.227.

Dahil kazâda akdağ ormanlarına mülâsık ve ekser mahâlleri çam ve meşe ve kavak gibi işçarı hâvi bir iki ufak orman vardır. Ahali bu ormanlardan kat'ı ettikleri kereste ve hatib ve kömürü Kayseri'ye Yozgad ve Kırşehirine nakil ile bu yüzden bir hayli idrak etmektedirler.

AKDAĞMADENİ KAZÂSI⁶⁰¹

Kâimmakam Minhal	Nâ'ib Mustafa Şükri Efendi
Mal Müdîri Salih Bey	Müftî Şeyh Mehmed Edip Efendi
Kâimmakam Mu'âvini Nişânagâh Efendi Ra'bia	Tahrîrât Kâtibi Ruhlettin Efendi

MECLİS-İ İDÂRE

Re'is Kâimmakam Bey	
A'zâ-yı Tâbiyye	A'zâ-yı Müntahibe
A'zâ Nâ'ib Efendi	A'zâ Hasan Efendi
A'zâ Müftî Efendi	A'zâ Ziyâ Efendi
A'zâ Mal Müdîri Efendi	A'zâ Yavakim Efendi
A'zâ Tahrîrât Kâtibi Efendi	A'zâ Serkis Efendi

MAL KALEMİ

Mal Müdîri Salih Bey	Mu'âvini Ali Efendi
Sanduk Emîni Behçet Efendi	Refiki Tevfik Efendi

NÜFUS KALEMİ

Me'mûr Tevfik Efendi	Kâtib Şükri Efendi
----------------------	--------------------

ZİRAAT BANK SANDÛĞU

Re'is Hacı Hüsnü Efendi	A'zâ Mehmed Ağa
A'zâ Murad Ağa	A'zâ Makûn Ağa
Kâtibi Edhem Efendi	

DUYUN-I UMUMİYE⁶⁰²

Me'mûr Hakkı Efendi	Kâtib Hilmi Efendi
---------------------	--------------------

⁶⁰¹ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.228.

⁶⁰² H. 1318 Tarihli A.V.S. s.229.

BELEDİYE DÂİRESİ

Re'is İbrahim Efendi	A'zâ Mustafa Efendi
A'zâ Hasan Efendi	A'zâ Hacı Tutu Ağa
Kâtib Mehmed Efendi	A'zâ Serkis Ağa

MAHKEME-İ BİDÂYET

Re'is Nâ'ib Efendi	Başkâtib Hasan Efendi
A'zâ Tatli Efendi	Kâtib-i Sâni Rıfat Efendi
A'zâ Karayit Efendi	Müstantik Mu'âvini Osman Efendi
Mükavelat Muharriri Akif Efendi	

BAZI ME'MÛRİN

Mekteb-i Rüştî Muallimi Hacı Tevfik Efendi	Edirne Revsi
Reji Me'mûru Rızâ Efendi	Ra'bia
Tapu Kâtibi Necib Efendi	
Orman Suvârî Me'mûru Nizamettin Efendi	
Telgraf Me'mûru Hazim Efendi	
Zabıta Me'mûru Tevfik Efendi	
Ondalık Me'mûru Hirelim Efendi	

KARA MAĞARA NÂHIYESİ

Müdürlük Ahmed Şevki Efendi	Kâtib Sâniğah Efendi
Sanduk Emîni Kâmil Efendi	Tapu Kâtibi İbrahim Efendi

AKDAĞ MADENİ KAZÂSINA DAİR MAALUMAT

Akdağ madeni kazâsı merkez vilayete 58 merkez livâya 12 saat ba'd mesafede vakiadır.

Merkez kazâ olan Akdağ kazâsı altı mahâlle 510 hane bir hükümet konağı bir cami şerif dört medrese biri rüşti iki ibtidai mektebi 210 dükkan 10 kahve bir hamam- ve umum kazâda 145 kariyye 82 cami ve mescid 152 mekteb 6 tekke 16 ahşab iki kargir köprü 287 çeşme üç kilise ermeni ve rum milletlerine mensub 3 mekteb 129 değirmen 5 fûrun hâvidir.

Kasabada 459 zükûr 481 inas Müslim 580 zükûr 642 inas Rum 71 zükûr 72 inas Ermeni ve ma' nâhiye kûrada dahi 12.513 zükûr 11.654 inas Müslim ve 1.920 zükûr 2.031 inas Rum 1.072 zükûr 877 inas ermeni nüfus mevcuddur.

Kazây-ı mezkûr mevki'en mürtefiğ ve etrafı zengin ormanlarla mehat olmak hesabıyla havası latif ve ceyddir.

Hâvi olduğu ormanlardan (Hoca) (Ökçe) (Kız Özi) namındaki üç kıtası 57.300 cariden ibaret olup derununda çam, ardıç, yabancı armud, meşe ağaçları mevcuddur.

Mezkûr ormanlardan kat'ı edilen kereste ile hatab ve kömür gibi mahrukat Yozgad, Samsun, Sungurlu kazâlarına nakil ve firuhat olunur.

Derun kazâdan ceriyan iden ve (Konak Özi) (Çökerek) (Çiçeği) (Deniz Özi) (Yankı) namlarıyla maruf olan altı kıt'a dere bir haylü değirmen tedavir ettikten ve yaman yasarında mevcut bostan ve mezrayı seki ve irva eyledikten sonra Kızıl ırmağa mensub olur.

Saray boğazı dimekle maruf olan mahâlde (Cimcimi Sultan) namına sekiz odalı meştemil kargir bir bab han ebnaî sebebiyle keşaddir.

Yankı deresi üzerinde yapısı gayri malum oldukça metin ve kargir bir köprü vardır.⁶⁰³

Karadeniz karyesinde (Ilıca) namındaki kaplıcanın fesad dahi nefi' mecridir.

Bundan başka ılı su ve birun kariyyeleri civarında iki kaplıca daha mevcuttur.

Kazây-ı mezkurde (Yolageldi Baba) ve (Sormaçayı Baba) zatlar medfun olub tekve-i şerifleri umum tarafından ziyâret edilmektedir.

Kazânın başlıca mensucatı kilim, halı, seccade, gayet güzel ve zârif erkek ve kadın çorabı ve eldivenleri mamulatıda ufak çakı mekras ve saireden ibarettir.

Kazânın hâvi olduğu araziden kati mezruğ şasani gayri mezruğ olub mahsulatelan buğday, arpa, nohud, çavdar, mercimek, ezginzerin, burçak ve fevahiden elma, armud, vişne, idrak etmektedir.

SEKİZİNCİ YOZGAD LİVÂSİ⁶⁰⁴

Livâ Kumandanı Serki paşa	
Nişan	Madalya
2 Mecidi 2 Osmani	Gümüş İmtiyaz, Yunan

LİVÂ ERKÂNI HARBİYESİ

Hacı Mehmed Emin Efendi	Alay Kâtibi	5 mim	Girid Plevne Madalyaları ⁶⁰⁵
Tahsin Efendi	Yüzbaşı	5 mim	Yunan

ON BEŞİNCİ YOZGAD ALAYI

Şerif Bey	Miralay	3 mim	Girit Yunan
-----------	---------	-------	-------------

BİRİNCİ YOZGAD TABURU

Binbaşı Hasan Kazım Efendi	3 mim	Girid	Yunan Madalyası
----------------------------	-------	-------	-----------------

⁶⁰³ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.231.

⁶⁰⁴ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.280.

⁶⁰⁵ Madalya ve nişan bir kimsenin şerefine veya unutulmayacak bir olayın hatırası veya bazı fahri mükâfatların özel işareti olmak veya savaşlarda yararlık göstarenlere verilmek üzere devlet tarafından bastırılmış, boyuna asılan ya da genellikle göğse takılan bir âlemettir. Bkz. "Nişan ve Madalyalar" Erol Özbilgen; Osmanlı Ansiklopedisi, C.VI, İz Yayınları, İstanbul 1996, s.236.

Kol Ağası Mehmed Efendi	5 mim	Girid	Yunan Madalyası
Tabur Kâtibi Faik Efendi	5 mim	Girid	Yunan Madalyası
Depoi Me'mûru Mülâzımı Sâni Ahmed Efendi	5 mim		Yunan Madalyası
Tüfenkci İsmail Hakkı Efendi			Yunan Madalyası
Yüzbaşı Hasan Kazım Efendi			Yunan Madalyası
Yüzbaşı Hacı Ahmed Ağa	5 mim		
Yüzbaşı Süleyman Faik Efendi	4 mim		Yunan Madalyası
Yüzbaşı Yusuf Efendi		Plevne	Yunan Madalyası
Mülâzım-1 Evvel Hasan Tahsin Efendi	4 mim		Yunan Madalyası
Mülâzım-1 Evvel İsmail Efendi	5 mim		Yunan Madalyası
Mülâzım-1 Evvel Hacı Emin Efendi	5 mim		Yunan Madalyası
Mülâzım-1 Sâni Mehmed Efendi	5 mim		Yunan Madalyası
Mülâzım-1 Sâni Yusuf Efendi			Yunan Madalyası
Mulazım-1 Sâni Abdülkadir Efendi			Yunan Madalyası

KAYSERİYYE FIRKA-I ASKERİYESİ⁶⁰⁶
İKİNCİ ALACA TABURU

Binbaşı Haldun Sait Efendi	4 mim		Yunan Madalyası
Kol Ağası Mustafa Efendi	4 mim	Plevne	Yunan Madalyası
Tabur Kâtibi Faik Ali Efendi			Yunan Madalyası
Yüzbaşı Mehmed Tevfik Efendi			Yunan Madalyası
Yüzbaşı Mehmed Efendi			Yunan Madalyası
Yüzbaşı Ali Ağa		İftihâr	Yunan Madalyası
Yüzbaşı İbrahim Efendi	Plevne	İftihâr	Yunan Madalyası

⁶⁰⁶ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.281.

Mülâzım-1 Evvel Hasan Ağa	5 mim		Yunan Madalyası
Mülâzım Hasan Fehmi Efendi			Yunan Madalyası
Mülâzım Faik Ağa			Yunan Madalyası
Mülâzım Hasan Efendi			Yunan Madalyası
Mülâzım Hacı Hamdi Efendi			Yunan Madalyası
Mülâzım İsmail Efendi			
Mülâzım Feyzullah Efendi			Yunan Madalyası
Mülâzım Ali Rızâ Efendi			Yunan Madalyası
Redif Süvârî tı 3 Kumandanı Halil Efendi	5 mim		Yunan Madalyası

ÜÇÜNCÜ BOĞAZLIYAN TABURU

Binbaşı Behçet Efendi	4 Ayın	Karadağ	Yunan Madalyası
Kolağası Ali Efendi		Yemen	Yunan Madalyası
Tabur Kâtibi İsmail Efendi			Yunan Madalyası
Yüzbaşı Mehmed Ali Efendi	4 mim	Girid	Yunan Madalyası
Yüzbaşı Rızâ Efendi			
Yüzbaşı Hacı Ali Efendi			Yunan Madalyası
Mülâzım-1 Evvel Ali Ağa		5 mim	Yunan Madalyası
Mülâzım-1 Evvel Hamza Efendi	5 mim	Plevne Girid	Yunan Madalyası
Mülâzım-1 Evvel Ahmed Ağa			Yunan Madalyası
Mülâzım-1 Evvel Ali Ağa	5 mim	Girid	
Mülâzım-1 Sâni Hasan Efendi			
Mülâzım-1 Sâni Hafız Mehmed Efendi			
Mülâzım-1 Sâni Ali Fazi Efendi			
Mülâzım-1 Sâni Mehmed Seyit Efendi			Yunan Madalyası
(ta 3 Süvârî Kumandanı) Mülâzım Adil Efendi		Girid	Yunan Madalyası

DÖRDÜNCÜ AKDAĞ MADENİ TABURU

Binbaşı		
Kol Ağası Osman Fehmi Efendi		Yunan Madalyası
Tabur Kâtibi Hasan Avni Efendi		Yunan Madalyası
Yüzbaşı Salih Efendi		Yunan Madalyası
Yüzbaşı Hacı Mevsi Efendi	5 mim	Yunan Madalyası
Hacı İbrahim Ethem Efendi		Yunan Madalyası
Mülazım-1 Evvel Daliyan Ağa		Yunan Madalyası
Mülâzım-1 Evvel Mehmed Nuri Efendi		Yunan Madalyası
Mülazım-1 Evvel Ali Rızâ Efendi		
Mülazım-1 Evvel Sadık Efendi		
Mülazım-1 Sâni Osman Efendi		Yunan Madalyası
Mülazım-1 Sâni Ömer Havsi Efendi		Yunan Madalyası
Mülazım-1 Sâni Hamdi Efendi		Yunan Madalyası
Mülazım-1 Sâni Abdullah Efendi		

Mulaha'zât	Katolik		Yahudi		Protestan		Kipti Gayri müslim	
	Zukûr	İnas	Zukûr	İnas	Zukûr	İnas	Zukûr	İnas
Ankara Kazâsı	3314	3297	366	370	6	7		
Zir Kazâsı					343	289		
Diğer Kazâlarda yok								
Yozgad Kazâsı	91	84			142	169	232	234
Boğazlıyan Kazâsı					73	41	26	26
Maden Kazâsı								
Kayseriyye Kazâsı	443	448			773	839		
Develu Kazâsı					109	184		

Kırşehir Kazâsı					8	8		
Keskin Kazâsı		9			6	7		
Çorum Kazâsı								
Sungurlu Kazâsı					145	115	375	239
Cümle Yekün	3861	3838	366	370	1652	1658	633	499

Ankara'dan Yozgad'a mevcut işlemekte bulunan şöse 661 metre 146 km 60 kargir köprü 16 mahluz, mecmuğ açıklık 195, kasis 110 dur⁶⁰⁷.

⁶⁰⁷ H. 1318 Tarihli A.V.S. s.287.

**9. H.1320 (M.1902) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE
YOZGAD SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU**

YOZGAD SANCAĞI⁶⁰⁸

Sekizinci Yozgad Livâsı Komutanı Mirliva Eşref Paşa
(2 Mecidi) (2 Osmanî) (Madalya Gümüş İmtiyaz, Yunan)
Livâ Erkânı-ı Harbiyesi Münhal
Aziz Asker Kavmine Me'mûr Alayı Katı Hacı Mehmed Emin Efendi 5 mim Girit Plevne Madalyası

(ON BEŞİNCİ YOZGAD ALAYI)

Miralayı Şerif Bey 3 mim Girit Madalyası
--

BİRİNCİ YOZGAD TABURU

Binbaşı Hasan Kazım Efendi	3 mim	Girit Madalyası
Kolağası Mehmed Efendi	5 mim	Madalyası
Tabur Kâtibi Faik Efendi	5 mim	Madalyası
Divi Me'mûru Mülâzım-ı Evvel Ahmed Efendi	5 mim	Madalyası
Tüfenkci İsmail Hakkı Usta		
Yüzbaşı Ali Haydar Efendi		
Yüzbaşı Hacı Ahmed Ağa		Madalyası
Yüzbaşı Süleyman Faik Efendi	4 mim	Madalyası
Yüzbaşı Yusuf Efendi	Plevne	Madalyası
Mülâzım-ı Evvel Hasan Tahsin Efendi	4 mim	Madalyası

DÖRDÜNCÜ AKDAĞ MADENİ TABURU⁶⁰⁹

Binbaşı Sami Efendi			Yunan Madalyası
Kolağası Osman Fehmi Efendi			Madalyası
Tabur Kâtibi Hasan Hüsnü Efendi		Girit	Madalyası
Yüzbaşı Salih Efendi		Plevne	Madalyası
Yüzbaşı Hacı Musa Efendi	5 mim		Madalyası
Yüzbaşı İbrahim Ethem Efendi			Madalyası
Mülâzım-ı Evvel Süleyman Ağa		Plevne	Madalyası
Mülâzım-ı Evvel Mehmed Nuri Efendi			Madalyası
Mülâzım-ı Evvel Ali Rızâ Efendi			Madalyası
Mülâzım-ı Evvel Sadık Efendi	4 mim		Madalyası

⁶⁰⁸ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.112.

⁶⁰⁹ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.115.

Mülâzım-1 Sâni Osman Efendi			Madalyası
Mülâzım-1 Sâni Ömer Hulusi Efendi			Madalyası
Mülâzım-1 Sâni Hamdi Efendi			Madalyası
Mülâzım-1 Sâni Abdullah Efendi			Madalyası

DÖRDÜNCÜ SUNGURLU TABURU⁶¹⁰

Binbaşı Habil Efendi	4 mim	Yunan
Kolağası Yusuf Ziyâ Efendi	5 mim	Yunan
Tabur Kâtibi Halil Hamdi Efendi		Yunan
Depoi Me'mûru Mülâzım-1 Sâni Ahmed Hami Efendi		Yunan
Tüfenkci Hasan Efendi		
Yüzbaşı Hamit Efendi		Yunan
Yüzbaşı Abdulrahman Efendi		Yunan
Yüzbaşı Osman Ağa	İftihar	Yunan
Yüzbaşı Mehmed Muhaldin Efendi	5 mim	Yunan
Mülâzım-1 Evvel Süleyman Ağa		Yunan
Mulâzım Ali Efendi		Yunan
Mülâzım Mehmed Tevfik Efendi		Yunan
Mülâzım Halil Efendi		Yunan
Mülâzım-1 Sâni Hafız Mehmed Efendi		Yunan
Mülâzım Ahmed Nuri Efendi		Yunan
Mülâzım-1 Sâni Osman Efendi		Yunan
Mülâzım-1 Sâni Osman Efendi		Yunan

YOZGAD SANCAĞI⁶¹¹ (Bkz. EK-18)

Mutasarrıf Cemal Paşa		
Rütbe	Mecidi	Osmanî
Rümeli Beyler Beyi	3	4

Nâ'ib Ahmed Duri Efendi	Mevaliden
Müftî Abdullah Tahir Efendi	Edirne Payesi 3 mim
Muhâsebeci Mehmed Emin Efendi	Sâlise
Halil Rüştî Efendi	Sâniye

⁶¹⁰ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.118.

⁶¹¹ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.214.

MECLİS İDÂRE-İ LİVÂ

Re'is Mutasarrıf Paşa	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Osman Bey
Müftî Efendi	Mihalaki Efendi Rabi'a
Muhâsebeci Efendi	Atamiyan Hacı Ağa
Tahrîrât Müdürü Efendi	Başkâtib Mahmud Celalettin Efendi Rabi'a

TAHRİRÂT KALEMİ

Müsevvid-i Evvel Mehmed Nail Bey Sâlise
Müsevvid-i Sâni Hacı Ârif Efendi Sâlise
Mübeyyiz-i Evvel Ömer Bey
Mübeyyiz-i Sâni Ahmed Efendi
Mübeyyiz-i Sâlis Abdülkadir Efendi

EVRAK KALEMİ⁶¹²

Me'mûr Mustafa Nuri Efendi	Rabi'a 5 mim
Me'mûr Hayraldin Efendi	

MUHÂSEBE KALEMİ

Başkâtib Asım Bey	Sâlise
Varidât Kâtibi Abdullah Efendi	
Müsaliḥ Cariyye Kâtibi Mehmed Hayrullah Efendi	
Merkez Kâtibi Hacı Mustafa Efendi	
A'şâr ve Ağnâm Kâtibi Mustafa Efendi	
Hazine Vekili Mustafa Efendi	

MA' TAHRİR VE VİRGÜ KALEMİ

Me'mûr Hakkı Efendi
Başkâtib Hafız Ömer Efendi Müderris
Refiki Şükri Efendi
Defterci Hüseyin Efendi

DEFTER HAKANİ DÂİRESİ

Me'mûr Rıfat Efendi
Başkâtib Hacı Bekir Efendi
İkinci Kâtib Raşit Efendi
Tapu Kâtibi Mustafa Efendi

⁶¹² H. 1320 Tarihli A.V.S. s.215.

EVKÂF İDÂRESİ

Müdür Receb Ferdi Efendi
Kâtib Ahmed Hamdi Efendi

NÜFUS DÂİRESİ

Memur Ârif Efendi
Kâtib Nurettin Efendi

MAHKEME-İ ŞERRİYE

Başkâtib Hakkı Efendi	
İkinci Kâtib İhsan Efendi Müderris	4 mim
Mukayyid Hafız Necib Efendi	

MAHKEME-İ BİDÂYET HUKUK DAİRESİ

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ Ahmed Efendi
A'zâ Vasıl Efendi

MAHKEME-İ BİDÂYET CEZÂ DÂİRESİ

Re'is Beşir Efendi	Rabi'a
Müdde-i Umumi Mu'âvini Fehmi Efendi	Rabi'a
A'zâ Lütfillah Efendi	
A'zâ Karabet Efendi	

İSTİNTAK DÂİRESİ

Müstantik Hasan Efendi
A'zâ Mülâzım-ı Haşim Efendi
A'zâ Ahmed Efendi

MAHKEME-İ BİDÂYET KALEMİ⁶¹³

Başkâtib Osman saib Efendi
İcrâ Me'mûru İlyas Efendi
Zabit Kâtibi Emin Bey
Zabit Kâtibi Bekir Şefik Efendi
Zabit Kâtibi Mühlis Efendi
Zabit Kâtibi Mustafa Efendi

⁶¹³ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.216.

MUKÂVELAT DÂİRESİ

Muhtar Hacı Necib Efendi

Kâtib Şükri Efendi

DUYUN-İ UMUME

Müdür Osman Feyzî Efendi Sâlise	5 mim
---------------------------------	-------

Başkâtib Mehmed Efendi

Tahrîrât Kâtibi Vecun Efendi

Sanduk Emîni Hacı Mustafa Efendi

Mukayyid Şakir Efendi

ZİRAAT BANK SANDÛĞU

Re'is Hafız Ali Efendi

A'zâ Hacı Efendi

A'zâ Batıraki Efendi

Me'mûr Hami Efendi

Mu'âvini Asım Efendi

Kâtib ve Veznedâr Abdurrahman Efendi

BELEDİYE DÂİRESİ

Re'is Vekili Hacı Halil Bey Sâlise

Kâtib Akif Efendi

A'zâ Osman Nâzım Bey Sâlise

A'zâ Süleyman Efendi

A'zâ Edhem Efendi

A'zâ Hacı Mustafa Efendi

A'zâ Ârif Efendi

A'zâ Hacı Kamil Efendi

A'zâ Evnan Efendi

Tâbi'b Fahri Bey 5 mim

Müfettiş Eşref Efendi

Aşı Me'mûru Mustafa Efendi

Me'mûr Mehmed Efendi

Sanduk Emîni Kâmil Efendi

NAFİA' KOMİSYONU

Re'is Mutasarrıf Paşa

A'zâ Hacı Halil Bey

A'zâ Süleyman Efendi

A'zâ Bank Şübe Me'mûru Hâmi Efendi

A'zâ Nüfus Me'mûru Mehmed Efendi

A'zâ Kondüktör Osman Efendi

Kâtib Osman Efendi

MEKTEB-İ İDÂDÎ⁶¹⁴

Müdür Ahmed Raşit Efendi

Muallim Süleyman Efendi	Edirne Revsi	4 mim
-------------------------	--------------	-------

Muallim Ârif Efendi

Muallim Hazfı Efendi	Biruse	4 mim
----------------------	--------	-------

Muallim Lütfi Efendi

Muallim Celal Efendi

Mübaşir Sadık Efendi

MÜÂRİF KOMİSYONU

Re'is Mutasarrıf Bey

A'zâ Lütfî Efendi

A'zâ Hacı Osman Efendi

A'zâ Ahmed Efendi

A'zâ Ahmed Raşid Efendi

Kâtib Hafız Şakir Efendi

POLİS İDÂRESİ

Üçüncü Komiser Said Efendi

Üçüncü Komiser Hasan Efendi

Polis Ahmed Efendi

Polis Zeki Efendi

Polis Hamdi Efendi

Mülâzım Sadık Efendi

Ser Gardiyan Ahmed Cevdet Bey

Gardiyan 8 Nefer

ZABITA DÂİRESİ

Tabur Ağası Karaca Bey	5 mim
------------------------	-------

Hesâb Emîni Ahmed Efendi

Süvârî Bölük Ağası

Piyâde Bölük Ağası Faik Efendi

Mülâzım-i Evvel Mustafa Ağa	4 ayın	5 mim	iftihar
-----------------------------	--------	-------	---------

Mülâzım -i Evvel Hacı Kahraman Efendi	5 mim	iftihar
---------------------------------------	-------	---------

⁶¹⁴ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.217.

TELGRAF VE POSTA DÂİRESİ

Müdürlük Aziz Efendi	Sâlise
Müfettiş Mu'âvini Edhem Bey	
Muâbere Me'mûru Behçet Efendi	Sâlise 5 mim
Muhâbere Me'mûru Behçet Efendi	
Muhâbere Me'mûru Mustafa Nuri Efendi	
Muhâbere Me'mûru Nihat Efendi	
Muhâbere Me'mûru Rasim Bey	
Muhâbere Me'mûru Azât Efendi	Hamse
Muhâbere Me'mûru Hafız Nuri Efendi	
Osman Efendi	
Şemyan Efendi	
Emrah Efendi	
Yorgi Efendi	

ORMAN DÂİRESİ⁶¹⁵

Müfettiş Mu'âvini Nurettin Efendi
Ondalık Me'mûru Nazif Efendi

REJİ İDÂRESİ

Müdürlük Corci Efendi	Sâlise
Muhâsebeci Simat Efendi	
Muhafazâ Müdürü faretin	
Anbarcı Evnan Efendi	
Kâtib Salim Efendi	

SORGUN NÂHIYESİ

Müdür Şakir Efendi	Rabi'a
Nâ'ib Hacı Azât Efendi	
Tahrîrât Kâtibi Mehmed Siyar Efendi	
Sanduk Emîni Kazım Efendi	
Virgü Kâtibi Mehmed Sali Efendi	
Tabu Kâtibi Emin Efendi	

KIZILKOCA NÂHIYESİ

Müdürlük Hakkı Efendi
Nâ'ib Nuri Efendi
Tahrîrât Kâtibi Şevki Efendi
Sanduk Emîni Sadettin Efendi
Virgü Kâtibi Mehmed Nuri Efendi

⁶¹⁵ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.218.

YOZGAD MERKEZ KAZÂSINA DAİR MAALUMAT

Yozgad kasabası vilâyetin şark cenubiyesinde ve merkez vilâyete 36 saat ba'd mesafede vakiadır. Sathi bahirden takriben 100 metru irtifa'ında olan Yozgad Kasabası (Muslu Belen) (Kabak Tepe) ve (Çamlık) tâbir edilen cibal-i sagireyi mütselsilenin devamında mebni mevki'en lâtif ve havadar takriben yüz elli senelik bir memlekettir.

Yirmi beş sene makdum merkez vilâyet ithaz edilmiş olmak evliya-i saireye nissbitle kezat nüfusa malik bulunmak hesâbiyle Yozgad sancağı diğer sancaklara haiz-i rüchandır.⁶¹⁶

Kasaba-ı mezkure mevki'en mürtefi' ve sonradan müteşekkil olmak hesâbiyle ibniya ve bütünen tarz inşasında kurulan saati mermeriyye vilâyetin sair cihetlerine mükis olamayacak derecede nevin ve nâzır ve hususiyle Abdulcabbarzadelerin mebrat mahsusasından olan camii kebir hakikaten nâzır riba ve bi'nazırdır.

Şark ve garb cihetlerinde ufak tefek bağ bahçeler mevcut olup ahali mevsim seyfe taze ve tefric için bu bahçelere nâkil ederler.

(Şeker Pınarı) ve (Soğuk Oluk) namındaki suları tâbiatın hakikaten her yerde ibzal etmediği mehasin tâbiaiyedendir. Hala şehrin cihat cenubiyesini teziyân eden Soğuk Oluk mevki' irtifa' mevki'yle beraber ufak bir çamlıktan müteşekkil gayet latif bir muşçerenin ortasında bulunmak mulabesesiyle memleketin en latif ve havadar mahâli burası ad edilmekte ve erbab zevk ve sefaya mevsim-i baharda ve eyyam-ı mahsusa-i sairede diğer mahâllerden ziyâde çay tanze ve serud olmaktadır.

Yozgad Kasabasında haziran ortasından temmuz başına kadar Köhne Panâyırı namıyla kûşad idilen pek revaçlı ve izdihamlıdır. Buraya vilayetin her tarafından ve civar vilayetlerden pek kalitelü halk ictima' iderek en ziyâde at, kısrak, merkeb, ester, karasığır ve hayvanat saire bi' ve iştira olunmaktadır.

Mezkûr panayıra Maraş ve Haleb taraflarından bazen âlâ cins at ve kısraklar dahi getirilmekte ve yirmi yirmi beş bin kadar hayvan alunup satılmaktadır.

Ma' nevâhi Yozgad kasabası 49.505 zükûr ve 48.400 inas ki cemaat 97.905 nüfusu hâvidir.

⁶¹⁶ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.219.

Nüfus kasabada 12.281 hane ve dükkân 15 fûrun 4 han 8 hamam 6 değirmen 18 cami ve mescid 3 tekye ve zaviye 8 medrese 778 kitab-i matbûaya hâvi 2 kütüphane 1 mekteb-i rüşti ikisi zükûr ve birisi inasa mahsus olmak üzere üç ibtida-i ve 15 sıbyân mektebi ve kurâda dahi 48 sıbyân mektebi ve 1 hükümet konağı 1 kışla⁶¹⁷ 1 karakolhane 1 cephanelik 1 hapishane 1 dâire-i belediye 2 debboy 1 telgrafhane 8 ahşab 13 kargir köprü 3 kilise 1 gaz hane mevcuttur.

Kazânın hâvi olduğu araziden 7.100 dönümü mezruğ ve 10.000 dönümü gayr-i mezruğdur.

Senevî virgü mürettebatı ma' nevâhi 1.054.572 a'şârı 1.985.120 ağnâm resmi 809.406 guruşdan ibaretdir.

Merkez kazâda 19.920 koyun keçi 18.972 tiftik keçi mevcud olub senevi 22.257 yapağı 7.254 kıl 21.000 okka tiftik hasıl olmaktadır. Mevaşiden 4.400 manda 22.600 karasığır 2.000 at 10 deve 400 merkeb 50 ester vardır.

BOĞAZLIYAN KAZÂSI⁶¹⁸

Kâimmakam Atif Bey	Sâlise
Nâ'ib Ahmed Hamdi Efendi	
Müftî ⁶¹⁹	
Mal Müdîri Seyaattin Efendi	Madalya Sadâkat
Tahrîrât Kâtibi Lütî Efendi	

MECLİS İDÂRE-İ KAZÂ

Re'is Kâimmakam Bey	
A'zâ-yı Daime	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Ömer Bey Efendi
Müftî Efendi	Derviş Bey
Mal Müdîri Efendi	Nikorik Ağa
Tahrîrât Kâtibi	Artin Ağa

MAL KALEMİ

Mal Müdîri Ziyâaldin Efendi
Mu'âvini Celal Bey
Refiki Ahmed Efendi
Sanduk Emîni Fatih Bey

⁶¹⁷ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.220.

⁶¹⁸ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.221.

⁶¹⁹ Müftî'nün ismi verilmemiştir.

MAHKEME-İ ŞERRİYE

Nâ'ib Efendi

Kâtib ⁶²⁰

MAHKEME-İ BİDÂYET

Re'is Ahmed Hamdi Efendi

A'zâ Ahmed Efendi

A'zâ Mağardıç Efendi

Başkâtib Mehmed Nazif Efendi

İkinci Kâtib Salih Efendi

Müstantik Mu'âvini Şükrî Efendi

Mükavelat Muharriri Salih Efendi

NÜFUS DÂİRESİ⁶²¹

Me'mûr Alit Efendi

Kâtib Bekir Sıdkı Efendi

DUYUN-I UMUMİYE

Me'mûr Nuhnaci Efendi

Kâtib Hamdi Efendi

BAZI ME'MÛRİN

Telgraf Me'mûru Nazif Efendi

Zabit Me'mûru Mülazım Mehmed Ağa

Tapu Kâtibi Hafız Necib Efendi

BANK DÂİRESİ

Re'is Müftî Efendi

Muhâsebe Kâtibi Hasan Hüsnü Efendi

Refik Mehmed Efendi

BELEDİYE DÂİRESİ

Re'is Vekili Behçet Bey

A'zâ Hacı Ârif Ağa

A'zâ Ohannes Ağa

A'zâ Nikos Ağa

A'zâ Agob Ağa

⁶²⁰ Kâtip ismi verilmemiştir.

⁶²¹ H. 1320 Tarihli A. V. S. s.222.

BOĞAZLIYAN KAZÂSINA DAİR MÂALUMAT

Boğazlıyan kazâsı 6.366 hane 116 cami ve mescid ve medrese 66 mekteb 1 hükümet konağı 1 hapisane 2 han 2 kahvehane 800 dükkân 5 fûrun 5 kilise mal gayri müslümeğe mahsus 2 mekteb 250 çeşme biri kargir on dördü ahşab olarak onbeş köprüyü hâvidir.

Merkez kazâda Cuma günleri bir pazâr kûşad edilmektedir.

Boğazlıyan kazâsında enhar-ı cesime olmayıp Akdağ nahiyesinin civarındaki (Akdağ) dimekle meşhur dağdan nebîan eden çağlayanlar Kozan Özi namındaki ufak çayı hasıl etmekte ve o taraftaki bağ ve bahçeleri iska eylemektedir.

Nahiye-i mezkurede (Ilı su) ve (Sulak) namındaki iki bab kablıca mevcud isede maadinler henüz keşf edildiği cihetle ahali rağbet ve istifade etmemektedir.⁶²²

Derun kazâda şeyhler karyesinde sadet keramisinden (Hüseyin Dede) defin-i hak idranâktır.

Kazânın hâvi olduğu araziden elli bin dönümü mezruh müttbakıyesi gayr-i mezruh olub mahsulâtta buğday, arpa, pirinç, nohud, burçak, darı ve saire ısmar ve fevakihden armud, elma, üzüm, külliyyetle idrak etmektedir.

Dahil kazâda Akdağ ormanlarına mulasık ve ekser mahâlleri çam ve meyşe ve kavak gibi ağaçları hâvi bir iki ufak orman vardır. Ahali bu ormanlardan kat'ı ettikleri kereste ve hatab ve kömürü Kayseriyye Yozgad ve Kırşehirine nakil ile bu yüzden bir hayli istifa' etmektedirler.

AKDAĞ MADENİ KAZÂSİ⁶²³

Kâimmakam Ömer Süfüt Efendi	Sâlise
Nâ'ib Halil Haşmet Efendi	
Müftî Hacı Mehmed Edib Efendi	Müderriş
Kâimmakam Mu'âvini Nişan Agâh Efendi	Rabi'a
Mal Müdiri Mahmud Bey	
Tahrîrât Kâtibi Mustafa Lütfi Efendi	

MECLİS İDÂRE-İ KAZÂ

Re'is Kâimmakam Bey	
A'zâ-yı Daime	A'zâ-yı Müntahibe
Nâ'ib Efendi	Hasan Efendi

⁶²² H. 1320 Tarihli A.V.S. s.223.

⁶²³ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.224.

Müftû Efendi	Ziyâ Efendi
Kâimmakam Mu'âvini	Serkıs Efendi
Mal Müdüri	Münhal
Tahrîrât Kâtibi	

MAL KALEMİ

Mal Müdüri Mahmud Bey
Mu'âvini Ali Efendi
Refiki Tevfik Efendi
Sanduk Emîni Mahmud Ali Efendi

MAHKEME-İ ŞERRİYE

Nâ'ib Efendi
Kâtib ⁶²⁴

MAHKEME-İ BİDÂYET

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ İbrahim Efendi
A'zâ Karabat Efendi
Başkâtib Hasan Efendi
İkinci Kâtib Rıfat Efendi
Müstantik Mu'âvini Osman Efendi
Mukavelat Muharriri Akif Efendi

DUYUN-I UMUMİYE⁶²⁵

Me'mûr Hakkı Efendi
Kâtib Hami Efendi

BANK DÂİRESİ

Re'is Hacı Hasan Efendi
Muhâsebe Kâtibi Edhem Efendi
A'zâ Mehmed Ağa
A'zâ Murad Ağa
A'zâ Malkun Ağa

BELEDİYE DÂİRESİ

Re'is İbrahim Efendi
Kâtib Mehmed Efendi

⁶²⁴ Kâtip ismi verilmemiştir.

⁶²⁵ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.225.

A'zâ Hasan Ağa
A'zâ Emin Efendi
A'zâ Mustafa Efendi
A'zâ Sahak Ağa

MUHACİRİN KOMİSYONU

Re'is Kâimmakam Bey	
A'zâ Tatlı Efendi	
A'zâ Rızâ Efendi	
A'zâ Hacı İbrahim Efendi	Sâlise
A'zâ Hasan Efendi	

MAÂRİF KOMİSYONU

Re'is Hacı Tevfik Efendi	Edirne Revsi
A'zâ Rızâ Efendi	Rabi'a
A'zâ Edhem Efendi	
A'zâ Şakir Efendi	
A'zâ Hami Efendi	
A'zâ Ömer Efendi	
A'zâ Nuri Efendi	

ZABİTA DÂİRESİ

Hacı Kahraman Efendi	5 mim	Madalya İftihar
Kol Vekili Mehmed Ağa		
Kâtib Behçet Efendi		

BAZI ME'MÛRİN

Rüştiye Muallimi Hacı Tevfik Efendi	
Reji Me'mûru Rızâ Efendi	Rabi'a
Telgraf Me'mûru Hazim Efendi	
Orman Sûvârî Me'mûru Nizamettin Efendi	
Orman Ondalık Me'mûru Haralim Efendi	
Tapu Kâtibi Receb Efendi	

KARAMAĞARA NÂHİYESİ

Müdîr Mustafa Asım Efendi
Kâtib Senegâh Efendi
Sanduk Emîni Kamil Efendi
Tapu Kâtibi İbrahim Efendi

AKDAĞ MADENİ KAZÂSINA DAİR MAALUMAT⁶²⁶

Akdağ madeni kazâsının merkez kasabasına etrafı zengin ormanlarla muhit eb ve havası gayet latif olub merkez vilayete 58 merkez livâyâya 16 saat ba'd mesafede vakiadır. Merkez kasabasında 800 hane yirmi dört odalı mükemmel bir hükümet konağı 2 cami şerif 2 medrese 1 rüşti 1 ibtidai mektebi 210 dükkân 10 kahvehane 2 hamam ve umum kazâda 186 kariye 83 cami ve mescid 164 mekteb 6 tekye 16 ahşab iki kargir köprü 289 çeşme 3 ermeni kilisesi ve 9 rum ve 12 mal gayri Müslime mektebi ve 129 değirmen 8 ekmekci fûrunı vardır.

Kasabada 697 zikur 635 inas Müslim ve 795 zükûr 730 Rum ve 130 zükûr 97 inas Ermeni ve ma' nâhiye kurâ 15.686 zükûr 15.294 inas Müslim ve 2.586 zükûr 2.420 inas Rum ve 1.344 zükûr 1.084 inas Ermeni ki zükûr ve inas cemaaten 41.498 nüfus hâvidir.

Senevî a'sârdan 967.255 ağnâmdan 520.455 techizât emlâk ve namağ virgüsiyle bedel-i askeriyeden 623.207 guruş ki cemien varidat umumiyesi 2.092.917 guruş yirmi paradır.

Kazânın başlıca mensucatından kilim halı seccade güzel erkek ve kadın çorabı ve eldivenleri imal olunur. Kazânın hâvi olduğu araziden kati mezruğ ve sasani gayri mezruğ olub mahsulatıda buğday, arpa, çavdar, mercimek, ezginziran, fiğ, burçak fevakihden elma, armud, vişne ve saire idrak etmektedir.

Akdağ madeni miri ormanlarında sakınaye ve emakin emiriyeye elverişli keresteler imal olunarak Yozgad Sungurlu Keskin Kırşehir Avanos Nevşehir Ürgüb ve bu civar sancak ve kazâlara ihraç ve firuhat idilür.

⁶²⁶ H. 1320 Tarihli A.V.S. s.226.

**10. H.1325 (M.1907) TARİHLİ ANKARA VİLÂYETİ SÂLNÂMESİNDE
YOZGAT SANCAĞI'NIN TRANSKRİPSİYONU**

HASSA ORDU-YI HÜMAYUNU REDİF SEKİZİNCİ YOZGAD LİVÂSİ⁶²⁷

Kumandan Derviş Paşa
Nişân-ı Osmanî 3 üncü ve nişân-ı mecdî 3üncü
İmtiyaz ve Yunan Madalyası

MEZKÛR LİVÂYA MENSUP ON BEŞİNCİ YOZGAD ALAYI

	Osmanî	Mecidî	Madalya
Miralay Şerif Bey	3	-	Yunan
Alay Emîni Hamza Efendi		5	Girit, Plevne, Yunan
Liva Erkan-ı Harbiye Mülhâk			
Mülâzım-ı Sâni Ali Efendi		5	

ON BEŞİNCİ ALAYIN BİRİNCİ YOZGAD TABURU

	Osmanî	Mecidî	Madalya
Binbaşı Hasan Kazım Efendi	4	3	Karadağ, Yunan
Kolağası Hasan Efendi			
Tabur Kâtibi Faik Efendi		5	Yunan
Yüzbaşı Ali Haydar Efendi		5	Yunan
Yüzbaşı İbrahim Efendi			İftihar, Plevne, Yunan
Yüzbaşı Süleyman Efendi	4	4	Yunan
Yüzbaşı Yusuf Efendi		5	Plevne, Yunan
Tüfenkçi Hüseyin Efendi			
Depo Me'mûru Mülâzım-ı Evvel			
Ahmed Efendi			
	Osmanî	Mecidî	Madalya
Mülâzım-ı evvel Bahaeddin Efendi			Yunan
Mülâzım-ı Evvel Hasan Tahsin Efendi		4	Yunan
Mülâzım-ı Evvel İsmail Efendi		5	Yunan ⁶²⁸
Mülâzım-ı Evvel Mustafa Efendi		5	Yunan
Mülâzım-ı Sâni Abdulkadir Efendi			İftihar, Yunan
Mülâzım-ı Sâni İbrahim Efendi			
Mülâzım-ı Sâni Yusuf Efendi			

İKİNCİ ALACA TABURU

	Osmanî	Mecidî	Madalya	
Binbaşı Salih Hilmi Efendi		4		Yunan
Kolağası Mehmed Ali Efendi	4		Girit,	Yunan

⁶²⁷ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.76.

⁶²⁸ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.77.

Tabur kâtibi Ali Faik Efendi			Yunan
Yüzbaşı Mehmed Tevfik Efendi			Yunan
Yüzbaşı Mustafa Şükrî Efendi			Yunan
Yüzbaşı Mehmed Şakir Efendi			Yunan
Yüzbaşı Halim Efendi		Hicaz,	Yunan
Süvârî Yüzbaşı vekili Ali Rızâ Efendi	5	İftihar,	Yunan
Mülâzım-1 Evvel Hüseyin Ağa	5		Yunan
Mülâzım-1 Evvel Salih Ağa	5		Yunan
Mülâzım-1 Evvel Hasan Efendi			Yunan
Mülâzım-1 Evvel Hafız Mustafa Efendi			Yunan
Mülâzım-1 Sâni Abdulkadir Efendi			Yunan
Mülâzım-1 Sâni Hacı Hamdi Efendi			Yunan
Mülâzım-1 Sâni İsmail Efendi			
Mülâzım-1 Sâni İsmail Efendi			

ÜÇÜNCÜ BOĞAZLIYAN TABURU

	Osman	Mecidî	Madalya
Binbaşı Bilal Hamdi Efendi 4	4		
Kolağası Rızâ Efendi	5		Yunan
Kolağası Kahraman Ağa 4	5	Sadakat, Girit,	
		İftihar, Hicaz,	Yunan
Tabur kâtibi İsmail Hakkı Efendi			Yunan
Debboy me'muru mülâzım-1 sâni			
İbrahim Ferhat Efendi	5		
Yüzbaşı Ali Efendi			
Yüzbaşı Nail Efendi Yüzbaşı Şükrî Efendi			
Yüzbaşı Mehmed Ali Efendi			
Mülâzım-1 Evvel Hüseyin Vasfi Efendi ⁶²⁹			
Mülâzım-1 Evvel Mehmed Ali Efendi			
Mülâzım-1 Evvel Süleyman Efendi			Yunan
Mülâzım-1 Sâni Hafız Ahmed Efendi	5		
Mülâzım-1 Sâni Ali Feyzî Ağa		İftihar,	Yunan
Mülâzım-1 Sâni Mehmed Said Efendi			Yunan
Mülâzım-1 Sâni Hayreddin Efendi	5		

DÖRDÜNCÜ AKDAĞMADENİ TABURU

	Osmanî	Mecidî	Madalya
Binbaşı			Yunan

⁶²⁹ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.79.

Kolağası Osman Fehmi Efendi	5	Yunan
Tabur kâtibi Hasan Hüsni Efendi Girit, Yunan		
Yüzbaşı Salih Efendi	4	Yunan
Yüzbaşı Hamdi Efendi		Yunan
Yüzbaşı İbrahim Edhem Efendi		Yunan
Yüzbaşı Mehmed Sadık Efendi	5	Sanayi, Yunan
Mülâzım-ı Evvel Süleyman Sırrı Ağa		Plevne, Yunan
Mülâzım-ı Evvel Hüseyin Fikri Efendi	5	
Mülâzım-ı Evvel Hüseyin Avni Ağa		Yunan
Mülâzım-ı Evvel Sadık Efendi	4	Yunan
Mülâzım-ı Evvel Mehmed Ârif Efendi		Plevne
Mülâzım-ı Sâni Mithat Efendi		Yunan
Mülâzım-ı Sâni Halil Hilmi Efendi		Yunan
Mülâzım-ı Sâni Ahmed Efendi		

YOZGAD SANCAĞI⁶³⁰

Mutasarrıf Reşit Paşa (mîr-i mîrân)
Nâ'ib Ali Naili Efendi (müderris)
Müftî Hacı Abdullah Tahir Efendi (paye-i İzmir 3 0)
Muhâsebeci Mustafa Efendi (Rabi'a)
Tahrîrât Müdürü Halil Rüştü Efendi(sâniye)

MECLİS-İ İDARE-İ LİVÂ

A'zâ-yı Daime	A'zâ-yı Müntehibe
Nâ'ib Efendi	Osman Bey (Rabi'a)
Müftî Efendi	Süleyman Efendi
Muhâsebeci Bey	Mihaliki Efendi
Tahrîrât Müdürü Efendi	Atamiyan Hacı Ağa
Meclis Başkâtibi Hayrullah Efendi Bursa Müderrişliğı	

TAHRİRÂT KALEMİ

Müdür Halil Rüştü Efendi
Müsevvid-i Evvel Hacı
Ârif Efendi (sâlise)
Müsevvid-i Sâni Ömer Faik Bey
(Rabi'a 5 M)
Evrak Mu'âvini Hayreddin Efendi

⁶³⁰ H. 1325 Tarihli A.V.S. s.184.

MUHÂSEBE KALEMİ

Başkâtip Asım Bey (sâlise)
Yevmiye kâtibi Nureddin Efendi
Merkez kâtibi Hasan Hayri Efendi
Mesâlih-i câriye kâtibi
HasanTahsin Efendi
Mübeyyiz Abdülkadir Efendi
Mukayyid Ali Refet Bey
Sanduk Emîni Tevfik Efendi

MA' TAHRİR VİRGİ KELEMİ

Vergi memuru Hakkı Efendi
Başkatip Hafız Ömer Şihabi
Efendi müderris
Sorgun kâtibi Mehmed Nuri Efendi
Kızılkoca kâtibi İsmail Efendi
Merkez vergi refiki Şükrî Efendi
Defterci Hüseyin Efendi

MAHKEME-İ BİDAYET KALEMİ

Başkâtip Emin Bey
İcra memuru Efendi
Zabıt Kâtibi Naili Efendi
Zabıt Kâtibi Şükrî Efendi
Zabıt Kâtibi Behçet Efendi
Zabıt Kâtibi Mustafa Efendi

MAHKEME-İ ŞERİYYE

Nâ'ib Ali Naili Efendi
Başkâtip Hakkı Efendi
Katip İhsan Efendi (devriye-i kibar)
(müderris 4 M)
Mukayyid İbrahim Efendi

MUKAVELAT DÂİRESİ

Mukavelet muharriri Hacı Necip
Efendi
Kâtip Şükrî Efendi

MAHKEME-İ BİDAYET HUKUK DÂİRESİ

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ Nail Efendi (sâlise)
A'zâ İsak Efendi
A'zâ mülâzımı münhal

DEFTER-İ HAKANÎ DÂİRESİ

Memur Rifat Efendi
Başkâtip Hacı Bekir Efendi
İkinci Kâtip Raşit Efendi
Tabu Kâtibi Mustafa Efendi

CEZA DÂİRESİ

Re'is Hacı Süleyman Vehbi Efendi
Müddi-i Umûmî Mu'âvini
Hafız Ziyâ Efendi
A'zâ Şeyh Avni Efendi
A'zâ Kames Efendi
A'zâ Mulâzımı Hacı Haşim Efendi

NÜFUS KALEMİ

Memur Mehmed Ârif Efendi sâlise
Katip Hafız Hayrullah Efendi

EVKÂF DAİRESİ

Müdür Recep Efendi
Kâtip Ahmed Efendi

ZİRAAT BANK DAİRESİ

Memur Abdülhalim Efendi sâlise
Mu'âvini Mehmed Efendi
Re'is Sadreddin Efendi
A'zâ Vasıf Bey
A'zâ Petraki Ağa
A'zâ Aleksandr Ağa
Kâtip ve Veznedar Abdurrahman Efendi
Kâtip ve Sânduk Emîni Akif Efendi
Mu'âvini Lütfi Efendi
Aşı memuru Hafız Mustafa Efendi

NAFIA KOMİSYONU

Re'is Mutasarrıf Paşa
A'zâ Bank Memuru Efendi
A'zâ Nüfus Memuru Efendi
A'zâ Salih Efendi

DÜYÛN-I UMÛMİYE

Müdür Osman Efendi(sâlise 4 O)
Başkâtip Hüseyin Efendi
Tahrîrât Kâtibi Muharrem Efendi
Sanduk Emîni Mehmed Sabri Efendi
Mukayyid Şakir Efendi

MAÂRİF KOMİSYONU

Re'is-i evvel münhal
Re'is-i sâni Hafız Edhem Efendi
A'zâ idadi müdürü Raşit Efendi
A'zâ Evkâf müdürü Recep Efendi
A'zâ Nail Efendi
A'zâ Hafız Şihabi Efendi
A'zâ Ahmed Efendi
Kâtip İsmail Efendi

BELEDİYYE DÂİRESİ

Re'is Recip Efendi
A'zâ Salih Efendi(sâlis)
A'zâ Vasıf Bey
A'zâ Mehmed Efendi
A'zâ Hacî Yuannes Ağa
A'zâ Aleksandr Efendi
Tâbib Salih Efendi (sâniye)
A'zâ Yuanaki Efendi

TAHSİLÂT KOMİSYONU

Re'is Muhâsebeci Efendi
A'zâ Osman Efendi
A'zâ Mihaliki Efendi
A'zâ Lütfullah Efendi
Kâtip Ömer Şihabi Efendi

ZABITA DÂİRESİ

Tabur Kumandanı Münhal
Kâtip Ahmed Efendi
Piyâde Kumandanı Faik Efendi
Piyâde Mülâzımı Hacı
Kahraman Efendi
Süvârî Mülâzımı Hacı
Mehmed Efendi
Piyâde Mülâzım-i Sânisî Rızâ Efendi
Süvârî Mülâzım-i Sânisî İsmail Efendi
Süvârî Mülâzım-i Sânisî Mustafa Ağa
Piyâde Mülâzım-i Sânisî İsmail Ağa
Piyâde Mülâzım-i Sânisî Hüseyin Ağa

MEKTEB-İ İ'DADÎ

Müdür Raşit Efendi
Muallim Ârif Efendi
Muallim Hacı Tevfik Efendi
Muallim Mehmed Hıfzı Efendi
Muallim Celal Efendi
Muallim Lütfî Efendi
Muallim İsmail Efendi
Muallim Asım Efendi
Kâtip İsmail Efendi

POLİS İDARESİ

Komiser-i sâni İsmail Efendi
Komiser Hüseyin Efendi
Komiser Avni Efendi
Komiser Ahmed Efendi
Polis Numan Efendi
Polis Cevdet Efendi
Polis Ziyâ Efendi
Polis Cemal Efendi
Polis Sine Kerim Efendi
Polis Yuvani Efendi
Polis Hıralım Efendi

TELGRAF VE POSTA DÂİRESİ

Müdür Aziz Efendi (sâlise)
Ser Muhâbere Me'muru Mehmed Efendi
Ser Muhâbere Me'muru Osman Efendi
Ser Muhâbere Me'muru İbrahim Efendi

Ser Muhâbere Me'muru Emrullah Efendi
Ser Muhâbere Me.muru Ahmed Efendi
Ser Muhâbere Me.muru Halis Efendi
Muhâbere Me.muru Rasim Efendi
Muhâbere Me'muru Tevfik Efendi
Muhâbere Me.muru Rızâ Efendi

SORGUN NÂHIYESİ

Müdür Ali Rızâ Efendi
Nâ'ib Hacı İzzet Efendi
Kâtip Yusuf Bey

KIZILKOCA NÂHIYESİ

Müdür Necip Efendi
Kâtip Şevki Efendi

REJİ İDÂRESİ

Müdür Ömer Cemal Bey (4 O)
Muhâsebeci Simbat Efendi
Anbar Me'muru Onnik Efendi
Muhafazâ Müfettişi Zülfikar Vehbi Bey
Muhafazâ kâtibi Ahmed Salim Bey
Muhâsebe Mu'âvini İftad Efendi

YOZGAD

Yozgad kazâsı merkez-i vilayetin müstakiben 165 kilometro şark-ı cenûbîsinde ve 32 derece 29 dakika tûl-i şarki ve 39 derece 46 dakika arz-ı şimâlîde vaki kendi ismiyle müsemma liva ve kazânın merkezi mamûr ve abâdan bir kasabadır. Gayet yüksek ve garbe doğru meyilli bir vadi teşkil eden ve (Muslu Belen) ve (Kabaktepe) ve (Çamlık) Tâbir olunan cibâl-i sagire mütselsileden müteşa'ib tepeciklerin teşkil eylediği açık bir vadide mebnî ve sokakları ve ebniyesinin tarz-ı inşaatı gayet muntazâm olup Kayseri fırka-i askeriyyesine mensup Yozgad livasının da merkezi bulunduğu devâir-i hükümetten maada muntazâm devâir-i askeriyyesi saat kulesi ve hakikaten bir enmûzec-i bedai addolunabilen Cabbarzade Camii Şerifiyle diğer mebâni-i muntazâması vardır.

Kasabaya muntazır olarak şimâle müteveccih sırtları kaplayan Çamlık kasabanın başlıca esbab-ı ziynetindedir. Gayet cesim çamlarla mestûr olan işbu

koruluk hükümet-i Mahâlliyyenin hıfz ve siyâneti sayesinde muhafazâ olunabilmiş ve derununda yollar açılarak ve en yüksek bir kısmında da belediye marifetiyle bir gazino inşa edilerek kasaba için güzel bir mesire teşkil olunmuştur. Ciyâdet-i hava bu orman sayesinde bir kat daha hasıl olmaktadır. Kasabanın Mevki' en gayet mürtefi'' olması ve hararet-i vasatî-i senevîyenin azlığı enva-i fevakih ve esmârın husûlune mani olup yalnız bazı çukurca ve nispeten soğuğa marûz olmayan yerlerde bağçeler vardır.

Abdülcebbarzade Camii: Cami-i şerif-i mezkûr filhakika bir enmûzec-i bedayi itlakına seza olup tarih-i inşası 1193'dür. Asıl cami bir kubbe-i metine üzerine yapılmış dahilen azen 28 ve tûlen 35 ziradır. Minber ve mihrabı serapa mermer ve penbe yişli somaki taşlarla ve hacı bektaş taşlarıyla bezenmiştir. Üç kubbe üzerine aynı metanet ve Rızânette ve arzen 28 ve tûlen 26 zira bir de sayfiyesi vardır ki tarih-i binası 1209 olup bunun da bânîsi yine Abdülcebbarzadelerden Süleyman Bey'dir.

Kapının önü ayrıca üç ufak kubbe ile örtülüdür. Lisan-ı umûmî ve tarihte (Çapanoğlu) nâmıyla yad olunan Abdülcebbarzade Cami-i Şerifinin sol cihetinde gunûde-i Hak-ı gufrandır. Asıl cami-i şerifin tarih-i binası:

Bozok sancağının valisi Seyyid Mustafâ Bey kim
Vücutun kıldı Hak ol kutr-ı mahz-ı emn ü âsâyış
Hadis-i (min bina)yı fikr idüp bünyân-ı ikbâlin
Müesses kılmağı dâr- ı bekda eylediği hâhiş hâhiş
Yapup bu cami-i gerdûn-i tabâkı seyr idenler dir.
Mu'allâ kubbesin bulmuş kıbâb-ı çarh-ı efzâyış
İki âlemde kadrin Hazret-i Mevlâ berin itsün
Cıbâh-ı sâcidân itdükçe sahn-ı pâkine mâliş
Kumâş-ı vasfını tahsîl için sûk-ı ma'ârifte
İderken nükte-sencân sarf-ı nakd-i râyic ü dâniş
Havass-ı hamsesin-i cem' eyleyüp Hayri didi tarih
Bu cami' viridi din-i Mustafâya zîb ü ârâyış

Cami-i şerifin harimi mermerle mefruş olup yine mermerden direkler üzerinde ve ahşap sakf örtülü bir şadırvan vardır. Cami-i şerifin minaresi gayet mevzun ve mürtefi'' ve etraf-ı alemlerle müzeyyendir. Hariminin şarka açılan kapusu ittisâlinde veliyy-i nimet-i bî-minnetimiz padişahımız Efendimiz hazretlerinin yirmi beşinci sene-i devriye-i cülûslarının bir hatıra-i mukaddesi olmak üzere inşa edilmiş bir nısf-ı menşur-i kaim şeklinde musanna ve kıymetdar mermerden bir çeşmesar vardır. Çeşmenin vasat-ı bâlâsı arma-i Osmanî ile müzeyyen olup üzerinde bir de saat mevcuttur.

Hükümet civarındaki saat kulesi gayet merfu ve dört vecheli olup her bir veche cihât-i asliden birini gösterir. Tepesinde kat-ı mükai bir kubbe ve saatlerin mevzu bulunduğu kısmın altında demir parmaklıklı bir şerefe vardır.

Ahval-i Tâbiyye: Bütün sancağın hudud-ı umûmiyesi şimâlen Çorum garben Kırşehir cenûben Kayseri sancakları ve şarken Sivas vilayeti arazisiyle mahdud olup asıl merkez kazâsı Sungurlu Akdağ ve Boğazlıyan ve Kırşehir livasının Keskin ve Mecidiye kazâları arazisiyle tahdid olunur.

Yozgad sancağının şark ve garp ve vasat kısımları dağlıktır. Şark cihetini Sivas vilayeti dahilinde Sivas ve Tokat aralarında (Çamlıbel) i teşkil eden silsileden müteşâ'ib (Akdağ 2750 metro) kaplamıştır. Garbında(Çiçekdağı) ve garb-ı şimâliyyesinde (Eğridağı) silsileleri vardır. Şark-ı şimâli cihetinde de yine Sivas vilayeti dahilinde (Tokat) ın garbinde ve (Kazova) nın garb-ı cenûbiyyesinde vâki (Devecidağı) ve biraz şimâlde (Alandağı 1300 metro) ve (Emirdağ) silsilelerinden müteşâ'ib parça devam eder.

Sancağın suları iki havzaya ayrılır. (Kızılırmak) Sivas vilayetinden gelerek Akdağ'ın eteklerinde sancak arazisine dahil olarak sancağın Sivas'la hududunu bi't-teşkil cenûb-i garbîye doğru devam ederken cenûb-i şarkîden Şarkışla'dan gelen (Bâlâ suyu) alır ve bi'd-devam Kayseri sancağı arazisine girer. Sancağın en mühim ırmağı Akdağ'dan nebean ve sancak arazisini boydan boya iska ve irvâ ettikten sonra İskilip hududunda (Kula) karyesi önünde Kızılırmak'a munsabb olan (Delice Irmak) dır. Asıl sancağın vasatlarından cereyan eden (Konaksu) yu dahi Delice'ye karışır.

Kısm-i şarkîsinden miyâh-i câriyesi (Yeşilirmak) a dökülen (Çıkrıksu) yuna insıbâb ederler. Bunlardan maada bazı ufak tefek derecikleri ve seyl mecraları vardır.

Arazi gayet münbit ve mahsûldardır. Akdağ silsilesi çam ormanlarıyla mestûrdur. Akdağ ormanları Yozgad kasabasıyla (Akdağ) kazâsının merkezi olan (Maden) kasbası meyanesinde vâki (Oluk Özi) nam karye civarında başlar ve şarka doğru imtidat eder. Liva dahilinde göl yoktur.

Ahval-i tarihiye: Yozgad nihayet yüz elli senelik bir kasabadır. Bundan bir rub'asır ve daha Ziyâde evveline gelinceye kadar Kayseri de dahil olduğu halde vilayetin merkezi olarak tek mil sancak ve civarı Bozok sancağı namıyla yad olunurdu.

Kasabaufak bir karye iken Abdülcebbarzadelerin sevk-i himmetiyle tesis etmiştir. İlk önce ufak bir kasaba ve on bin küsur kadar nüfusu hâvi ve fakat yine mamûr olarak cedemced veliyy-i nimet-i bî-minnet Sultan Mahmud Han-ı sâni uhde-i saltanatlarına kadar kalmış ve badehu bir kat daha kesb-i umrân ve terakki ederek halet-i mevcudesini iktisab eylemiştir.

El-haletü hazîhi en kadîm binası 1193 tarihinde inşa kılınmış cami-i şerifdir.

Yozgad'ın şîmâlinde ve Kabak Tepe nam cebelin şîmâl eteklerinde vâki Boğazköyü civarındaki (Piteriyum=PTERIUM) şehir-i kadimi kasabaya yakın bulunmasına bakılırsa bu civarın kadîmden beri malûm ve meskûn olduğu anlaşılır.

KAZÂNIN NÜFUSU

	Yekûn	Müslim		Gayr-i müslim	
		Zükûr	Înâs	Zükûr	Înâs
Kasaba	5709	5738	4624	4513	20584
Umûm kurâ	26208	24860	1787	1702	54157
	31917	30598	6411	6215	74741

MÜRETTEBAT

Emlâk ve akâr ver.	Temettü vergisi	Bedel-i askerî	Aşâr	Ağnam	Hayvanat-ı ehliye
(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)
688787	113170	53761	1749664	59501	272721

Rusûm-ı mütenevvîa ve hâsîlat-ı müteferrika	Orman	Maâdin
(guruş)	(guruş)	(guruş)
21750	19436	2297

ZİRAAT BANK ŞUBESİ

İkrâzât mecmûi	İkrâzâtta tahsilât	Bakayâ
(guruş)	(guruş)	(guruş)
153550	109052	1347160

306 senesinden 321 senesi nihayetine kadar Yozgad sancağının koyun ve tiftik miktarını mübeyyin cedveldir.

Sene	Koyun(adet)	Tiftik keçi(adet)
306	993339	99329
307	105095	97690
308	108396	101193
309	111702	103526
310	100637	97667
311	94497	92969
312	96836	101232
313	103964	97213
314	101660	86535
315	97506	87176
316	106296	105950
317	109784	120878
318	112124	117330
319	99100	111318
320	986978	92210
321	75878	70171

DEVÂİR-İ RESMİYEDEN MAADA NEFS-İ KAZÂDA:

Cevâmi ve mesâcid	Medrese	Kilise	Hane	Dükkân	Han	Mekteb-i i'dâdî
17	8	3	3561	852	9	1

Mekteb-i ibtidâî	Fabrika	Bedesten	Hamam	Çeşme
15	1	1	8	155

Mevcuddur.

HAYVANAT

Deve	İnek, Öküz	Manda	At,Beygir ve kısarak	Ester	Merkep	Tiftik Keçi	Koyun
774	350	77	2746	19	10150	70171	75878

Yozgad'ın Topoğrafya-yı Tıbbi Ve Ahval-i Ticariye Ve Sairesi Hakkında Malûmat

Kasabânın sath-ı bahrden irtifâi: 1870 metro

Derece-i hararet-i A'zâmi-i vasatî : + 28° (gölgede)

Derece-i hararet-i asgarî-i vasatî : -12° : -25°

Rutubet:

Derece-i itidal ve lüzumdan fazla değildir. Kasabânın meyilli bir sath üzerinde mebni olması suların teşrihini ve binaenaleyh rutubetin âdem-i mevcudunu

müstelzim olur. Yalnız kasabanın mebnî bulunduğu yamacın eteklerinde bulunan yerler orta yerden mürur eden dereden nâşi râtibcadır.

Rüzgâr: Şimal ve cenûb cihetleri tepelerle muhâtabdır. Fakat kasaba bir vadinin cenûba müteveccih kısmında mebnî olduğundan şimâlden Ziyâde cenûb rüzgârına ve şark ve garb cihetleri açık olduğundan cihât-i mezkûreden hübûb eden riyâha marûzdur.

Yozgad sath-i baherden gayet yüksek olmak hasebiyle mevâsimi erbadan heman kış olarak mürur ider.

Yağmur mevsimi:

Kaide-i umûmiyye-i iklimiyyeye Tâbi'dir.

Kasabanın şose ile merbût bulunduğu kasabât:

Kasabaya dört şose müntehi olur. Şimalden Alaca ve Çorum'a şarkdan Akdağ'a cenûbdan Boğazlıyan ve Kayseriyye'ye ve garbdan merkez-i vilayete merbûttur.

Kasabanın münasebât-ı ticariyyede bulunduğu kasabât:

Kendi Mülhâkatıyla ve Kayseri ve Çorum'la ve merkez-i vilayetle münasebeti ticariyyede bulunur.

İhraçat iskelesi:

Kayseri vasıtasıyla Mersin iskelesine ve Karadeniz sahilinde vâkî Samsun iskelesine ve Ankara istasyonuna ihraçat iskelesi olarak müracaat-ı ticariyyede bulunur.

Ekseriyetle zer' ve idrak olunan mahsûlat:

Enva-i hububat, ve fevakih haşhaş ve saire.

Kasabada san'at:

Bazı kısım san'at ibdidâî halde mevcuddur. Gümüş müzeyyinati müterakki olup gayet zarif savatlı tabakalar baston sapları ve sabit mürekkepli kalem ve saire imal olunur.

Maraz-ı beledi:

Kasabanın ab u havasını letâfetinden nâşi ahval-i sıhhiye-i umûmiyye selimdir. Yalnız kış şiddetli olduğundan mevsim-i şitâda nezleler ve bazân (emrâz-i iltihabiye-i hadde) husûle gelir.

Pazâr günü:

Ayrıca kurulur hafta pazârı yoktur fakat gayet muntA'zâm olan çarşı ve emtia-i ticariyye mağazâları gerek kasabanın ve gerek civarın temin-i ihtiyâcâtına kâfidir.

Panayır:

Kasabanın kısm-ı şarkisinde Haziranın ilk haftasından Temmuz on beşine kadar (köhne panayırı) namıyla bir panayır kurulur ve burada münhasıran hayvanat üzerine alım satım icrâ olunur burada Halep ve Maraş cihetlerinden getirilen gayet tuvânâ ve kıymetdar hayvanat-i bakariye bulunduğu gibi Çukurova ve sair cihetlerden sevk olunan hayvanat-ı feresiye ve bulunur koyun ve keçi gibi hayvanat-ı saire de Bey' ve fûruht olunur.

BOĞAZLIYAN KA'ZÂSI

Kaymakam Ömer Feyzî Bey (sâlise)
Nâ'ib Ahmed Necip Efendi (müderis 3 M)
Mal müdürü Nureddin Efendi
Tahrîrât kâtibi Mustafa Efendi

MECLİS-İ İDÂRE-İ KAZÂ

Re'is Kaymakam Bey	
A'zâ-yı Müntahibe	A'zâ-yı Daime
Mehmed Ali Ağa	Nâ'ib Efendi
Münhal	Müftî Efendi
Mihal Efendi	Mal müdürü Efendi
Artin Ağa Efendi	Tahrîrât kâtibi Efendi

MAHKEME-İ BİDAYET

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ Avadis Efendi
Başkatip Hasan Efendi
Kâtib-i sâni Salih Efendi
Müstantik Haydar Bey
Müstantik Mu'âvini Mehas Efendi
Mukavelât muharriri Mehmed Nuri Efendi

MAHKEME-İ ŞERİYYE

Nâ'ib Efendi
Baş kâtip Edhem Efendi

NÜFUS DAİRESİ

Me'mur Hüseyin Hüsni Efendi

Kâtip Bekir Efendi

ZİRAAT BANK DÂİRESİ

Re'is Hüseyin Hilmi Efendi

Kâtip Hasan Hüsni Efendi

Refiki Mehmed Salim Efendi

BELEDİYYE DÂİRESİ

Re'is Emin Efendi

Aşı Me'muru Ali Efendi

A'zâ Çerkes Bey

A'zâ Ahmed Ağa

A'zâ Yordan Ağa

A'zâ Kirkor Ağa

DÜYÛN-I UMÛMİYE

Memur Hacı Hilmi Bey

Katip Hamdi Efendi

MAÂRİF KOMİSYONU

Re'is Müftî Efendi

A'zâ Hilmi Bey

A'zâ İbrahim Bey

A'zâ Hacı Ârif Ağa

A'zâ Ömer Efendi

BAZI MEMURÎN

Telgraf Müdürü Hacı Nuri Efendi

Reji Me'muru Derviş Bey

Tapu Kâtibi İhsan Efendi

MEKTEB-İ RÜŞTÎ

Muallim Osman Nuri Efendi

ZABITA DÂİRESİ

Komiser Hüseyin Efendi
Zabıta memuru Çavuş Lütüfî Ağa
Onbaşı Ahmed Ağa
Gardıyan Derviş Efendi

MEKTEB-i İBTİDÂİ

Boğazlıyan Muallim-i evveli
Mehmed Şükrî Efendi
Boğazlıyan Muallim-i sânisî
Hüseyin Efendi
Uzunlu Muallimi Ahmed Efendi
Baba yağmud Muallimi
Ömer Efendi
Kozan muallimi Musa Kazım Efendi

TAHSİLÂT DÂİRESİ

Re'is Mal Müdiri Efendi
A'zâ Artin Ağa
A'zâ Ahmed Ağa
Tahsilât Müfettişi Bahri Efendi

ORMAN DÂİRESİ

Süvârî Me'muru Ahmed Efendi
Merkez Ondalık memuru Hüseyin Efendi
Kanak Boğazı Me'muru Osman Efendi
Geçit Me'muru Halim Efendi

AKDAĞ NAHİYESİ

Müdür Refet Efendi
Nâ'ib Mustafa Efendi
Kâtip Ziyâ Efendi
Tapu Kâtibi Hüseyin Efendi
Zabıta Me'muru Ziyâ Onbaşı

BOĞAZLIYAN

Boğazlıyan Kasabası 32 derece 54 dakika tûl-i şarkî ve 39 derece 17 dakika arz-i şimâliyede Kayseri- Yozgad caddesi üzerinde kazâ merkezidir. Bu kasaba cesimce bir karyeden başka bir şey olmayıp âhiren deâir-i askeriyye tesis olunmuş ve hükümet konağı inşasıyla kesb-i umrâna başlamıştır. Mevkîen yüksek ise de etraf ü

enhası basit olduğundan ufk-ı mer'î mümteddir. Akdemce merkez kazâ Boğazlıyan'ın biraz şimâlinde vaki (uzunlu) nan karye iken tabur merkezinin Boğazlıyan'a tesisi üzerine merkez-i kazâ burada nakl edilmiştir.

Ahval-i Tâbiyye: Boğazlıyan kazâsı Yozgad Sancağı merbûtatından olup cenuben Kayseri ve garben Kırşehirli Sancakları ve şimallen Yozgad merkez kazâsı ve şarken Akdağmadeni kazâsı arazisi ile mahduddur. Kasaba arazisinin kısm-ı garb-ı cenûbîsi (Malya) çölüne kadar devam ederek ekser aksâmı münhatt ise de şimâl ve şark tarafları dağlıktır. Şarktan (Akdağ) ve şimâl-i şarkiyyeden Sivas dâhilinde vâki (Deveci) dağından imtidad eden temevvücât-ı cibâl devam ederek kazâ arazisine dâhil olurlar. Delice ırmağı insibâb eden bir kaç kol merkez-i kazânın şimâl ve cenûbünden muvâzâten devam ederek garbında birleşirler.

(Konak Su) merkez-i kazânın garb-ı şimâliyesinde Yozgad- Boğazlıyan şosesini kat ederek Delice'ye karışır. Kazâ arazisini irvâ eden bir çok dereler vardır. Akdağından nebean eden çağlayanlar (Kozan Özi) namındaki ufak çayı hâsıl eder. Kazânın kısm-ı şarkiyyesi Akdağ ormanlarına iltisâk eylediğinden çam ve meşe ve kavak gibi eşcâr Kerestesinden Kayseri ve Yozgad'a ve merkeze sevk olunur.

Ahval-i tarihiye: Kasaba kadîm değılse ve kazâ menbûtatından Akdağ nahiyesine muzâf Terzili nam karye cıvarında Roma edvâr-i kadîmesine ve (Kapadokya) hitta-ı atîkasına mütemekkin akvam- ı âsâr-ı bakiyesine tesadüf olunmaktadır. Mezkûr Terzili karyesinde bir ılıca mevcut olup evvelce ılıcaya bina olmak üzere inşa edildiğı anlaşılan bir muhteşem binanın yalnız garb cephesi kalmıştır. İşbu cephe serapa Beyaz mermerden mamûl olup pencereleri bakidir. Pencerelerin arası inek başları vesâir kabartma çiçeklerle müzeyyendir. Kaplıca cıvarında bi-hadd ü hesâb direk başlıklarına ve yazılı taşlara tesadüf edilmekte olmasına nazâran mezkûr kaplıcanın cıvarında bir de şehir bulunmak istidlâl olunuyor.

Yine o cıvadra (Beştepe) namıyla Beyne'l-ahali meşhur bir Mevki'de âsâr-ı kadîmeye tesadüf olduğu gibi kaplıcaya yakın bir Mevki'de ufak fakat gayet cesim ve yekpare taşlardan yapılmış bir mabet mevcuddur.

Terzili Hamamı cıvarında meşhud olan bir taştan menkul ibarât.

KAZÂNIN NÜFUSU

	Yekûn	Müslim		Gayr-i müslim	
		Zükûr	Înâs	Zükûr	Înâs
Kasaba	2457	663	609	590	589
Umûm kurâ Maa nevahi	77637	29935	29061	9351	9290
	80088	30598	29670	9941	9878

MÜRETTEBAT

Emlâk ve akâr	Temettü vergisi	Bedel-i askerî	Aşâr	Ağnam	Hayvanat-ı ehliye
(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)
372230	81176	1190034	1430552	411798	142244

Rusûm-ı mütenevvia ve hâsılat-ı müteferrika	Orman
(guruş)	(guruş)
5790	63436

ZİRAAT BANK ŞUBESİ

İkrâzât mecmû	İkrâzâttañ tahsilât	Bakayâ
(guruş)	(guruş)	(guruş)
47950	27503	476538

306 senesinden 321 senesi nihayetine kadar Boğazlıyan KA'zâsının koyun ve tiftik Hayvanatı Miktarını MüBeyyin Cedveldir.

Sene	Koyun(adet)	Tiftik keçi(adet)
H.1306	62064	40.783
H.1307	69.690	44.805
H.1308	80.657	44.413
H.1309	84.870	45.539
H.1310	88.974	38.540
H.1311	87.957	44.906
H.1312	54.099	56.680
H.1313	46.631	64.824
H.1314	85.675	42.943
H.1315	83.363	41.993
H.1316	80.511	52.242
H.1317	93.797	45.928
H.1318	88.970	54.604

H.1319	78.095	59.656
H.1320	76.037	45.497
H.1321	63.276	42.439

Dâhil-i Kazâda:

Cevâmi ve mesâcid	Mekteb	Dükkân	Kilise	Hane	Köprü
317	72	800	5	6366	15

Mevcuddur.

HAYVANAT

Deve	İnek, Öküz	Manda	At, Beygir Kısarak	Merkep	Tiftik	Koyun Keçi
597	22890	2262	1573	7113	424439	63276

Boğazlıyan Kasabasının Topoğrafya-yı Tıbbi Ve Ahval-i Ticariye Ve Sairesi Hakkında Malûmat

Kasabanın sath-ı baherden irtifâ: Elde edilememiştir. Fakat Erkilet Beli'ni müteakip Kızılırmak üzerindeki Çokgöz Köprüsü geçildikten itibaren mütemadi ve daimî bir meyil ile çıkıldığında irtifâ-i bahr 1000 metroyu tecavüz eder.

Derece-i hararet-i A'zâmi-i vasatî : (+ 30° : +35°)

Derece-i hararet-i asgari: (-10° : -15°)

Rutubet miktarı: Kasabanın etrafı gayet münhatt su birikintileri mevcud olduğundan rutûbet fazladır.

Toprağın cinsi: Kasabanın civarında ve dahilinde mevcud toprağın terkiâtında (Azotiyet-i potas) gühercile mevcud olup dahil-i kazâda muftelifdir. Tâbi'at-ı türap umûmiyyetle gayet münbit ve mahsûldardır.

Suların cinsi: Kasaba dahil ve civarında suya ihtiyaç olup (öz) Tâbi'r edeilen cihetten gelen çay suyu tersib edilerek istimal olunur ve suyun da terkiâtında geçtiği toprakların tesiriyle azotiyet emlağı bulunur. Maamafih mevâki-i mütecâvireden diğer sular vesait-i münasibe ile celb olunur.

Rüzgâr istikameti: Mevki'-i Tâbi'i iktizasından olarak riyâhın her türlü cihet vezânına açıktır.

Emrâz-ı belediye: Kasabanın civarı münhatt olarak hasebiyle sular yer yer birikintiler hâsil ettiğinden (Tasa-udât-ı merzagiyye) (humma-yı mütekattî'a) yı rutubet miktarının fazlalığı (Emrâz-ı resyeviye-i mafsaliyye ve adeliyye) yı tevlid ettiği gibi kışın râtib olan bürudet (Emrâz-ı iltihabiyye-i hâdde)yi tevlid edebiliyor.

Kasabanın şose ile merbût bulunduğu kasabât: Kayseri, Yozgad.

Ekseriyetle zer' ve idrak olunan mahsûlat: enva-i hububat ve esmâr ve kürüm külliyyetlidir.

Münasebât-ı ticariyyede bulunduğu kasabât: Kayseriyye, Yozgad, Akdağ ve Mülhâkat-ı saire-i vilayet.

İhracat iskelesi: Kayseri vasıtasıyla Ereğli şimendüfer istasyonu ve Yozgad- Çorum vasıtasıyla Samsun.

Panayır günü: Yoktur.

Pazâr günü: Kasabada Cuma günleri bir pazâr kurulur.

San'at: Dâhil-i kazâda sınayi-i nesciyyeden kilim, seccede, halıca, bez, aba, pamuk bezi mamûlâtı ve topraktan edavât-ı Bey'tiyye imalatı ve adi tarzda demircilik mevcuttur.

Akdağ ormanlarından kesilen odun, kömür, Kereste cıvara nakl olunur.

AKDAĞMADENİ KAZÂSI

Kaymakam Mustafa Edip Bey (mütemâyiz)
Nâ'ib Yusuf Suudi Efendi
Müftû Mehmed Edip Efendi
Mal müdiri Abdullah Efendi
Tahrîrât kâtibi Ahmed Hamdi Efendi

MECLİS-İ İDÂRE-İ KAZÂ

Re'is Kaymakam Bey	
A'zâ-yı Dâime	A'zâ-yı Müntehibe
Nâ'ib Efendi	Hüseyin Hüsnu Efendi
Müftû Efendi	Şükrî Efendi
Mal Müdiri Efendi	Suzî Efendi
Tahrîrât kâtibi Efendi	Sarkis Ağa

MAL KALEMİ

Mal Müdiri Abdullah Efendi
Mu'âvini Celâl Bey
Sanduk Emîni Mehmed Ali Efendi

MAHKEME-İ BİDÂYET

Re'is Nâ'ib Efendi
A'zâ İbrahim Efendi
A'zâ Kirkor Efendi
Başkâtip Ahmed Efendi
Kâtib-i Sâni Salih Efendi
Müstantik Mu'âvini Mehmed Servet Efendi
Mukavelat Muharriri Akif Efendi

MAHKEME-İ ŞERİYYE

Nâ'ib Efendi
Katip

NÜFUS DÂİRESİ

Memur Hilmi Efendi

Kâtip Mehmed Efendi

ZİRAAT BANK DÂİRESİ

Re'is Hacı İbrahim Efendi (sâlise)

Kâtip Mehmed Efendi (5 M)

Refiki Abdullah Efendi

BELEDİYYE DÂİRESİ

Re'is Vekili Hasan Bey

Aşı Me'muru

A'zâ Mustafa Efendi

A'zâ Andon Ağa

A'zâ Sarkis Ağa

A'zâ münhal

DÜYÛN-I UMÛMİYE

Me'mur Abdullah Efendi

Kâtip Hacı İzzet Efendi

MAÂRİF KOMİSYONU

Re'is İbrahim Efendi

A'zâ Hacı Efendi

A'zâ Emin Efendi

A'zâ Hüsni Efendi

A'zâ Şakir Efendi

Kâtip Mehmed Akif Efendi

BAZI ME'MURÎN

Telgraf Müdürü Ahmed Hamdi Efendi

Reji Me'muru Bahri Efendi

Tapu Kâtibi Abdülkadir Efendi

MEKTEB-İ RÜŞTÎ

Muallim Şakir Efendi

ORMAN DÂİRESİ

Müfettiş İsmail Efendi

Süvârî Me'muru İbrahim Efendi
Merkez ondalık memuru Sadedin Efendi
Rıdvan Efendi
Korucu Mustafa Efendi

ZABITA DÂİRESİ

Zabıta Me'muru Mülâzım
Hacı Kahraman Efendi
Polis Ziyâ Efendi

KARAMAĞARA NÂHIYESİ

Müdür Mehmed Efendi
Kâtip Sunullah Efendi

AKDAĞMADENİ

Akdağmadeni Kasabası vilayetin hemen müntehâ-yi hudud-ı şarkisinde ve 39 derece 38 dakika arz-ı şimâlî ve 33 derece 35 dakika tûl-i şarkîde vâki bir vadi içerisinde gayet mamûr ve abadan bir kasabadır. Kasabanın etrafı Akdağın çam ormanlarıyla muhât olduğu gibi (Oluk Özi) nam karyeden itibaren şose boyu meşcerelerle müzeyyendir. Kasabada evvelce mevcut gümüş madeni elyevm işlememekte olup madenin işlediği zamana ait enkaz-ı maâdin elân mevcuttur. Binalar gayet muntazâm ve metin olup ahalisinde ekserisi taşlı ustası ve ebniye kalfaları olduğundan kasaba dâhilinde kıymet-i mimariyyeye hâiz ebniye çoktur. Kasabanın vasatında bir dere cereyan eder. Hükümet konağı ve emâkin-i askeriyye muntazâmdır. Çarşısı ve kârgir hanları vardır. Telgraf merkezi kasabaya bir buçuk saat mesafede kâin (Muşali) kal'asındadır. Kasabanın ab u havası gayet lâiftir.

Ahval-i Tâbi'iyye: Akdağmadeni arazisi vilayetin müntehâ-yi şarkısını teşkil edip hemen umûmiyetle dağlıktır. Kazâ şimâlen ve şarken ve cenûben Sivas vıyaletinin Zile ve Yenihan ve Aziziye kazâlarıyla Boğazlıyan kazâsı ve garben yine Boğazlıyan ve merkez kazâsı arazisiyle mahduddur. Bütün kazâyâ ismini veren Akdağ silsilesinin en yüksek tepesi kazâ dahilindededir. Akdağ şimâle-i şarkiden cenûb-i garbiye mümtedd bir silsile olup en yüksek aksâmı A'zâmî 2730 metroya kadar baliğ olur. Ve tûlen 150 kilometroya kadar mümtedd olur. Silsile-i mezkûre şimâl-i şarkîde Hisar dağlarıyla ve bu suretle onu takip eden silsilelerle kesb-i ittisâl ederek bütün Anadolu dağlarının nokta-i inşîabi olan (Ararat)a merbût olur.

Akdağ hemen umûmiyyetle ormanlarla mestûr olup cins-i eşcârı sarı ve karaçam ve meşe ve sairedir. Vüsatca 58000 cerib kadardır. Kazâ arazisinden işbu silsilenin aksâm-ı şimâlîyesi eteklerinde müteşekkil düzlüklerde ziraat olunur.

Akdağın vaziyeti itibariyle kazâ Karadeniz mâilesinde vâki olmuştur. Silsileden nebean eden çay vedereler (Delice) ırmağını teşkil ederler. Kızılırmak kA'zâ arazisine müntehây-i şark-ı cenûbîsinde mümâss olarak duhûl ve Aziziye kA'zâsıyla hadd-ı fasıl olarak Kayseri Sancağı arazisine kadar devam eder ve kA'zânın hudud-ı cenûbîyesini tayin eder. Dağın kısm-ı şimâlîsinde mütehassıl sular (Yeşilirmak) tevabiinde (Çıkırık) suyuna insibâb ederler. Kazâ dâhilinde göl yoktur. KonakÖzi, Çekerek, Çiçeği, DenizÖzi, Banık namındaki ufak çaylar bir çok değirmen çevirir ve mecralarında mütesadif bağ ve bağçeleri iska ve irvâ eylerler.

Ahval-i tarihiyye: Kasabanın teşkili pek yenidir. Bir asır mukaddeminde madenin keşf olunması üzerine amelelikle cıvara gelen ahali tarafından ihdas edilen binalar kasabayı teşkil eylemiş ve muahharen kA'zâ merkezi olarak kesb-i mamûriyyet ve tevsî' eylemiştir. (Muş Ali) kal'asının kıymet-i tarihiyyesi vardır.

KAZÂNIN NÜFUSU

	Yekûn	Müslim		Gayr-i müslim	
		Zükûr	İnâs	Zükûr	İnâs
Kasaba	3535	737	665	1156	977
Umûm kurâ Maa nevahi	43512	17904	16817	4716	4075
	47047	18641	17482	5872	5052

MÜRETTEBAT

Emlâk ve akâr	Temettü vergisi	Bedel-i askerî	Aşâr	Ağnam	Hayvanat-ı ehliye
(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)	(guruş)
359249	60587	574688	923020	395057	173016

Rusûm-ı mütenevvîa ve hâsîlat-ı müteferrika	Orman
(guruş)	(guruş)
4740	25092

ZİRAAT BANK ŞUBESİ

İkrâzât mecmûi	İkrâzâttan tahsilât	Bakayâ
(guruş)	(guruş)	(guruş)
54890	27503	476538

306 senesinden 321 senesi nihayetine kadar Maden Kazâsının koyun ve tiftik Hayvanatı Miktarını Mübeyyin Cedveldir.

Sene	Koyun(adet)	Tiftik keçi(adet)
H.1306	38.024	70.713
H.1307	37.459	58.440
H.1308	44.408	54.697
H.1309	49.577	66.245
H.1310	41.431	55.735
H.1311	95.339	60.842
H.1312	78.092	41.997
H.1313	80.590	31.908
H.1314	44.449	54.913
H.1315	51.558	45.807
H.1316	43.204	62.485
H.1317	58114	63840
H.1318	53518	60258
H.1319	52194	71226
H.1320	39871	66719
H.1321	33921	69166

Dâhil-i Kazâda:

Hükümet Konağı	Depo-yı Hümayun	Cephanek	Cevâmi ve mesâcid	Mektep	Dükkân
1	1	1	2	3	130

Kilise	Hane	Han
4	977	3

HAYVANAT

Deve	İnek, Öküz	Manda	At, Beygir Kısarak	Merkep	Tiftik Keçi	Koyun Keçi
408	23645	3073	1414	5264	33921	69166

Akdağmadeni Kasabanın Topoğrafya-yı Tıbbî Ve Ahval-ı Ticariyye Ve Sairesi Hakkında Malûmat

Kasabanın sath-ı bahrden irtifâ:1350 metro

Derece-i hararet-i A'zâmi-i vasati: (+20°: +25°)

Derece-i hararet-i asgarî-i vasati: (-10° : -15°)

Rutubet: Kasaba sutûh-ı mâillede olduğundan sular tereşsuh ederek kasabanın vasatından câri çaya akarlarsa da etrafın ormanlık bulunmasından ve binaenaleyh yağmurların sık sık nüzûlundan hava râtıbcadır.

Toprağın cinsi: Kasaba civarında toprağın cinsi silisli ve arjilli olup dahil-i kA'zâda muhtelifdir.

Suların cinsi: Menâbı'nın sâfiyeti hasebiyle sular gayet leziz ve evsâf-ı lazime-i sıhhiyeye câmi ve mebzûldur.

Rüzgar: bir vadi içerisinde bulunmak hasebiyle iktiza-i Mevki'-i Tâbi'i olarak şark ve garb rüzgarlarına ve garb-ı cenûbîye müteveccih sath-ı mâilde kasabanın ekseriyeti bulunduğundan garb-ı cenûbî rüzgarlarına da marûzdur.

Emrâz-ı belediyye: Miyâh-ı agdiyenin letâfeti ve etrafın çam ormanlık olması ve havanın kemal-i derecede safveti hasebiyle kasaba emrâz-ı belediyye olarak anılacak müzmin ve daimî hiçbir hastalık müstevli olmaz. Yalnız emrâz-ı adiyeye asbab va müesserat-ı Tâbi'iyyesi mütesâdif olursa zuhûr eder.

Kasabanın şose ile merbût bulunduğu kasabât: Merkez-i liva olan Yozgad kasabasına ve oradan da merkez-i livanın merbût bulunduğu Mahâl-i sairaye kesb-i iltisâk eder.

Münasebât-ı ticariyyede bulunduğu kasabât: Merkez-i liva, Sungurlu, Boğazlıyan, Zile, Yenihan ve civar-ı saire.

İhracat iskelesi: Samsun

Ekseriyetle zer' ve idrak olunan mahsûlat: Enva-i hububat ve esmâr.

San'at: Dahil-i kazâda sanayi-i nesciyyeden kilim, seccede imal olunur ve adi tarzda demircilik mevcuttur.

Vilayetin 322 Senesi Ta'dad Olunan Hayvanat Mevâşisi

Yozgad Sancağı	İnek, öküz	Manda	Beygir, kısrak	Ester	Deve	Merkep
Merkez Kazâsı	16044	2140	2637	4	721	10495
Maden Kazâsı	10300	2082	1333	0	403	5628
Boğazlıyan Kazâsı	11787	1805	1715	2	673	7575
Yekûn	38031	6027	5685	6	1797	23698

Yozgad Kazâsı	65404	71597	8090	22915	2854	14
Boğazlıyan Kazâsı	25335	63039	17542	15886	563	0
Maden	31948	32321	27362	13260	1146	0

Kazâsı						
Yekûn	122687	166957	52997	52061	4563	14

1322 senesi zarfında vilayet dahilinde vücuda getirilen tarîk ve maâbir ve imalat-ı sınaîye

Esâmi-i tarîk	Tesviye-i türabbiye		Şose	
	tamiren	müceddeden	tamiren	müceddeden
Ankara-Yozgad	0	0	0+075	0
Yozgad – Sivas	0	0	0+012	0
Yozgad kayseri	0+981	0	0+021	0

İmalât-ı sınaîyye		Sarfiyât	
Köprü, menfez ve kasis tamir	Köprü menfez müceddeden	Bedenen (guruş)	Bedenen (amele)
6	0	32	4097
0	0	300	1506
1	0	84	3008

SONUÇ

Bu çalışma sırasında, elde edilen bilgiye göre, Ankara vilâyetine ait toplamda 13 adet sâlnâmenin olduğu bilinmektedir. Fakat bu çalışmada 10 adet sâlnâmenin olduğu görülür. Bu da demek oluyor ki yalnızca 10 adet sâlnâmeye ulaşılabilmektedir. Bunlar tarih sırasına göre sıralandığında H.1290(M.1873), H.1291(M.1874), H.1293(M.1876), H.1299(M.1882), H.1300(M.1883), R.1307(M.1891), H.1311(M.1893), H.1318(M.1900), H.1320(M.1902) ve H.1325(M.1907) Ankara vilâyet sâlnâmeleridir. Bu sâlnâmeler haricinde ulaşılamayanlar ise Hicri 1288(M.1871) ve Hicri 1289(M.1872) ayrıca Hicri 1295(M.1878) tarihli sâlnâmelerdir. Bu çalışma, H.1290(M.1873) yılından başlayarak en son çıkan sâlnâme olan Hicri 1325(M.1907) yılına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Dönem itibariyle baktığımızda bu tarihler 19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın başlarına gelmektedir. Tarih itibariyle Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminin sonundan başlayıp, I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet döneminin başlangıcına denk gelir.

Bu süre zarfında Ankara vilâyeti sâlnâmelerinin Yozgad Sancağı ile ilgili bölümleri alınarak transkribe edilmiştir. Traskriplerden ise Yozgad Sancağı ile ilgili o döneme ait değerlendirilmeler yapılmıştır. Bu çalışma ile Osmanlı Devleti'nde bulunan Yozgad Sancağı ile ilgili bilgi ve verilerin aynı zamanda sancaktaki görevlilerin isim ve ne iş ile ulaştığına dair kapsamlı bilgiler verilmiştir.

Bu dönemde Yozgad Sancağı Ankara vilâyetine bağlı bir sancak(livâ) konumundadır. Sancağın ismi bugünde bilinen Yozgad Şehri'nden gelmekte ve sancağın merkezi olarak Yozgad İli kabul edilmektedir. Ankara vilâyeti olarak geçen vilâyette ayrıca Yozgad Sancağı'ndan başka sancaklarda bulunmaktadır. Bunlar, Ankara, Kırşehir ve Kayseri'dir.

Ayrıca bu sancaklara bağlı olan kazâ ve nâhiyeler de bulunur. Yozgad'a bağlı olan kazâlardan Çorum ve Sungurlu kazâları H.1311(M.1893) yılından sonra Yozgad'tan ayrılarak Çorum sancağı adı altında Ankara vilâyetine bağlı yeni bir sancak oluşturmuşlardır. Sâlnâmeler incelendiğinde H.1311(M.1893) sâlnâmesinde farklı olarak kazalara bağlı köy isimleri verilmiştir.

Bu sâlnâmelerde en geniş kısmı sancakta bulunan resmi kurumlar ve bu kurumlarda görevli kişiler oluşturur. Sancağın başında Mutasarrıf bulunurken,

kazalarda na'ibler veyahut kaymakamlar, nâhiyelerde ise müdürler bulunmaktadır.

Yine sâlnâmelerde askeri birliklerin ve bu birliklerde görevli kişilerin rütbeleriyle birlikte isimlerinin geniş bir yer tuttuğunu söylemek mümkündür. Bu kilerin almış olduğu madalyalarda önemli bir yere sahiptir. Bu madalyalardan yunan, Girit ve plevne madalyaları en fazla ismi geçenlerdir. Bunun dışında nişân olarak en fazla zikredilenler arasında Mecidi ve Osmanî nişânları başta gelir. Sâlnâmelerde görülen diğer bir özellik ise posta ve telgraf alanında çalışan kişilerin sayı olarak fazla bir yer tutuyor olmasıdır.

Yozgad İli'nin coğrafyasına değinilecek olursa o dönemde deniz seviyesinden yüksekliği 100 metre olduğu sâlnâmelerde geçmiştir. Oysaki bu çok da inandırıcı değildir. Bugün itibariyle bakıldığında deniz seviyesinden yüksekliği (rakımı) 1500 metre civarında olduğu görülür. Sâlnâmelerde geçen bu rakamın inandırıcı olduğu söylenemez.

Yozgad İlinin bulunduğu coğrafya iklim olarak Kara iklimine sahiptir. Yazları sıcak ve Kurâk, kışın ise sert bir iklim yapısı olan kara iklimi Yozgad İli'nde kendini hissettirir. Bu yüzden iklimi bağ ve bahçe yetiştirmek için çokta uygun değildir. Fakat soğuğa maruz kalmayan yerlerde tarım yapılmaktadır.

Tarım için önemli bir yere sahip olan akarsular ise Yozgad'ta bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Yozgad Sancağı'na bağlı olan ve Akdağ kazasındaki çağlayanlardan oluştuğu düşünülen Çayıralan Mevki'indeki ufak bir çaydır. Bu çayın adına Kozan Özi denilmektedir. Ayrıca burada ılıcalarda geniş yer tutar. Ilı su, Saray boğazı, Birun adında kaplıcaları bulunmaktadır. Bu kaplıcalar halk için her ne kadar şifa kaynağı da olsa çok fazla bilinmemektedir. Sâlnâmeler de bazı kaplıcaların madeninin kükürt olduğu söylenmektedir.

Yetiştirilen ürünlere bakıldığında baklagiller başta gelmiştir. Ayrıca mahsulâtı çok fazla olmasa da sebze ve meyve tarımı da yapıldığı görülmektedir.

Sâlnâmelerde görülen diğer bir özellik ise hayvancılığın geniş bir yer tutuyor olmasıdır. Sâlnâmelerde hayvan miktarlarına bakacak olursak miktar olarak en başta koyun ve keçinin fazla olduğu görülür. Yani küçükbaş hayvancılığın yapıldığını söylemek mümkündür. Bunun yani sıra sâlnâmelerde büyük baş hayvanlarında miktarları verilmiştir.

Sâlnâmelerde görüldüğü gibi nüfus “millet kavramı” vasıtasıyla aktarılmıştır. Bu çalışmada Yozgad Sancağı ve bu sancağa bağlı olan kazaların nüfus oranları verilirken en fazla nüfusun Müslümanlardan oluştuğu görülmüş olsa da bu çalışma sırasında gayr-i Müslim olan Ermenilerin nüfusunun, Müslüman milletinin sayısına yakın olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu yıllar arasında Yozgad Sancağı’nda diğer milletlerinde yaşadığı bilinmektedir.

Yozgad İlinde bulunan eğitim öğretim kurumlarına bakılacak olunursa ilkokul dereceli eğitim kurumlarından(sıbyân ve ibtidâîler) tutunda rüştiyeler (ortaokul seviyesindedirler), lise düzeyindeki idadîler ve son olarak da medreseler bulunmaktadır. Buralarda eğitim öğretim veren idarecilerde sâlnâmelerde geçmiş olup bu kurumlarda ne işle uğraştıkları bildirilmiştir. Ayrıca çalışmada gayr-i müslim okullarına da değinilmiştir.

Yozgad’ta kütüphane binalarının sayısı verilerek 778 adet yazma kitap olduğu bazı sâlnâmelerde geçmiştir.

Sâlnâmelerde sadece kütüphane binalarından bahsedilmezken Yozgad Merkezinde bulunan ve Abdülcebbarzadelerin emri ile yapılmış bir cami-i şeriften bahsedilmektedir. Diğer camiler ve mescit sayılarının da fazla olması dikkat çekicidir. Ayrıca burada bulunan kiliselerden de bahsedilmektedir. İdari binalardan hükümet konağının yapısını kaç odası olduğunu bu odalarda hangi kurumların yer aldığını sâlnâmelerde görebiliriz. Ayrıca Yozgad Sancağı ve bu sancağa bağlı kazalarda ne tür binaların yer aldığını ve bu binaların sayılarına da ulaşmak mümkün olmaktadır.

Yozgad Sancağı’nda bulunan Cimcime Sultan adı altındaki han da Yozgad’ta önemli bir yere sahiptir. Sâlnâmelerde de geçtiği üzere bu hanın kaç odalı bir han olduğu ve gelen geçen yolculara ev sahipliği yapıp, yolcuların hayvanları için geniş bir ahır olduğundan bahsedilmektedir. Sadece bununla da kalmayıp, söz konusu olan bu hanın, buradan gelen geçen yolcular için yağışlı günlerde, yolcuları şimşek ve yağmurdan koruduğundan da bahsedilmektedir.

Yozgad Sancağının gelir durumuna bakılacak olunursa, burada dokumacılıktan söz edebiliriz. Kilim, seccade, aba, zarif ve güzel erkek ve kadın çoraplarının yanı sıra yünden yapılmış eldivenler ve ayrıca demirden yapılmış çakılar, topraktan çanak çömlek ve destiler de önemli bir yere sahiptir. Sadece

bununla da kalmayıp sancak ahalisi hayvanlardan elde ettiği, yapağıyı, keçiden elde edilen kıl ve tiftik keçisinden elde edilen tiftiği ihraç etmektedirler. Sâlnâmelerde ayrıca ormanlık alanlardan da bahsedilmiştir. Sâlnâmelerde Yozgad İli'nin en önemli ormanlarından olan Akdağ ormanları şehir için hayli önem taşır. Bu ormanlardan elde edilen odun, kömür, Kereste çevre vilayetlere ayrıca Sancak ve kazalara nakil olup bu şekilde satışı sunulmaktadır.

Yozgad İli'nin doğu ve batı yönlerinde ufak tefek bağ ve bahçelere rastlanmaktadır. Bu bahçelere yaz mevsimi itibariyle gelen halk, buralarda piknik yapmaktadır. Ayrıca Şeker Pınarı ve Soğuk Oluk Tâbi'r edilen yer halk için doğal güzellikleri olan bir yer olup, önemli mesire yerlerinden birini teşkil etmektedirler.

Ayrıca Yozgad Sancağı'nın diğer bir özelliği de "Köhne Panayırı" adı altında kurulan panayırdır. Bu panayır Haziran ayının başında başlayıp Temmuz ayının ortalarına kadar devam eder. Hatta bu panayıra çevre illerinden gelen halk ve merkez vilayet ve sancaklarda buluna halk çok fazla rağbet ettiği için bir hayli kalabalık ve izdihamlı olur. Bu panayıra Maraş ve Halep taraflarından iyi cins at ve kısrak getirilmekte ve panayırdaki bunların dışında yirmi ile yirmi beş bin dolaylarında hayvan alınıp satılmaktadır.

Sâlnâmeler incelendiğinde bir başka husus olarak H.1290(M.1873)-H.1300(M.1883) yıllarında Yozgad Sancağı ile ilgili verilen aynı olup kalıplaşmış ifadelerden oluşmaktadır. Bu sâlnâmelerde sadece kurum ve bu kurumlarda görev almış kişiler farklılık göstermektedir. Sayfa sayısı bakımından ve içerik bakımından Yozgad Sancağı ile ilgili en geniş bilgiyi H.1325(M.1907) sâlnâmesinde bulmak mümkündür.

SÖZLÜK

A

Ağnâm: Arapçada koyun demek olan gânem sözcüğünün çoğuludur. Ancak sâlnâmelerde hayvan vergisi olarak kullanılmıştır.

Alay beyi: II. Meşrutiyetten önce Miralay rütbesiyle vilayet merkezlerinde jandarma komutanı.

Asâkir-i Redif: İkinci devre asker anlamına gelmektedir.

Azâ-yı Daimi veya **Daime:** Devamlı aza

B

Besâtîn: Bostanlar, sebze bahçeleri.

Bevvâb: Öğrencilerle ilgilenen, onları evlerine götürüp getiren kimse, okul hâdemesi.

C

Cedid: Yeni.

Cenûb: Güney.

Cesimce: İri, büyük, kocaman.

Ceyş: Asker, ordu.

Cibâl: Dağlar.

Cihet: Yan, yön, taraf.

D

Dakîk: Un

Dâhil: İç, içeri, içinde.

Deâvî: Mahkemeye başvurular, müdafa edilen fikirler, meseleler, dâvâlar.

Deâvî nezâreti: Tanzimattan sonra kurulmuş olan adliye vekâleti, (adliye nezaretinden öncedir.)

Debboy: Silah giysi vb. asker eşyası ambarı.

Def'a: Kere, kez, yol.

E

Edevat: Takımlar parçalar.

Ehl-i sülûk: Bir mezhebe mensup olan.

Ekser: En çok, daha ziyâde.

Emraz-ı müstevliye: Salgın hastalıklar.

Enhâr: Irmaklar, çaylar.

Esâmî: Namlar, adlar.

Esbâb: Vasıtalar.
Esna': Yüksek.
Esvâk: Alışveriş yerleri, çarşılar, pazarlar.
Eşcar: Ağaçlar.
Eyyam: Günler, gündüzler.

F

Füruht: Satış, satılma.

G

Garb: Güneşin battığı taraf, batı.

H

Hafz: Saklama.
Haiz-i rüchan: Diğerlerinden üstün olma durumu
Harik: Yangın ateş.
Hâvi: İçine alan, toplayan.

İ

İbtidâi: İlkokul, ilk ile ilgili, ilke mensup ilk derecede.
İctima': Toplanma, bir araya gelme.
İdârî: İdâre ile ilgili, idâre.
İhâda: Bir şeyin etrafını çevirme.
İktizâ': İhtiyaç, gereklilik.
İrtifâ': Yükseklik, yükselti.

K

Kat'ı: Kesme, kesilme, biçilme.
Köhne: Eski, eskimiş, zamanı modası geçmiş,
Kurâ: Köyler, kasabalar.
Kurâ-yı mütecâvirede: Komşu köyler.
Küdretili: Kuvvetli, güçlü.

M

Ma'mûr: Şenlikli.
Ma'rûf: Herkesçe bilinen, tanınan.
Mâ-fihâ: Öteki dünya, ahiret.
Mahlûd: Katılmış, karıştırılmış.

Mahzen: İçinde eşya saklanılacak yer.
Medâr: Bir şeyin döneceği, üzerinde hareket edileceği yer.
Medfûn: Gömülmüş, defnolunmuş.
Menâfi': Menfaatler, yararlar, çıkarlar.
Mergub: Rağbet edilmiş, beğenilmiş.
Merkad: Mezar, kabir.
Merkume: İşsiz güçsüz(işi olmayanlar)
Mevki': Yer.
Mezbûre: Adı geçen, yukarıda söylenmiş olan.
Mezrûât: Ekilip bitmiş tohumlar, ekimler.
Miladi: Hz. İsa'nın doğum günü.
Mugayir: Başka türlü.
Mukarr: "Vardır, evet öyledir." Denilmiş.
Mukavelât Muharriri: Noter.
Mutasarrıf: Bir sancağın en büyük idare amiri (Tanzimattan sonra)
Mûsil Muhâberât: Haber getiren, yetiştiren, vardıran.
Müdde-i Umumi: Savcı.
Müfret: Tek, yalnız.
Mükellef: Süslenmiş, Mükemmel şekilde hazırlanmış olan.
Mülâbesesiyle: Dolayısıyla.
Mülhâk: Bağlı.
Mürtefi': Yükselen, yükselmiş.
Müstefth: Açan, başlayan.
Müstevi: Düz, her tarafı aynı.
Mütecahül: Cahil gibi görünen.
Mütevârî: Gizlenen, gizli, saklı.

N

Nafi': Faydalı.
Nâ'ib: Vekil, birinin yerine geçen, kadı, şeriat hükümlerine göre hüküm veren hâkim.
Neşr: Yayma, dağıtma, saçma , herkese duyurma.
Nukud-ı mevfuze: Vakf olunan paralar.

R

Ra'nâ: Güzel ve hoş görünen.

S

Sair: Diğer, başka.

Ş

Şâkirdân: Talebe, öğrenci.

T

Tahkik: Soruşturma.

Terfice: Aralıklı.

Terk-i ma-sivâ: Hakkın rahmetine kavuşmuş, dünyadan geçmiş.

Termin: Tamir edilmiş onarılmış.

Teşkilât: Teşkiller, kuruluşlar, örgütler.

KAYNAKÇA

SÂLNÂMELELER

1. Def'a 3 H.1290 (M.1873) Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi
2. Def'a 4 H.1291 (M.1874) Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi
3. Def'a 5 H.1293 (M.1876) Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi
4. Def'a 10 H.1299 (M.1882) Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi
5. Def'a 11 H.1300 (M.1883) Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi
6. Def'a 11 R.1307 (M.1891) Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi
7. Def'a 12 H.1311 (M.1893) Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi
8. Def'a 13 H.1318 (M.1900) Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi
9. Def'a 14 H.1320 (M.1902) Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi
10. Def'a 15 H.1325 (M.1907) Tarihli Ankara Vilâyeti Sâlnâmesi

ACUN, Hakkı. “*Bozok Sancağında Türk Mimarisi*”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

BALTACI, Cahit. “*Osmanlı Eğitim Sistemi*” Osmanlı Ansiklopedisi, C.II, İz Yay., İstanbul, 1999, s.15-139.

BAYRAK, M. Orhan. Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu, İnkılâp Yayınları, İstanbul 1994, s.564-566.

DEVELLİOĞLU, Ferit. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 24. Baskı, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara, 2007.

DUMAN, Hasan. “*Osmanlı Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri*, C.I, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2000.

EMİROĞLU, Kudret, Kudret EMİROĞLU, Ahmed YÜKSEL, Ömer TÜRKOĞLU ve Ethem ÇOŞKUN. *Ankara Vilâyeti Sâlnâme-i Resmîsi 1325 (1907)*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yay. Ankara 1995.

EROĞLU, Cengiz, Murat Babuçoğlu ve Orhan Özdil. *Osmanlı Vilayet Salnâmelerinde Basra*, Global Strateji Enstitüsü, Ankara, 2005.

ERYILMAZ, Bilal. “*Azınlık Okulları*”, Osmanlı Ansiklopedisi, C.VII, Ağaç Yay., İstanbul, 1993, s.212.

- ERYILMAZ, Bilal. “Osmanlılarda Millet Sistemi” ;O. A., C.VI, İz Yay., İstanbul, 1996, s.225-273.
- GÜNEŞ, Arif. “ Osmanlılar’da Din ve Vicdan Hürriyeti” *Osmanlı Devleti ve Bozok Sancağı*, Türk Ocakları Yozgat Şubesi yayınları, Yozgat 2000.
- KAPUSUZUOĞLU, S. Burhanettin. *Bozoknağme*, Ankara 2009.
- KARACA, Taha Niyazi, *Ermeni Sorununun Gelişim Sürecinde Türk Ermeni İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- KARAL, Enver Ziyâ. *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara 1997.
- KARPAT, H. *Kemal Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve sosyal özellikleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
- KAZICI, Ziyâ. *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, M.Ü. İlahiyât Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.
- ORHONLU, Cengiz. *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü*, İstanbul 1963.
- ORTAYLI, İlber. *Osmanlı’da Milletler ve Diplomasi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.
- ÖZBİLGİN, Erol. E.”Nişan ve Madalyalar” Osmanlı Ansiklopedisi, C.VI, İz Yayınları, İstanbul 1996, s.236.
- ÖZTUNA, Yılmaz. *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi*, C.13,Ötülen Yay. İstanbul 1983.
- PAKALIN, Mehmed Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, MEB Yayınları, İstanbul, 1993.
- PINAR, İlhan. *Alman Gezginlerin Gözüyle 19. yy. Anadolu Şehirleri*, Akademi Kitapevi, İzmir 1998.
- SAMİ, Şemseddin. *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007.
- SERTOĞLU, Mithat. *Osmanlı Tarih Lûgati*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1986.
- TABAKOĞLU, Ahmet.“Osmanlı İktisat Sistemi” O. A. C.V, İz Yay., İstanbul, 1996, s. 19-149.
- TAŞ, Necati Fahri. *Milli Mücadele Döneminde Yozgat, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.*
- “Sâlnâme “İslam Ansiklopedisi, C. X, MEB Yay. İstanbul 1980, s.134-136.

“Sâlnâme”,*Tarih Ansiklopedisi kişiler, olaylar, kavramlar, mekânlar*, C.8, Berikan yay.,Ankara 2002, s.97-98.

“Sâlnâme”Meydan Larousse, C. 10, Meydan Yayınevi, İstanbul
Yozgad Valiliği; *Yozgad İl Yıllığı*, Yozgad 1998.

Yozgad Valiliği; *Yozgad İl Yıllığı*, Yozgad, 1991.

“Yozgat”*Yurt Ansiklopedisi Düni, Bugünü, Yarını*, C. X, Anadolu Yayınları, İstanbul 1982-1984, s.7627-7707.

Kuran-ı Kerim.”*Bakara Süresi*”, 256. ayet.

“Yozgat” *İl İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi*, C.2, Milliyet yay. İstanbul 2005, s.419-501.

“Sâlnâme” *İslâm-Türk*, C.II, Tercüman Aile ve Kültür Yayınları, İstanbul 1987, s.541.

<http://www.ansiklopedim.net/1/litografya.html>,15.05.2013.

<http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/debboy> 01.06.2013.: Silah giysi vb. asker eşyası ambarı.15.052013.

EKLER

EK: 1

1	Def'a 1 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1288	Miladi 1871
2	Def'a 2 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1289	Miladi 1872
3	Def'a 3 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1290	Miladi 1873
4	Def'a 4 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1291	Miladi 1874
5	Def'a 5 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1293	Miladi 1876
6	Def'a 7 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1295	Miladi 1878
7	Def'a 10 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1297	Miladi 1880
8	Def'a 11 İstanbul Matbaa-ı Ebüzziya	Hicrî 1300	Miladi 1883
9	Def'a 11 Ankara Vil. Matbaası	Rûmî 1307	Miladi 1891
10	Def'a 12 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1311	Miladi 1893
11	Def'a 13 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1318	Miladi 1900
12	Def'a 14 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1320	Miladi 1902
13	Def'a 15 Ankara Vil. Matbaası	Hicrî 1325	Miladi 1907

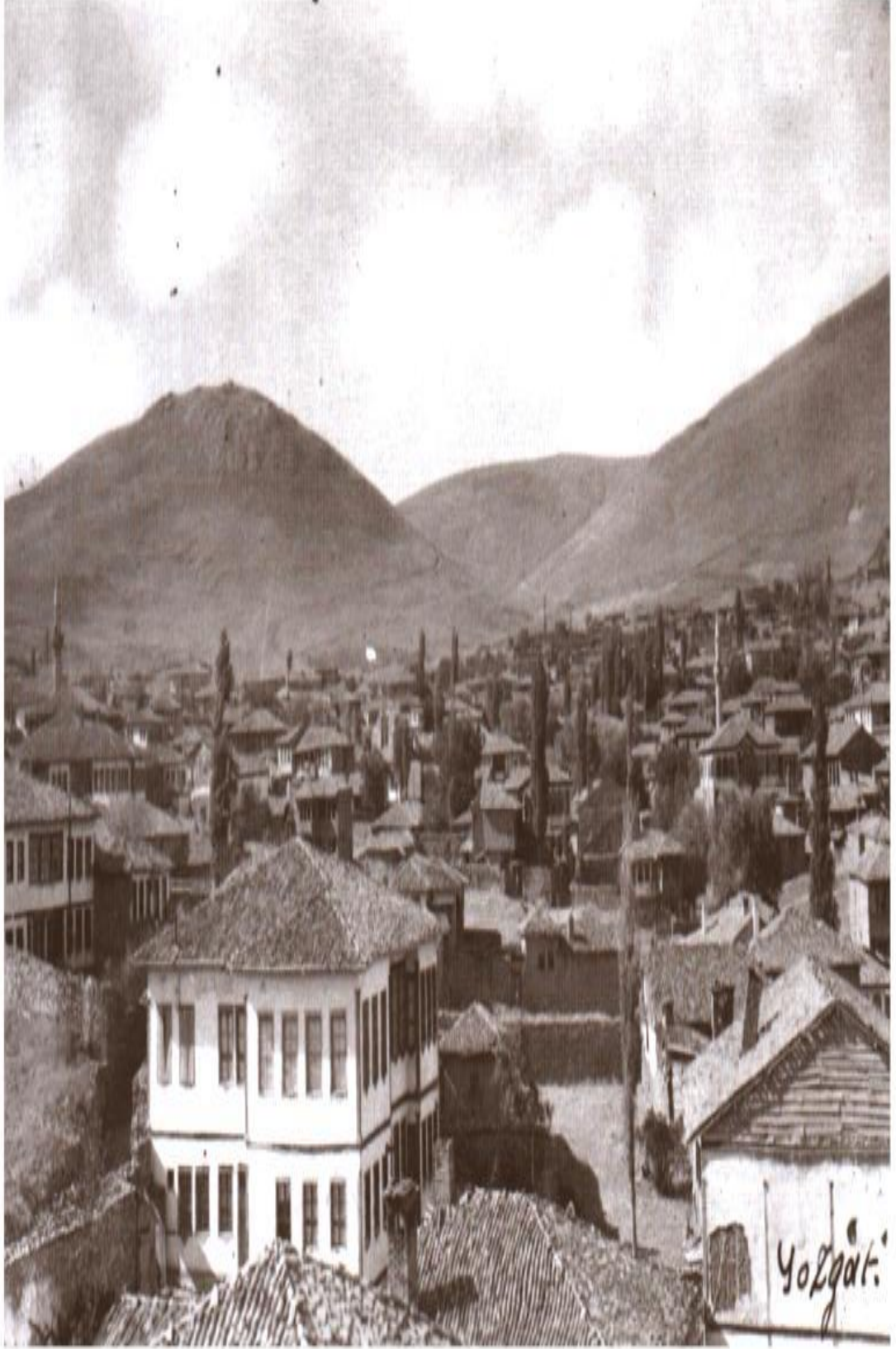
ÇALIŞMADA KULLANILAN HİCRÎ SENELERİN MİLADİ
YILI KARŞILIKLARI.

EK: 2

ANKARA VİLÂYETİ HARİTASI

EK:3

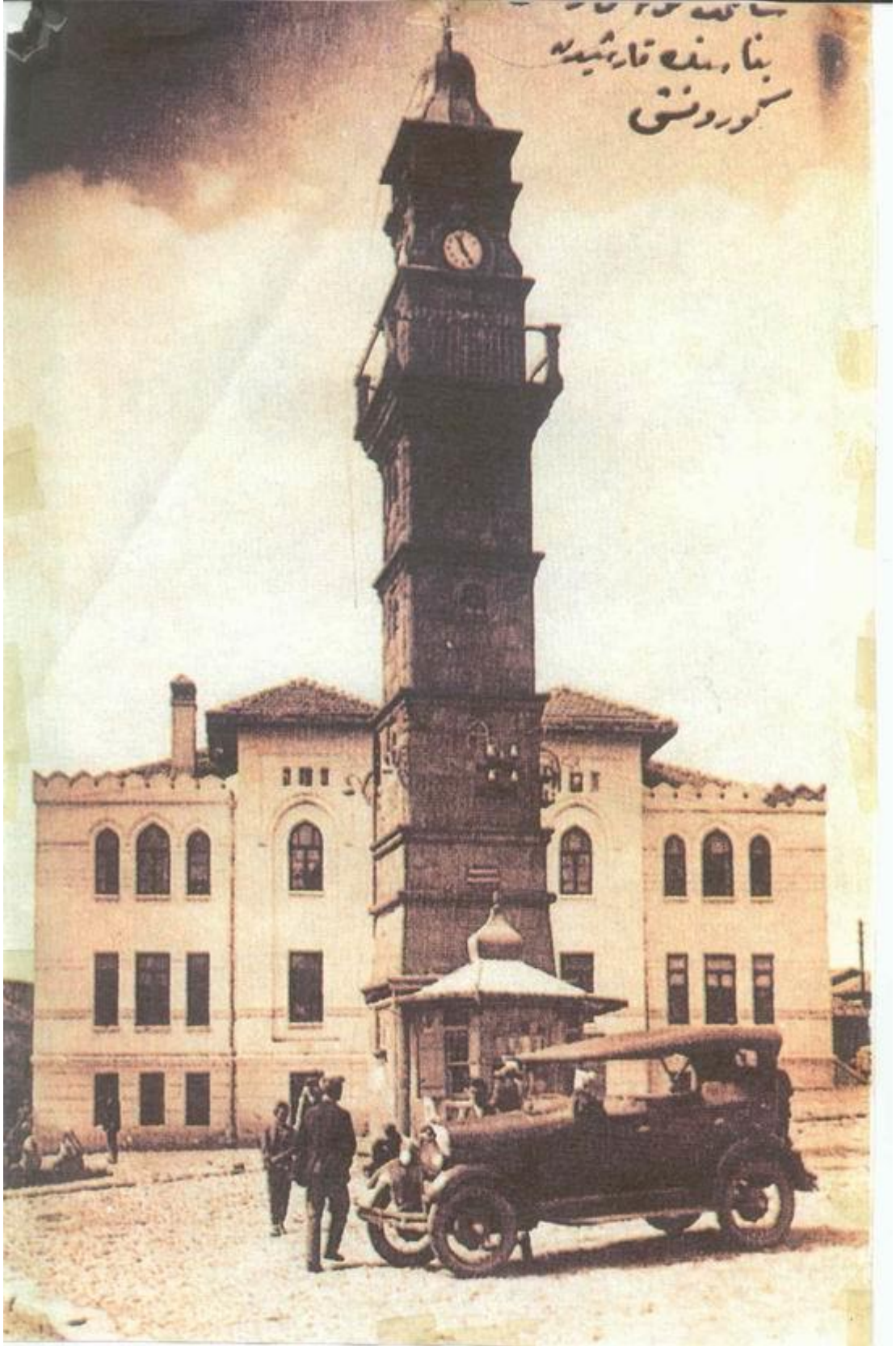
YOZGAT'TAN GÖRÜNÜM

EK: 4

YOZGAT CABBARZÂDE CAMIİ

EK: 5

SÂLNÂMELERDE ADI GEÇEN SAAT KULESİ

H.1290 SÂLNÂMESİNDEN BOĞAZLIYAN KAZÂSINA
 DAİR MALUMÂT

EK: 7

H.1291 SÂLNÂMESİNDEN BİR ÖRNEK

سلسلہ سالنامہ یوزغات سانچا چاچری	
<p>میر میران دور بہ مدد سوری نالتہ</p>	<p>متصرف ولی الدین پاشا نائب محمد مشتاق افندی مفتی عبد النافع افندی محاسبہ جی سلیمان افندی تعمیرات مدیری عمر قاضی افندی اوقاف محاسبہ جیسی محمد راشد افندی</p>
مجلس قلمیہ لوا	مجلس ادارہ لوا
<p>رئیس نائب افندی شاکر افندی عراکیل آغا طاہر سوراغا کاتب نمبر حطیف افندی کاتب جنابیت عثمان افندی</p>	<p>رئیس متصرف پاشا نائب افندی مفتی افندی محاسبہ جی افندی تعمیرات مدیری افندی اوقاف محاسبہ جیسی افندی ررویش بک حسن اضا عقوب آغا استاد آغا کاتب توفیق افندی</p>

H.1291 SÂLNÂMESİ YOZGAT SANCAĞI İDARİ
BİRİMLERİNDEN BİR ÖRNEK

۷۴

چور قضا	
<p>مال مدبری حسین توفیق افندی قهرمان کاتبی مصطفی افندی مال رفیقی احمد توفیق افندی صدق امینی حلیل افندی</p>	<p>قائم مقام خلیل حلی افندی نائب احمد مختار افندی مفتی احمد فیضی افندی</p> <p style="text-align: center;">فقه استاذ مدرس</p>
اداره مجلسی دعاوت مجلسی	
<p>رئیس نائب افندی عبید افندی عمر افا حاجی علی افندی کاتب درویش افندی</p>	<p>رئیس قائم مقام افندی حاجی عثمان افا حاجی شکری افا بدروس افا کاتب مصطفی لطیف افندی</p> <p style="text-align: center;">باسو فکر تجرب</p>

H.1291 SÂLNÂMESİNDEN ÇORUM KAZASINA
DAİR BİR ÖRNEK

H.1293 TARİHLİ ANKARA VİLAYET SÂLNÂMESİNDEN BİR SAYFA

۱۰

شاگرد رضا افندی	مدیر نظف افندی
چاوشان	مامور سلیمان افندی
عابد الدین اغا	دیگری هاشم افندی
اسماعیل اغا	ملایم جمال الدین افندی
بکر اغا	سرچاوش مصطفی اغا
محمد اغا	یوزغات سانچا
عثمان اغا	سیناوغراف مدیر طاهر افندی
خلیل اغا	نیازی افندی
عثمان اغا	حازم افندی
مصطفی اغا	وهال افندی
عثمان اغا	بهجت افندی
فتاح اغا	عارف افندی
علی اغا	شهرت افندی
حسن اغا	نصرت افندی
ابراهیم اغا	

H.1293 SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞINA
AİT POSTA VE TELGRAF TEŞKİLÂTI

التمن بجي صنف الاينك مقدمه رديجي حصاط ابو

اسامي	رتبه	اسامي	رتبه
عمر لطفي اغا	ثاني	عمر اغا	بيكباشه
احمد اغا	ملازم	ابراهيم افندي	قواغا
احمد اغا	اولاد يوزباشي	عثمان افندي	كاتب ابو
احمد افندي	ثاني	ربو مامو اسماعيل افندي	ملازم اول
كامل اغا	ملازم	احمد سيد اغا	يوزباشي
محمد زهدي افندي	يوزباشي اول	مصطفى اغا	ثاني
علي رضا اغا	ثاني	حسين اغا	ملازم
محمد اغا	ملازم	حيدر افندي	اولاد يوزباشي

التمن بجي صنف الاينك مقدمه رديجي يوزغا طا ابو

اسامي	رتبه	اسامي	رتبه
يوسف اغا	ثاني	مخل	بيكباشه
محمد اغا	ملازم	مخل	قواغا
حسن اغا	ياغور اولاد يوزباشي	عثمان افندي اولاد	كاتب ابو
صالح اغا	ثاني	ربو مامو امين افندي	ملازم
عمر افندي	ملازم	عاجي مصطفى افندي	ياغور اولاد يوزباشي
حسين افندي	يوزباشي	اسماعيل افندي	ثاني
يوسف افندي	ثاني	عثمان افندي	ملازم
اسماعيل افندي	ملازم	مصطفى افندي	ياغور اولاد يوزباشي

H.1299 SÂLNÂMESİNDE YOZGAT SANCAĞININ TABURU

۱۶۱

-: لواء یوزغان :-

الی مرکز یوزغان	عز مرکز فضا	عز مرکز نواحی	اساسی فضا و نواحی
عفت	=	صوفون	یوزغانه تابع
۶	=	حسین آباد	بورخی
۷	=	قونجه قوجه	بورخی
۶	=	=	یوزغان لیان قضاسی
۱۸	=	اقطاع	یوزغان لیانه تابع
۶۶	=	=	سنقورلی قضاسی
۱۸	=	سلانلی	سنقورلیه تابع
۰۹	=	=	چورم قضاسی
۱۸	=	=	معدن قضاسی
۴۴	=	قوه حصا بیوم شاه	معدنه تابع
۴۴	=	=	

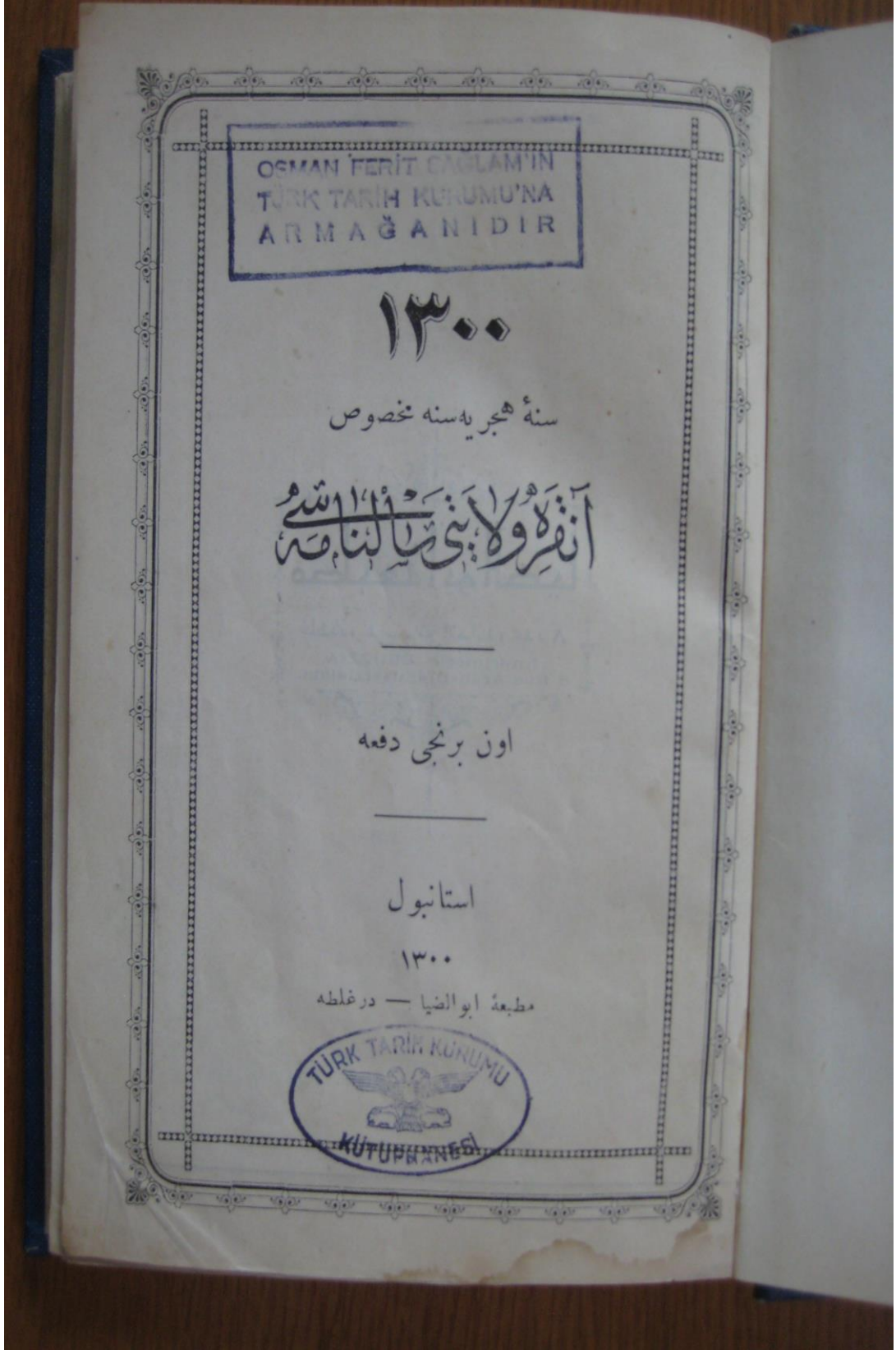
-: لواء قیصرلی :-

عفت	دوهلی قضاسی	=	دوهلی قضاسی
۱۰	دوهلی به تابع	=	کوسره ناحیه
۱۶	ایجه صوفی قضاسی	=	ایجه صوفی قضاسی
۰۶	ایجه صوبه تابع	=	فرحصار دوهلی
۱۴			

-: لواء قیصرلی شری :-

الی مرکز قیصرلی	عز مرکز فضا	عز مرکز نواحی	اساسی فضا و نواحی
عفت	معدن قیصرلی	=	کسکین و قضاسی
۱۴	=	بان او به	کسکینه تابع
۴۰	=	=	محمدیه قضاسی
۱۸	یوزغان قیصرلی	=	اوانوس قضاسی
۱۴	اوانوس	=	قیریشم زبده تابع
۱۸	=	حاجری کیش	بورخی
۰۴	=	چورم	

H.1299 SÂLNÂMESİNE GÖRE YOZGAT'IN KAZÂLARA OLAN UZAKLIĞI

H.1300 SÂLNÂMESİ GİRİŞ SAYFASI

EK:15

H.1307 SÂLNÂMESİ GİRİŞ SAYFASI

سائنامہ

۱۸۰

وزغادہ جہانگی

متصرف احمد شوقی افندی

اول ۳ ہجری

ارکان لوا

نائب عبدالرحمن فانی افندی
مفتی عبدہ افندی مدرس
محاسبہ جی عادل افندی
تحریرات مدیری عثمان نامت بک

مجلس ادارہ لوا

رئیس		متصرف		بک افندی	
اعضای متبیینہ	نائب افندی	نور الدین افندی	نالہ		
	مفتی افندی	باندہ لی انا			
	محاسبہ جی افندی	عثمویحیان انا			
	تحریرات مدیری بک				
مجلس ادارہ کاتبی سرود افندی					
تحریرات ذامی					
سرمد	ولایت غزنیہ	مأمور	نائب افندی		
مسودنانی	عارف افندی	خامسہ	مبعض اول	عمر فائق بک	
مبعض ثانی	احمد جودت افندی		ٹاک	خالد بک	
ملازم	کامل افندی		دیگری	حسن افندی	

H.1311 SÂLNÂMESİNDEN YOZGAT'IN İDÂRİ YAPISINA DAİR BİR ÖRNEK

H.1318 SÂLNÂMESİ GİRİŞ SAYFASI

سازمانه ولایت		-۲۱۴-
بزرگوار - نواعی		
منصرف جمال پاشا		
عثمائی	مجیدی	رتبه
۴	۳	روم ایلی بکار بکی
موالیدن	احمد درری افندی	نائب
۳ م	عبدالمطهر افندی	مفتی
ثالثه	محمد امین افندی	محاسبه چی
ثانیه	خلیل رشیدی افندی	تحریرات مدبری
مجلس اداره لوا		
رئیس		متصرف پاشا
(اعضای دائمه)		(اعضای متخبه)
نائب افندی		عثمان بك
مفتی افندی		میخالا کی افندی
محاسبه چی افندی		اطامیان حاجی افا
تحریرات مدبری افندی		باش کاتب محمود جلال الدین افندی
تحریرات قلمی		
مسود اول محمد نائل بك		میض اول عمر بك
مسود ثانی حاجی عارف افندی		میض ثانی احمد افندی
		میض ثالث عبدالقادر افندی

H.1320 SÂLNÂMESİNDEN YOZGAT'IN İDÂRİ YAPISINA BİR ÖRNEK